

27. Historisch vooronderzoek NGE – Deelgebied 2 Roosendaal - Geertruidenberg

Historisch Vooronderzoek

Niet Gesprongen Explosieven

Hoogspanningsverbinding Zuid- West 380 Oost, Deelgebied 2

Meridiannummer 002.678.00 0645889

RO-180267 versie 8.0

9 november 2021

Opgesteld naar WSCS-OCE versie 2

AT-140 19-03-2018

Historisch Vooronderzoek

Niet Gesprongen Explosieven

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Opdrachtgever : Arcadis Nederland B.V.

Kenmerk : 73913/RO-180267 versie 8.0

Plaats en datum : Riel, 9 november 2021

Revisie anno 2020 en 2021 : dhr. T. van Wijk, MA

Eerdere versies
gecontroleerd door : dhr. K. Schuddinck, Historicus
dhr. R. Frickel, Senior OCE-deskundige

Goedgekeurd door : dhr. T. Kloosterman, Hoofd Advies

REASeuro

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'T. Kloosterman'.

dhr. T. Kloosterman
Hoofd Advies

REASeuro

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'R. Frickel'.

dhr. R. Frickel
Senior OCE-deskundige

Informatiebescherming. Op grond van artikel 6:162 BW mag niets uit dit document worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze, inclusief digitale verwerking, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van REASeuro. De opdrachtgever mag voor intern gebruik duplicaten maken.

INHOUDSOPGAVE

Pagina

1	INLEIDING	4
1.1	AANLEIDING.....	4
1.2	PROJECT- EN ANALYSEGEBIED.....	4
1.3	DOEL.....	5
1.4	METHODIEK	5
1.5	ONDERZOEKSUITSLUITINGEN.....	6
1.6	LEESWIJZER	7
2	INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL	8
3	WERKWIJZE AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN	12
3.1	ALGEMEEN	12
3.2	NAUWKEURIGHEID AFBAKENING	12
3.2.1	Horizontale verplaatsing NGE in de bodem.....	12
3.2.2	Cartografische onnauwkeurigheid	13
3.2.3	Onduidelijke locatieomschrijving of soort NGE	14
3.2.4	Wijzigingen van straatnamen en huisnummers.....	15
3.3	AFBAKENING VERDACHTE GEBIEDEN	15
3.3.1	Naar aanleiding van grondgevechten	15
3.3.2	Naar aanleiding van artilleriebeschietingen	15
3.3.3	Naar aanleiding van projectielen van luchtdoelgeschut	16
3.3.4	Naar aanleiding van bombardementen	16
3.3.5	Naar aanleiding van bombardementen met staafbrandbommen	17
3.3.6	Naar aanleiding raketaanvallen	18
3.3.7	Naar aanleiding van luchtaanvallen met boordwapens	19
3.3.8	Naar aanleiding van neergekomen vliegtuigen.....	19
3.3.9	Naar aanleiding van neergekomen V-wapens	19
3.3.10	Naar aanleiding van de aanwezigheid van verdedigingsstellingen	19
3.3.11	Naar aanleiding van mijnevelden.....	20
3.3.12	Naar aanleiding van de inzet van vernielingsmiddelen.....	20
3.3.13	Naar aanleiding van munitiedump	21
4	OVERZICHT OORLOGSHANDELINGEN.....	22
5	ANALYSE GRONDGEVECHTEN EN ARTILLERIEBESCHIETINGEN.....	36
5.1	GEVECHTEN NABIJ DE MOERDIJK, 10 EN 12 MEI 1940	36
5.2	GEVECHTEN MET DE BEVRIJDING, 1944	38
5.2.1	Bevrijding van Oud Gastel en Standdaarbuiten, oktober en november 1944	38
5.2.2	De bevrijding van Zevenbergen en Zandberg, november 1944	41
5.2.3	De bevrijding van Made, Hooge en Lage Zwaluwe en de Zevenbergschen Hoek, november 1944	42
5.3	ANALYSE OVERIG BRONNENMATERIAAL	46
5.3.1	Gemeente- en provinciaal archief	46
5.3.2	NIMH.....	48
5.3.3	Munitieruimingen (EOD en MMOD).....	49

5.3.4	Luchtfoto's	52
5.4	CONCLUSIE EN AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN.....	55
5.4.1	Afbakening NGE-Risicogebied artilleriebeschietingen	55
5.4.2	Afbakening NGE-Risicogebied grondgevechten	56
6	ANALYSE LUCHTAANVALLEN.....	58
6.1	BOMBARDEMENTEN 1940-1944.....	58
6.1.1	Nederlands bombardement op Duitse veldversterkingen, 10 mei 1940.....	58
6.1.2	Duits bombardement op Franse troepen in Zevenbergschen Hoek, 11 mei 1940.....	59
6.1.3	Geallieerd bombardement op station Lage Zwaluwe, 17 september 1944.....	61
6.1.4	Geallieerde bombardementen op spoorwegdoelen bij Zevenbergschen Hoek, 21 oktober 1944	62
6.1.5	Geallieerd bombardement op Duits transport binnen kaartvierkant D.9348, 30 oktober 1944.....	65
6.1.6	Geallieerde luchtaanval op Duitse stellingen bij coördinaat D.817452, 4 november 1944	66
7	ANALYSE MIJNENVELDEN	70
7.1	DUITSE MIJNENVELDEN	70
8	ANALYSE STELLINGEN EN MILITAIRE OEFENINGEN	72
8.1	STELLINGEN.....	72
8.1.1	Loopgraven en wapenopstellingen	73
8.1.2	Geschutopstellingen	74
8.1.3	Munitiedump	75
9	LEEMTEN IN KENNIS EN NGE-RISICOGEBIEDEN.....	77
9.1	LEEMTEN IN KENNIS	77
9.2	AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN.....	77
10	CONCLUSIE EN ADVIES.....	79
10.1	CONCLUSIE HVO-NGE.....	79
10.2	ADVIES.....	79
11	BIJLAGEN	81
BIJLAGE 1	BEGRIPPENLIJST (2 BLADEN)	82
BIJLAGE 2	GERAADPLEEDE LITERATUUR	84
BIJLAGE 3	ARCHIEFONDERZOEK NEDERLANDSE ARCHIEVEN	108
BIJLAGE 4	ARCHIEFONDERZOEK INTERNATIONALE ARCHIEVEN	162
BIJLAGE 5	EOD EN MMOD: MUNITIERRUIMINGEN.....	164
BIJLAGE 6	CARTOGRAFISCH MATERIAAL.....	169
BIJLAGE 7	V-WAPENS.....	175
BIJLAGE 8	OVERZICHT LUCHTFOTO'S.....	177
BIJLAGE 9	IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE ONDERZOEKEN	179
BIJLAGE 10	CHECKLIST WSCS-OCE EN VERZENDLIJST	183
BIJLAGE 11	TEKENINGEN.....	185
BIJLAGE 12	CERTIFICERING REASEURO.....	186

1 INLEIDING

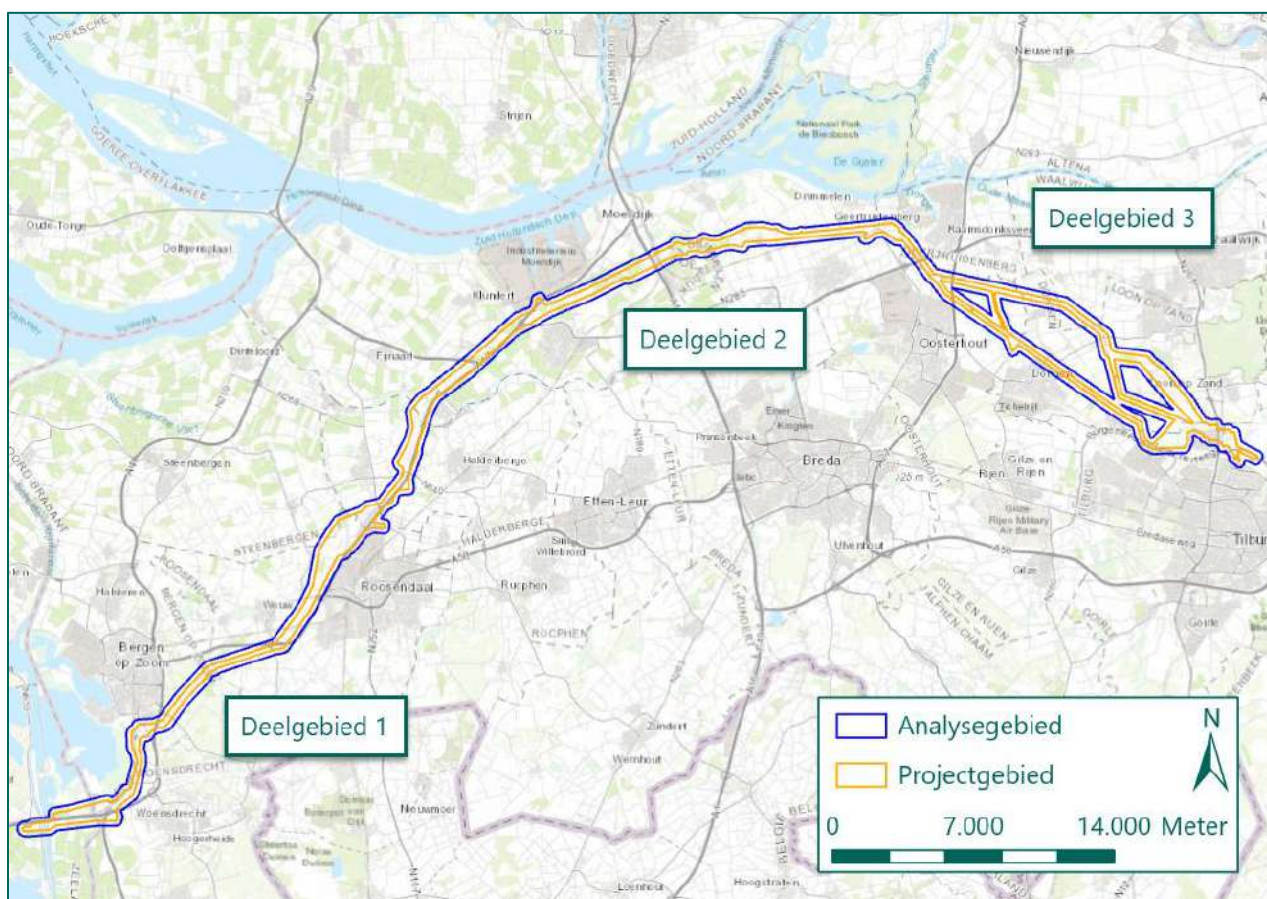
In dit hoofdstuk is beschreven wat de aanleiding is voor het uitvoeren van het Historisch Vooronderzoek-Niet Gesprongen Explosieven (HVO-NGE). Daarnaast zijn het analysegebied, het doel van het onderzoek en de methodiek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een leeswijzer.

1.1 AANLEIDING

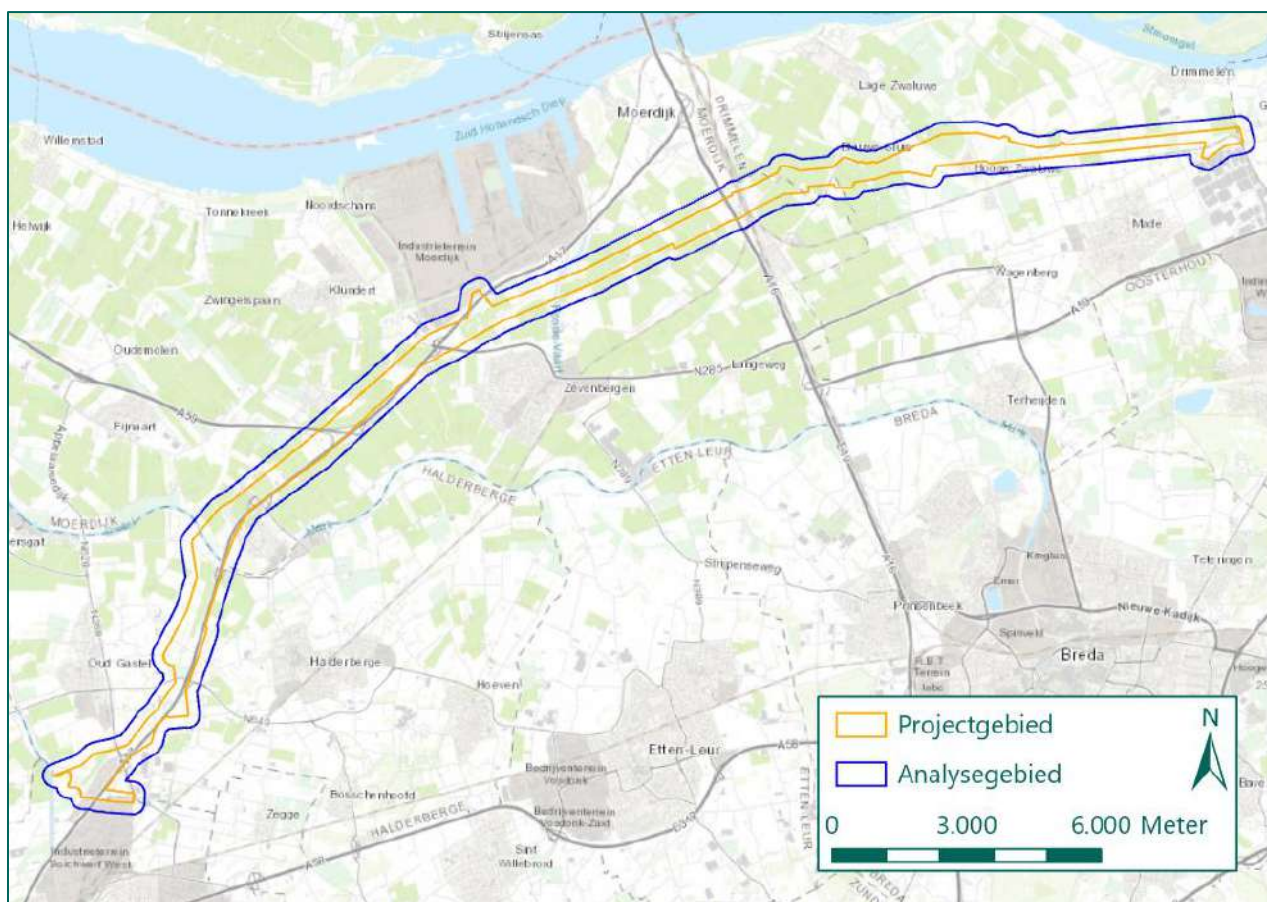
Tussen Rilland en Tilburg worden diverse werkzaamheden aan het elektriciteitsnetwerk uitgevoerd (aanleg 380 kV, aanpassing 150 kV, etc.). Vanwege de voorgenomen werkzaamheden dient een HVO-NGE te worden uitgevoerd. Vanwege de lengte van het tracé is het projectgebied verdeeld in drie deelgebieden. Voorliggend HVO-NGE heeft betrekking op deelgebied 2. REASeuro heeft in 2021 vanwege enkele tracéwijzigingen een versie 8.0 van de rapportage opgesteld. In deze versie van het rapport zijn op verzoek van Arcadis tevens enkele eerder uitgevoerde onderzoeken, opgesteld door ECG, meegenomen.

1.2 PROJECT- EN ANALYSEGEBIED

Het projectgebied betreft deelgebied 2 van het tracé Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost tussen Roosendaal en Geertruidenberg. Het analysegebied betreft een straal van 250 meter rond het projectgebied om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de omgeving van het projectgebied ten tijde van de Tweede Wereldoorlog.

Figuur 1: Project- en analysegebied van het gehele tracé Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost. (Bron: ESRI).

Figuur 2: Project- en analysegebied van deelgebied 2. (Bron: ESRI).

1.3 DOEL

Doel van het HVO-NGE is antwoord te geven op de volgende vragen:

- Is er sprake van een NGE-Risicogebied in (gedeelten van) het projectgebied naar de situatie van 1945 (het einde van de oorlog)?
- Welke soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede Niet Gesprongen Explosieven (NGE) kunnen worden verwacht?
- Wat is het advies met betrekking tot de (voorbereiding op de) uit te voeren werkzaamheden?

1.4 METHODIEK

De rapportage is opgesteld volgens het Werkveldspecifiek certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE, versie 2016). Aan de hand van een aantal bronnen wordt NGE-gerelateerde informatie van het analysegebied geïnventariseerd. In de inventarisatie van het bronnenmateriaal wordt gezocht naar gebeurtenissen die hebben geleid tot het in de bodem komen van NGE en gebeurtenissen die hebben geleid tot het verwijderen van NGE uit de bodem.

Uit de geraadpleegde (historische) bronnen komen oorlogshandelingen naar voren.¹ Per oorlogshandeling wordt beoordeeld of deze relevant is voor het analysegebied en of voldoende historische gegevens beschikbaar zijn voor het analyseren van de oorlogshandeling.

Deze beoordeling bestaat uit het beantwoorden van de volgende vragen:

¹ Oorlogshandelingen worden gedefinieerd als 'gebeurtenissen die kunnen hebben geleid tot de aanwezigheid van NGE'. Voorbeelden van dergelijke gebeurtenissen zijn opgenomen in de begrippenlijst in bijlage 1.

Vond de oorlogshandeling plaats binnen het analysegebied?

- De oorlogshandeling heeft betrekking op het analysegebied. De oorlogshandeling wordt opgenomen in de oorlogshandelingenlijst.
- De oorlogshandeling vond buiten het analysegebied plaats. De oorlogshandeling is niet relevant en wordt niet vermeld in de oorlogshandelingenlijst.

Wordt de exacte locatie van de oorlogshandeling binnen het analysegebied duidelijk uit het bronnenmateriaal?

- De locatie van de oorlogshandeling kan nauwkeurig worden herleid aan de hand van het bronnenmateriaal. De oorlogshandeling kan worden geanalyseerd.
- De locatie van de oorlogshandeling kan niet met voldoende zekerheid en nauwkeurigheid worden vastgesteld. De oorlogshandeling kan niet nader worden geanalyseerd.

Zijn meerdere bronnen beschikbaar, of wordt de oorlogshandeling door één betrouwbare bron vermeld?

- Er is sprake van één betrouwbare bron of meerdere bronnen die de oorlogshandeling bevestigen. De oorlogshandeling kan worden geanalyseerd.
- Eén onvoldoende betrouwbare bron vermeldt de oorlogshandeling. De oorlogshandeling wordt gemeld in de oorlogshandelingenlijst, maar het is niet mogelijk deze te analyseren.

Op basis van analyse van de relevante oorlogshandelingen wordt vastgesteld of binnen het analysegebied een aantoonbaar verhoogd risico bestaat op het aantreffen van NGE. Als dat het geval is, wordt het NGE-Risicogebied horizontaal afgebakend naar de situatie van 1940-1945 en wordt een advies gegeven. Het eindresultaat betreft deze rapportage en, in het geval van een positief advies, een bijbehorende Bodembelastingkaart.

Bij het opstellen van het HVO-NGE is gebruik gemaakt van ArcGIS Pro 2.2.0². Binnen dit geografische informatiesysteem zijn kaartmateriaal en luchtfoto's ingepast op de hedendaagse topografische kaart. Daarnaast is GIS gebruikt voor het aanduiden van locaties waar oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden op basis van de oorlogshandelingenlijst (zie hoofdstuk 3) en het intekenen van NGE-Risicogebieden, militaire infrastructuur etc.

Het onderzoek is uitgevoerd door een projectteam bestaande uit Historici, een GIS-specialist en een Senior OCE-deskundige. Op pagina 1 van dit rapport staan de betrokken deskundigen vermeld.

1.5 ONDERZOEKSUITSLUITINGEN

In overeenkomst met de uitgebrachte offerte, is een aantal onderzoeksuitsluitingen vastgesteld.

In dit HVO-NGE worden de volgende zaken uitgesloten:

- Hoeveelheid achtergebleven NGE. De hoeveelheid achtergebleven NGE is uitsluitend aangegeven indien dit kon worden achterhaald op basis van het geraadpleegde bronnenmateriaal. Indien dit niet mogelijk was, is dit als onbekend genoteerd.
- Contra-indicaties. Ontwikkelingen in de periode 1945 tot heden worden in dit HVO-NGE niet onderzocht. Het vaststellen van contra-indicaties op basis van historisch onderzoek wordt door REASeuro als te beperkt beschouwd. Indien sprake is van een NGE-Risicogebied wordt geadviseerd de contra-indicaties en de gevolgen hiervan in een Projectgebonden Risicoanalyse-Niet Gesprongen Explosieven (PRA-NGE) op te nemen.
- Verticale afbakening. De verticale afbakening van de NGE-Risicogebieden hangt nauw samen met vast te stellen contra-indicaties, zoals het afgraven of ophogen van gebieden. Het nauwkeurig vaststellen van een verticale afbakening wordt om deze reden niet in het historisch vooronderzoek verricht. Indien

² In het vervolg aangeduid als GIS.

sprake is van een NGE-Risicogebied, wordt geadviseerd de verticale afbakening vast te stellen in een PRA-NGE. Wel is in dit HVO-NGE een indicatieve maximale penetratiediepte opgenomen ten opzichte van het maaiveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. De maximale penetratiediepte vormt de ondergrens van de verticale afbakening. Deze wordt hoofdzakelijk bepaald door de weerstand van de bodem en de wijze waarop het betreffende NGE in het gebied terecht is gekomen.

1.6 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 zijn de geraadpleegde bronnen opgenomen. Op basis van deze bronnen is in hoofdstuk 4 een oorlogshandelingenlijst samengesteld. De oorlogshandelingen die als relevant zijn aangemerkt in de gebeurtenissenlijst, worden in hoofdstuk 5 t/m 8 geanalyseerd om vast te stellen of sprake is van een NGE-Risicogebied. De NGE-Risicogebieden en leemten in kennis worden weergegeven in hoofdstuk 9. Tot slot is in hoofdstuk 10 het advies opgenomen.

Een begrippenlijst ter verduidelijking is opgenomen in bijlage 1. Uitgebreide opsommingen van de geraadpleegde bronnen met aanvullende toelichting zijn weergegeven in bijlage 2 tot en met 9. Bijlage 10 bevat een checklist op basis van het WSCS-OCE. De tekeningen zijn opgenomen in bijlage 11. Tot slot zijn in bijlage 12 de certificaten van REASeuro opgenomen.

2 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

In dit hoofdstuk is beschreven welke bronnen zijn geraadpleegd. Per geraadpleegde bron is in de bijlagen een overzicht opgenomen van het verzamelde bronnenmateriaal. Volgens het WSCS-OCE dient een aantal bronnen verplicht en aanvullend te worden geraadpleegd. REASeuro voldoet aan de gestelde eisen in het WSCS-OCE en raadpleegt daarnaast aanvullende bronnen die niet verplicht zijn gesteld. De bronnen die voor dit HVO-NGE zijn geraadpleegd, zijn weergegeven in Tabel 1.

Bron	Verplicht volgens WSCS-OCE	Geraadpleegd voor voorliggend HVO-NGE
Literatuur	☐	■
Nederlandse archieven		
Gemeentelijk archief	☐	■
Provinciaal archief	☐	■
Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)		■
NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD)		■
Nationaal Archief (NA)		■
Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD)		
• Munitieruimrapporten	☐	■
• Mijnenveldkaarten	☐	■
• MMOD ³ -archief	☐	■
Luchtfotocollecties		
Bibliotheek Wageningen Universiteit	☐	■
Topografische Dienst Kadaster (Zwolle)		
• Luchtfotocollectie	☐	■
• Geallieerde stafkaartencollectie		■
The National Collection of Aerial Photography (NCAP, Edinburgh)		■
Luftbilddatenbank (Estenfeld)		
Internationale archieven		
The National Archives (Londen, UK)		■
Bundesarchiv-Militärarchiv (Freiburg, DE)		■
National Archives and Records Administration (College Park (MD), US)		■
Library and Archives Canada (Ottawa, CA)		■
Overige bronnen		
Verliesregister Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945		■
Vergeltungswaffen: V1 en V2 inslagen in Nederland		■
Getuigen / locatiedeskundigen		
In het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken		■

Tabel 1: Geraadpleegde bronnen.

Literatuur

In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de geraadpleegde literatuur. In de literatuur is gezocht naar beschrijvingen van voor het analysegebied mogelijk relevante gebeurtenissen. Deze gebeurtenissen zijn per tijdvak in de in bijlage 2 opgenomen tabellen weergegeven. Per gebeurtenis is een verwijzing opgenomen naar de betreffende bron en bladzijde.

Gemeentelijk en Provinciaal Archief

De gemeentearchieven van Klundert, Oud en Nieuw Gastel, Roosendaal en Nispen en Standdaarbuiten zijn in het West-Brabants Archief (WBA) te Bergen op Zoom geraadpleegd, de gemeentearchieven van Geertruidenberg, Hooge- en Lage Zwaluwe, Made en Drimmelen en Zevenbergen zijn in het Regionaal Archief Tilburg te Tilburg. Daarnaast is het provinciaal archief Noord-Brabant in het Brabants Historisch Informatie Centrum te 's-Hertogenbosch (BHIC) zijn geraadpleegd. In ieder geval is conform de richtlijnen

³ MMOD staat voor Mijn- en Munitieopruimingsdienst en was een van de voorlopers van de EOD.

van het WSCS-OCE gezocht naar stukken van de luchtbeschermingsdienst, oorlogsschaderapporten en stukken met betrekking tot geruimde NGE. Daarnaast wordt gezocht naar overige stukken met betrekking tot NGE. In bijlage 3 is een gedetailleerd overzicht opgenomen van alle geraadpleegde archieven en inventarissen en de informatie die in de archieven en inventarissen is aangetroffen.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag

Het NIMH beheert onder andere de collecties Gevechtsverslagen en –rapporten mei 1940 (Collectie 409), De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie (Collectie 492) en Duitse verdedigingswerken (Collectie 575). De collecties 409 en 575 dienen volgens het WSCS-OCE te worden geraadpleegd indien er aanwijzingen zijn dat grondgevechten hebben plaatsgevonden in mei 1940 of dat er Duitse stellingen hebben gelegen. Om vast te stellen of binnen het analysegebied sprake was van grondgevechten is de collectie 492 geraadpleegd. De collectie 575 is ter aanvulling geraadpleegd. De resultaten van het raadplegen van het NIMH zijn verwerkt in bijlage 3.

NIOD instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies (NIOD) in Amsterdam

Het NIOD beschikt over de archieven van de diverse bezettingsautoriteiten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Voorbeelden hiervan zijn archieven van de Duitse politie-instanties en de archieven van de Duitse militaire staf in Nederland. In het NIOD is relevante informatie aangetroffen voor het analysegebied, zie bijlage 3.

Nationaal Archief (NA) in Den Haag

In het NA zijn onder andere het archief van de Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, het archief van de Commissie van Proefneming en het Bunkerarchief geraadpleegd. Dit heeft geen informatie opgeleverd voor het analysegebied.

Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD)

De EOD heeft de inventarissen van de munitieruimrapporten⁴ beschikbaar gesteld. Dit zijn de munitieruimingen die zij van 1971 tot en met heden door heel Nederland hebben uitgevoerd. In bijlage 5 is een overzicht opgenomen van de in het analysegebied verrichte ruimingen.

Daarnaast is bij de EOD nagevraagd of in het analysegebied mijnevelden of mijnenverdachte gebieden hebben gelegen. De EOD heeft overzichtskaarten aangeleverd die informatie bieden over de mogelijke aanwezigheid van mijnevelden binnen het analysegebied, zie bijlage 6.

Tot slot is het MMOD-archief geraadpleegd. De MMOD is een voorloper van de EOD en heeft direct na de oorlog veel munitie geruimd. Het MMOD-archief is ondergebracht in de Semi-Statistische Archiefdiensten (SSA) in Rijswijk. In het MMOD-archief is informatie voor het analysegebied aangetroffen, zie bijlage 5.

Geallieerde stafkaart

Bij de afdeling GEO-informatie van het Kadaster in Zwolle is de geallieerde stafkaart besteld. De geallieerde stafkaart is gebruikt om te achterhalen of bombardementen in het analysegebied hebben plaatsgevonden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakten de geallieerden gebruik van het zogenaamde Nord du Guerre-coördinaatsysteem. Deze coördinaten staan op de stafkaart vermeld.

Op de stafkaart zijn de voor het analysegebied relevante kaartvierkanten geselecteerd, zie bijlage 6. Met behulp hiervan is vastgesteld of er bombardementen binnen de kaartvierkanten of de onderliggende coördinaten hebben plaatsgevonden.

Naast de reguliere versie van de stafkaart is ook gezocht naar een versie met een *defence overprint*. Op deze versie staan bij de geallieerde inlichtingendiensten bekende Duitse stellingen aangegeven. Deze defence overprint is beschikbaar gebleken, en is opgenomen in bijlage 6.

⁴ Beschikbaar van 1971 tot heden. De munitieruimrapporten worden ook wel MORA's of UO's genoemd.

Luchtfoto's

De volgende luchtfoto-instanties zijn geraadpleegd voor het verkrijgen van luchtfoto's van tijdens en vlak na de oorlog:

- Luchtfotocollectie van de Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties (Wageningen UR).
- Luchtfotocollectie Topografische Dienst Kadaster Zwolle, afdeling GEO-informatie (Kadaster).
- Luchtfotocollectie The National Collection of Aerial Photography in Edinburgh (NCAP).
- Luchtfotocollectie Luftbilddatenbank in Estenfeld, Duitsland.

In bijlage 7 is een overzicht opgenomen van de gegeorefereerde en geanalyseerde luchtfoto's van het analysegebied en is de selectie van deze luchtfoto's gemotiveerd. De luchtfoto's geven informatie over de situatie in oorlogstijd en mogelijk zijn sporen van de oorlog, zoals kraters en verdedigingsstellingen, waar te nemen. De luchtfoto's zijn ingepast in tekening 01.

The National Archives (TNA) in Londen

REASeuro beschikt over kopieën van diverse gegevens uit The National Archives in Londen. Het betreft voornamelijk kopieën van de Operations Record Books (ORB's) van de 2nd Tactical Air Force. Deze luchtmacht voerde in 1944 en 1945 inleidende bombardementen uit vooruitlopend op de geallieerde troepenbeweging. Daarnaast beschikt REASeuro over een groot aantal ORB's van de Engelse eenheden Coastal Command, Bomber Command en Fighter Command. Tot slot zijn ook de ORB's van de zogenaamde Auster Squadrons geraadpleegd. Deze squadrons waren uitgerust met kleine waarnemingsvliegtuigen die de Duitse posities doorgaven aan de artillerie-eenheden. Er is gezocht naar luchtaanvallen en artilleriebeschietingen die hebben plaatsgevonden in het analysegebied. In bijlage 4 is deze informatie opgenomen.

Bundesarchiv-Abteilung Militärarchiv (BAMA) in Freiburg

De database van REASeuro bevat diverse stukken uit het Bundesarchiv-Abteilung Militärarchiv in Freiburg. Deze afdeling van de Duitse nationale archieven bevat stukken van de Duitse krijgsmacht tussen 1495 en 1990. REASeuro beschikt over krijgsdagboeken, kaarten, correspondentie en luchtfoto's van de Duitse luchtmacht en marine uit de Tweede Wereldoorlog. In deze stukken is gezocht naar relevante informatie voor het analysegebied. Het raadplegen van het BAMA heeft relevante resultaten opgeleverd voor dit HVO-NGE, zie bijlage 4.

National Archives and Records Administration (NARA) in College Park (MD)

REASeuro beschikt over een collectie archiefstukken uit de Amerikaanse National Archives and Records Administration. Het betreft stukken met betrekking tot de activiteiten van de Amerikaanse luchtmacht, zoals de Mission Reports, luchtfoto's en stukken van de militaire inlichtingendienst. Het raadplegen van de NARA heeft geen relevante resultaten opgeleverd voor dit onderzoek.

Library and Archives of Canada (LAC) in Ottawa

Het LAC bevat de archieven van het Canadese leger. Een deel van de collectie is digitaal beschikbaar. In de digitale collectie is gezocht naar relevante stafkaarten met *defence overprint*. Het raadplegen van het LAC heeft relevant kaartmateriaal opgeleverd, zie bijlage 6.

Verliesregister Studiegroep Luchtoorlog (SGLO)

De Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945 houdt een onlineregister bij van alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het betreft een overzicht van meer dan zesduizend neergekomen vliegtuigen. Dit register is geraadpleegd, de resultaten zijn verwerkt in bijlage 2.

V1- en V2-inslagen

De website <http://www.vergeltungswaffen.nl> geeft een overzicht van neergekomen *Vergeltungswaffen*

(Vergeldingswapens) in Nederland. Het vormt een aanvulling op de overige bronnen over V-wapens zoals de gemeentearchieven. Vanaf 1944 probeerde het Duitse leger het tij van de oorlog te keren door de inzet van speciale V-wapens. De V-1 is een onbemand straalvliegtuig met explosieve lading, de V-2 is een ballistische raket met explosieve gevechtsskop. Het raadplegen van de website heeft resultaten opgeleverd voor dit HVO-NGE, zie bijlage 7.

Getuigen en locatiedeskundigen

Voor dit HVO-NGE zijn geen getuigen gehoord, omdat de bovenstaande bronnen voldoende informatie met betrekking tot het analysegebied bevatten.

In het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken

In de database van REASeuro is gezocht naar in het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken die relevant zijn voor het voorliggende HVO-NGE. Mogelijk relevante NGE-bodemonderzoeken omvatten historische vooronderzoeken, projectgebonden risicoanalyses, detectierapporten en proces-verbalen van oplevering. In bijlage 9 is weergegeven welke in het verleden uitgevoerde onderzoeken in de omgeving van het analysegebied zijn uitgevoerd.

3 WERKWIJZE AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN

Zoals zal blijken uit de volgende hoofdstukken bevinden zich in het Deelgebied 2 Roosendaal-Geertruidenberg diverse NGE-Risicogebieden. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de afbakening van deze NGE-Risicogebieden tot stand is gekomen.

3.1 ALGEMEEN

In principe geldt dat heel Nederland niet verdacht is op de aanwezigheid van NGE, totdat op basis van feitelijk bronnenmateriaal het tegendeel wordt bewezen. Bij een HVO-NGE wordt getracht voldoende feitelijk bronnenmateriaal te vinden, op basis waarvan het gerede vermoeden op de aanwezigheid van NGE al of niet kan worden onderbouwd. Het is niet uit te sluiten dat buiten de afgebakende NGE-Risicogebieden NGE worden aangetroffen. Het is evengoed mogelijk dat in een NGE-Risicogebied tijdens de opsporing geen NGE wordt aangetroffen. Dit kan worden veroorzaakt door het ontbreken van feitelijke informatie.

Het afbakenen van NGE-Risicogebieden op basis van historisch feitenmateriaal is geen 'exakte wetenschap'. De afbakening van NGE-Risicogebieden gebeurt waar mogelijk conform bijlage 3 van het WSCS-OCE. Wanneer het toepassen van de richtlijnen uit het WSCS-OCE niet mogelijk of ontoereikend is, wordt gemotiveerd afgeweken van deze richtlijnen. Op grond van het verzamelde feitenmateriaal en *expert judgement* wordt getracht het NGE-Risicogebied zo goed mogelijk af te bakenen.

3.2 NAUWKEURIGHEID AFBAKENING

Bij dit HVO-NGE is rekening gehouden met een aantal factoren die van invloed zijn op de nauwkeurigheid van de afgebakende NGE-Risicogebieden, namelijk:

1. De horizontale verplaatsing van NGE in de bodem.
2. De cartografische onnauwkeurigheid en de onnauwkeurigheid van het bronnenmateriaal.
3. Onduidelijke locatieomschrijvingen in de broninformatie.

In de volgende paragrafen worden deze factoren toegelicht.

3.2.1 Horizontale verplaatsing NGE in de bodem

Na inslag in de bodem kan een blindganger van een vliegtuigbom, door zijn kinetische energie, ondergronds nog een aanzienlijke horizontale afstand afleggen. De afstand die een blindganger kan afleggen, is afhankelijk van diverse factoren, waaronder de bodemopbouw. Op basis van een studie van diverse onderzoeken door onder andere de Amerikaanse luchtmacht, wordt de maximale ondergrondse horizontale verplaatsing als volgt vastgesteld per kaliber vliegtuigbom:

Gewicht vliegtuigbom in lbs.	Maximale verplaatsing in meters (Afgerond)
100	5,48 (6,0)
250	5,48 (6,0)
500	7,1 (8,0)
1.000	8,0 (8,0)
2.000	9,5 (10,0)
>2.000	11,66 (12,0)

Tabel 2: Ondergrondse horizontale verplaatsing van afwerpmunitie, per kaliber.

De afstand van de horizontale verplaatsing wordt door REASeuro bij de in de richtlijn voor afbakening genoemde afstand opgeteld om het NGE-Risicogebied af te bakenen. In Figuur 3 op de volgende pagina is een voorbeeld weergegeven van de horizontale verplaatsing van een blindganger na inslag in de bodem.

3.2.2 Cartografische onnauwkeurigheid

Luchtfoto's zijn waardevolle bronnen voor het achterhalen van de exacte locatie van oorlogshandelingen. Toch beschikken ook luchtfoto's over grote onnauwkeurigheid. Deze onnauwkeurigheid kan worden veroorzaakt door de kwaliteit van de foto: op een korrelige foto zijn bomkraters moeilijk waarneembaar. Ook haarscherpe luchtfoto's kennen echter beperkingen. Als een luchtfoto is gemaakt van een gebied dat anno 2018 volledig is veranderd, is het inpassen van de luchtfoto op de huidige ondergrond niet mogelijk zonder enige onnauwkeurigheid.

Sommige bronnen, met name ORB's, maken gebruik van het Nord du Guerre-coördinatenstelsel om de locatie van oorlogshandelingen weer te geven. Piloten van bommenwerpers en jachtbommenwerpers noteerden hun waarnemingen met een coördinaat in de logboeken. Het Nord du Guerre-coördinatenstelsel is opgedeeld in kilometervakken, die zijn weergegeven op de geallieerde stafkaart. In bijlage 6 is een voorbeeld opgenomen van een kaartvierkant. Bij het noteren van coördinaten vanaf deze kaart is sprake van drie soorten onnauwkeurigheden:

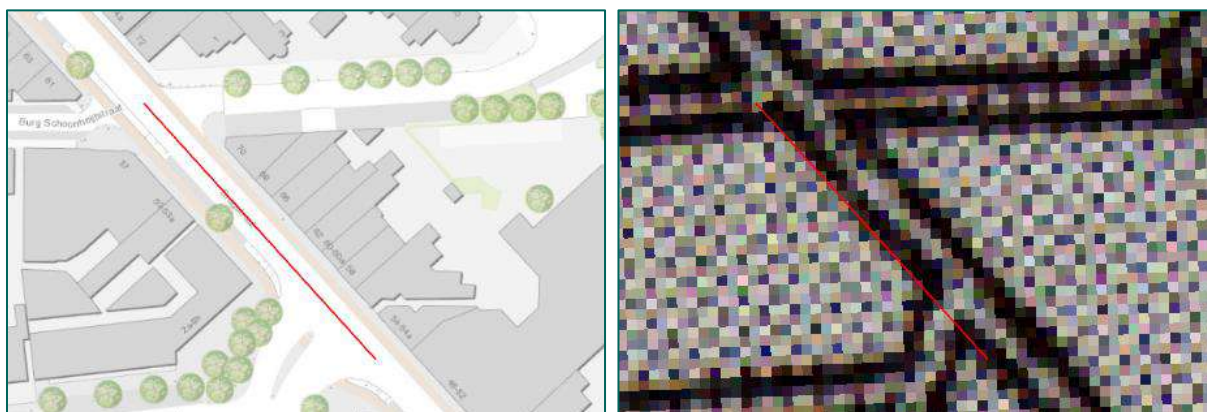
Stafkaarten zijn voorzien van een coördinatenstelsel gebaseerd op kaartvierkanten, het zogenaamde Nord du Guerre-coördinatenstelsel. Een kaartvierkant is een locatieaanduiding van één kilometer bij één kilometer. In sommige gevallen zijn de locaties op honderd meter (zescijferig coördinaat) en op tien meter (achtcijferig coördinaat) nauwkeurig. In de notatie van dit soort coördinaten zit daarom altijd een afwijking, deze afwijking is afhankelijk van het aantal cijfers, waarmee het coördinaat is genoteerd. Dit houdt in dat bij een achtcijferig coördinaat geen punt maar een vak van 10x10 meter wordt aangeduid waarbinnen het doelwit zich bevindt.

2. Projectie van de geallieerde stafkaart

De geallieerde stafkaart is samengesteld op basis van vooroorlogse kaarten, die gedurende de oorlogsjaren zijn geüpdatet en aangevuld met nieuwe informatie. Door de beperking van de techniek en gebrek aan de mogelijkheid om gebieden goed in te meten, is de kaart onnauwkeurig, zie [Figuur 4](#). In het figuur zijn twee afbeeldingen opgenomen.

Links is de huidige nauwkeurige ondergrond weergegeven waarbij een deel van een straat (Brugstraat in Roosendaal) is aangegeven die ten tijde van de Tweede Wereldoorlog al lag. In het figuur rechts is een deel van de geallieerde stafkaart weergegeven, waarbij dezelfde straat is aangegeven. Het verschil in afstand bedraagt 13 meter.

Bij productie van kaarten worden de kaartelementen vertekend weergegeven om een overzichtelijk kaartbeeld te creëren, bijvoorbeeld wegen zijn breder weergegeven dan dat ze in werkelijkheid op schaal zouden moeten worden ingetekend, anders zouden ze niet zichtbaar zijn.

Figuur 4: Weergave verschil huidige ondergrond en geallieerde stafkaart. (Bronnen: ESRI en Kadaster).

3. Waarnemingsonnauwkeurigheid van de piloot

Veel luchtaanvallen werden onder moeilijke omstandigheden uitgevoerd. Vaak was het nacht, bewolkt, slecht weer of lagen de vliegtuigen onder vuur van Duits luchtafweergeschut. Daarnaast waren de navigatiemiddelen in de Tweede Wereldoorlog niet zo ver ontwikkeld. Piloten hadden tijdens de missies stafkaarten om zich te kunnen oriënteren. Hierdoor kunnen waarnemingen slecht genoteerd zijn en afwijken van de werkelijkheid.

De combinatie van deze onnauwkeurigheden leidt tot een relatief grote onnauwkeurigheid bij het intekenen van oorlogshandelingen op basis van ORB's. Indien mogelijk wordt daarom altijd een tweede bron (bijv. luchtfoto) gebruikt om het betreffende NGE-Risicogebied af te bakenen.

3.2.3 Onduidelijke locatieomschrijving of soort NGE

In de verschillende geraadpleegde bronnen is informatie aangetroffen, waarvan de locatieverwijzing onvoldoende concreet is om een NGE-Risicogebied af te kunnen bakenen. Hieronder wordt een aantal veel voorkomende voorbeelden gegeven, waardoor een (locatie-)omschrijving in een bron niet nauwkeurig is.

- Neergestorte vliegtuigen
In het geval van de neergestorte vliegtuigen blijkt dat de locatieomschrijving vaak niet specifiek is. Zo wordt bijvoorbeeld als locatie van een neergestort vliegtuig enkel een plaatsnaam gegeven. Op basis van die vage locatieomschrijving is het niet mogelijk een gebied af te bakenen.
- Soort NGE
Ook de soort NGE is vaak niet concreet weergegeven. Zo komt het voor dat in de gemeentelijke archieven of literatuur wordt gesproken van 'granaten'. Echter, over de nationaliteit en het kaliber wordt geen informatie gegeven.
- Onbekende locaties
In sommige gevallen is van oorlogsgelateerde gebeurtenissen niet of onvoldoende bekend waar ze

hebben plaatsgevonden. Zo werd in geraadpleegde archieven meermaals melding gemaakt van neergekomen bommen 'in een weiland' of 'in het kanaal/rivier'. De precieze locaties kunnen aan de hand van de overige bronnen niet meer worden achterhaald.

3.2.4 Wijzigingen van straatnamen en huisnummers

In de naoorlogse periode hebben binnen de relevante gemeenten diverse wijzigingen plaatsgevonden met betrekking tot straatnamen en huisnummers. In de gemeentearchieven zijn diverse archiefstukken geraadpleegd over deze wijzigingen en vernummering. Bij het analyseren van oorlogshandelingen is rekening gehouden met deze wijzigingen om exacte locaties te kunnen bepalen.

3.3 AFBAKENING VERDACHTE GEBIEDEN

Op basis van de beoordeling en evaluatie van het bronnenmateriaal is bepaald of ten gevolge van een oorlogshandeling mogelijk NGE kunnen zijn achtergebleven. Als dat het geval is, is een NGE-Risicogebied afgebakend. Deze NGE-Risicogebieden zijn na overleg tussen historici en een Senior OCE-deskundige zo goed mogelijk afgebakend, waarbij de richtlijnen voor afbakening in het WSCS-OCE leidend zijn geweest. In sommige gevallen zal blijken dat moet worden afgeweken van deze richtlijnen. Waar dit het geval is, is dit aangegeven. Daarnaast biedt in een aantal gevallen het WSCS-OCE geen richtlijn voor het afbakenen van verdachte gebieden. In deze gevallen heeft de afbakening plaatsgevonden op basis van *expert judgement* van de historici en de Senior OCE-deskundige.

Onderstaand wordt per type oorlogshandeling beschreven hoe de NGE-Risicogebieden zijn afgebakend.

3.3.1 Naar aanleiding van grondgevechten

Het WSCS-OCE biedt geen richtlijn voor het afbakenen van NGE-Risicogebieden naar aanleiding van grondgevechten. Onder grondgevechten worden gevechten op de grond verstaan, waarbij strijdende partijen op relatief korte afstand elkaar beschoten met bijvoorbeeld handvuurwapens, mitrailleurs, hand- en geweergrenaten en granaatwerpers (niet zijnde artillerie). Ook de inzet van bijvoorbeeld pantserwagens en tanks valt onder grondgevechten.

In dit vooronderzoek zijn de NGE-Risicogebieden afgebakend als een zogenaamde conflictzone. Dit is een globaal afgebakend gebied waarbinnen (intensieve) gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden. De afbakening is gebaseerd op het beschikbare bronnenmateriaal, maar kan gezien de aard van de gevechtshandelingen niet nauwkeurig worden begrensd. Bij de meeste grondgevechten is de exacte locatie niet bekend. De kalibers zijn vastgesteld aan de hand van het geraadpleegde bronnenmateriaal.

3.3.2 Naar aanleiding van artilleriebeschietingen

In het geval van artilleriebeschietingen is volgens het WSCS-OCE sprake van een NGE-Risicogebied. Dit gebied dient situationeel te worden afgebakend. Onder artilleriebeschietingen worden beschietingen over een lange afstand verstaan. Een van de doelen was het bieden van vuursteun, waarbij gericht vuur werd afgegeven op een bepaald doel. Een andere vorm van een artilleriebeschieting is vuur afgeven verspreid over een groot gebied met als doel de vijand te demoraliseren, de vijand dekking te laten zoeken en om zo veel mogelijk schade te veroorzaken. Er wordt daarnaast onderscheid gemaakt in krombaangeschut (projectiel beschrijft een kromme of steile baan) en vlakbaangeschut (projectiel beschrijft een overwegend rechte baan).

Net als bij grondgevechten zijn de NGE-Risicogebieden afgebakend als conflictzone. Omdat artillerie niet nauwkeurig was, kunnen granaten verspreid over een groot gebied zijn neergekomen. De NGE-Risicogebieden naar aanleiding van artilleriebeschietingen zijn afgebakend op basis van de locatieomschrijvingen in de literatuur, de oorlogsschaderapporten, waargenomen kraters op luchtfoto's en op basis van de munitieplaatsingen van de EOD.

3.3.3 Naar aanleiding van projectielen van luchtdoelgeschut

Meerdere keren is in de bronnen een melding aangetroffen van een neergekomen granaat van luchtafweergeschut. Volgens het WSCS-OCE is een krater van een gedetoneerde incidentele luchtafweergranaat niet verdacht tenzij er indicaties zijn dat het geen incidentele luchtafweergranaat betreft. Het WSCS-OCE biedt verder geen richtlijnen voor het afbakenen van een verdacht gebied voor blindgangers van luchtafweerprojectielen, waarvan de exacte inslaglocatie niet bekend is.

Vanwege de aanwezigheid van luchtafweergeschut in en in de omgeving van de Bosschenhoofd, Roosendaal en Nispen en te Gastelsedijkdijk te Oud Gastel, kan niet worden uitgesloten dat er granaten van luchtafweergeschut in het analysegebied zijn neergekomen. Granaten van luchtafweergeschut worden op vliegtuigen afgevuurd met tijdschokbuizen. Dit betekent dat de granaten detoneren als zij een schok ervaren, bijvoorbeeld door het raken van een vliegtuig. Als ze geen vliegtuig raken, moeten zij na een vooraf ingestelde tijd alsnog detoneren en verscherven in de buurt van het vliegtuig. Als de tijdschokbuizen niet functioneren, valt de granaat als blindganger op de grond, waar deze alsnog detoneert of als blindganger achterblijft. Daarnaast kwam het voor dat munitie van luchtdoelgeschut was uitgerust met veiligheids, waardoor de granaten die terugvielen op het maaiveld niet meer konden detoneren. Het is niet in te schatten waar granaten van luchtafweergeschut zijn neergekomen, omdat het luchtafweergeschut meebeweegt met de overvliegende vliegtuigen. Granaten kunnen tot vele kilometers van het afweergeschut neerkomen. Om deze reden is het niet mogelijk een NGE-Risicogebied af te bakenen ten gevolge van neergekomen luchtafweergranaten, tenzij een concrete inslaglocatie bekend is of het luchtdoelgeschut tegen gronddoelen is ingezet.

3.3.4 Naar aanleiding van bombardementen

Het WSCS-OCE hanteert bepaalde richtlijnen voor het afbakenen van NGE-Risicogebieden naar aanleiding van bombardementen. Niet alle bombardementen zijn conform deze richtlijn af te bakenen. Er zijn vrijwel bij iedere locatie waar meerdere bombardementen hebben plaatsgevonden uitzonderingen. In deze paragraaf zijn de verschillende manieren van afbakenen beschreven.

In dit onderzoek is sprake van de volgende soorten bombardementen:

- Noodafworpen door bommenwerpers met meerdere bommen.
- Bombardementen door (middel)zware bommenwerpers op strategische locaties.
- Duikbombardementen door Spitfire en Typhoon jachtbommenwerpers met een klein aantal bommen (één tot drie).
- Tapijtbombardementen door bommenwerpers.

Tijdens het onderzoek is op een aantal moeilijkheden gestuit:

- In geval van nood wierpen vliegtuigen hun bommen af omdat met minder ballast sneller kon worden gevlogen. Deze bommen waren niet gericht op een specifiek doel. Het WSCS-OCE biedt geen richtlijn voor de afbakening van een dergelijke noodafworp.
- Geen bruikbare luchtfoto's. In verschillende gevallen is gebleken dat geen luchtfoto's beschikbaar zijn van kort na de aanvallen. De beschikbare luchtfoto's zijn van enige tijd na de aanvallen, waardoor de kans bestaat dat kraters reeds zijn gedicht.

Het afbakenen van NGE-Risicogebieden naar aanleiding van bombardementen vindt op de volgende manieren plaats:

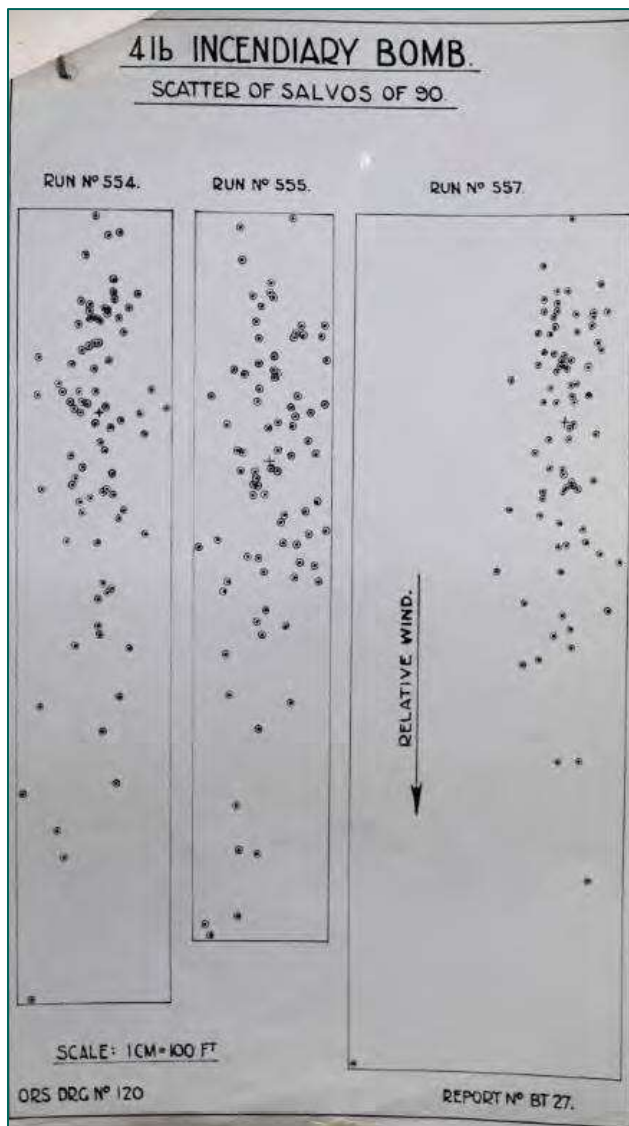
- Duikbombardement krateranalyse.
Het WSCS-OCE biedt geen richtlijn voor een duikbombardement waarbij kraters zijn waargenomen. Duikbommenwerpers konden één tot drie bommen bij zich dragen. Indien één of twee kraters zijn waargenomen en het bekend is dat er twee of drie bommen zijn afgeworpen, is afgebakend op basis van krateranalyse. Het NGE-Risicogebied is in dit geval afgebakend op basis van de afstand tussen de twee waargenomen kraters. Hierbij wordt de cartografische onnauwkeurigheid en de

horizontale verplaatsing opgeteld. De resulterende afstand is geprojecteerd op de waargenomen kraters.

- Duikbombardement kraterpatroon onbekend.
Volgens het WSCS-OCE dient een NGE-Risicogebied, in het geval van een duikbombardement op een zogenaamd 'Pin Point Target', te worden afgebakend op 181 meter vanuit het hart van het doel. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van een blindganger en de cartografische onnauwkeurigheid. Vaak blijkt dat het hart van het doel niet exact bekend is. In gevallen waarin de locatie van het bombardement indicatief aangeduid is, is een cirkel met een straal van 181 meter om de contouren van het omschreven doel getrokken. Een voorbeeld hiervan is een aanval op een kampement of een verdedigingswerk. Wanneer bekend is dat een dergelijk doel is aangevallen, wordt geen cirkel van 181 meter rondom het hart van het doel afgebakend, maar 181 meter rondom de contouren van het gehele kampement of verdedigingswerk. Een andere richtlijn uit het WSCS-OCE is die van een duikbombardement op een zogenaamd 'Line Target'. Met een 'Line Target' wordt een lineair doel zoals een spoorlijn bedoeld. In dit geval dient een NGE-Risicogebied te worden afgebakend op 91 meter vanuit het hart van de spoorlijn.
- Tapijtbombardement.
Bij een bombardement dat is uitgevoerd door middelzware en/of zware bommenwerpers dient volgens het WSCS-OCE de richtlijn 'Tapijtbombardement' te worden toegepast. In dit geval wordt het NGE-Risicogebied bepaald door een analyse van het inslagenpatroon. De maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagenpatroon wordt geprojecteerd op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van een blindganger en de cartografische onnauwkeurigheid. Bij tapijtbombardementen waarbij niet kan worden bepaald welke kraters opeenvolgend zijn, wordt situationeel een NGE-Risicogebied afgebakend. Het NGE-Risicogebied wordt in deze gevallen bepaald door, aan de hand van de technische informatie van het toestel, vast te stellen om de hoeveel meter een bom werd afgeworpen.
- Afbakening van één enkele krater.
Op luchtfoto's kunnen ook enkele of losse kraters te zien zijn waarvan/waarbij:
 - geen andere bronnen beschikbaar zijn die de herkomst van de krater kunnen bevestigen;
 - geen kraters in de nabije omgeving zijn waar te nemen;
 - geen aanwijsbaar doel in de nabije omgeving aanwezig is.
 Op basis van een enkele bron (een luchtfoto) is het niet mogelijk een NGE-Risicogebied af te bakenen.

3.3.5 Naar aanleiding van bombardementen met staaftbrandbommen

In sommige gevallen werden brandbommen ingezet bij bombardementen. Dergelijke staaftbrandbommen werden met behulp van zogenaamde *Small Bomb Containers* (SBC's) met tientallen tegelijk afgeworpen, om over een groot gebied brand te kunnen stichten. De spreiding van de staaftbrandbommen na afworp is afhankelijk van verschillende factoren; afwerphoogte en vliegsnelheid zijn hiervan de belangrijkste. Het Britse Air Ministry heeft vóór en gedurende de Tweede Wereldoorlog diverse testen gedaan met 4 lbs staaftbrandbommen, om de werking ervan te analyseren en verbeteren. Hierbij zijn onder meer proeven gedaan om de spreiding van deze staaftbrandbommen te testen. Deze testen wezen uit dat de staaftbrandbommen na een val van ca. 75 meter stabiliseerden, en in een langwerpige patroon neerkwamen dat evenredig in lengte en breedte toenam naarmate de afwerphoogte toenam. Uit de testen bleek dat de verhouding tussen de lengte en de breedte van het inslagenpatroon 4 op 1 bedroeg. 90% van de bommen kwam geconcentreerd neer, terwijl de overige 10% om verschillende redenen ver buiten het patroon neerkwam. Een voorbeeld van de resultaten van testen zijn weergegeven in Figuur 5.

Figuur 5: 4 lbs bomb trial. (Bron: TNA, AIR 2/7537).

Aan de hand van de informatie uit deze onderzoeken kan een NGE-Risicogebied naar aanleiding van een bombardement met staafbrandbommen onderbouwd worden afgebakend. Hierbij is het van belang om vast te stellen waar de brandbommen zijn neergekomen. Door een lijn te trekken tussen de twee inslagen die op grootste afstand van elkaar liggen, kan de maximale bekende lengte van het patroon worden bepaald.

3.3.6 Naar aanleiding raketaanvallen

Onder raketaanvallen worden aanvallen verstaan van jachtbommenwerpers, waarbij luchtgrondraketten worden afgevuurd op een gronddoel. Raketten werden bijvoorbeeld ingezet tegen treinen en vijandelijke stellingen.

Volgens het WSCS-OCE dient een NGE-Risicogebied in het geval van een raketbeschieting, waarvan het inslagenpatroon bekend is, te worden afgebakend op basis van krateranalyse. De maximale afstand tussen twee opeenvolgende kraters binnen het inslagenpatroon wordt bepaald. Het verdacht gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van een blindganger.

In dit geval wordt een raketaanval afgebakend op basis van de richtlijn 'Raketbeschieting op een zogenaamd Pin Point Target, inslagenpatroon onbekend' uit het WSCS-OCE. Hierbij wordt het NGE-Risicogebied bepaald door een afstand van 108 meter gemeten vanuit het hart van het doel. Vaak is gebleken dat het hart van het doel niet exact bekend is. In die gevallen is 108 meter om de contouren van het doel getrokken. Bij de genoemde 108 meter is de cartografische onnauwkeurigheid en de horizontale verplaatsing van een blindganger in de bodem opgeteld, zie paragraaf 3.2.1.

3.3.7 Naar aanleiding van luchtaanvallen met boordwapens

Onder boordwapens worden boordkanonnen en boordmitrailleurs verstaan. Het WSCS-OCE biedt geen richtlijn voor het afbakenen van NGE-Risicogebieden naar aanleiding van beschietingen met boordwapens. Aanvallen met boordgeschut zijn lastig af te bakenen omdat:

1. De locaties van aanvallen met boordwapens slechts in uitzonderlijke gevallen nauwkeurig kunnen worden vastgesteld.
2. In het geval van een 'strafing' (aanval met boordwapens) de wapens al ruim van tevoren worden afgevuurd, waardoor de spreiding van dusdanige grootte is, dat het gefundeerd afbakenen van een NGE-Risicogebied niet mogelijk is.

Om bovenstaande redenen is het afbakenen van een NGE-Risicogebied slechts in uitzonderlijke gevallen mogelijk. Daar waar bekend is dat aanvallen zijn uitgevoerd met boordmitrailleurs, wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend. Met boordmitrailleurs worden kogels (Klein Kaliber Munitie, KKM) afgeschoten welke in de regel geen springstof bevatten. De kogel is het projectiel dat wordt verschoten.

3.3.8 Naar aanleiding van neergekomen vliegtuigen

De richtlijn in het WSCS-OCE schrijft voor dat in het geval van een crashlocatie van een vliegtuig het NGE-Risicogebied situationeel dient te worden afgebakend. Wanneer de exacte locatie van een neergestort vliegtuig niet te achterhalen is op basis van het geraadpleegde bronnenmateriaal, wordt geen verdacht gebied afgebakend. Het kan ook voorkomen dat een vliegtuig op het maaiveld neer is gekomen, waardoor vliegtuigonderdelen naar alle waarschijnlijkheid niet in de bodem terecht zijn gekomen, of reeds tijdens de oorlog is geborgen. Ook in deze gevallen wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend.

3.3.9 Naar aanleiding van neergekomen V-wapens

In de omgeving van Deelgebied 2 Roosendaal en Geertruidenberg zijn diverse V1's neergekomen. Volgens het WSCS-OCE dient het gebied dat is getroffen door een V1 te worden afgebakend met 15 meter rondom het inslagpunt, vanwege de horizontale verplaatsing (in het geval van een blindganger) en 50 meter rondom een krater van een gedetoneerde V1.

Aangezien de kracht van een explosie van een V1 of V2 zeer groot is, wordt niet verwacht dat explosieve componenten zijn achtergebleven nabij het inslagpunt. De restanten van een V1 kunnen bijvoorbeeld ver buiten een gebied van 50 meter terecht komen. Daarnaast is de verwachting, gezien de schade die de V1's en V2's in de gemeenten hebben veroorzaakt, dat ze volledig zijn gedetoneerd en geen explosieve componenten zijn achtergebleven nabij het inslagpunt. Om deze redenen worden naar aanleiding van de V-wapens geen NGE-Risicogebieden afgebakend. Wel kunnen door het inslaan van een V-wapens giftige stoffen in de bodem zijn achtergebleven. Gezien het gezondheidsrisico zijn de locaties van de inslagen ter kennisgeving op de kaart geprojecteerd.

3.3.10 Naar aanleiding van de aanwezigheid van verdedigingsstellingen

Uit de luchtfoto's is gebleken dat binnen het analysegebied van Deelgebied 2 Roosendaal – Geertruidenberg diverse verdedigingsstellingen hebben gelegen.

Deze zijn onder te verdelen in:

- **Wapenopstelling**
Een wapenopstelling is een opstelling voor handvuurwapens, machinegeweren en/of andere (semi)automatische wapens, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk. Uitgangspunt is dat de locatie van de wapenopstelling verdacht is op de aanwezigheid van NGE. Omdat een wapenopstelling op basis van luchtfoto's is afgebakend, dient rekening te worden gehouden met de cartografische onnauwkeurigheid.
- **Geschutopstelling**
Locatie van geschut, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk. Volgens het WSCS-OCE is het NGE-Risicogebied een gebied met een straal van 25 meter rondom het hart van de geschutopstelling, maar niet verder dan een eventueel aangrenzende watergang. Hierbij dient de cartografische onnauwkeurigheid te worden toegevoegd.
- **Loopgraaf**
Een loopgraaf is meestal te herkennen aan een zigzaggend patroon. Uitgangspunt is dat het gebied binnen de contouren van de loopgraaf verdacht is. Omdat een loopgraaf op basis van luchtfoto's is afgebakend, dient de cartografische onnauwkeurigheid te worden toegevoegd om de contour van de loopgraaf. Indien de exacte ligging van een loopgraaf kan worden vastgesteld door middel van grondspiegel kan het verdachte gebied worden teruggebracht tot de exacte ligging van de loopgraaf.
- **Mangat**
Dit is een gat in de grond met schuilfunctie, niet in gebruik genomen als schuttersput. Mangaten zijn volgens het WSCS-OCE niet verdacht tenzij er aanwijzingen zijn dat ze in gebruik zijn genomen als schuttersput. Het is aannemelijk dat de mangaten die zich bevinden in gebieden waar ook grondgevechten hebben plaatsgevonden, zijn gebruikt als schuttersput. De mangaten die zijn gebruikt als schuttersput zijn verdacht op mogelijk achtergebleven NGE. Aangezien er geen aanwijzingen zijn dat de mangaten in het analysegebied gebruikt zijn als schuttersput, is naar aanleiding van mangaten in dit HVO-NGE geen NGE-Risicogebied afgebakend.

Omdat volgens het WSCS-OCE stellingen worden afgebakend op basis van luchtfoto's, dient rekening te worden gehouden met de cartografische onnauwkeurigheid.

3.3.11 Naar aanleiding van mijnenvelden

Volgens het WSCS-OCE is het gebied binnen de contouren van het mijnenveld verdacht, als op basis van de mijnenruimrapporten is gebleken dat niet alle mijnen zijn geruimd en feitelijke onderbouwing voor vermiste mijnen ontbreekt. Hierbij is echter nog geen rekening gehouden met de cartografische onnauwkeurigheid. De mijnenvelden zijn namelijk met de hand ingetekend op de geallieerde stafkaart, die vervolgens is ingepast in GIS. De onnauwkeurigheid bij de mijnenvelden is vastgesteld op 20 meter.

3.3.12 Naar aanleiding van de inzet van vernielingsmiddelen

Het is bekend dat gedurende de oorlog vernielingsmiddelen zijn ingezet. Volgens het WSCS-OCE is de locatie, waar de vernielingslading in werking is gesteld, verdacht en dient de afbakening verder situationeel te worden bepaald.

In het geval van de vernieling van de bruggen kunnen mogelijk vernielingsmiddelen zijn achtergebleven in het water ter hoogte van de bruggen. In de praktijk is de kans op het aantreffen van NGE van niet gedetoneerde vernielingsmiddelen echter zeer klein. Het kan voorkomen dat niet alle aangebrachte vernielingsmiddelen hebben gewerkt. In deze gevallen zullen de vernielingsmiddelen bij het springen van de bruggen zijn weggeslingerd en mogelijk op de land- en/of waterbodem zijn achtergebleven. Omdat niet bekend is of bij het laten springen van de bruggen (restanten van) vernielingsmiddelen zijn achtergebleven, is het niet mogelijk een NGE-Risicogebied af te bakenen.

3.3.13 Naar aanleiding van munitiedump

Een dumplocatie van munitie en/of toebehoren kan voorkomen in de land- en op de waterbodem en is volgens het WSCS-OCE verdacht. Als uitgangspunt voor afbakening van het NGE-Risicogebied dient de locatie van de dump te worden genomen. Verder is de afbakening situationeel te bepalen. Het dumpen van munitie is slechts zelden gedocumenteerd. Wanneer in het geraadpleegde bronnenmateriaal melding wordt gemaakt van munitiedump en de dump kan worden herleid naar een exacte locatie, wordt een NGE-Risicogebied afgebakend. In enkele gevallen is echter gebleken dat locaties van munitiedump pas tijdens naoorlogse werkzaamheden werden ontdekt.

4 OVERZICHT OORLOGSHANDELINGEN

Uit het geraadpleegde bronnenmateriaal zijn diverse oorlogshandelingen in en in de omgeving van het analysegebied naar voren gekomen. In dit hoofdstuk worden deze oorlogshandelingen gevat in een chronologische oorlogshandelingenlijst. Per oorlogshandeling staat beschreven welke bronnen beschikbaar zijn voor elke oorlogshandeling. Daarnaast wordt de datum van de eerstvolgende, beschikbare luchtfoto vermeld die na de desbetreffende oorlogshandeling is genomen. Ten slotte wordt per oorlogshandeling in de lijst vermeld of deze al dan niet relevant is voor het analysegebied (zie ook paragraaf 1.4). Aan de hand van de oorlogshandelingenlijst wordt bepaald welke oorlogshandelingen in hoofdstuk 5 t/m 8 worden geanalyseerd. De locaties waar de oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden zijn ingetekend in GIS en zijn weergegeven in Tekening 03: Oorlogshandelingenkaart.

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
1940-1941	Meerdere meldingen van het neerkomen van bommen in relevante gemeenten.		NIOD: toegang 077, inv 1328			Nee, exacte locaties van neergekomen bommen niet vermeld.	
10 mei 1940	Tussen de Moerdijkbrug en station Lage Zwaluwe kwamen Duitse parachutisten neer.	AME1 266-268 AME2 339 BUI3 14	NIMH, collectie 492, inv 12			Ja, luchtlanding nabij het analysegebied.	5.1
	Een Duitse stormaanval leidde tot de terugtrekking van Nederlandse troepen te Station Lage Zwaluwe.	BRO1 39 BUI3 14	NIMH, collectie 409, inv 528019, 528020, 528021			Ja, aanval binnen het analysegebied.	5.1
	Nederlands bombardement op Duitse verdedigingswerken te Lage Zwaluwe en de Moerdijkburgen.	BRO1 48-49 BRO3 69-70 MOL 1075	NIMH, collectie 492, inv 3, 4			Ja, bombardement vond plaats op doelwit binnen analysegebied.	6.1.1
	Herovering van de Nederlandse stelling bij Lochtenburg.	BRO3 69-70	NIMH, collectie 409, inv 528021			Ja, aanval binnen het analysegebied.	5.1
	Meldingen van het neerkomen van een Junkers Ju 52, een Fokker C-V en een Fokker G-1 in respectievelijk Zevenberschen Hoek,	SGLO T0330 SGLO T0025 SGLO T0070				Nee, geen exacte locaties bekend.	

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	Hooge Zwaluwe en nabij Zevenbergen.						
	Op de bouwgrond van Vermeulen, in het gehucht Pelikaan, werd een niet ontplofte granaat van luchtafweergeschut aangetroffen.		WBA: toegang 0451, inv 4115			Nee, naar aanleiding van een neergekomen granaat van luchtafweergeschut wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.3.	
11 mei 1940	Franse troepen te Zevenbergschen Hoek werden onder vuur genomen door Stuka's	AME1 275-276, 297 AME2 348-349 BRO2 178 WEI2 z.p.	WBA: toegang 0682, inv 2884, 3107, 4822, 5309 NIMH, collectie 409, inv 528017, 528019 NIMH, collectie 492, inv 3, 4	BuMu, RM7, inv 337		Ja, bombardement vond plaats op doelwit binnen analysegebied.	6.1.2
12 mei 1940	De Duitse troepen bereikten in de avond van de 12e mei de lijn Made-Oosterhout-Goirle-Hooge Mierde.	BRO3 277	NIMH, collectie 492, inv 3, 4			Ja, bezetting van het analysegebied.	5.1
13 mei 1940	Schermtseling tussen Duitse troepen en Nederlandse en Franse troepen te Standdaarbuiten.	BRO4 142-144 HFH 4				Nee, geen meldingen binnen het analysegebied.	
	Meldingen van het neerkomen van een Junkers Ju 88 en een Morane Saulnier MS 406 te Roosendaal.	SGLO T0620 SGLO T0636				Nee, geen exacte locaties bekend.	
11 mei 1941	Melding van het neerkomen van een vliegtuig aan de Pootweg te Zevenbergschen Hoek.		WBA: toegang 0682, inv 4822			Nee, geen exacte locatie vermeld.	
9 maart 1942	Bominslag te Zevenbergschen Hoek, op de Gelderse Polder tussen de Rijksweg en de		WBA: toegang 0682, inv 4822			Nee, geen woningen tussen de spoorweg en de Rijksweg op de Gelderse Polder binnen het analysegebied.	

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	spoorlijn, nabij de woning van Weduwe Damen						
13 december 1942	Typhoons voerden een aanval uit op het station Lage Zwaluwe.	ZWA1 441 HUU 219	WBA: toegang 0682, inv 4822			Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
4 oktober 1943	Typhoons voerden een aanval uit en een trein die station Lage Zwaluwe passeert.	HUU 251, 293	WBA: toegang 0682, inv 4822			Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
14 oktober 1943	Een Messerschmitt Bf 109 stortte neer te Roosendaal	SGLO T2980				Nee, geen exacte locaties bekend.	
5 november 1943	Twee Mustang P-51's vallen een passagierstrein met verlofgangers aan bij het doorrijden van station Lage Zwaluwe.	HUU 252 ZWA2 113	WBA: toegang 0682, inv 4822			Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
25 november 1943	Messerschmitt Bf 109 stortte neer te Zevenbergen.	SGLO T3116				Nee, geen exacte locaties bekend.	
1944	Een kaart met daarop aangeven de tankgrachten in West-Brabant.		BHIC: toegang 1148, inv 443			Ja, indicatie van locatie militaire stellingen.	8.1
	Melding van een tankgracht tussen Moerdijk en Bergen op Zoom.		NIMH, collectie 575, inv 402			Nee, geen exacte locatie vermeld.	
22 februari 1944	Een Focke Wulf Fw 190 kwam neer te Oud en Nieuw Gastel.	SGLO T3459A				Nee, geen exacte locaties bekend.	
21 mei 1944	Een Avro Lancaster stortte neer te Kapelberg in Roosendaal.	SGLO T3692				Nee, geen exacte locaties bekend.	
24/25 mei 1944	Een Handley Page Halifax stortte te Emilia Polder te Made en Drimmelen.	SGLO T3719				Nee, geen exacte locaties bekend.	
25 juli 1944	Aanval met boordwapens op een personentrein		WBA: toegang 0682, inv 5314			Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens	

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	tussen Roosendaal en Lage Zwaluwe.					wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
15 augustus 1944	Een personentrein werd tussen Made en Drimmelen en Hooge Zwaluwe beschoten.	HUU 464-465				Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
26 augustus 1944	Personentrein werd nabij Lage Zwaluwe beschoten.	HUU 466				Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
28 augustus 1944	In Lage Zwaluwe werden drie personentreinen beschoten.	HUU 466	WBA: toegang 0682, inv 4822			Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
1 september 1944	Groepswagenladingentrein werd tussen Willemsdorp en Dordrecht bij Zwaluwe gebombardeerd.	HUU 467				Nee, buiten het analysegebied.	
11 september 1944	Een personentrein werd tussen Lage Zwaluwe en Breda driemaal beschoten.	HUU 474				Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	
13 september 1944	Er stond een bomaanval gepland op het station Lage Zwaluwe, maar de aanval werd afgeblazen wegens slecht weer.	HUU 475 SGLO T4022		TNA: AIR 37/715, AIR 37/993 AIR 27/1157, AIR 27/1169		Nee, de aanval was afgeblazen vanwege het slechte weer.	
16 september 1944	In de Mark liggende schepen werden door Engelse jachtvliegtuigen beschoten zonder echter veel schade aan te richten.	LAR 85				Nee, geen exacte locatie vermeld.	
17 september 1944	De Moerdijkbrug en het station Lage Zwaluwe werden gebombardeerd.	HFH 28		TNA: AIR 37/715, AIR 37/993 AIR 27/1157, AIR 27/1169		Ja, bombardement vond plaats nabij het analysegebied.	6.1.3
5 oktober 1844	Beschieting door Mosquitos van doelen in Nederland, waaronder qD.8445.			TNA: AIR 37/715		Nee, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.	

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
12 oktober 1944	In de nacht vielen acht bommen op de Langenberg zonder schade te veroorzaken.	LAR 90				Nee, geen exacte locatie vermeld.	
21 oktober 1944	Meerdere aanvallen met Typhoons en Spitfires op spoorwegkruisingen, een spoordijk en een spoorbrug te Lage Zwaluwe en Zevenbergschen Hoek.			TNA: AIR 37/715, AIR 37/993 AIR 27/1157, AIR 27/1169, AIR 27/1737		Ja, bombardment binnen het analysegebied.	6.1.4
24 oktober 1944	Een bombardement in de Dorpstraat van Oud Gastel.	LAR 91				Nee, buiten het analysegebied.	
29/30 oktober 1944	In de nacht trekken in Oud Gastel de Duitse troepen terug vanuit Roosendaal. De brug bij het Gastelsveer werd vernield, Stoof werd met artillerie bestookt.	LAR 95				Nee, geen exacte locatie vermeld.	
30 oktober 1944	Om zeven uur 's avonds bereikten de eerste Amerikanen de Mark pal ten zuiden van Standdaarbuiten. Hier was de brug nog intact. Net op het moment dat luitenant-kolonel Kellehers mannen de brug wilden oprennen vloog hij de lucht in.	BOL 41 DID1 242 DOO 19, 25-27 HFH 34				Nee, geen specifieke oorlogshandelingen besproken.	
	Een bombardement op transportdoelen te qD.9348.			TNA: AIR 37/715, AIR 27/1726		Ja, bombardement binnen het analysegebied.	6.1.5
	Om 16.00 uur: bevrijding van Oud Gastel Om 17.00 uur: Oud Gastel beschoten door Duitse artillerie en tanks	LAR 96-97 HFH 35				Ja, oorlogshandelingen nabij het analysegebied,	5.2.1

Bronnenmateriaal		Bronnenmateriaal			Analyse		
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	vanuit Stampersgat, met als doel de kerktoren neer te halen. Aan de zuidkant van de gemeente stelde de Engelse artillerie zich op om Stampersgat onder vuur te nemen.						
30/31 oktober 1944	Verschillende patrouilles verkende de omgeving van Oud Gastel, de omgeving tot de Mark was vrij van Duitsers. De Polar Bears kregen de opdracht naar Stampersgat door te trekken.	LAR 99				Nee, buiten het analysegebied.	
31 oktober 1944	Tussen 18.00 en 20.00 uur, vuurden de ruim twintig kanonnen van het 1 ^e en 2 ^e Poolse Artillerie Regiment Het munitie verbruik van het bedroeg in twee uur tijd het ongelooflijke aantal van 5.200 granaten. Onder andere Zevenbergschen Hoek werd onder vuur genomen.	DOO 22				Ja, beschietingen nabij het analysegebied.	5.2.3
1 november 1944	De hoofdaanval op het Duitse bruggenhoofd zou worden gedaan door de Amerikanen bij Standdaarbuiten. De Britten moesten deze aanval ondersteunen door links daarvan de Mark over te steken. De Polen moesten verder naar het oosten hun eigen	DID1 245				Ja, voorbereiding op strijd nabij analysegebied.	5.2.1

Bronnenmateriaal		Bronnenmateriaal		Analyse		Paragraaf
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	
	oversteek op touw zetten, zo kort mogelijk na de andere divisies.					
2 november 1944	Start 'Operation Rebound': Timberwolves steken op drie plaatsen nabij Standdaarbuiten de Mark over. Voorafgaand was Standdaarbuiten beschoten met artillerie. Tot aan de Kreek kwamen de Amerikanen veel Mijnen en booby-traps tegen.	BUI3 143-144 DEL1 173 DID1 247-248 DID2 475-476 DID3 194 HFH 36 KLE 220-221				Ja, bevrijdingsgevechten nabij analysegebied.
	Bombardementen op Klundert.	DID2 478-479				Nee, buiten het analysegebied.
3 november 1944	Op 3 november was de Duitse linie langs de Mark doorbroken. De vijand trok langzaam terug in de richting van Moerdijk. Maar daarbij leverde hij felle achterhoedegevechten, ieder huis en ieder gebouw werd verdedigd.	BOL 41				Ja, bevrijdingsgevechten nabij analysegebied.
	Made is door Poolse artillerie onder vuur genomen.	BUI3 127				Nee, exacte doelen niet vermeld.
	De Sturmgeschützbrigade 244 werd naar het 744ste Regiment gestuurd dat zich rond Made had verzameld.	DID1 250				Nee, geen specifieke oorlogshandelingen vermeld.
	Melding van het neerkomen van drie Spitfires te Klundert.	SHO 335 SGLO T4624 SGLO T4625 SGLO T4629				Nee, exacte locatie niet vermeld.

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	Britten trekken op richting Klundert.	DID 1 248				Nee, exacte locatie niet vermeld.	
3/4 november 1944	De Duitse troepen trokken zich terug op een nieuwe hoofdverdedigingslijn.	BUI3 150				Nee, geen specifieke oorlogshandelingen vermeld.	
4 november 1944	Op 4 november begonnen de Regimenten 413 en 415 aan de opmars naar Klundert en Zevenbergen, terwijl het 414e intussen koers zette naar het Hollands Diep. Hoewel de Duitsers een tegenaanval opzetten, werd Zevenbergen vóór de avond veroverd.	BOL 41 DID1 251 DOO 51				Ja, bevrijdingsgevechten nabij analysegebied.	5.2.2
	Te Zandberg wordt een grootschalig bombardement uitgevoerd op verdedigingswerken en ingegraven tanks.			TNA: AIR 37/716, AIR 37/994 AIR 27/1169, AIR 27/1559, AIR 27/1741		Ja, bombardement binnen het analysegebied.	5.2.2
	De Polen startten de aanval op Made.	BUI3 149-151 DID1 250-251 DID2 479-480 DOO 70-72				Ja, bevrijdingsgevechten nabij analysegebied.	5.2.3
	Een Spitfire stortte neer te Klundert.	SGLO T4636A				Nee, exacte locatie niet vermeld.	
5 november 1944	Zevenbergschen Hoek wordt getroffen door beschietingen.	MET 46-47				Ja, beschieting van het analysegebied.	5.2.3
	Te Zevenbergschen Hoek en Lage Zwaluwe verdedigen de Duitse troepen en Sturmgeschütze de toegang tot het Bruggenhoofd van Moerdijk.	DID1 253-256 DID2 482-483 DOO 70-72				Ja, bevrijdingsgevechten nabij analysegebied.	5.2.3

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	Met uitzondering van Roode Vaart werd Klundert bevrijd.		WBA: toegang 0476, inv 8797			Nee, geen specifieke oorlogshandeling vermeld.	
	Zevenbergen werd bevrijd.	DID1 253-256 DID2 482-483 DID3 197				Nee, buiten het analysegebied.	
6 november 1944	De Duitsers trokken zich terug op de Moerdijk, de Polen veroverde het gebied tot aan de Maas.	DID2 486-487 BUI3 127				Ja, bevrijdingsgevechten nabij analysegebied.	5.2.3
7-9 november 1944	De Polen werden te Lage Zwaluwe en Zevenbergschen Hoek opgehouden door een betonversperringen op de weg. De versperring werd vernield met antitankgeschut.	KLE 222				Ja, vernietiging van versperring met granaten.	5.2.3
22 december 1944	Melding van een ongeluk met een mijn te Zevenbergen.		BHIC, toegang 127, inv 307			Ja, ongeluk binnen het analysegebied.	5.3.1
31 december 1944	Het neerkomen en ontploffen van een V1 in de Zeggepolder, te Den Hout.	VER, V0289				Nee, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.	
1944-1945	Meldingen van adressen waar vermoedelijk mijnengevaar aanwezig is.		BHIC, toegang 127, inv 307			Nee, geen bevestiging van aantreffen van mijnen. Daarnaast geen exacte locatie vermeld.	
	Melding van mijnen te Zevenbergen, kaartvierkant qD.8344, nabij het pompstation.		BHIC, toegang 127, inv 307			Ja, mijnen binnen het analysegebied.	5.3.1
	Meldingen van achtergebleven NGE in de gemeente Zevenbergen.		BHIC, toegang 127, inv 553			Ja, indicatie van munitie binnen het analysegebied.	5.3.1
	Melding van schade aan de Provinciale weg tussen		BHIC, toegang 1392, inv 3640			Nee, oorzaak van de schade is niet vermeld.	

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	Roode Vaarten Zevenbergen.						
1 januari 1945	Het neerkomen en ontploffen van een V1 in de Zeggepolder, te Den Hout.	VER, V0315				Nee, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.	
15 januari 1945	Melding betreffende de aanwezigheid van mijnen aan de Pootweg 1 te Hooge Zwaluwe.		RCA: toegang 2536, inv 772			Ja, melding van mijnen in het analysegebied.	5.3.1
3 februari 1945	Melding van het aantreffen van NGE te Zevenbergen.		MMOD			Ja, het aantreffen van NGE in het analysegebied.	5.3.1
11 februari 1945	Het neerkomen en ontploffen van een V1 op een terrein tussen Noordschans en Roode Vaart te Klundert.	VER, V2341				Nee, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.	
19 februari 1945	Op 500 meter ten zuiden van de openbare weg "de Kreek" in de Oudlandsche polder te Standdaarbuiten komt een V1 terecht en ontploft niet.	VER, V0926				Nee, geen specifieke locatie vermeld.	
25 februari 1945	Melding van het neerkomen en ontploffen van een V1 te Zevenbergschen Hoek, perceel E.158, in de Bredase Polder.		WBA: toegang 0682, iv 4822			Nee, naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.	
26 februari 1945	Het neerkomen en ontploffen van een V1 op 100 meter van de Rijksweg Breda-Moerdijk, te Zevenbergen.	VER, V1149				Nee, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.	

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
2 maart 1945	Het neerkomen en ontploffen van een V1 in de Oudlandschepolder ter hoogte van de Tweede Kruisweg te Standdaarbuiten.	VER, V1225				Nee, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.	
31 maart 1945	Melding van het aantreffen van NGE te Zevenbergen.		MMOD			Ja, het aantreffen van NGE in het analysegebied.	5.3.3
6 juni 1945	Schade aan woning aan Gastelsedijk Zuid 9 (gemeente Oud en Nieuw Gastel) door het laten springen van een mijn.		WBA: toegang 0281, inv 3741			Nee, vindplaats van de mijn niet bekend.	
25 juni 1945	Melding betreffende achtergebleven landmijnen in Hooge Zwaluwe: aan de Zeedijk, Pootweg en Zwaluwseweg.		RCA: toegang 2536, inv 772			Ja, melding van mijnen in het analysegebied.	5.3.1
17 augustus 1945	Kaart met daarop locaties aangegeven waar munitie is aangetroffen te Zevenbergen		MMOD			Ja, ruimlocaties aangegeven, echter geen vermelding van het type, hoeveelheid en de toestand van de aangetroffen munitie.	5.3.3
	Melding van het aantreffen van antitankmijnen aan de Dikkendijk in Zevenbergen.		MMOD			Ja, mijnen in het analysegebied.	5.3.3
23 oktober 1945	Ruiming van mijnenveld 9 SW Zevenbergen: 21.		Mijnenruimrapporten EOD			Nee, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.	
24 oktober 1945	Ruiming van mijnenvelden 9 SE Terheijden: 3, 4, 5, 6 en 7.		Mijnenruimrapporten EOD			Nee, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.	
6 december 1945	Melding van het aantreffen van NGE te Zevenbergen.		MMOD			Ja, het aantreffen van NGE in het analysegebied.	5.3.3

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
7 december 1945	Ruiming van mijnenveld 9 SE Terheijden: 29.		Mijnenruimrapporten EOD			Nee, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.	
17 december 1945	Ruiming van mijnenveld 16 NW Roosendaal: 28.		Mijnenruimrapporten EOD			Nee, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.	
29 december 1945	Betreft een opgestelde lijst met daarop aangeven door oorlogsgeweld (oktober / november 1944) vernielde panden in Standdaarbuiten.		WBA: toegang 0527, inv 26, 1727			Ja, vernielde panden in het analysegebied.	5.3.1
1946-1950	Melding van oorlogsschade aan boerderijen aan de Zeggeweg, de Sluizeweg en aan boerderijen in Oud Drimmelen.		RCA: toegang 2654, inv 1177			Nee, geen oorzaak van schade vermeld.	
3 april 1946	Melding betreffende de ligging van een projectiel aan de Pootweg, Hooge Zwaluwe.		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, geen exacte locatie vermeld.	
8 april 1946	Melding van een ruiming van een projectiel door particulieren in een bouwland aan de Pootweg, het projectiel is aan de Pootweg weggelegd.		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, geen exacte vindplaats vermeld.	
13 mei 1950	Melding van ruiming van granaten aan Duivenzand C15 te Oud en Nieuw Gastel.		WBA: toegang 0281, inv 3741			Ja, betreft ruiming binnen het analysegebied.	5.3.1
23 november 1950	Melding betreffende de aanwezigheid van een handgranaat en een partij patronen aan het eind van de Groenendijk tegen de gemeentegrens Hooge en		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, net buiten het analysegebied.	

Bronnenmateriaal		Bronnenmateriaal		Analyse		Paragraaf
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	
	Lage Zwaluwe – Zevenbergen.					
1[?] juli 1954	Melding betreffende het aantreffen van een kist munitie bij het uitvoeren van baggerwerkzaamheden te Blauwsluis.		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, exacte vindplaats niet vermeld.
31 juli 1954	Melding van betreffende de aanwezigheid van een handgranaat op het terrein nabij het terrein van de heer de Bruijn, wonende aan de Pootweg D26 te Zevenbergschen Hoek.		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, exacte vindplaats niet vermeld.
10 december 1954	Melding betreffende de aanwezigheid van een granaat op het land van een boer in de Polder 'De oude Moeren'.		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, exacte vindplaats niet vermeld.
1961 – 1966	Meerdere meldingen van ruiming van NGE in de gemeente Standdaarbuiten.		WBA: toegang 0527, inv 2757			Ja, ruiming binnen het analysegebied.
1987-1990	Het aantreffen van meerdere mortiergranaten te Blauwe Sluis		WBA: toegang 0682, inv 6137			Nee, betreft melding binnen het analysegebied, maar heeft geen invloed op het projectgebied.
Onbekend	Kaart met daarop een vermoedelijk mijnenveld te Standdaarbuiten.		MMOD			Nee, betreft een vermoedelijk mijnenveld. Geen aanduiding van mijnen in het gebied.
Onbekend	Een kaart met daarop aangegeven de oorlogsschade als gevolg van oorlogshandelingen in oktober en november 1944 in de gemeente Zevenbergen.		WBA: toegang 0682, inv 2939			Ja, schade binnen het analysegebied.
Onbekend	Melding van het aantreffen van viert		RCA: toegang 2654, inv 956			Nee, geen exacte locatie bekend.

Bronnenmateriaal		Bronnenmateriaal		Analyse		Paragraaf
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	
	antitankmijnen, nabij de grens van gemeente Made en Drimmelen en gemeente Geertruidenberg.					
Onbekend	Lijsten met in de oorlog verwoeste panden in Hooge Zwaluwe: de Pootweg 1, 2 en 3 zijn verwoest.		RCA: toegang 2536, inv 410			Ja, verwoeste panden in het analysegebied.
Onbekend	Lijsten met panden vernield door oorlogsgeweld in Hooge Zwaluwe na september 1944.		RCA: toegang 2536, inv 410			Ja, verschillende panden verwoest of zwaar beschadigd in het analysegebied.
Onbekend	Melding van het aantreffen van een niet ontplofte granaat op een bouwland in de Willem Frederikpolder, Hooge Zwaluwe.		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, geen exacte locatie vermeld.
Onbekend	Onleesbare melding van het aantreffen van vermoedelijke granaten aan de Pootweg, Hooge Zwaluwe.		RCA: toegang 2536, inv 772 MMOD			Nee, onleesbaarheid maakt het onmogelijk conclusies te trekken.
Onbekend	Melding van oorlogshandelingen tussen Noordhoek en de Polder Bloemendaal (gemeente Klundert): er vielen 5 doden en velen boerderijen raakte beschadigd.		WBA: toegang 0476, inv 8797			Nee, geen specifieke locaties vermeldt van de oorlogshandelingen.

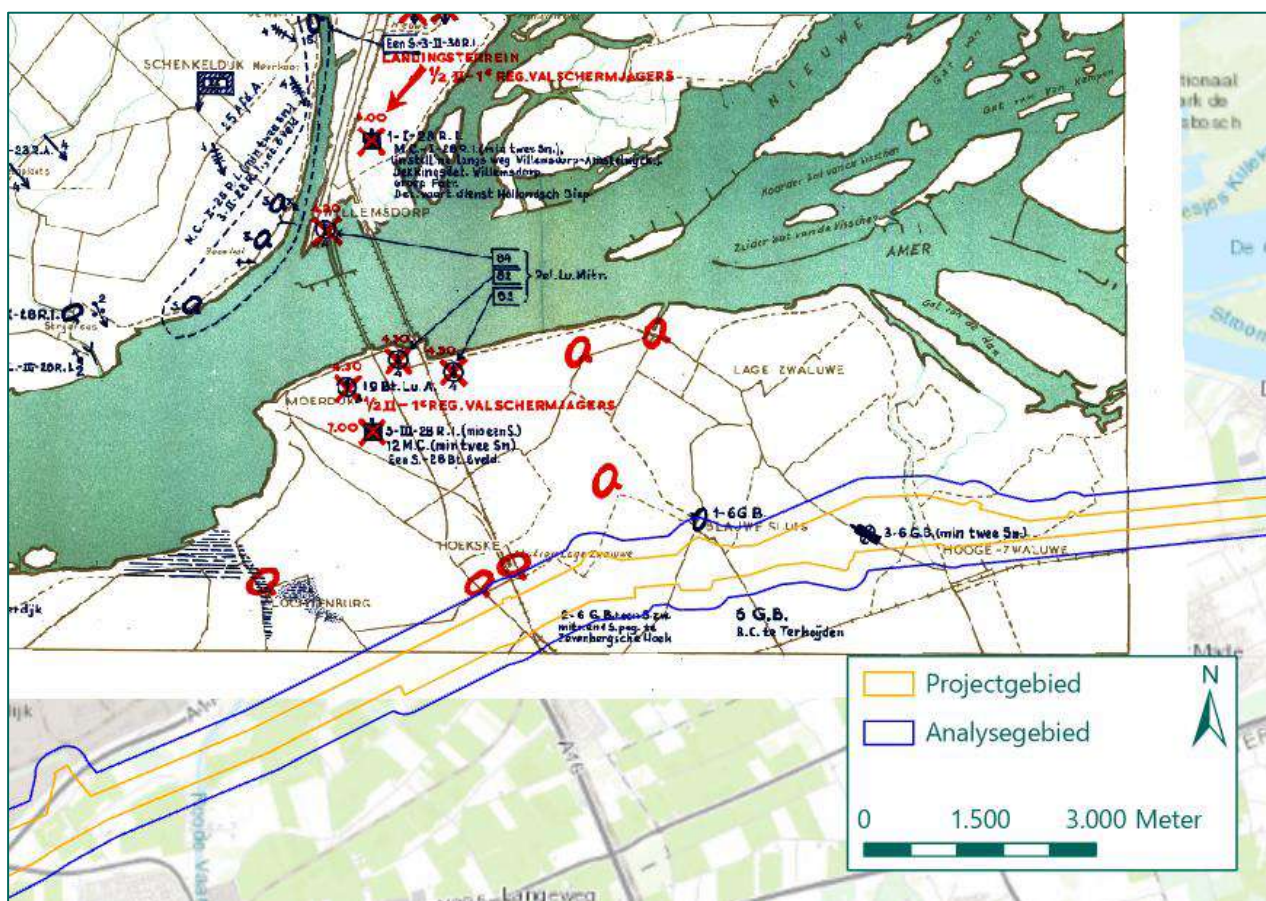
Tabel 3: Chronologische oorlogshandelingenlijst.

5 ANALYSE GRONDGEVECHTEN EN ARTILLERIEBESCHIETINGEN

Dit hoofdstuk bespreekt de grondgevechten en artilleriebeschietingen. Het analysegebied heeft overlap met het gevechtsterrein tijdens de Duitse inval in mei 1940 en de bevrijding in oktober en november 1944. De paragrafen 5.1 en 5.2 geven eerst een chronologisch overzicht op basis van de literatuur. In paragraaf 5.3 wordt de informatie uit andere bronnen (NIMH, archief, munitieruimingen, luchtfoto's) geanalyseerd. Een conclusie en afbakening van NGE-Risicogebieden volgt in paragraaf 5.4.

5.1 GEVECHTEN NABIJ DE MOERDIJK, 10 EN 12 MEI 1940

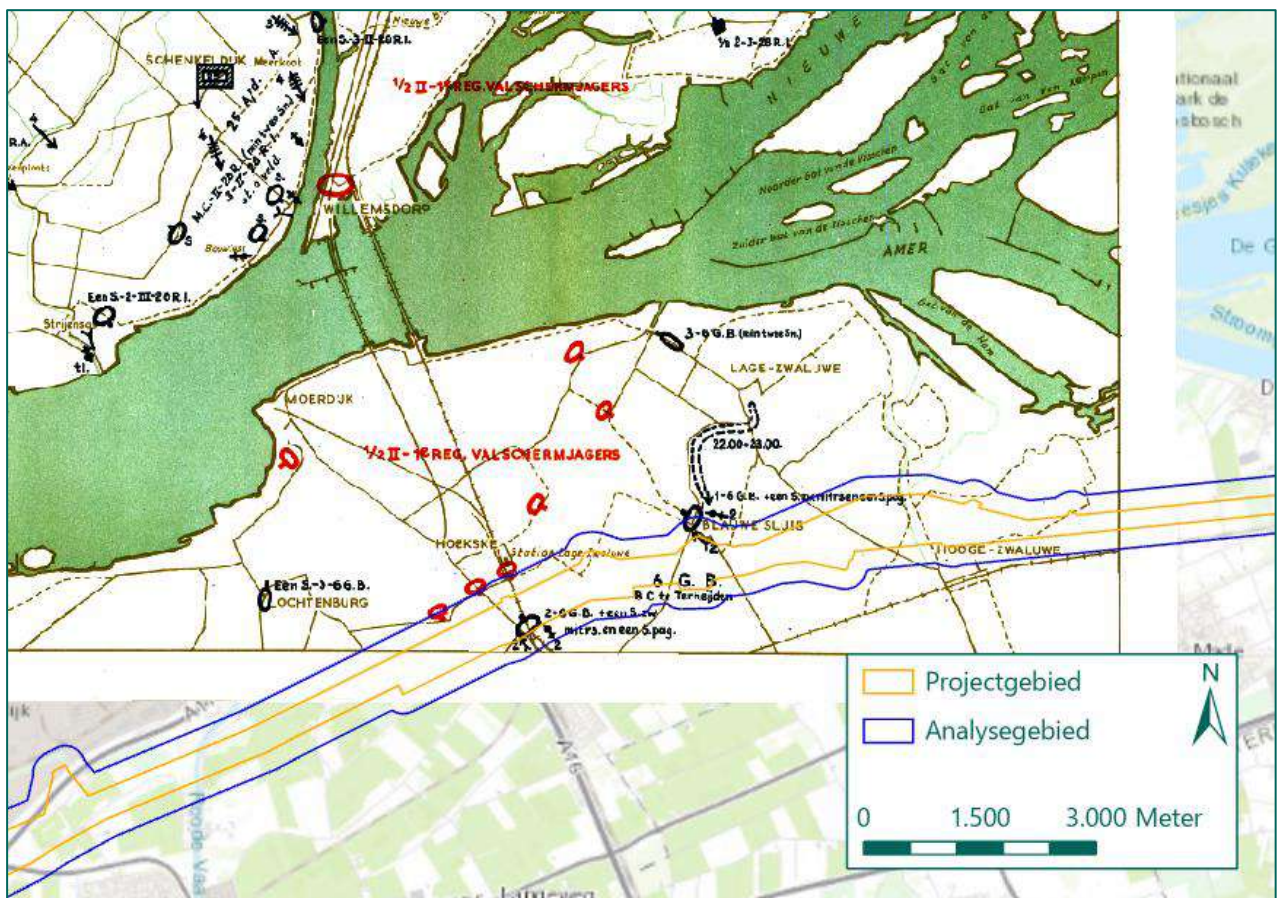
De Moerdijkbruggen (spoorbrug en brug voor regulier verkeer) waren de sleutel naar het noorden van Nederland. Met de Duitse inval van Nederland op 10 mei 1940 richtte de Duitse 9^e Pantserdivisie zich op een oversteek over deze brug. Om dit bruggenhoofd in handen te krijgen werd een deel van het Duitse 1^e Regiment Valschermjagers in het gebied tussen de Moerdijk en station Lage Zwaluwe uitgezet. Omdat er rekening was gehouden met een eventuele Duitse inval waren in dit gebied tevens Nederlandse troepen gevestigd. Het betrof hier het Nederlandse 6^e Grensbataljon

Figuur 6: Situatie 10 mei 1940, 12.00 uur, in de omgeving van de Moerdijk. Met rood zijn Duitse troepenbewegingen aangegeven, met blauw zijn de Nederlandse troepenbewegingen aangegeven. (Bron: NIMH, Collectie 492).

Het station Lage Zwaluwe werd op 10 mei 1940 door de Duitse Valschermjagers veroverd op de Nederlandse troepen alhier. Hierna volgde een kort straatgevecht in Zevenbergschen Hoek waarin de Nederlandse troepen erin slaagde de Duitse Valschermjagers terug te dringen tot de lijn Lochtenburg-station Lage Zwaluwe-Blauwe Sluis. Omstreeks 16.40 uur stegen van het vliegveld Bergen bij Alkmaar 4 Fokker-tweedekkers op van het type C-10 op. De toestellen hadden als missie het ondersteunen van de grondtroepen rondom Moerdijk. Er werden 29 x 50 kg bommen afgeworpen op de Duitse

veldversterkingen nabij het station Lage Zwaluwe en de autoweg geworpen (dit bombardement is verder geëvalueerd in paragraaf 6.1.1). Slechts tegenover het gebombardeerde frontdeel lukte het om ongeveer 500 meter terrein te winnen en vast te houden. Daarna had de vijand zich hersteld en maakte het mitrailleurvuur elke terreinwinst onmogelijk. Het analysegebied tussen Station Lage Zwaluwe en Zevenbergschen Hoek werd hiermee een frontgebied (zie Figuur 7: Situatie 10 mei 1940, 24.00 uur, in de omgeving van de Moerdijk. Met rood zijn Duitse troepenbewegingen aangegeven, met blauw zijn de Nederlandse troepenbewegingen aangegeven (Bron: NIMH, Collectie 492). Rond 18.00 uur werd er door Nederlandse troepen aanvraag gedaan voor vuursteun vanaf de noordzijde van het Hollands Diep. Met 7 cm kanonnen en 15 cm kanonnen werd er vuur gegeven op aangevraagde locaties. Tussen 18.35 en 19.50 uur werden verscheidene concentraties afgegeven. In het begin werden doelen met uitstekende precisie getroffen, maar later kwamen de granaten achter eigen troepen terecht. Helaas werden hierdoor in het dorp Lage Zwaluwe vier burgers gedood en zes gewond.

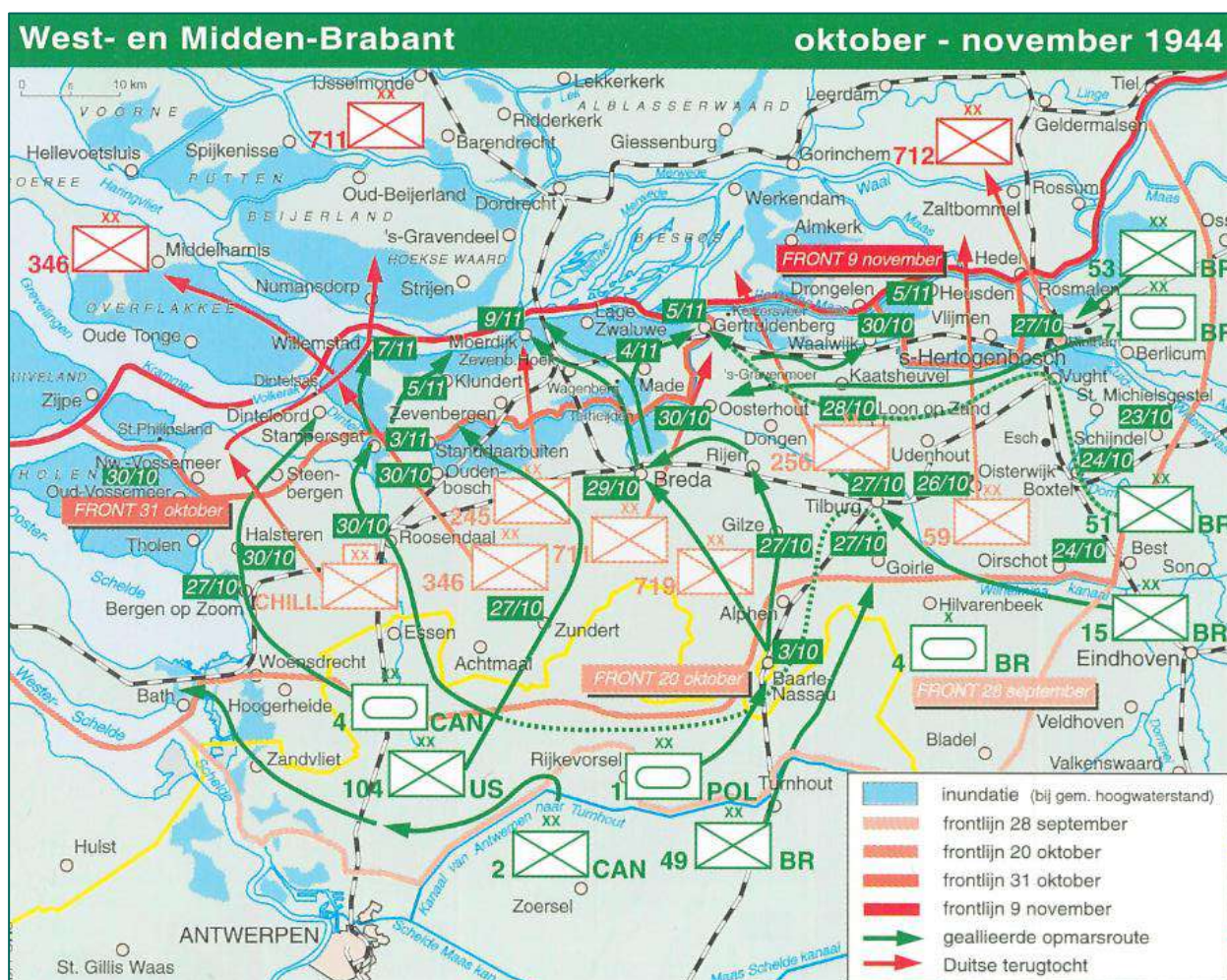

Figuur 7: Situatie 10 mei 1940, 24.00 uur, in de omgeving van de Moerdijk. Met rood zijn Duitse troepenbewegingen aangegeven, met blauw zijn de Nederlandse troepenbewegingen aangegeven (Bron: NIMH, Collectie 492).

Op 11 mei 1940 arriveerde Franse troepen bij het front te Moerdijk. De Nederlandse troepen diende met behulp van deze Franse troepen, welke tevens over pantservoertuigen beschikten, de Moerdijk te veroveren. Voor een aanval ingezet kon worden werden de Franse en Nederlandse troepen echter onder vuur genomen door Duitse toestellen en werd de kom van de Zevenbergschen Hoek gebombardeerd. 21 woningen, een klooster, twee scholen en een patronaatsgebouw werden hierbij verwoest (dit bombardement is verder geëvalueerd in paragraaf 6.1.2). Na dit bombardement trokken de Nederlandse en Franse troepen zich terug op Oud en Nieuw Gastel. Op 12 Mei 1940 arriveerde de 9^e Pantser Divisie in Zevenbergschen Hoek.

5.2 GEVECHTEN MET DE BEVRIJDING, 1944

In september 1944 wisten de geallieerde eenheden een groot deel van België te veroveren. Ook Antwerpen werd op 4 september 1944 door de geallieerde soldaten bevrijd, maar in het Scheldegebied bleven Duitse eenheden hardnekkig weerstand bieden, waardoor de haven van Antwerpen niet als aanvoerhaven kon worden gebruikt. In oktober 1944 werd een geallieerd offensief georganiseerd om de Scheldemonding te veroveren. Ter ondersteuning van de strijd om de Schelde, gaat op 20 oktober 1944 operatie Pheasant van start. Deze operatie voorziet in de verovering van Midden- en West-Brabant. Tegelijk wil het geallieerde opperbevel trachten de bruggen over de Maas bij Keizersveer en Moerdijk te veroveren en het Duitse 15de leger, dat in Brabant zit, in te sluiten. In onderstaande paragrafen per bron geanalyseerd waar oorlogshandelingen plaatsvonden binnen het analysegebied gedurende de uitvoering van operatie Pheasant.

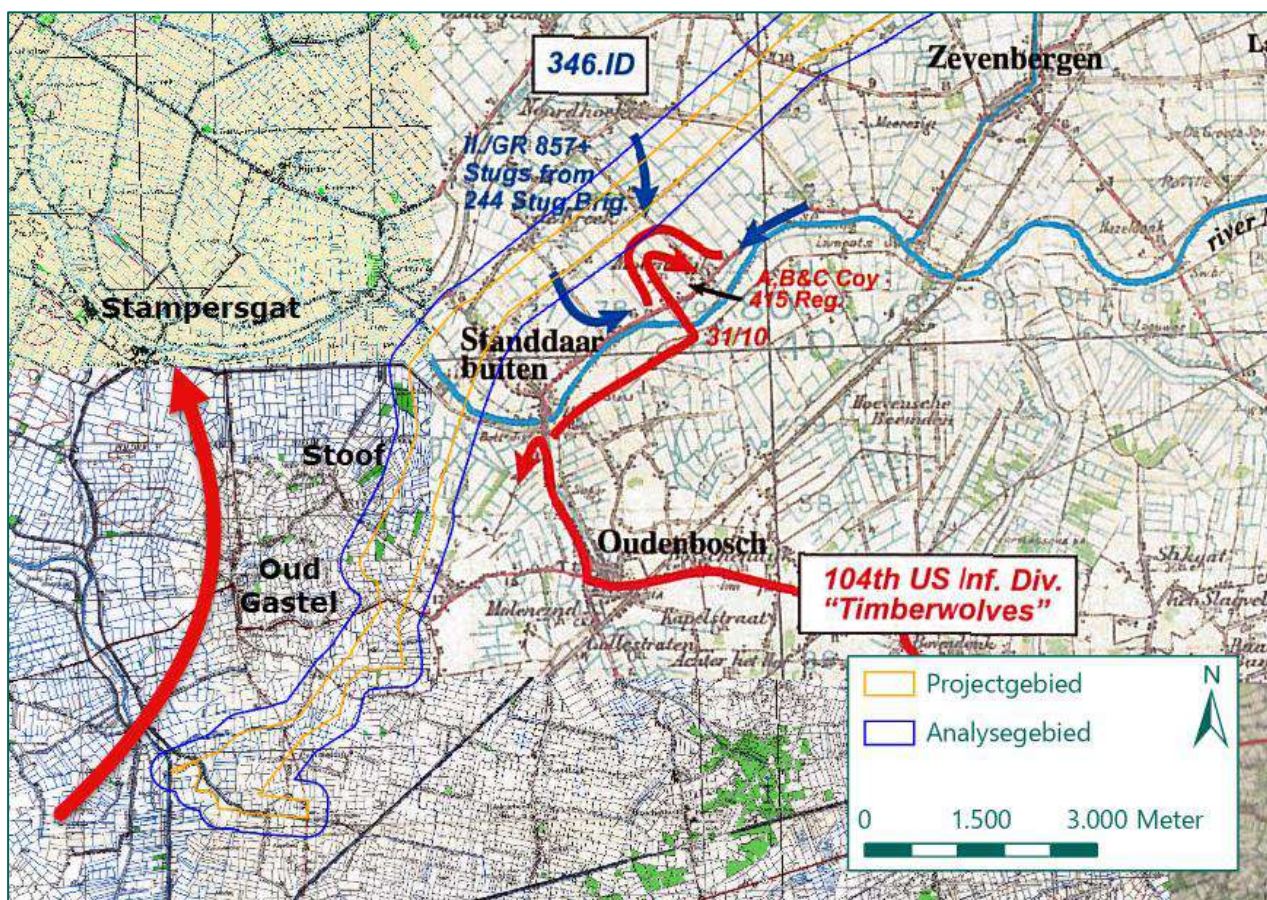

Figuur 8: Overzichtskaart van de opmarsroutes van het 1^e Britse Legerkorps in oktober en november 1944 (bron: KLE2, pag. 206).

5.2.1 Bevrijding van Oud Gastel en Standdaarbuiten, oktober en november 1944

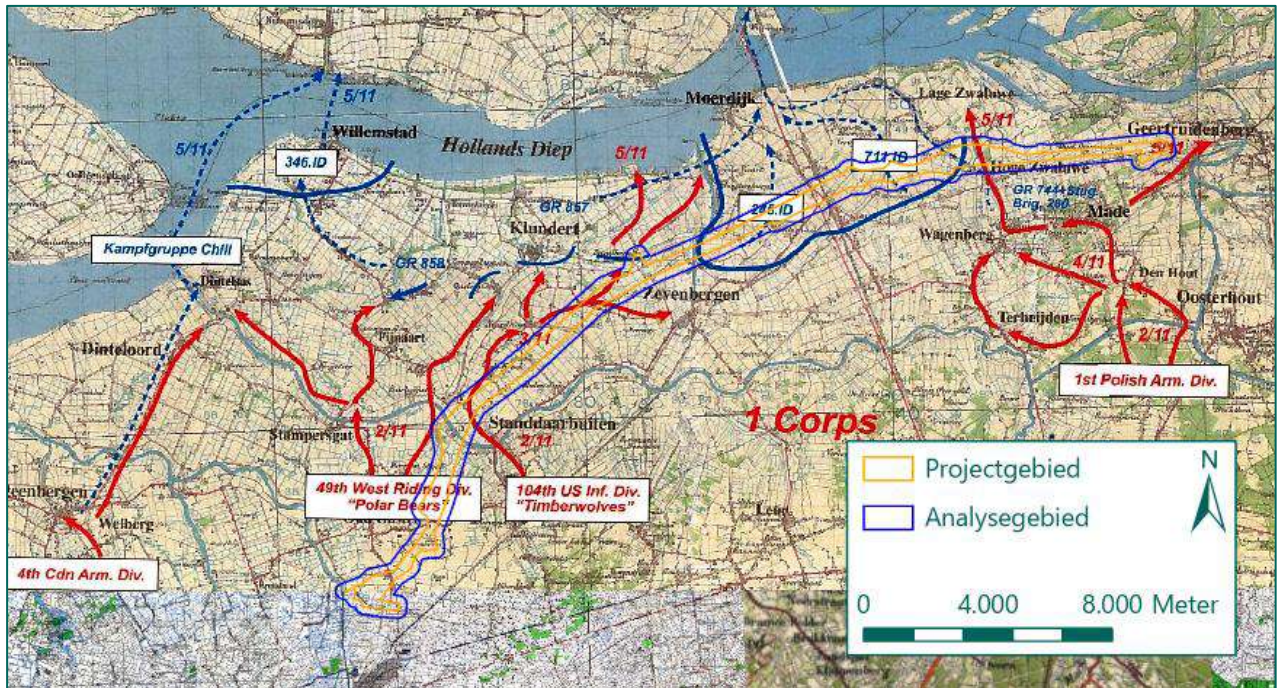
In de nacht van 29 op 30 oktober 1944 trekken Duitse troepen zich terug van Roosendaal op Oud Gastel. Hier blazen de Duitse troepen een gat in de Gastelsedijk Zuid, waardoor een deel van de polder onder water komt te staan. Dit om de geallieerde opmars te vertragen. Dit weerhield de Britse artillerie er niet van om het naast Oud Gastel gelegen gehucht Stoof onder vuur te nemen. Op 30 oktober 1944 trok de Britse 49ste Divisie noordwaarts richting Oud Gastel. Dit werd door eenheden van het 2^e Bataljon van het Gloucestershire Regiment om 16.00 uur bereikt. Het bevrijdde Oud Gastel werd echter om 17.00 uur onder

vuur genomen door Duitse artillerie en tanks, opgesteld te Stampersgat. Met de inzet van geschut en een opmars richting Stampersgat kon het Duitse geschut een zwijgen toegebracht worden (zie Figuur 9).

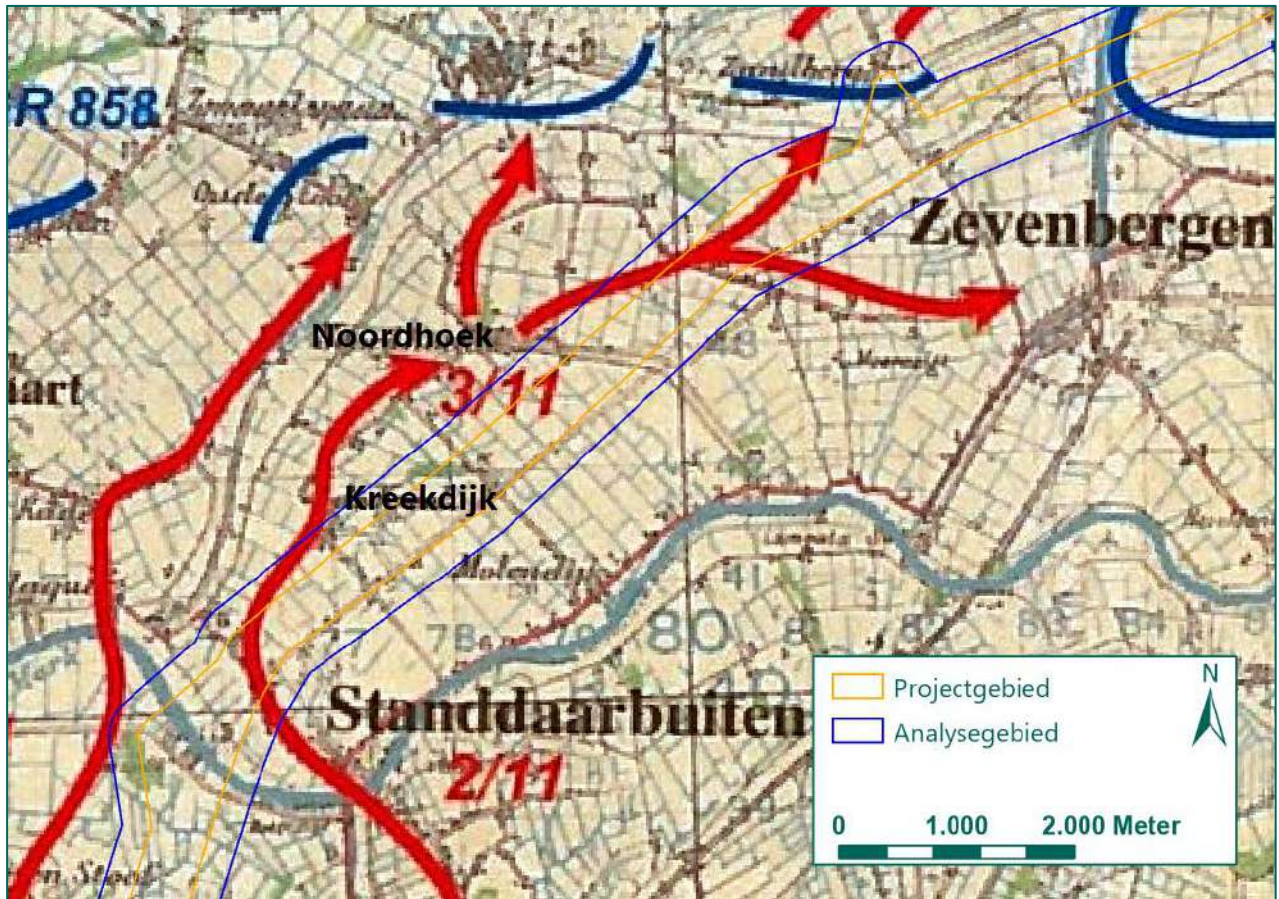
Figuur 9: Overzicht van de opmars van de 104th US Infantry Division 'Timberwolves' vanuit Oudenbosch naar Standdaarbuiten. (Bron: DID2, pag. 464).

Tegelijkertijd trokken eenheden van de Amerikaanse 104^e Infanterie Divisie naar via Oudenbosch naar Standdaarbuiten. Hier aangekomen wisten ze de Duitse verdediging rond de brug over de Mark te verrassen. Na een kort gevecht werden de Duitse troepen verjaagd. Nog voor de Amerikanen de brug over de Mark bereikte werd de brug echter opgeblazen (rond 19.30 uur). De resterende Duitse weerstand ten zuiden van de Mark overmeestert. Gedurende de nacht lagen de Timberwolves onder hevig artillerie- en mortiervuur, afkomstig vanaf Standdaarbuiten. Op 31 oktober 1944, 6.30 uur, werd het 415^e Regiment over de Mark gestuurd om voet aan de grond te krijgen ten noorden van de Mark. Dichte mist maakte het voor de Amerikanen onmogelijk om gerichte vuursteun te geven met mortieren en artillerie. De Duitsers hadden echter scherp zicht op de overvarende Amerikanen en opende mitrailleur-, mortier- en artillerievuur. De Amerikanen werden langzaam ingesloten, enkel het openen van Amerikaans artillerievuur bood de Amerikanen een ontsnappingskans. De overlevende troepen wisten te ontkomen en twee dagen onder te duiken tot ze gered werden bij een tweede overtocht van de Mark op 2 november 1944.

Figuur 10: De oversteek van de Mark die te Stampersgat, Standdaarbuiten en Oosterhout/Ter Aalst door respectievelijk de Polarbears, de Timberwolves en de 1^e Poolse Pantserdivisie werd gerealiseerd (bron: DID2, pag. 476).

Op 2 november 1944 werd er op meerdere locaties een oversteek over de Mark gemaakt om de aandacht van de Duitse troepen te verdelen. Er werd door de Britten te Stampersgat, door de Amerikanen te Standdaarbuiten en door de Polen te Oosterhout/Ter Aalst een oversteek gemaakt. De Timberwolves wilde na de mislukking van twee dagen eerder geen risico's meer lopen. De aanval werd voorafgegaan door een verwoestende inleidende beschieting. De literatuur vermeldt dat geen huis bleef gespaard en de fraaie kerk in het dorp veranderde in een trieste ruïne. De beschieting had wel effect gesorteerd. De Duitse bezetting telde veel gewonden en de oversteek die na de beschieting volgde werd een succes. Hoewel mortiervuur, vuurgevechten, mijnen en boobytraps nog enkele levens eisten was tegen de middag van 2 november de kom van Standdaarbuiten bevrijd.

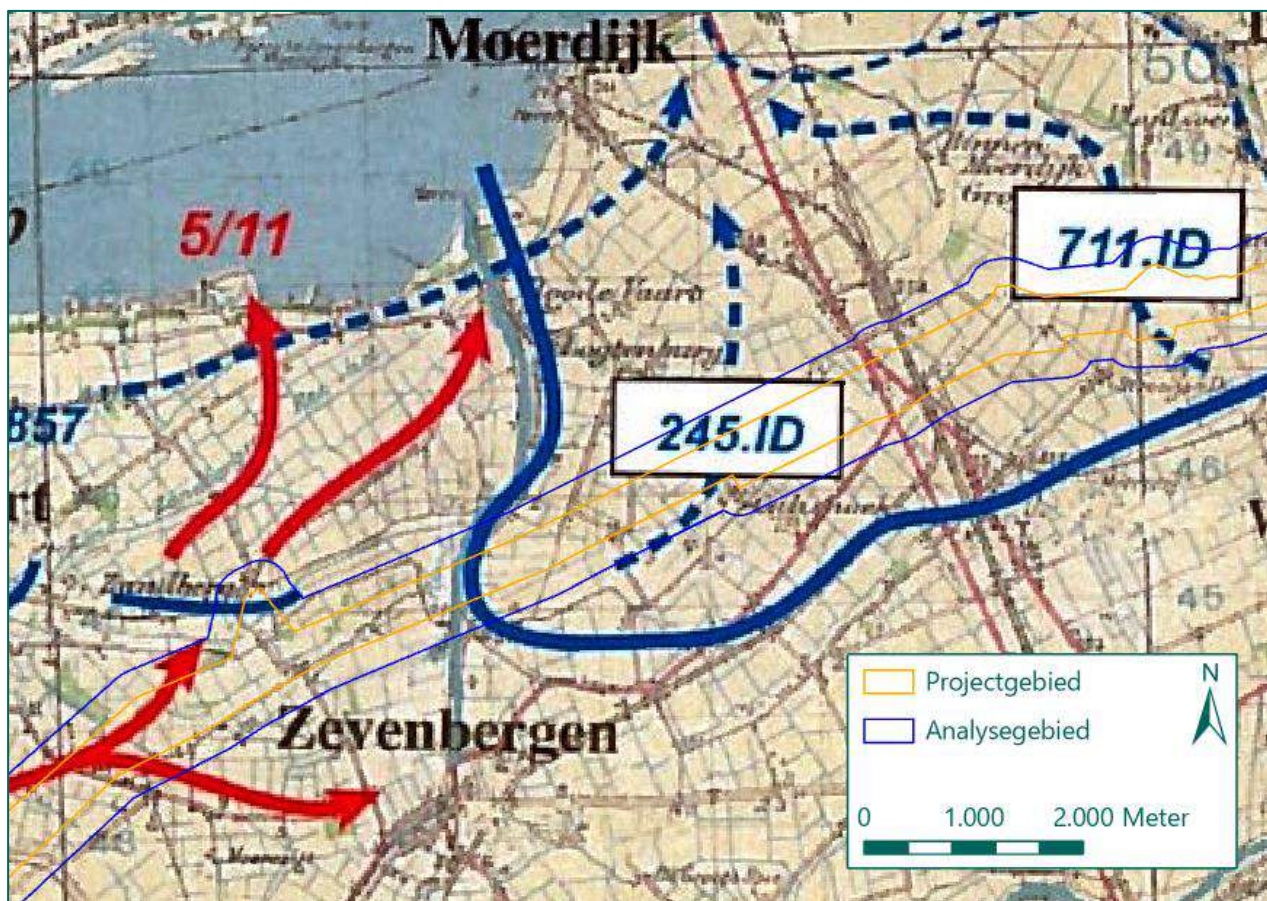
Figuur 11: Opmarsroute op 2 en 3 november 1944 van de 104th US Infantry Division 'Timberwolves' via Standdaarbuiten naar Noordhoek (bron: DID2, pag. 476).

Na de bevrijding van de kom van Standdaarbuiten trok het 2e Bataljon langs de Kreekdijk op en nam posities in de vele woningen langs deze dijk in. De Duitse verdediging langs de Kreekdijk was inmiddels gealarmeerd, waarop vanuit de achterhoede een zestal *Sturmgeschütze*⁵ van de 244^e Duitse Sturmgeschutz Brigade arriveerde. Onmiddellijk verzochten de voorste pelotons van het 2e Bataljon om vuursteun. Dankzij zeer geconcentreerd vuur uit alle beschikbare vuurmonden (Uncle Targets) van het 385e US Field Regiment (105 mm geschut) trok het gemechaniseerd geschut zich in Noordhoek terug. Noordhoek kon op 3 november 1944 tevens veroverd worden.

5.2.2 De bevrijding van Zevenbergen en Zandberg, november 1944

Op 4 november 1944 maakte de 104th US Infantry Division 'Timberwolves' vorderingen in de opmars richting het Hollands Diep. Dit ondanks de tegenstand die de Duitse 245^e Infanterie Divisie, maar vooral de Sturmgeschützbrigade 244 bood. Het 415^e Infanterie Regiment (Timberwolves) naderde Zevenbergen, maar voor het vallen van de nacht kon de kom nog niet bereikt worden. Wel werd deze dag het dorpje Zandberg bereikt. Hier was de tegenstand van Duitse troepen en gemachineerd geschut zo heftig dat luchtsteun dringend nodig was om de Duitse troepen uit dit gebied te verjagen. Tot drie keer toe werd een aanval uitgevoerd door Squadrons van de Britse Royal Air Force (hierover meer in paragraaf 6.1.6). Hieropvolgend konden de Amerikaanse troepen het dorp in handen krijgen.

⁵ Een Duits gemechaniseerd geschut ingezet door de Wehrmacht tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Figuur 12: Opmarsroute op 4 en 5 november 1944 van de 104th US Infantry Division 'Timberwolves' naar Zandberg en Zevenbergen (bron: DID2, pag. 476).

Op 5 november bereikte een deel van de Timberwolves het einddoel: het Hollands Diep, het overige deel van de Divisie werd deze dag ingezet in de bevrijding van Zevenbergen. Zevenbergen werd veroverd door de inzet van infanteristen. Om drie uur 's middags was de aanval van start gegaan en vijf uur later was heel Zevenbergen in Amerikaanse handen. Zevenbergen had zwaar te lijden gehad van de aanhoudende geallieerde beschietingen en de vernielingen die de terugtrekkende Duitsers hadden aangericht. Zevenbergen was op 4 november ook nog vanuit de lucht aangevallen. In totaal kwamen hier 85 burgers om het leven.

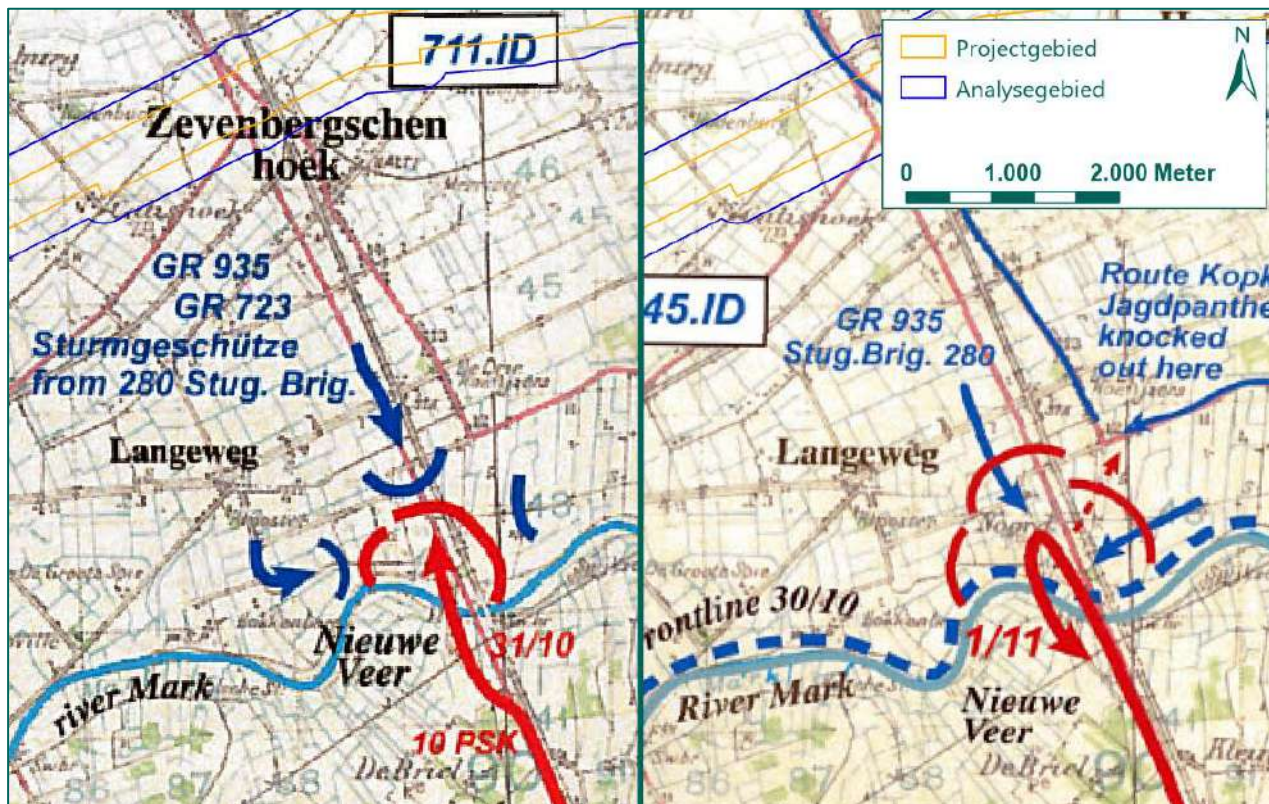
Na de bevrijding van Zevenbergen werd een deel van de 104^e Infanterie Divisie ingezet bij het front te Aachen (Duitsland), enkel het 414^e Regiment bleef nog in Nederland om de 1^e Poolse Pantserdivisie te assisteren bij de bevrijding van Moerdijk door aanvallen uit de voeren bij Roode Vaart.

5.2.3 De bevrijding van Made, Hooge en Lage Zwaluwe en de Zevenbergschen Hoek, november 1944

Zoals vermeldt in paragraaf 5.2.1 werden er op 2 november 1944 op meerdere plaatsen in Noord-Brabant oversteken gemaakt over de rivier de Mark om de Duitse troepenmacht te verdelen door te kunnen stoten richting de bruggen over de Maas / Hollands Diep bij Moerdijk en Raamsdonksveer. Hiertoe staken eenheden van de 1^e Poolse Pantserdivisie de Mark over te Oosterhout en Ter Aalst.

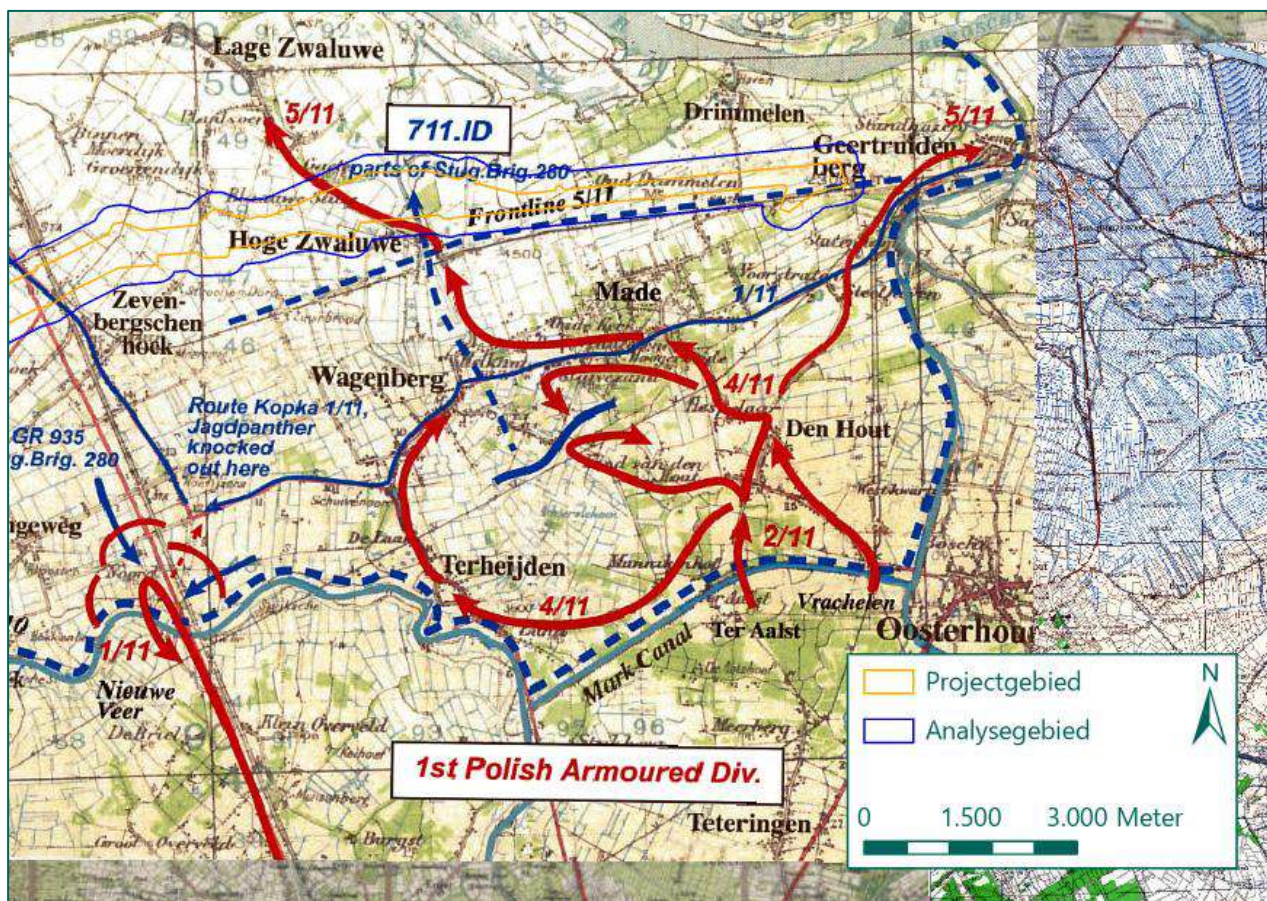
Dit was echter niet de eerste poging tot het oversteken van de Mark. Reeds op 31 oktober 1944 werd bij Nieuwe Veer een poging gewaagd om een oversteek te maken. Deze poging liep door felle Duitse tegenstand echter op niets uit. Artilleriesteun was nodig om de Duitse tegenaanval af te slaan en de terugtocht van de Poolse troepen te dekken. Hoe intens de Geallieerde artilleriesteun was, blijkt onder meer uit het munitieverbruik van het ondersteunende 2^e Poolse Artillerie Regiment. Op het moment dat de

Duitse aanval haar hoogtepunt bereikte, 's avonds tussen 18.00 en 20.00 uur, vuurden de ruim twintig kanonnen van dit regiment onophoudelijk. Het munitie verbruik van het 1^e en 2^e Artillerie Regiment bedroeg in twee uur tijd 5.200 granaten. Het 68e Medium Regiment vuurde 's middags maar liefst zeventien 'Uncle Targets' af, waarbij alle stukken geschut van de divisie het vuur opende op de afgesproken doelen. De doelen lagen in een gebied van slechts enkele kilometers groot, onder meer nabij Zevenbergschen Hoek en Langeweg. De terugtocht van de Poolse troepen nabij Nieuwe Veer kon hiermee met succes gedekt worden.

Figuur 13: Poging tot oversteek van de Mark bij Nieuwe Veer op 31 oktober – 1 november 1944 (bron: DID2, pag. 464 en 471).

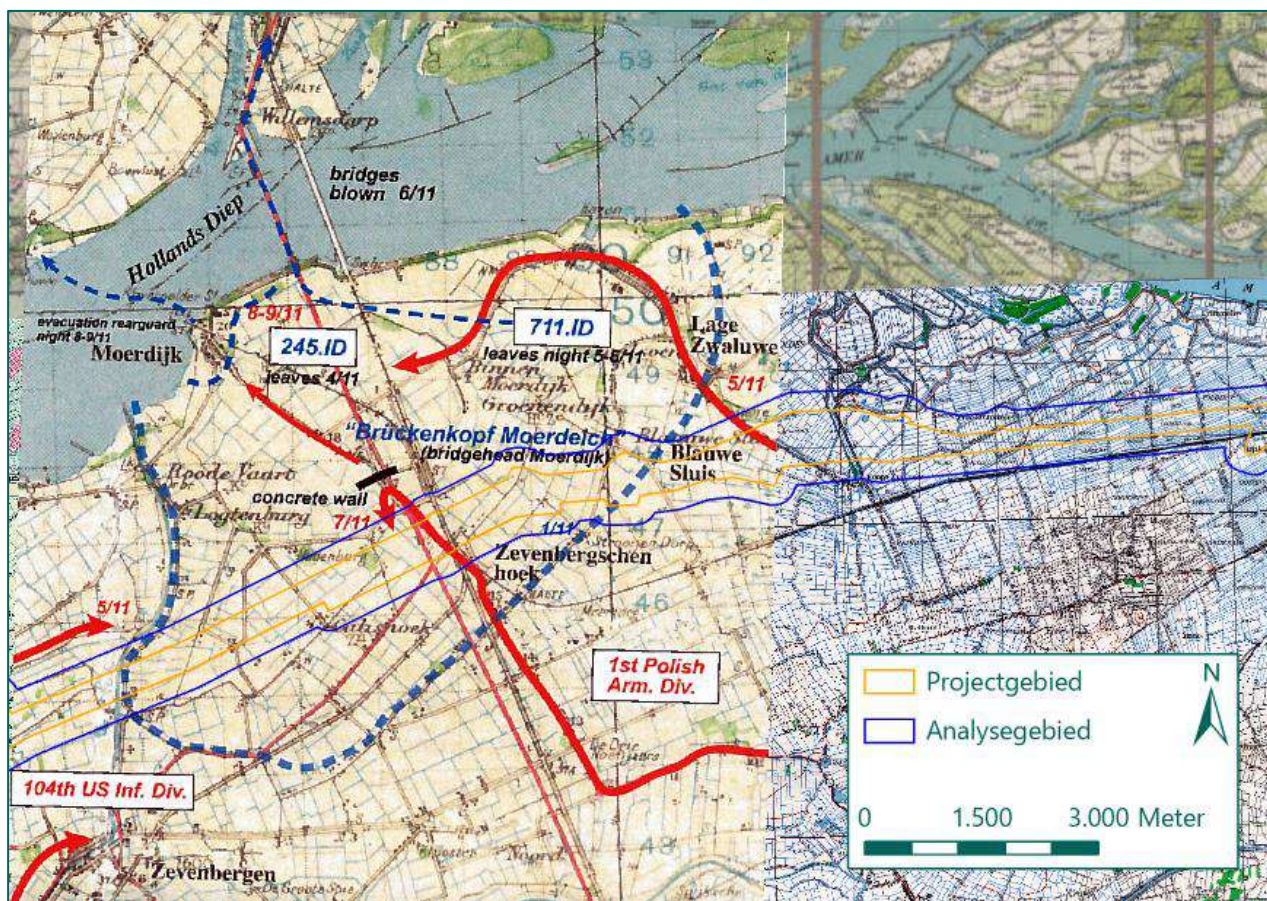
De oversteek over de Mark nabij Ter Aalst en Oosterhout op 2 november 1944 had meer succes. Eenmaal overgestoken, werd Den hout al snel veroverd en werd de Poolse troepenmacht verdeeld om aanvallen op zowel Terheijden als Made in te kunnen zetten.

Figuur 14: Opmarsroute op 2 en 5 november 1944 van de 1^e Poolse Pantserdivisie via Ter Aalst / Oosterhout naar Made en vervolgens richting de Maas (bron: DID2, pag. 471).

Met de komst van de Polen aan de Zuidzijde van de Mark trokken de Duitse troepen zich terug van hun linie langs de Mark (zie blauwe stippellijn in Figuur 14) op de verdedigingslinie Moerdijk-Helkant-Stuivezand-Made-Geertruidenberg (zie blauwe doorgetrokken lijn langs de rivier de Mark in Figuur 14). Omdat de verdediging rondom Made versterkt was zou een directe aanval op Made veel slachtoffers eisen werden Made en omgeving op 3 november 1944 stevig onder artillerievuur genomen om de Duitse weerstand te breken. Op 4 november, 6.00 uur, ging de Poolse aanval op Made van start. Ondanks geleden verliezen door de inzet van Duits Sturmgeschütze wisten de Poolse troepen, ondersteund door toestellen van de RAF en eigen artillerie, de Duitsers tegen de middag uit Made te verjagen. De Duitse troepen trokken zich terug uit Made en vestigden ze zich op de nieuwe verdedigingslinie (de door Hooge Zwaluwe lopende doorgetrokken blauwe lijn in Figuur 14). Made raakte zwaar beschadigd, maar was bevrijd.

Een deel van de Poolse troepen werd richting Geertruidenberg gestuurd om de Britten aldaar te assisteren in het in handen krijgen van de Brug over de Maas te Raamsdonk. De Overige Poolse troepen hadden als missie: het breken van de Duitse linie tussen de Zevenbergschen Hoek-Hooge Zwaluwe. Op 5 november ging de aanval van start. Uiteraard ontbrak de steun van de artillerie niet. Ook de Britse Crocodiles van de Fife and Forfar Yeomanry regiment (onderdeel van de 51st (Highland) Infantry Division) werden bij deze aanval ingezet. De Duitsers hadden zich achter de spoorlijn ingegraven. Tevens werden de resterende Sturmgeschütze samen met antitankgeschut ingezet. Omdat het polderlandschap niet bepaald geschikt was voor de inzet van tanks, werd het voor de geallieerden een moeilijke operatie. Tegen het eind van de dag slaagde de Polen er echter toch in Hooge Zwaluwe te bevrijden.

Figuur 15: Opmarsroute op 5 en 9 november 1944 van de 1e Poolse Pantserdivisie en de 104^e Amerikaanse Infanterie Divisie richting de Maas (bron: DID2, pag. 489).

De Duitse trokken zich wederom terug en hadden nu slechts het gebied Roode Vaart-de Hooge Zeedijk-Zevenbergs Hoek/station Lage Zwaluwe-Blauwe Sluis-Lage Zwaluwe in handen (zie de blauwe stippellijn in Figuur 15). De Polen wisten dat de vijand zwak was en zette de aanval voort via Lage Zwaluwe en Zevenbergschen Hoek.

De Zevenbergschen Hoek was gedurende de novemberdagen in 1944 stevig onder artillerievuur genomen. Door vele beschietingen raakten 30 woningen verwoest, 47 woningen zwaar beschadigd en 112 woningen licht beschadigd. De Poolse opmars kwam tot een stilstand nabij het station Lage Zwaluwe, waar een betonversperring over de weg was aangelegd. Op 7 november werden meerdere stukken antitankgeschut ingezet om een totaal van 2500 granaten op de versperring af te vuren. Het duurde tot de ochtend van 9 november tot de Poolse opmars voortgezet kon worden. Het gros van de Duitse troepen was tegen de tijd echter al over de Moerdijkbrug noordwaarts gevlucht. De Moerdijkburg werd op 6 november 1944 gesprongen door de Duitse troepen. In de nacht van 8 op 9 november trokken de laatste Duitse troepen met behulp van boten het Moerdijkgebied uit, richting het noorden van Nederland.

Tijdens de bevrijding de regio Made, Hooge en Lage Zwaluwe en Zevenbergschen Hoek gingen verschillende geallieerde tanks verloren en vonden men tegen man gevechten plaats. De Duitse verdedigers waren niet meer aanwezig, deze waren na hevige strijd naar de noordzijde van de Maas teruggetrokken.

5.3 ANALYSE OVERIG BRONNENMATERIAAL

Op basis van de literatuur kan worden geconcludeerd dat de zwaarste gevechten en artilleriebeschietingen in het analysegebied plaats vonden tijdens de geallieerde opmars november 1944. Onder andere tussen Standdaarbuiten en Zevenbergen en in de omgeving van Moerdijkregio vonden gevechten plaats tussen infanterie. In een groot deel van het analysegebied hebben artilleriebeschietingen plaats gevonden. Het front is in 1944 globaal van zuid naar noordoost en van zuid naar west over het analysegebied geschoven. Met de Duitse inval in 1940 vonden grondgevechten en artilleriebeschietingen (de bombardementen die plaatsvonden worden behandeld in paragraaf 6.1.1 en 6.1.2) plaats in van het analysegebied.

Verschillende andere bronnen bevestigen dit beeld uit de literatuur. In onderstaande paragrafen worden de bevinden uit de bronnen weergegeven en gestaafd met enkele voorbeelden.

5.3.1 Gemeente- en provinciaal archief

In de gemeente- en provinciale archieven (zie bijlage 3) is informatie terug te vinden over achtergebleven munitie, gevechtshandelingen en schademeldingen. Per onderwerp worden in deze paragraaf enkele voorbeelden getoond.

- *Achtergebleven munitie*

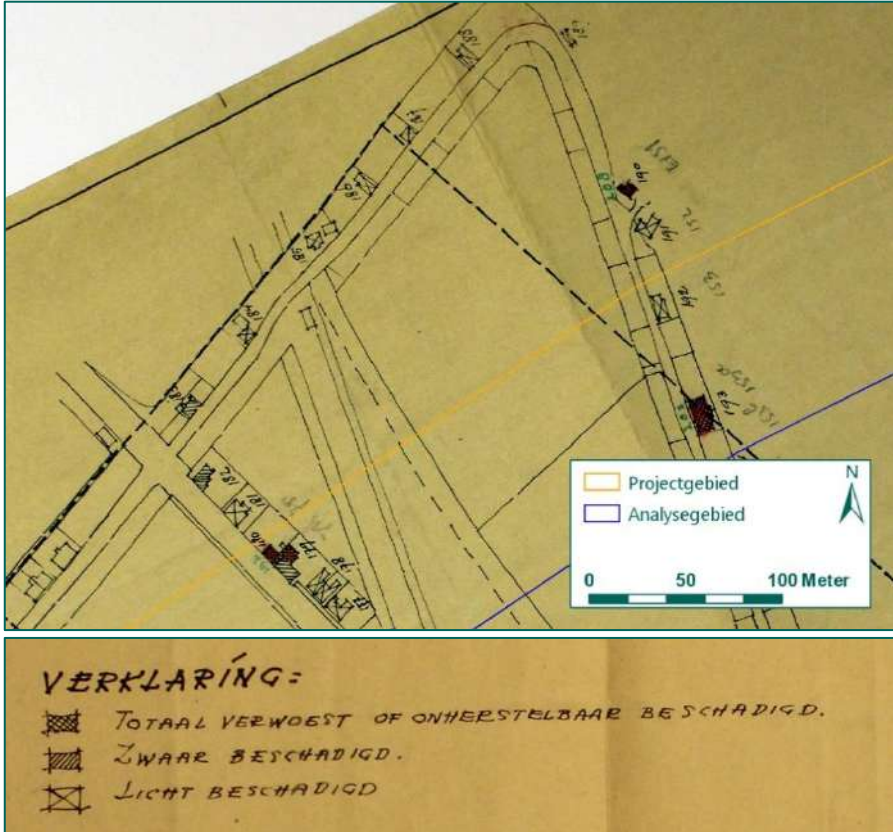
Uit de geraadpleegde archieven blijkt dat in het analysegebied NGE zijn achtergebleven. De meldingen zijn echter summier. Zo ontbreekt vaak een precieze locatieomschrijving. Ook het aantal, type en toestand van de gemelde dan wel geruimde NGE wordt niet opgegeven.

Datum	Omschrijving	Bronverwijzing
1944-1945	Meldingen van achtergebleven munitie in het zuidoosten van de gemeente Klundert en in de gemeente Zevenbergen	BHIV: Toegang 127, inv. 307 en 553
Verschillende meldingen in 1945 en 1946	Aangifte van mijnen en explosieve voorwerpen in aan de Pootweg te Hooge en Lage Zwaluwe en te Zevenbergen	RCA: Toegang 2536, inv. 55, BHIC, toegang 127, inv 307
13 mei 1950	Melding van aantreffen van meerdere granaten aan de aan de Kralen 2, te Oud Gastel.	WBA: Toegang 0281, inv. 3741
1961-1966	Opgave van achtergebleven munitie en mijnen op verschillende locaties binnen het analysegebied te Standdaarbuiten.	WBA: Toegang 0527, inv. 2757

Tabel 4: Overzicht van meldingen m.b.t. achtergebleven NGE.

- *Schademeldingen*

Als gevolg van de gevechten en artilleriebeschietingen zijn verschillende gebouwen in de voormalige gemeenten waar het analysegebied door loopt beschadigd. Echter, omdat het analysegebied tijdens de oorlog buiten bebouwde kernen lag, zijn er maar weinig concrete melding aangetroffen. Dit betekent niet dat buiten de bebouwing geen bommen of granaten zijn neergekomen. De registratie van schade was in de eerste plaats bedoeld om een vergoeding te verkrijgen waarmee de geleden schade kon worden hersteld. In buitengebied, zoals een groot deel van het analysegebied, is bijgevolg veel minder schade geregistreerd. Onderstaande tabel geeft een overzicht van relevante meldingen.

Datum	Omschrijving	Bronverwijzing
27 mei 1940	Melding van schade in de gemeente Zevenbergen ten gevolge van oorlogshandelingen in de meidagen van 1940.	WBA: Toegang 0682, inv. 2883
29 december 1945	Naoorlogs overzicht van panden in de gemeente Standdaarbuiten die onteigend zijn vanwege (nagenoeg) volledige verwoesting. Onder andere woningen aan de Vlietweg, Buitendijk, Oude Kerkstraat en Kreekdijk werden verwoest in 1944.	WBA: Toegang 0527, inv. 26 en 1727
1944-1945	Een kaart met daarop de schade te Zevenbergschen Hoek als gevolg van de oorlogshandelingen in oktober en november 1944: VERKLARING: TOTAAL VERWOEST OF ONHERSTELBAAR BESCHADIGD. ZWAAR BESCHADIGD. LICHT BESCHADIGD.	WBA: Toegang 0682, inv. 2939
1944-1946	Melding van schade door oorlogshandelingen in 1944 aan verschillende panden in de gemeente Made en Drimmelen. Onder andere aan de Zeggeweg, Sluizeweg en verschillende woningen in Oud-Drimmelen	RCA: Toegang 2348, inv. 956
1944-1948	Naoorlogs overzicht van schade in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. Verschillende woningen en boerderijen aan de Pootweg, Zeedijk, Korteweg en de Horenhilsedijk zijn verwoest door oorlogshandelingen in oorlogsgeweld in 1944.	RCA: Toegang 2536, inv. 55
	Provinciale schadekaart met overzicht van verwoeste en beschadigde gebouwen per gemeente: ▪ Oud en Nieuw Gastel: ○ 50 woningen, verwoest ○ 100 woningen, 25 boerderijen en een kerk zwaar beschadigd ▪ Standdaarbuiten: ○ 100 woningen, 25 boerderijen en 25 andere gebouwen verwoest ○ 75 woningen, 50 boerderijen 25 andere gebouwen en twee kerken zwaar beschadigd ▪ Klundert: ○ 225 woningen, 25 andere gebouwen en twee kerken verwoest ○ 50 woningen en twee kerken zwaar beschadigd ▪ Zevenbergen: ○ 150 woningen, 25 boerderijen en 25 andere gebouwen verwoest ○ 75 woningen en drie kerken zwaar beschadigd ▪ Hooge en Lage Zwaluwe:	BHIC: Toegang 127, inv. 34

Datum	Omschrijving	Bronverwijzing
	○ 100 woningen, 25 boerderijen, 25 andere gebouwen verwoest en twee kerken ○ 75 woningen, 50 boerderijen en een kerk zwaar beschadigd ▪ Made en Drimmelen: ○ 50 woningen en 25 boerderijen verwoest ○ 125 woningen, 25 boerderijen en een kerk zwaar beschadigd	

Tabel 5: Overzicht van gemelde schade.

- *Meldingen over gevechtshandelingen*

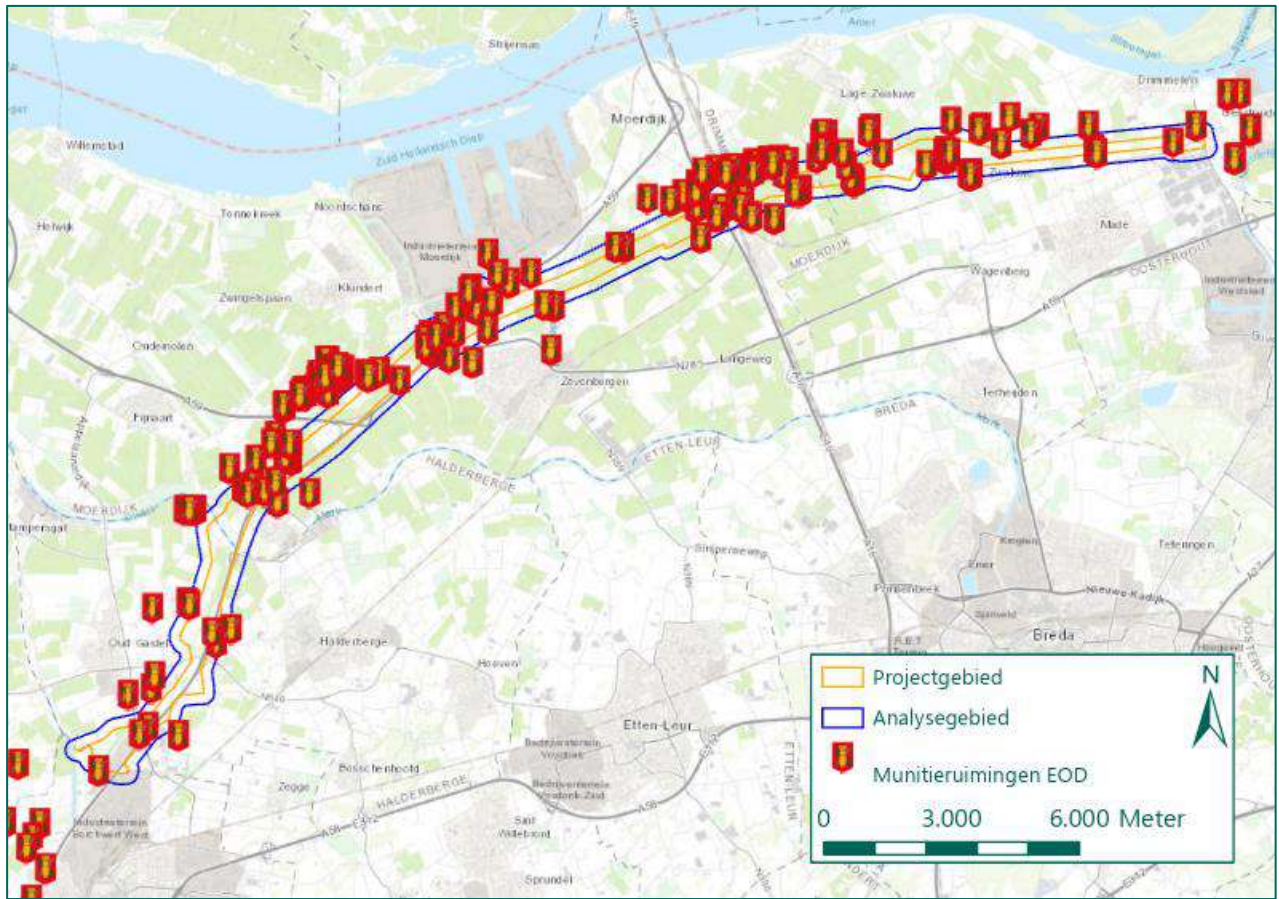
Tot slot is in het geraadpleegde archiefmateriaal ook informatie terug te vinden over gevechtshandelingen en het verloop van de bevrijding. De informatie is beknopt weergegeven in onderstaande tabel.

Datum	Omschrijving	Bronverwijzing
November 1944	Melding van oorlogshandelingen tussen Noordhoek en de Polder Bloemendaal. Hierbij kwamen 5 mensen om het leven. Verder werden er meerdere woningen en boerderijen verwoest en in brand geschoten door artilleriebeschietingen aldaar.	WBA: Toegang 0476, inv. 8797
1986-1990	Melding van buurtbewoners dat er nabij Blauwe Sluis Duitse mortierstellingen stonden die met het naderen van de Poolse Pantserdivisie achtergelaten zijn, inclusief munitie. Dit is net buiten het analysegebied maar geeft een indicatie van oorlogshandelingen in de omgeving.	WBA: Toegang 0682, inv. 6137
Naoorlogs	Veel meldingen van burgers die na de oorlog de bevrijding omschreven zoals zij het mee maakte, zonder hierbij concrete locaties te noemen. Deze meldingen zijn in de bijlage niet overgenomen omdat ze geen concrete informatie voor het analysegebied verschaffen.	-

Tabel 6: Overzicht van meldingen m.b.t. gevechtshandelingen.

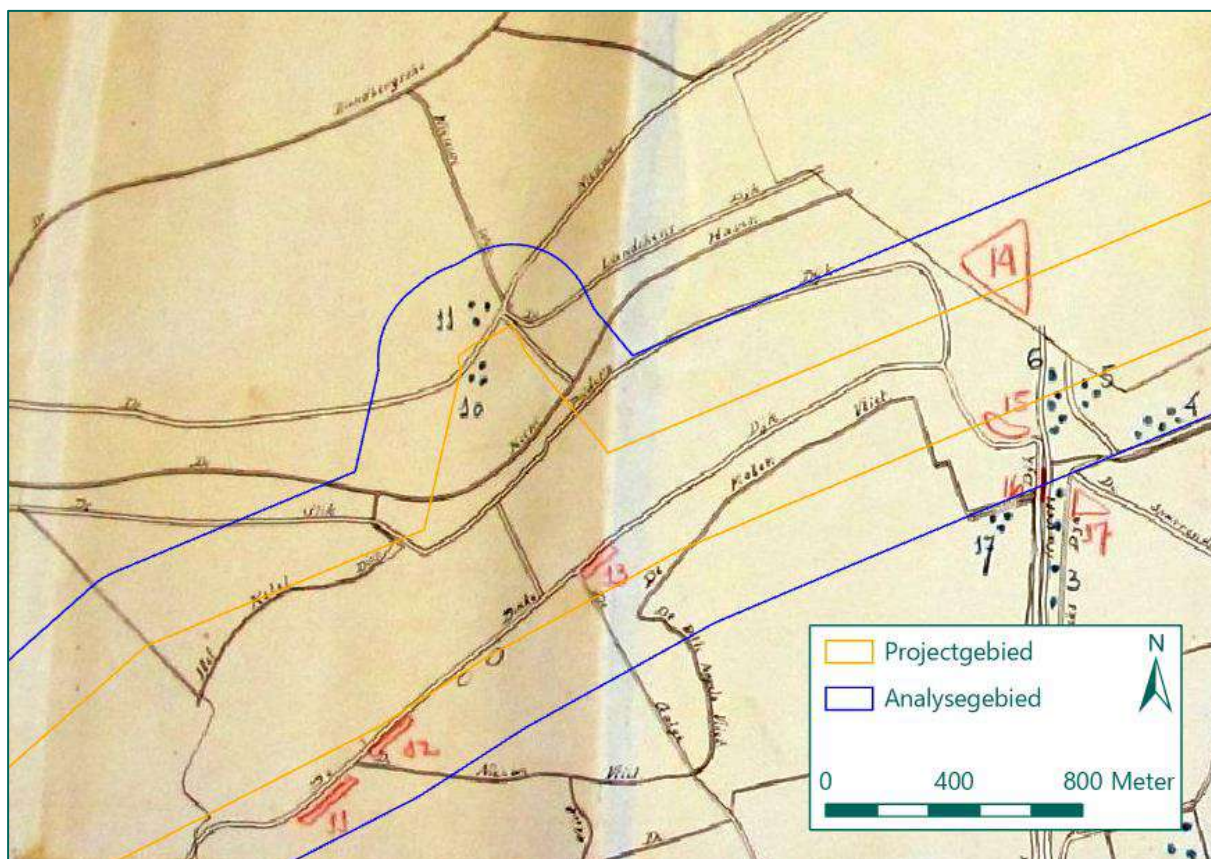
5.3.2 NIMH

Voor de gevechten in mei 1940 is de collectie 409 en 492 geraadpleegd (zie bijlage 3). Collectie 402 bevat onder meer verslagen van het 6^e Grensbataljon dat te Zevenbergschen Hoek lag. Collectie 492, ook bekend als "de groene serie", betreft een meerdelig boekwerk dat uitvoerig de gevechtshandelingen in mei 1940 beschrijft. De verslagen in deze collecties bevestigen dat het gebied bevochten is en dat Duitse stellingen beschoten zijn met Nederlandse artillerie. Er wordt vermeld dat de artillerie niet altijd doel trof en ook de Nederlandse stellingen en het achterland daarvan raakte. Een kaart in deze collectie geeft een goed beeld van de overlap tussen de Moerdijkstelling en het analyse- en projectgebied.

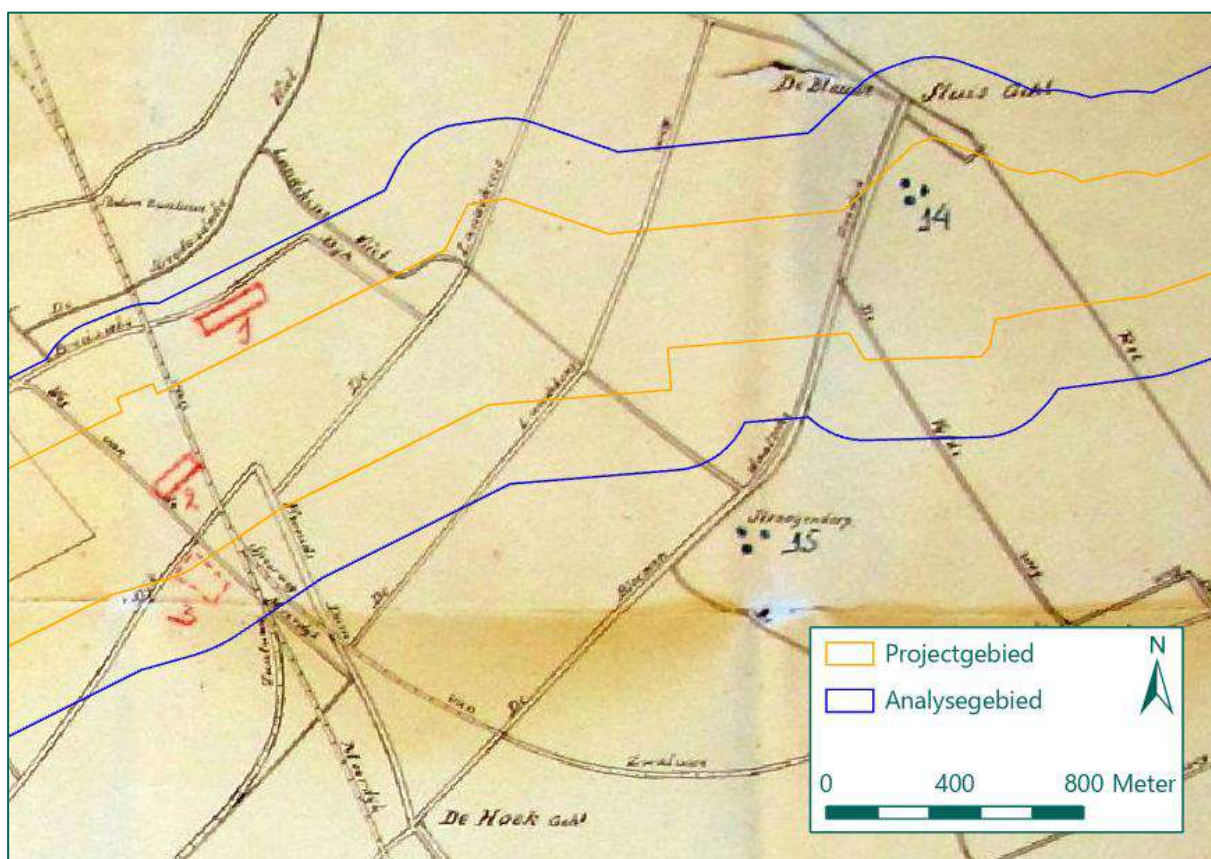

Figuur 17: Overzicht munitieruimingen van de EOD. (Bron: EOD).

Tot slot blijkt ook uit het MMOD-archief dat in het analysegebied mogelijk NGE zijn achtergebleven. Zo is er op 17 augustus 1945 een kaart opgesteld voor de gemeente Zevenbergen met daarop aangegeven blindgangers in de gemeente. Het betreft binnen het analysegebied enkel granaten. Het type, de hoeveelheid en de toestand van de aangetroffen granaten is niet verder gespecificeerd. Uitsneden van de bovengenoemde kaart zijn hieronder gegeven.

Figuur 18: Uitsnede van een kaart met aangetroffen munitie in de gemeente Zevenbergen (Bron: SIB)

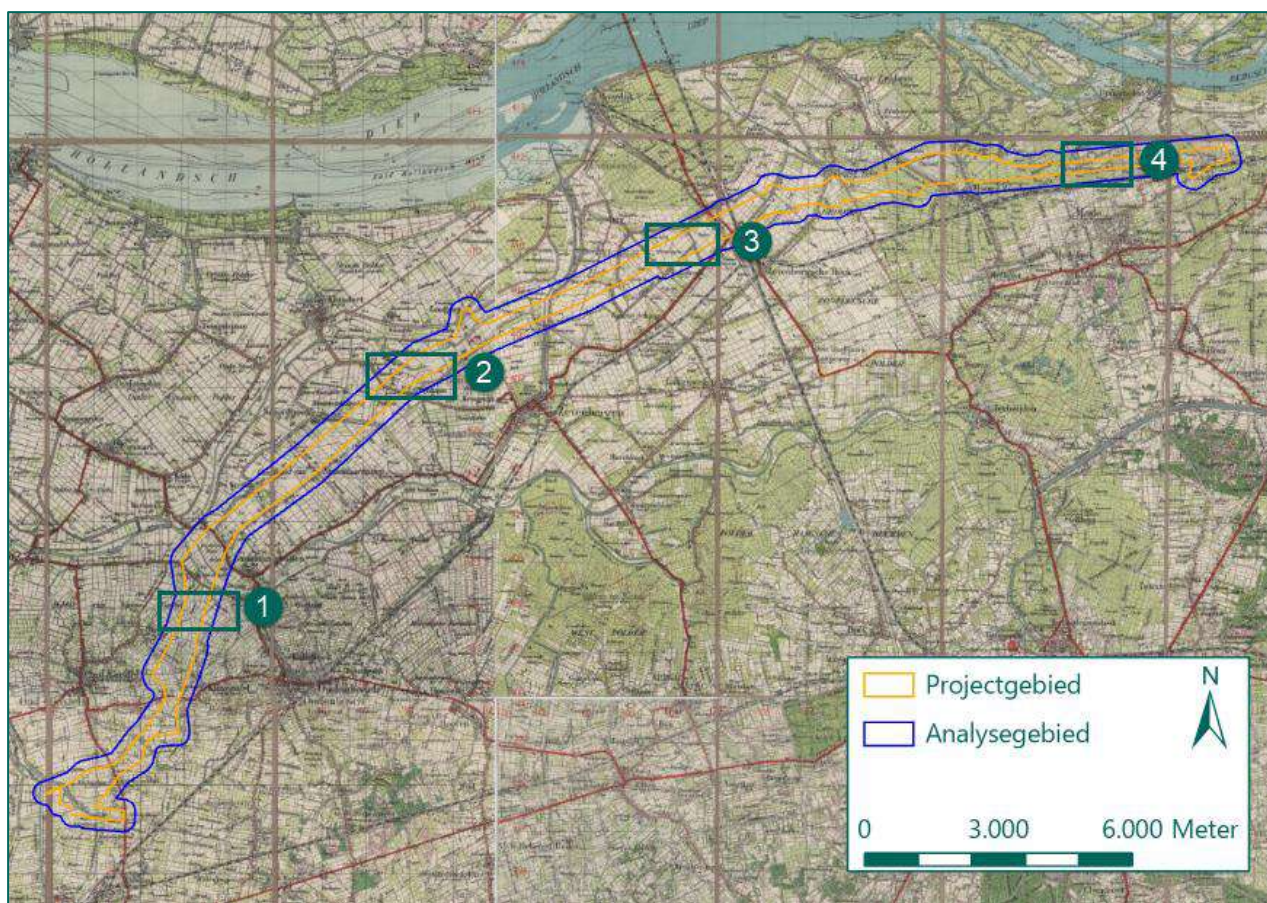

Figuur 19: Uitsnede van een kaart met aangetroffen munitie in de gemeente Zevenbergen (Bron: SIB)

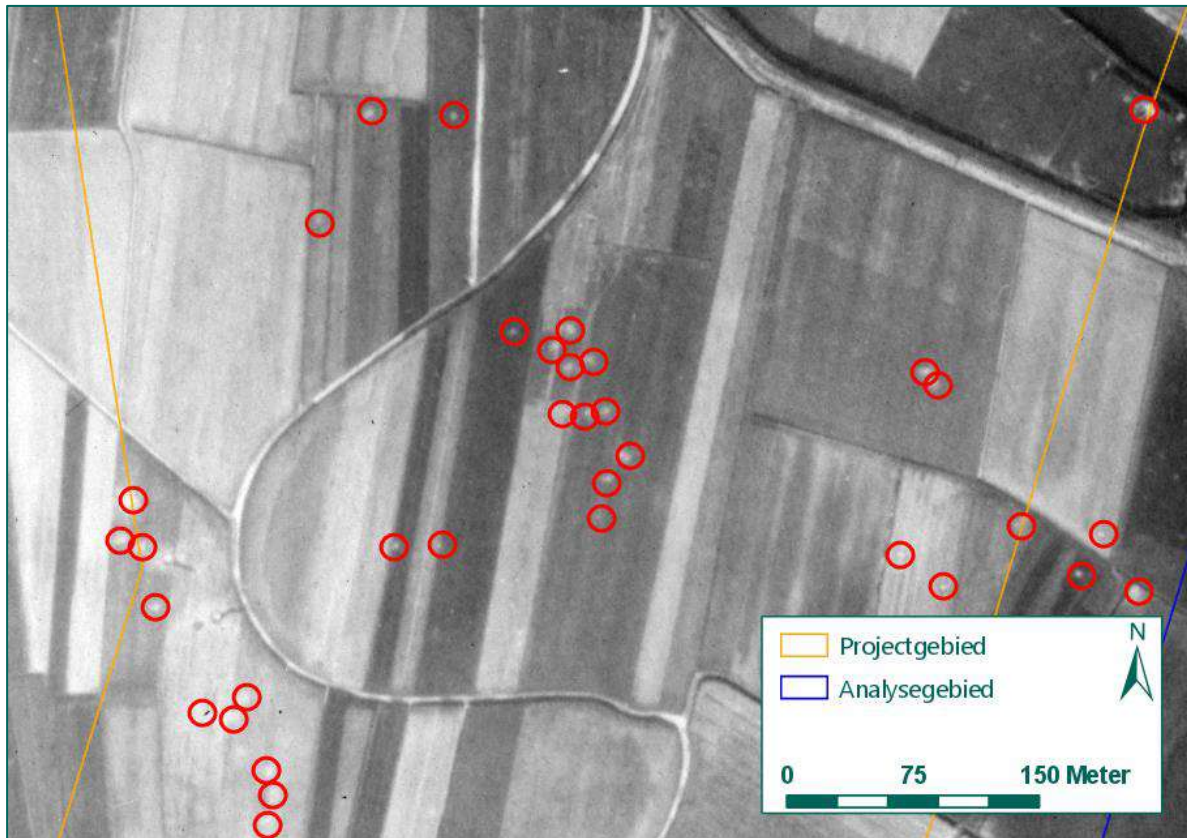
In de gebieden zichtbaar op de kaart hebben meerdere artilleriebeschietingen plaatsgevonden en zijn door Poolse troepen in november 1944 aanvallen uitgevoerd op de Duitse stellingen achter de spoordijk. Verder zijn er in het MMOD meerdere munitieruimverzoeken aangetroffen binnen de gemeente Zevenbergen. Omdat er voor de gemeente Zevenbergen geen omnummeringslijsten beschikbaar zijn kunnen de exacte locaties van deze ruimverzoeken niet exact achterhaald worden. Voor Hooge en Lage Zwaluwe bevat het MMOD-archief een lijst met een overzicht van aangetroffen munitie. Echter, betreft het hier dezelfde lijst als is opgenomen in het RCA: toegang 2536, inventaris 772.

5.3.4 Luchtfoto's

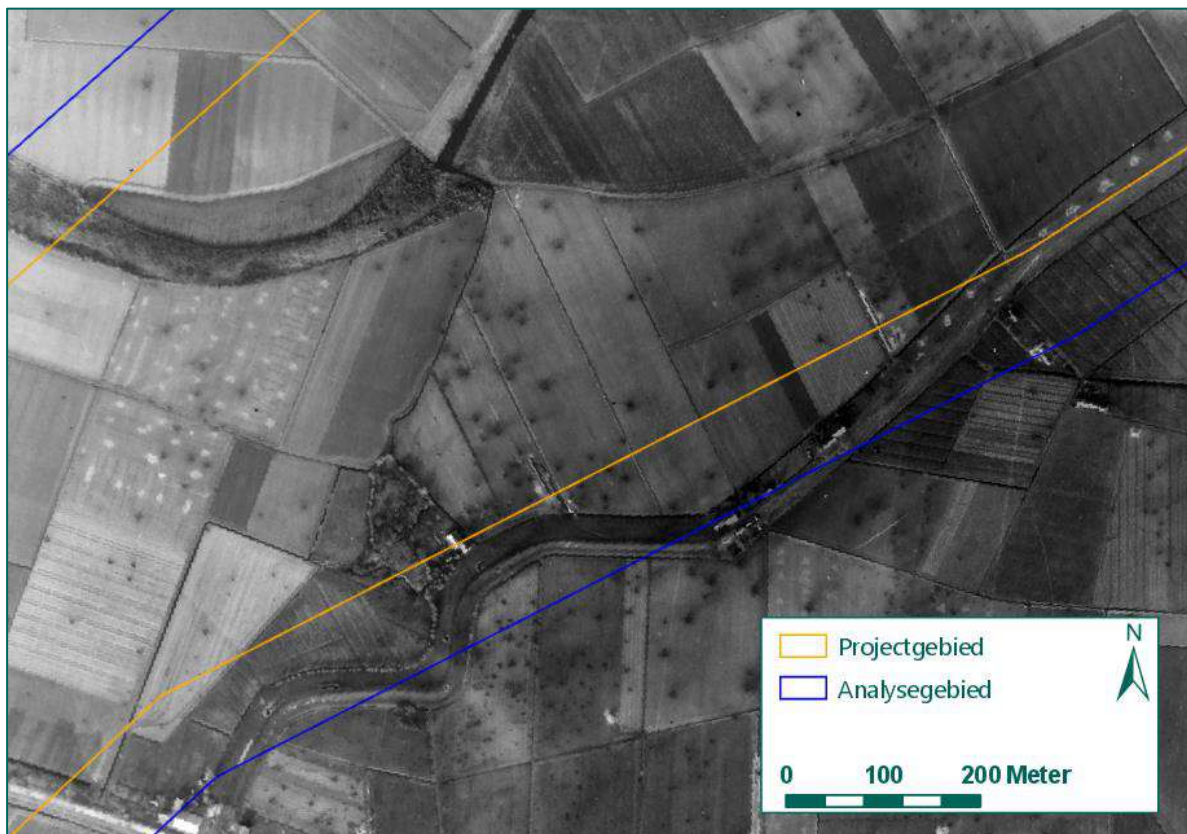
Bij verschillende luchtfoto-instanties zijn verschillende luchtfoto's besteld van diverse data (zie bijlage 8). Op de foto's zijn sporen te zien van de strijd die zich heeft afgespeeld. In deze paragraaf worden een aantal voorbeelden getoond aan de hand van uitsneden van luchtfoto's. Figuur 20 geeft bij wijze van overzicht aan op welk deel van het analysegebied de uitsneden betrekking hebben. De onderschriften bij de uitsneden verduidelijken de datum en wat op de foto is te zien.

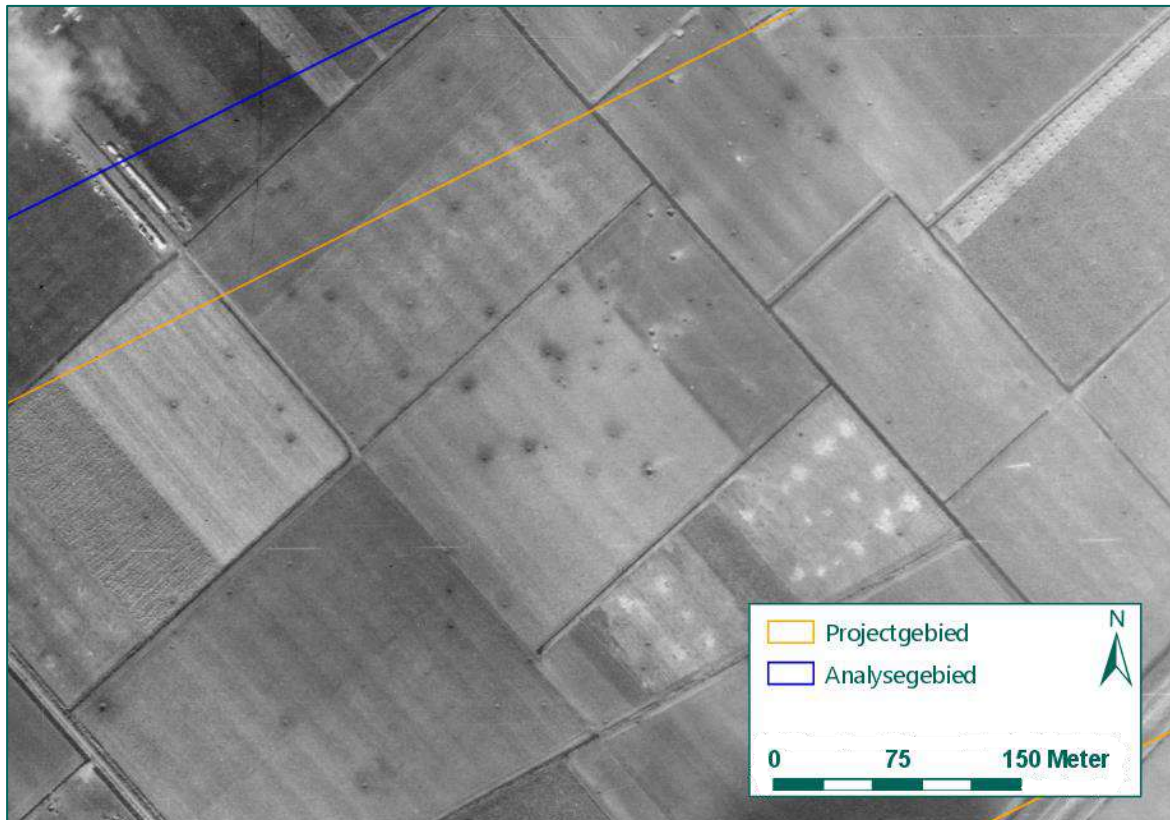
Figuur 20: Overzicht van uitsneden. (Bron: Topotijdreis).

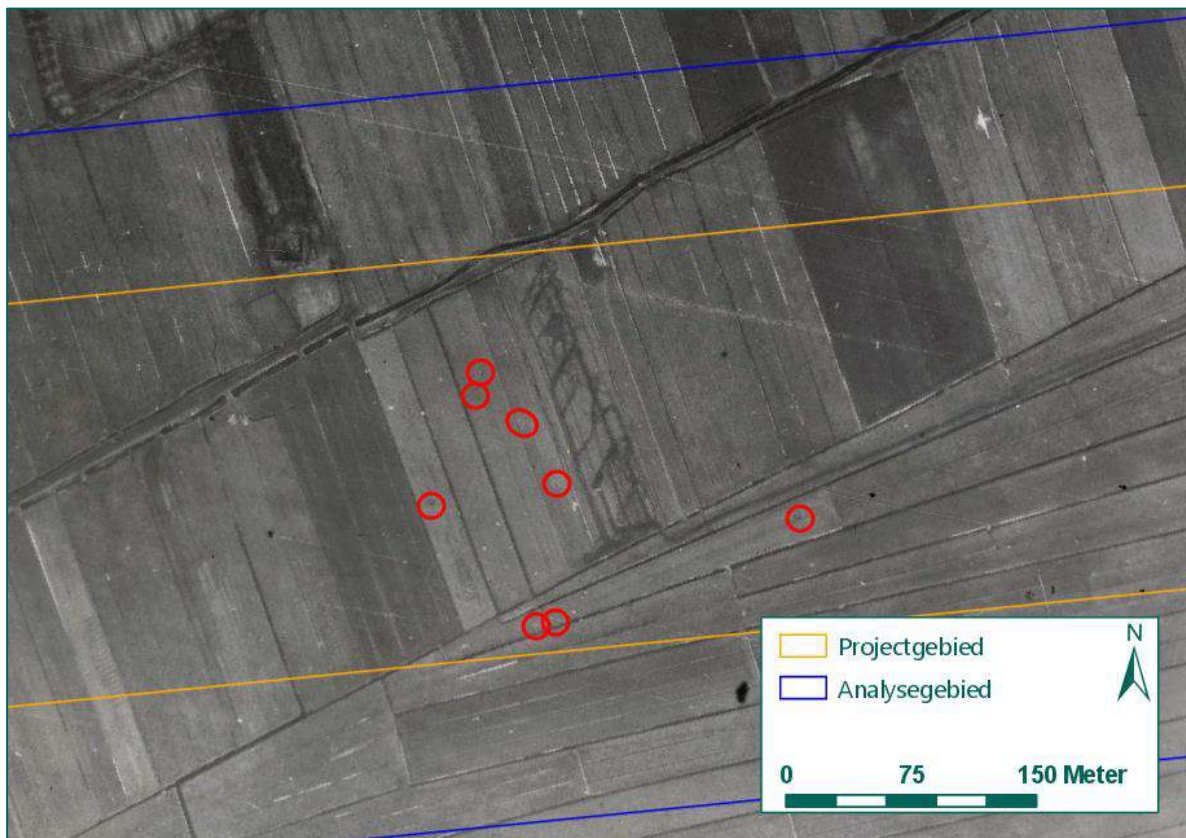
Figuur 21: Uitsnede 1: Artilleriekraters (rood) op een luchtfoto d.d. 31 december 1944. (Bron: NCAP).

Figuur 22: Uitsnede 2: Artilleriekraters (tientallen als zwarte stippen zichtbaar in het landschap) op een luchtfoto d.d. 4 november 1944. (Bron: NCAP).

Figuur 23: Uitsnede 3: Artilleriekraters (tientallen als zwarte/grijze stippen zichtbaar in het landschap) op een luchtfoto d.d. 6 november 1944. (Bron: NCAP).

Figuur 24: Uitsnede 4: Artilleriekraters (rood) op een luchtfoto d.d. 29 december 1944. (Bron: WAGEUR).

5.4 CONCLUSIE EN AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN

Uit de analyse van de bronnen blijkt dat op 10 mei 1940 een artilleriebeschieting heeft plaatsgevonden in het Moerdijkgebied, waar Duitse Valschermjagers verdedigd zaten opgesteld. Met de bevrijding in oktober 1944 lag zowat het hele analysegebied tussen Roosendaal en Geertruidenberg in het opmarsgebied van de Canadese en Britse troepen.

Dit betekent concreet dat in nagenoeg het gehele analysegebied granaten zijn neergekomen als gevolg van artilleriebeschietingen. In het gebied tussen Standdaarbuiten en Zandberg en tussen Zevenbergschen Hoek en het gebied ten noorden van Made hebben ook grondgevechten plaatsgevonden tussen infanterie, met de steun van tanks en pantserwagens. Als gevolg van de gevechten en beschietingen kunnen mogelijk NGE zijn achtergebleven in het analysegebied. Om die reden worden er NGE-Risicogebieden afgebakend. In de twee onderstaande paragrafen wordt verduidelijkt hoe deze gebieden worden afgebakend.

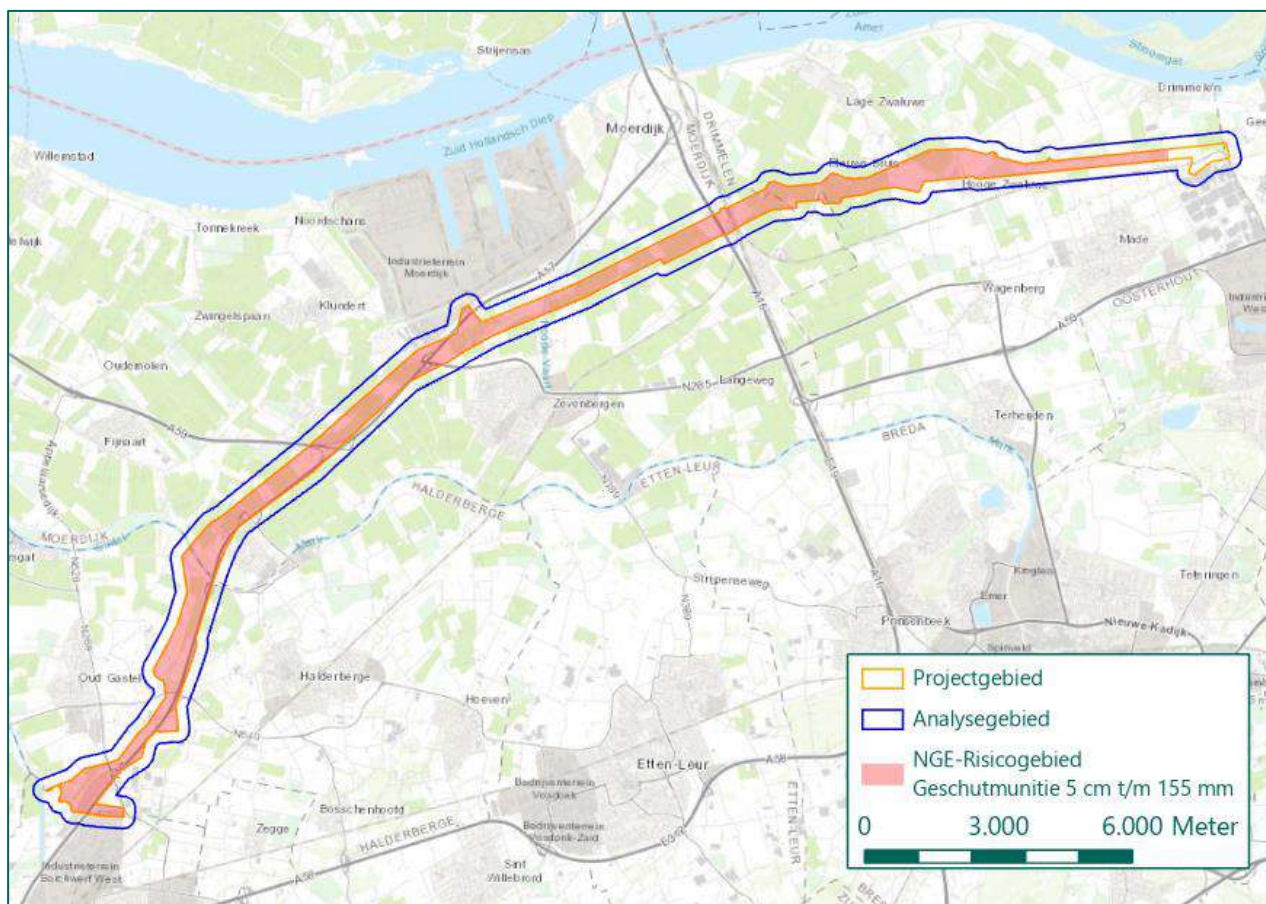
5.4.1 Afbakening NGE-Risicogebied artilleriebeschietingen

Uit het geraadpleegde bronnenmateriaal is gebleken dat de omgeving van Zevenbergschen Hoek in mei 1940 is beschoten door Nederlandse artillerie. Verder vormde artillerie (mortieren, tanks en kanonnen) een belangrijke ondersteuning voor de geallieerde infanterie tijdens de opmars in oktober en november 1944. Vaak werd eerst een artilleriebarrage uitgevoerd alvorens de infanterie tot de aanval over ging. Tevens werden tactische doelen, zoals kruispunten en verbindingswegen beschoten om de Duitse aanvoerlijnen te ontregelen. Aan Duitse zijde werden mortieren en antitankgeschut (al dan niet gemechaniseerd) ingezet tegen de oprukkende geallieerden.

Dit heeft tot gevolg dat praktisch overal in het analysegebied geschutmunitie kan zijn achtergebleven. De enig uitzondering is het gebied ten oosten van Geertruidenberg (tot aan de Sluizeweg). Bekend is dat enkele Poolse eenheden op 4 november 1944, na de bevrijding van Made, richting Geertruidenberg zijn afgebogen. Hun opmarsroute lag ten zuiden het analysegebied (zie paragraaf 5.2.3 en Figuur 14). Omdat er geen meldingen zijn van grondgevechten of beschietingen in dit gebied, en omdat geen kraters waargenomen worden in dit gebied, wordt er ter plaatse van het gebied Sluizeweg, te Made – Geertruidenberg geen NGE Risicogebied afgebakend.

In de overige delen van het analysegebied wordt de kans op aanwezigheid van NGE wel hoog geacht. De munitieruimingen van de EOD bevestigen dit beeld (zie ook Figuur 17). Derhalve wordt een NGE-Risicogebied afgebakend. Het WSCS-OCE stelt dat een risicogebied naar aanleiding van artilleriebeschietingen situationeel dient te worden afgebakend, zie paragraaf 3.3.2.

Op basis van locatieomschrijvingen uit de geraadpleegde bronnen en de naoorlogs geruimde NGE is het analysegebied vanaf de meest oostelijke hoek tot aan de Sluizeweg te Made verdacht op mogelijk achtergebleven geschutmunitie. Aan de hand van de naoorlogs geruimde NGE (munitieruimrapporten) wordt verwacht dat geschutmunitie is achtergebleven (Duits en geallieerd) met kalibers vanaf 5 cm tot en met 155 mm.

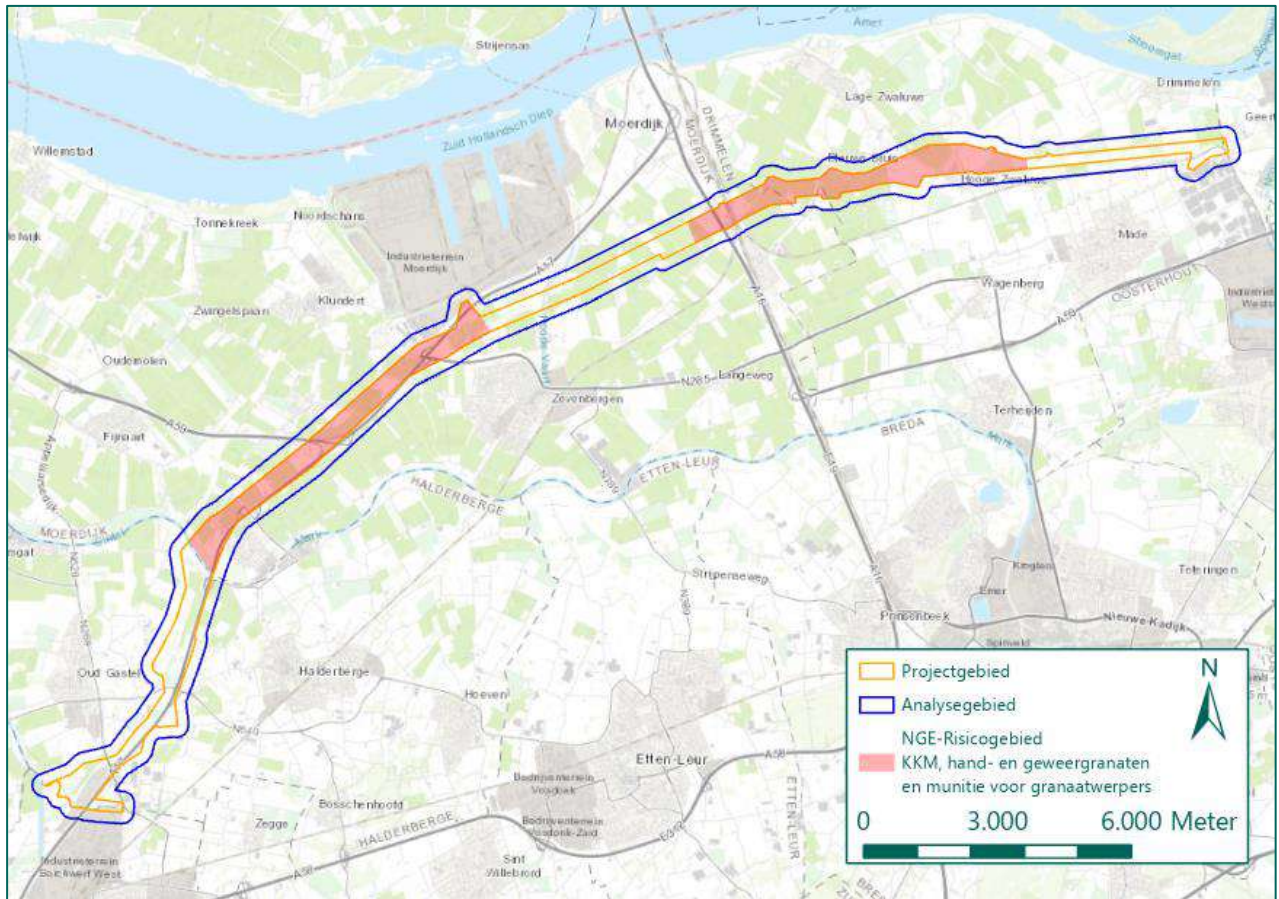
Figuur 25: NGE-Risicogebied naar aanleiding van artilleriebeschietingen mei 1940 en oktober/november 1944. (Bron: ESRI).

5.4.2 Afbakening NGE-Risicogebied grondgevechten

Tijdens de bevrijding in oktober 1944 hebben op een aantal plaatsen in het analysegebied grondgevechten plaatsgevonden. Dit was het geval in: het gebied tussen Standdaarbuiten en Zandberg en tussen Zevenbergschen Hoek en het gebied ten noorden van Made. Uit naoorlogse munitieruimingen is gebleken dat naar aanleiding van deze gevechten NGE kunnen zijn achtergebleven. Infanteristen beschikten over wapens waarmee KKM werd verschoten, hand- en geweergrenaten en munitie voor granaatwerpers.

Het WSCS-OCE biedt geen richtlijn voor de afbakening van een risicogebied naar aanleiding van grondgevechten. In dit vooronderzoek zijn de NGE-Risicogebieden afgebakend als een zogenaamde conflictzone, zie paragraaf 3.3.1. Dit is een globaal afgebakend gebied waarbinnen (intensieve) gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden. De afbakening is gebaseerd op het beschikbare bronnenmateriaal, maar kan gezien de aard van de gevechtshandelingen niet nauwkeurig worden begrensd. Bij de meeste grondgevechten is de exacte locatie niet bekend.

Op basis van de beschikbare locatieomschrijvingen uit het geraadpleegde bronnenmateriaal is een NGE-Risicogebied afgebakend, waarin mogelijk KKM, hand- en geweergrenaten en munitie voor granaatwerpers kunnen zijn achtergebleven. Het risicogebied is weergegeven in Figuur 26.

Figuur 26: NGE-Risicogebieden naar aanleiding van grondgevechten in oktober/november 1944. (Bron: ESRI).

6 ANALYSE LUCHTAANVALLEN

Gedurende de oorlog vonden er meerdere bombardementen plaats binnen of in de nabijheid van het analysegebied. In de meidagen van 1940 werden bombardementen uitgevoerd door Nederlandse en Duitse vliegtuigen en in 1944 vielen geallieerde bommenwerpers spoorwegdoelen aan binnen het analysegebied. In onderstaande paragrafen worden deze oorlogshandelingen geanalyseerd.

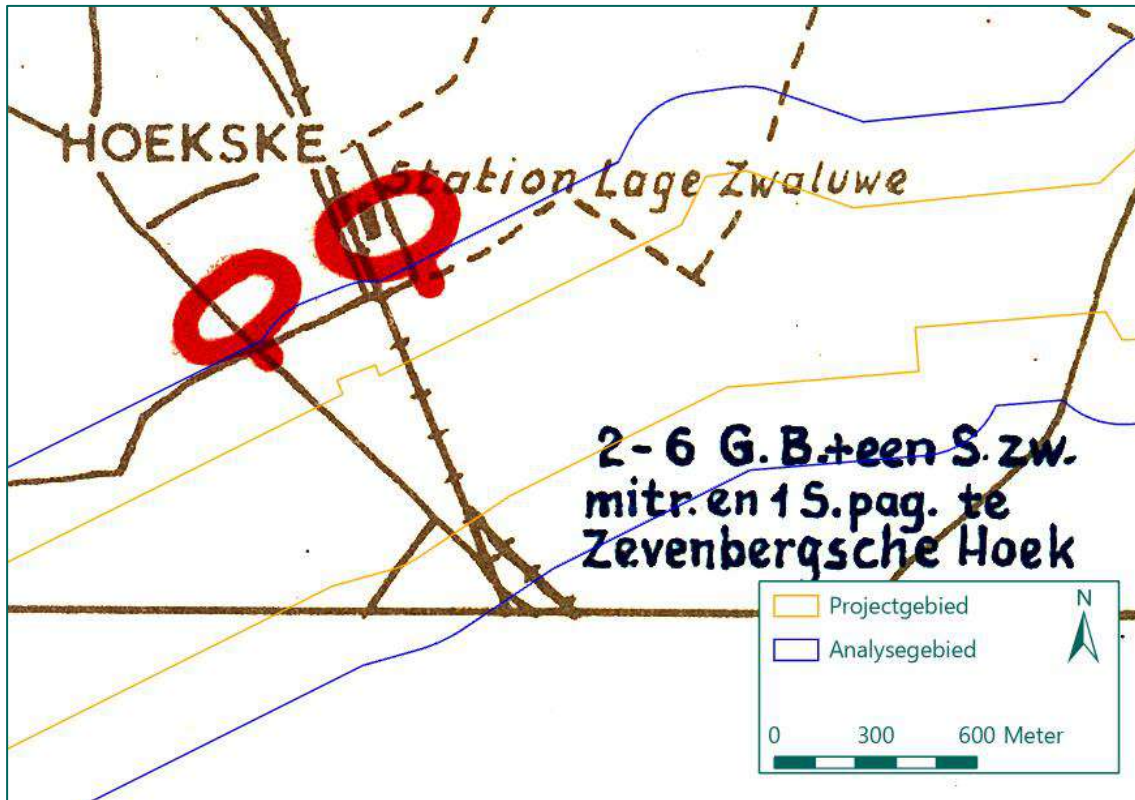
6.1 BOMBARDEMENTEN 1940-1944

In onderstaande paragrafen worden de bombardementen van 1940 - 1944 geanalyseerd.

6.1.1 Nederlands bombardement op Duitse veldversterkingen, 10 mei 1940

Eén van de Duitse doelwitten op 10 mei 1940 was de verovering van de Moerdijkbruggen, zo blijkt uit de literatuur (zie bijlage 2). Vroeg in de morgen van 10 mei 1940 kwamen ongeveer 700 Duitse parachutisten neer ten noorden en ten zuiden van het bruggenhoofd bij Moerdijk. Binnen korte tijd wisten de Duitse eenheden het bruggenhoofd te veroveren en pogingen van het Nederlandse leger om het bruggenhoofd te heroveren, mislukten. Om de Nederlandse infanteristen te hulp te schieten, werden om 16.40 uur vier Fokker C.X. vliegtuigen vanaf vliegveld Bergen uitgestuurd voor een bombardement op de Duitse troepenmacht die het bruggenhoofd bij de Moerdijk in handen had. In totaal wierpen de Nederlandse vliegtuigen 29 x 50 kg brisantbommen af op Duitse veldversterkingen nabij het station Lage Zwaluwe en de Rijksstraatweg. Vervolgens werd in duikvlucht door de vliegtuigen met mitrailleurs op de Duitse veldversterkingen geschoten. Volgens de gevechtsverslagen van Nederlandse eenheden in de meidagen van 1940 uit het NIMH (zie bijlage 3) was het bombardement succesvol en de bommen zouden op de doelwitten terecht zijn gekomen.

Om de exacte locaties te bepalen waar op 10 mei 1940 bommen neerkwamen nabij het station Lage Zwaluwe en de Rijksstraatweg, is de eerstvolgende luchtfoto besteld van 25 juli 1940 bij NCAP. Op deze luchtfoto is het relevante deel van het analysegebied volledig bedekt met wolken. Het analyseren van luchtfoto's betreffende dit bombardement is derhalve niet mogelijk gebleken. In de geraadpleegde literatuur worden de precieze locaties van de Duitse veldversterkingen niet vermeld, maar in het NIMH is een kaart aangetroffen van de Duitse opstellingen in de middag van 10 mei 1940. Op de kaart is te zien dat de Duitse veldversterkingen buiten het analysegebied lagen bij station Lage Zwaluwe en de Rijksstraatweg, zie Figuur 27.

Figuur 27: Locatie Duitse veldversterkingen (rood). (Bron kaart: NIMH, 492, Inv. 4, Bron ondergrond: Kadaster).

In het geraadpleegde bronnenmateriaal zijn geen aanwijzingen aangetroffen dat binnen het analysegebied vliegtuigbommen zijn neergekomen op 10 mei 1940 nabij het Station Lage Zwaluwe. Daarnaast is gebleken dat de doelwitten van het bombardement, de Duitse veldversterkingen, buiten het analysegebied gelegen waren. Vandaar dat wordt verwacht dat binnen het analysegebied geen bommen terecht zijn gekomen. Om die redenen wordt ter plaatse van het projectgebied geen NGE-Risicogebied afgebakend. Naar aanleiding van de beschieting met boordmitrailleurs wordt eveneens geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.

Conclusie

Naar aanleiding van het Nederlandse bombardement op 10 mei 1940 op Duitse veldversterkingen nabij station Lage Zwaluwe en de Rijksweg wordt ter plaatse van het projectgebied geen NGE-Risicogebied afgebakend.

6.1.2 Duits bombardement op Franse troepen in Zevenbergschen Hoek, 11 mei 1940

Volgens de literatuur (zie bijlage 2) waren Franse troepen richting het noorden opgerukt op 11 mei 1940. In de avond van 11 mei 1940 kwamen Franse pantservoertuigen aan in Zevenbergschen Hoek. Daar werden de Franse eenheden opgemerkt door Duitse Junkers Ju 87 jachtbommenwerpers, zogenaamde Stuka's. Nadat de Franse eenheden eerst met boordmitrailleurs onder vuur waren genomen, volgde een bombardement. Volgens getuigenverklaringen werd 'het hele dorp [Zevenbergschen Hoek] platgegooid' en duurde het bombardement ongeveer anderhalf uur. Uiteindelijk werden 21 woningen, een klooster, twee scholen en een patronaatsgebouw door het bombardement verwoest.

In archiefstukken uit het West-Brabants Archief van het Gemeentebestuur Zevenbergen (zie bijlage 3) wordt aanvullend vermeld dat meerdere woningen, winkels en de Rooms Katholieke Kerk beschadigd raakten als gevolg van het bombardement. Op 26 mei 1940 werden vijf Franse soldaten geborgen, die nog onder het

Enkel de luchtfoto's van 6 november 1944 bieden informatie over de locaties van bomkraters. In de periode tussen 17 september 1944 en 6 november 1944 vonden op 21 oktober 1944 verschillende bombardementen plaats nabij het spoor bij Zevenbergschen Hoek. Derhalve kan niet met zekerheid worden gesteld dat de bomkraters veroorzaakt zijn door het bombardement op 17 september 1944. Vanwege de overlap met de bombardementen van 21 oktober 1944 is in paragraaf 6.1.4 verder geanalyseerd of ter plaatse van het projectgebied sprake is van een NGE-Risicogebied naar aanleiding van het bombardement op 17 september 1944.

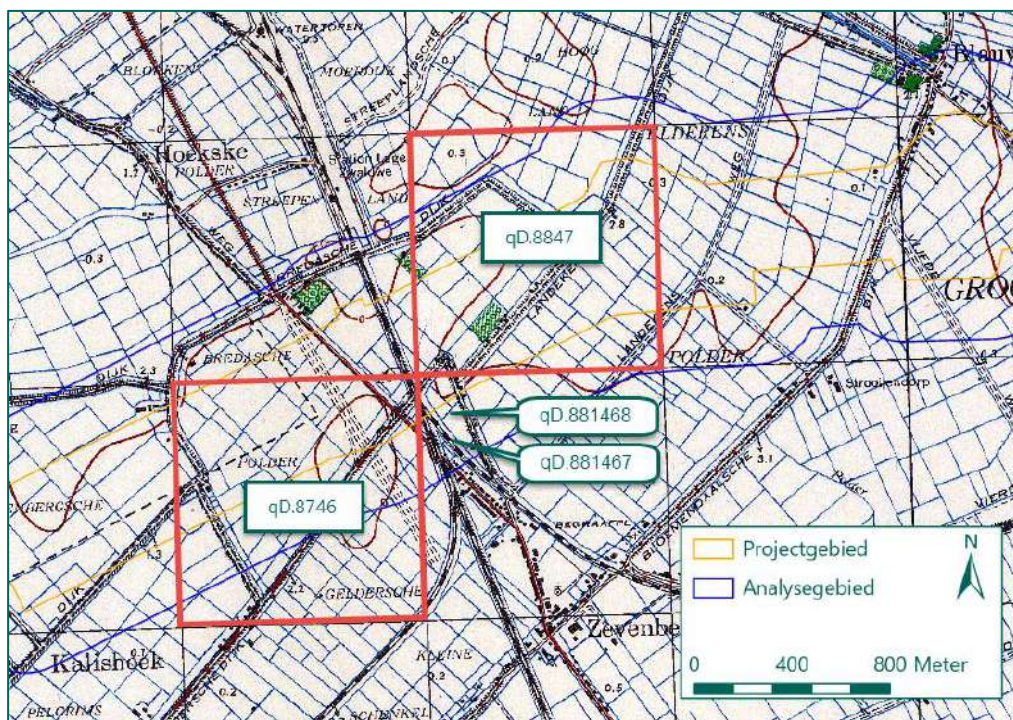
Conclusie

Naar aanleiding van het bombardement op 17 september 1944 is in paragraaf 6.1.4 verder geanalyseerd of er sprake is van een NGE-Risicogebied als gevolg van dit bombardement.

6.1.4 Geallieerde bombardementen op spoorwegdoelen bij Zevenbergschen Hoek, 21 oktober 1944

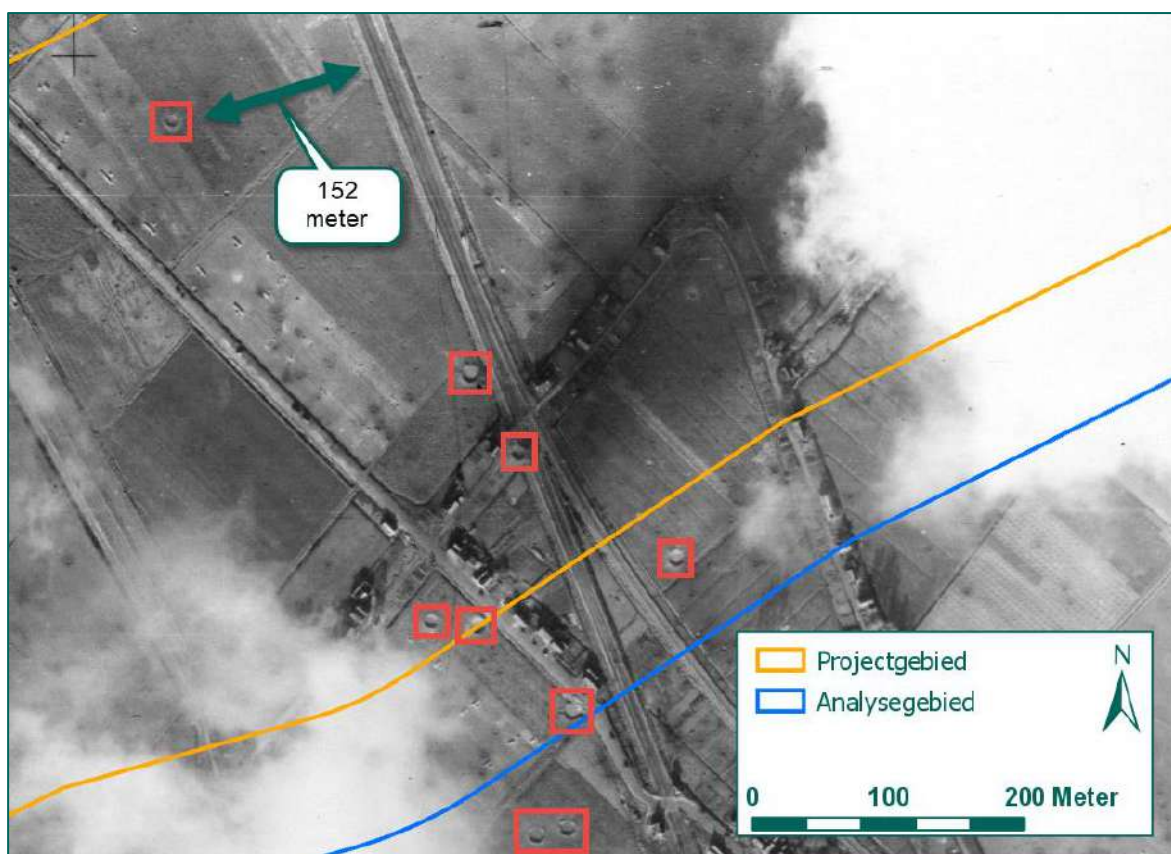
Op 21 oktober 1944 werden verschillende bombardementen uitgevoerd op spoorwegdoelen bij Zevenbergschen Hoek, aldus de ORB's van de Britse luchtmacht (zie bijlage 4). Tussen 12.00 uur en 12.40 uur wierpen acht Typhoon jachtbommenwerpers 15 x 500 lbs brisantbommen af op de spoorwegkruising bij het coördinaat D.881467. De piloten rapporteerden dat vele bommen niet tot ontploffing kwamen en drie bommen in de directe nabijheid van het doelwit terecht waren gekomen. Het tweede bombardement werd uitgevoerd door twaalf Spitfire jachtbommenwerpers van 340 Squadron tussen 11.25 uur en 13. Bij een spoorbrug binnen het kaartvierkant D.8847 werden 4 x 500 lbs brisantbommen afgeworpen. Volgens de waarnemingen van de piloten kwamen twee brisantbommen in de directe nabijheid van het doelwit neer.

Tien Typhoon jachtbommenwerpers van 197 Squadron en acht Typhoon jachtbommenwerpers van 193 Squadron voerden het laatste bombardement uit op 21 oktober 1944 nabij Zevenbergschen Hoek. Zij bombardeerden met 34 x 500 lbs brisantbommen het spoor binnen kaartvierkant D.8746. Op zes plaatsen werd het spoor getroffen en er werden drie inslagen waargenomen op het coördinaat D.881468 en twee treffers op de spoordijk. In Figuur 30 zijn de gemelde coördinaten en kaartvierkanten afgebeeld.

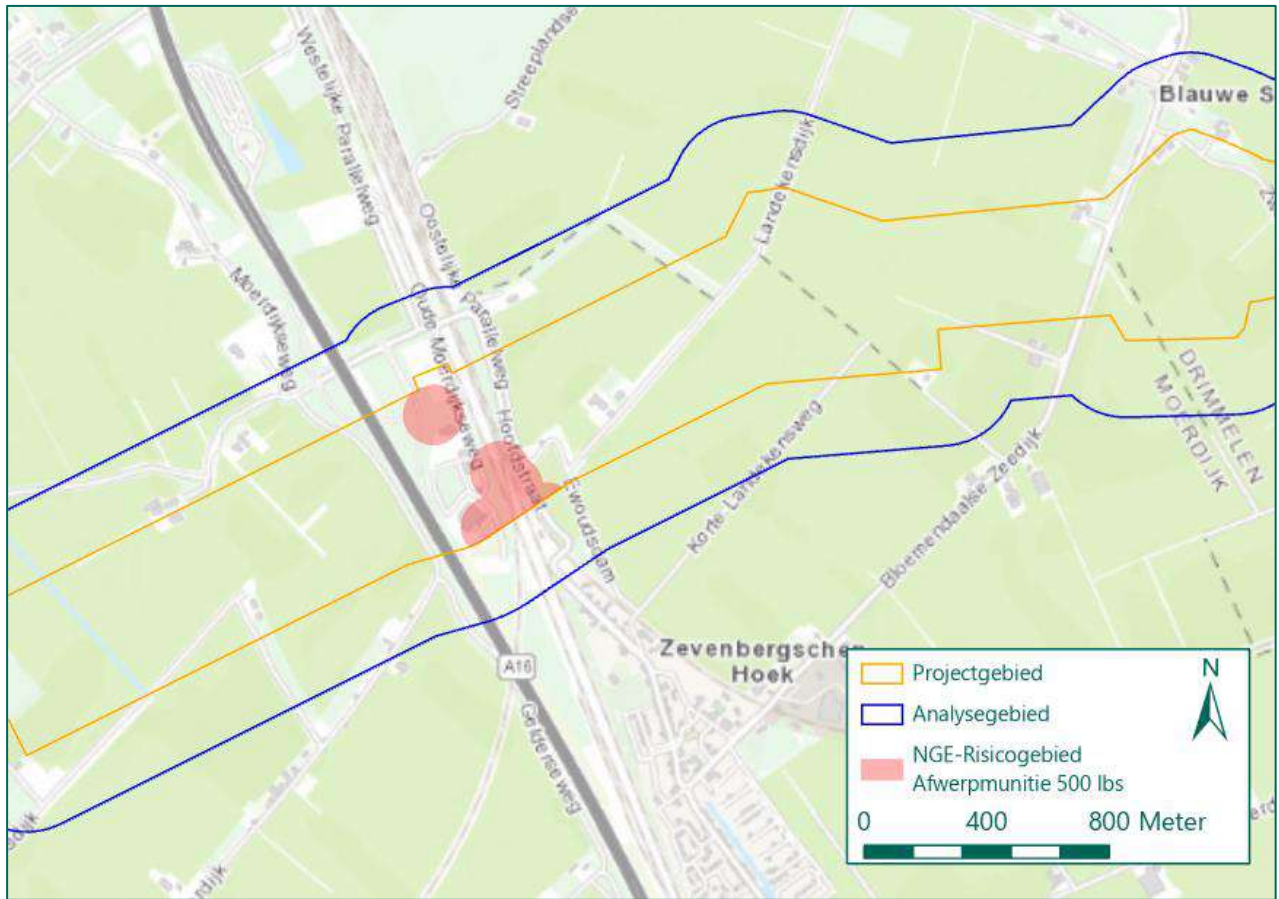

Figuur 30: De coördinaten en kaartvierkanten (rood omkaderd) waar volgens de ORB's op 21 oktober 1944 bombardementen werden uitgevoerd, weergegeven op de geallieerde stafkaart. (Bron stafkaart: Kadaster).

De gemelde coördinaten en kaartvierkanten lagen binnen of in de nabijheid van het analysegebied. Aan de hand van luchtfoto's van 6 november 1944 is geanalyseerd of binnen het analysegebied brisantbommen tot ontploffing zijn gekomen. Zoals weergegeven in Figuur 31 zijn binnen het analysegebied verschillende bomkraters waarneembaar. De bomkraters lagen verspreid in weilanden en nabij de spoorlijn. Aangezien niet van alle afgeworpen bommen de plaats kan worden bepaald waar ze zijn neergekomen of gedetoneerd, dient rekening gehouden te worden met achtergebleven blindgangers. Daarnaast kan niet met zekerheid worden gesteld welke bomkraters het gevolg zijn van inslagen van hetzelfde vliegtuig. Met andere woorden, een specifiek inslagenpatroon kan niet worden bepaald. Het WSCS-OCE geeft verschillende richtlijnen voor de afbakening van NGE-Risicogebieden naar aanleiding van duikbombardementen waarbij het inslagenpatroon onbekend is, zie paragraaf 3.3.7. Zowel de richtlijn omtrent een bombardement op een zogenaamd 'Pin Point Target', als op een 'Line Target' kunnen niet worden toegepast. Er valt geen specifiek doelwit te onderscheiden behalve de spoorlijn, maar zoals blijkt uit Figuur 31 zijn er bommen op ruime afstand van deze spoorlijn terecht gekomen. Vandaar dat situationeel een NGE-Risicogebied wordt afgebakend. Vanwege de mogelijkheid tot het aantreffen van brisantbommen nabij de waargenomen bomkraters, is situationeel een NGE-Risicogebied afgebakend van 100 meter rondom de waargenomen bomkraters. Dit is inclusief cartografische onnauwkeurigheid en horizontale verplaatsing van de NGE in de bodem. Binnen de NGE-Risicogebieden kan NGE worden aangetroffen van afwerpmunitie van het kaliber 500 lbs brisantbom. In Figuur 32 zijn de NGE-Risicogebieden weergegeven.

Figuur 31: Luchtfoto d.d. 6 november 1944. Bomkraters binnen of in de nabijheid van het analysegebied zijn rood omkaderd. (Bron luchtfoto: NCAP).

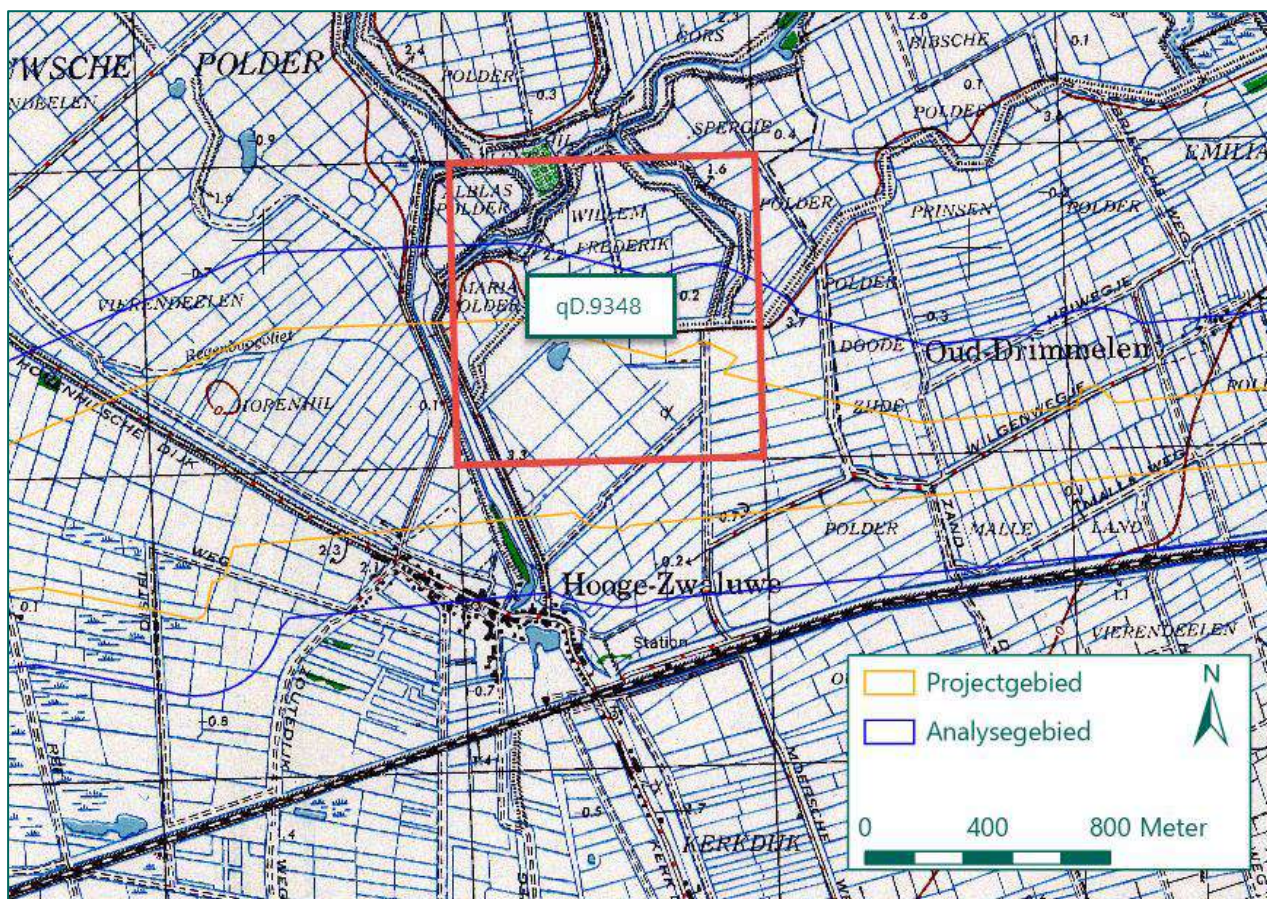
Figuur 32: NGE-Risicogebieden naar aanleiding van de bombardementen op 17 september 1944 en 21 oktober 1944. (Bron ondergrond: ESRI).

Conclusie

Naar aanleiding van de bombardementen op 17 september 1944 en 21 oktober 1944 zijn ter plaatse van het projectgebied verschillende NGE-Risicogebieden afgebakend waarbinnen NGE kan worden aangetroffen van afwerpmunitie van het kaliber 500 lbs brisantbom.

6.1.5 Geallieerd bombardement op Duits transport binnen kaartvierkant D.9348, 30 oktober 1944

Volgens de ORB's (zie bijlage 4) voerden twaalf Spitfire jachtbommenwerpers van 331 Squadron een bombardement uit op gemechaniseerd en met paard getrokken transport binnen kaartvierkant D.9348 en op luchtafweergeschut, dat stond opgesteld binnen kaartvierkant D.8554 met 11 x 500 lbs brisantbommen. De aanval werd uitgevoerd tussen 8.25 uur en 9.36 uur op 30 oktober 1944. Aangezien één toestel werd getroffen door luchtafweergeschut kon dit toestel zijn bommenlast niet afwerpen. In het overige geraadpleegde bronnenmateriaal is geen aanvullende informatie aangetroffen omtrent deze bombardementen. Kaartvierkant D.9348 lag binnen het analysegebied, zie Figuur 33.

Figuur 33: Kaartvierkant D.9348 (rood omkaderd), weergegeven op de geallieerde stafkaart. (Bron stafkaart: Kadaster).

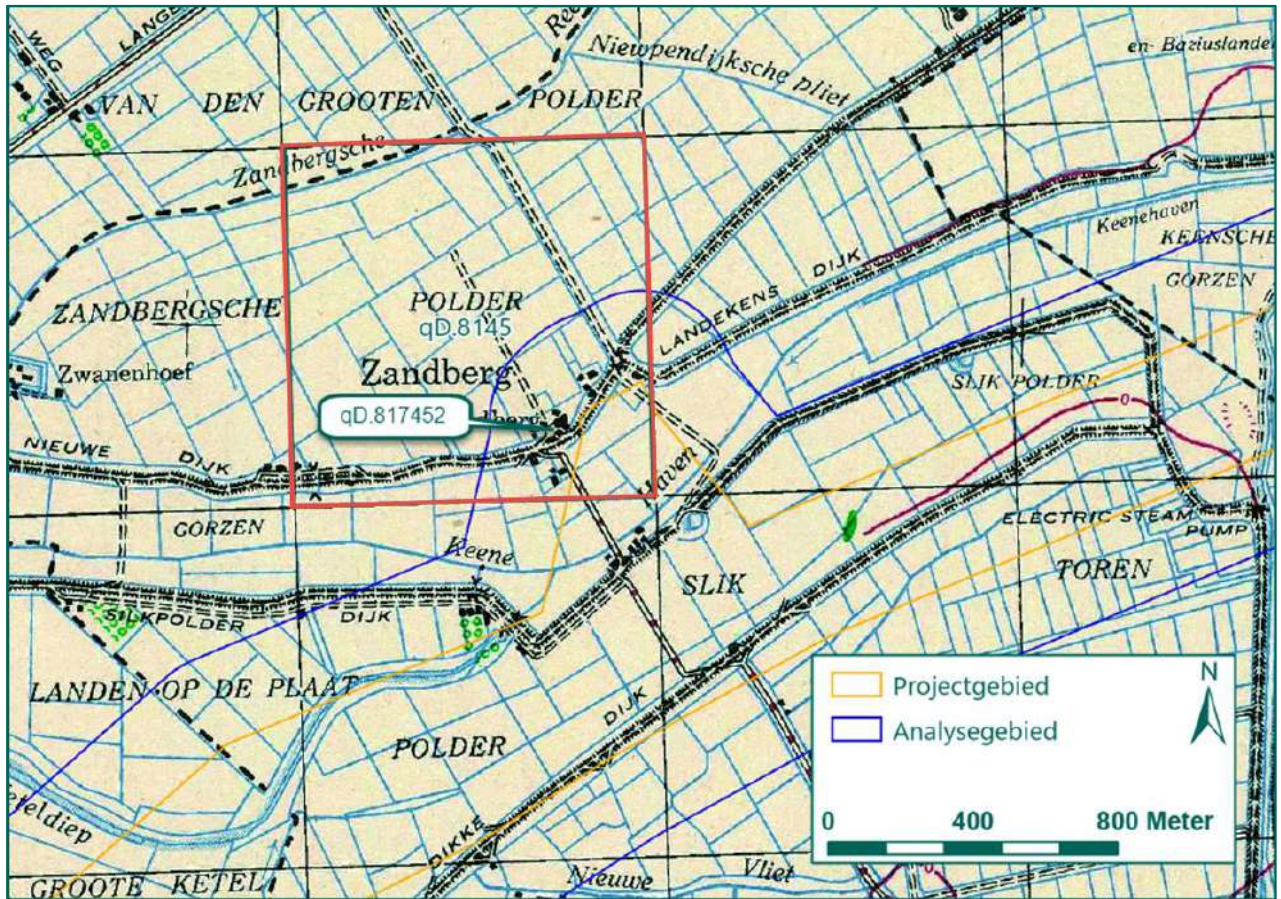
Het is niet bekend hoeveel brisantbommen zijn afgeworpen op het transport binnen kaartvierkant D.9348. Daarnaast is niet meer te achterhalen waar het transport stond opgesteld ten tijde van het bombardement. Op de eerstvolgende, beschikbare luchtfoto, die dateert van 29 december 1944, zijn geen verstoringen waarneembaar die verband houden met het bombardement op 30 oktober 1944. Aanvullend is het Actueel Hoogtebestand Nederlands geraadpleegd om mogelijke verstoringen waar te nemen in de omgeving van het kaartvierkant D.9348 die op luchtfoto's niet waarneembaar zijn. Op het AHN zijn geen verstoringen waarneembaar. Aangezien aan de hand van het beschikbare bronnenmateriaal niet kan worden bepaald waar het bombardement binnen kaartvierkant D.9348 op 30 oktober 1944 plaatsvond, kan ter plaatse van het projectgebied geen specifiek NGE-Risicogebied worden afgebakend.

⁸ Het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is een bestand met gedetailleerde hoogtegegevens voor heel Nederland en is beschikbaar gesteld door Rijkswaterstaat, <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

Conclusie

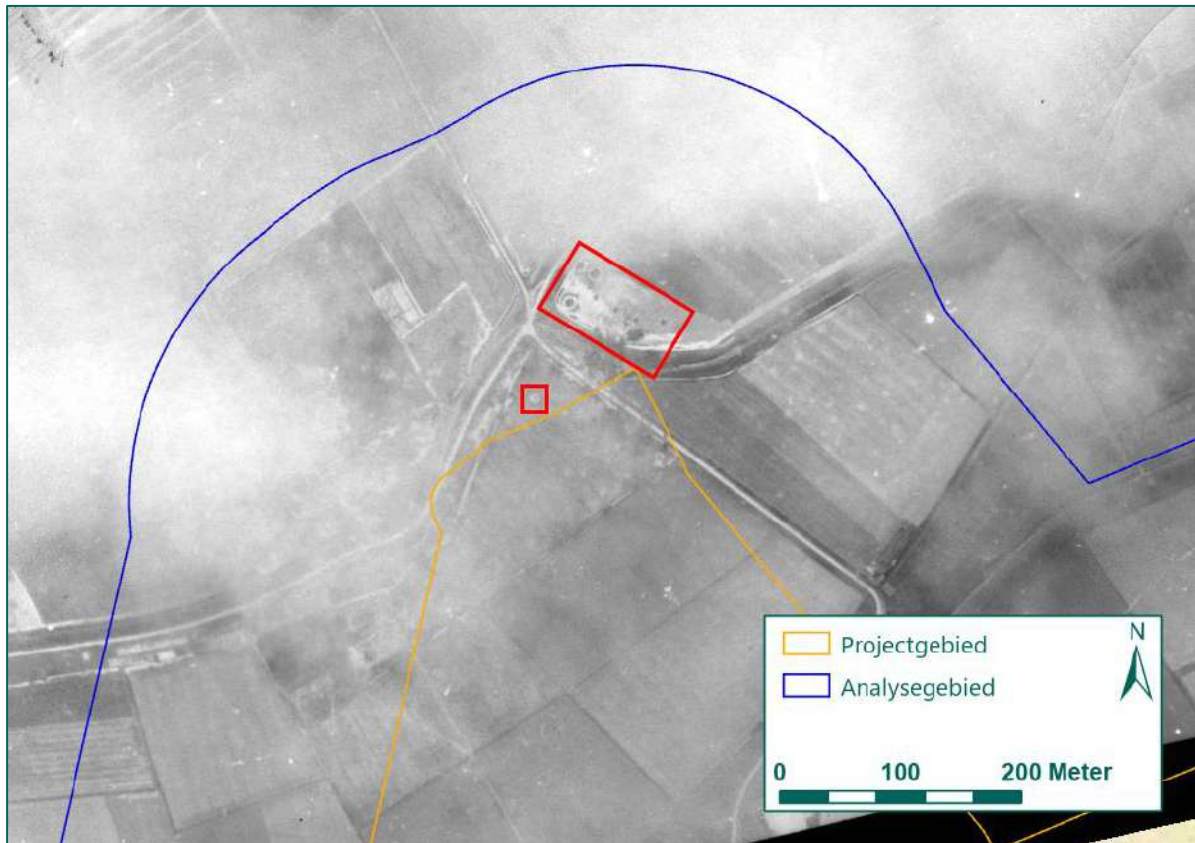
6.1.6 Geallieerde luchtaanval op Duitse stellingen bij coördinaat D.817452, 4 november 1944

Uit de ORB's (zie bijlage 4) blijkt dat zestien Typhoon jachtbommenwerpers van 197 en 266 Squadron een luchtaanval uitvoerden op ingegraven Duitse tanks en wapenopstellingen bij coördinaat D.817452 tussen 16.55 uur en 17.45 uur. Gedurende de luchtaanval werden 16 x 500 lbs brisantbommen afgeworpen en 64 raketten afgevuurd. Daarnaast werd het gebied beschoten met boordgeschut. Volgens de waarnemingen van de piloten werd met een brisantbom één voltreffer gescoord en troffen de raketten het doelgebied. Er is in het geraadpleegde bronnenmateriaal geen aanvullende bron aangetroffen. Het getroffen coördinaat D.817452 lag binnen het analysegebied, zie Figuur 35.

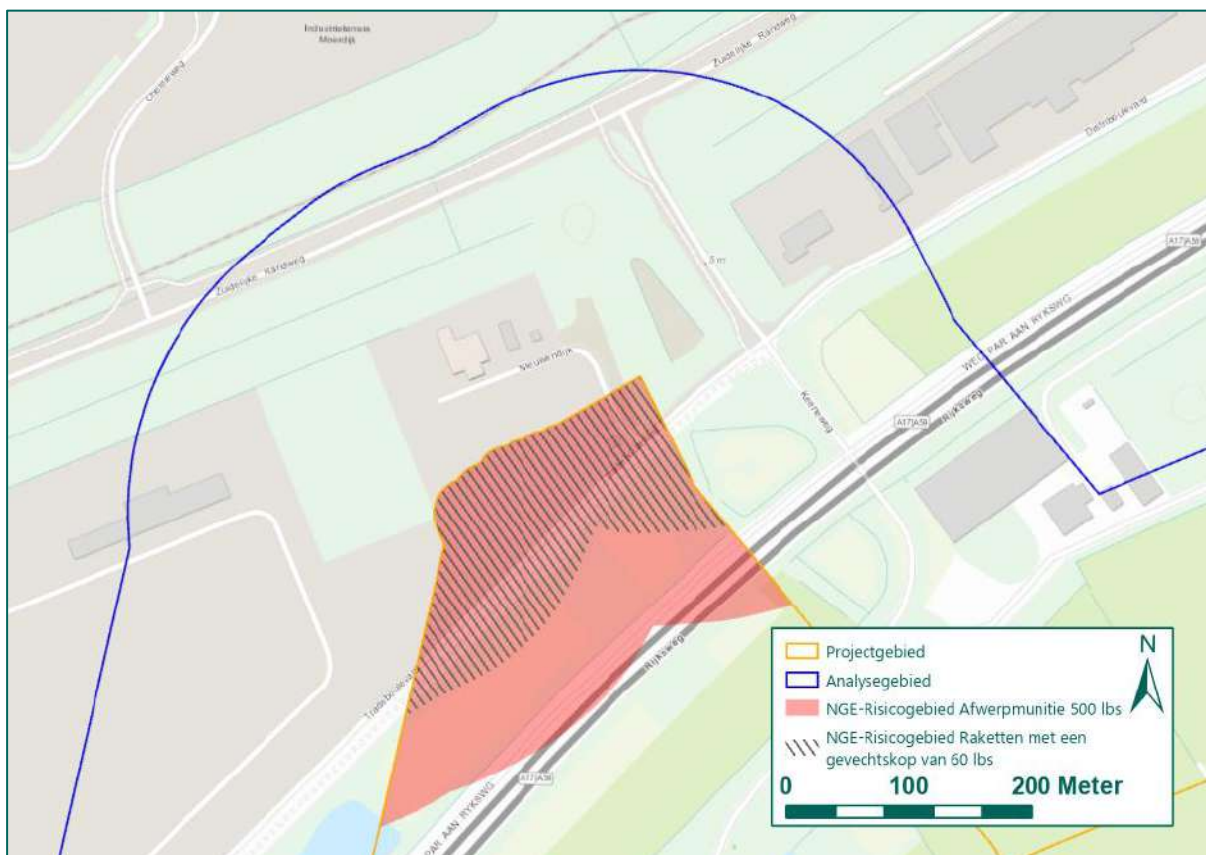

Figuur 35: Coördinaat D.817452, weergegeven op de geallieerde stafkaart. (Bron stafkaart: Kadaster).

Op de eerstvolgende, beschikbare luchtfoto van 31 december 1944 zijn de gevolgen van de luchtaanval nog steeds waarneembaar. Verschillende kraters zijn te zien nabij coördinaat D.817452, zie Figuur 36. Op een deel van de luchtfoto kan echter geen luchtfotoanalyse worden toegepast, aangezien er mist boven het landschap hangt. Vandaar dat het niet mogelijk is om een nauwkeurig inslagenpatroon te bepalen. Aangezien niet kan worden bepaald of alle afgeworpen brisantbommen en verschoten raketten tot detonatie zijn gekomen, dient rekening gehouden te worden met achtergebleven blindgangers. Vandaar dat een NGE-Risicogebied wordt afgebakend. Het WSCS-OCE biedt verschillende richtlijnen met betrekking tot duikbombardementen en raketbeschietingen waarvan het inslagenpatroon onbekend is, zie paragrafen 3.3.4 en 3.3.6. Conform de richtlijnen wordt omtrent het doelwit een NGE-Risicogebied afgebakend van 108 meter (raketten met gevechtsskop van het kaliber 60 lbs) en 181 meter (brisantbommen van het kaliber 500 lbs). Daarbij is tevens rekening gehouden met 10 meter cartografische onnauwkeurigheid en 5 (raketten) en 8 (afwerpmunitie) meter in verband met horizontale verplaatsing van NGE in de grond. Gezien de kraters, die in Figuur 36 te zien zijn, ruim buiten het gemelde coördinaat lagen, is situationeel het binnen het analysegebied gelegen stuk van de Nieuwe Dijk en de Landekens Dijk als doelwit genomen. De NGE-Risicogebieden zijn weergegeven in Figuur 37. Naar aanleiding van de melding dat tevens met boordgeschut werd geschoten, is geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.

Figuur 36: Kraters (rood omkaderd) op een luchtfoto d.d. 31 december 1944. (Bron luchtfoto: Kadaster).

Figuur 37: NGE-Risicogebieden naar aanleiding van de luchtaanval op 4 november 1944. (Bron ondergrond: ESRI).

Conclusie

Naar aanleiding van de luchtaanval op Duitse stellingen bij coördinaat D.817452 op 4 november 1944 zijn ter plaatse van het NGE-Risicogebied twee NGE-Risicogebieden afgebakend. Binnen het eerste NGE-Risicogebied kan NGE worden aangetroffen van raketten met een gevechtsskop van het kaliber 60 lbs. Binnen het tweede NGE-Risicogebied kan NGE worden aangetroffen van afwerpmunitie van het kaliber 500 lbs.

7 ANALYSE MIJNENVELDEN

Binnen het analysegebied hebben verschillende mijnenvelden gelegen. Het betroffen Duitse mijnenvelden. Op basis van de richtlijnen van het WSCS-OCE is een selectie gemaakt van de relevante mijnenvelden.

Type	Omschrijving	NGE-Risicogebied
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD géén landmijnen aangetroffen.	Nee
	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD, of bij naoorlogse activiteiten landmijnen aangetroffen.	Ja
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld, waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd.	Nee
	Geregistreerd mijnenveld waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Niet alle volgens het mijnenlegrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Geen feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.	Ja
	Mijnenlegrapport aanwezig. Niet alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.	Nee

Tabel 7: Richtlijnen WSCS-OCE omtrent mijnenvelden.

In de volgende paragrafen worden de mijnenvelden die aanleiding vormen voor afbakening van een NGE-Risicogebied geanalyseerd.

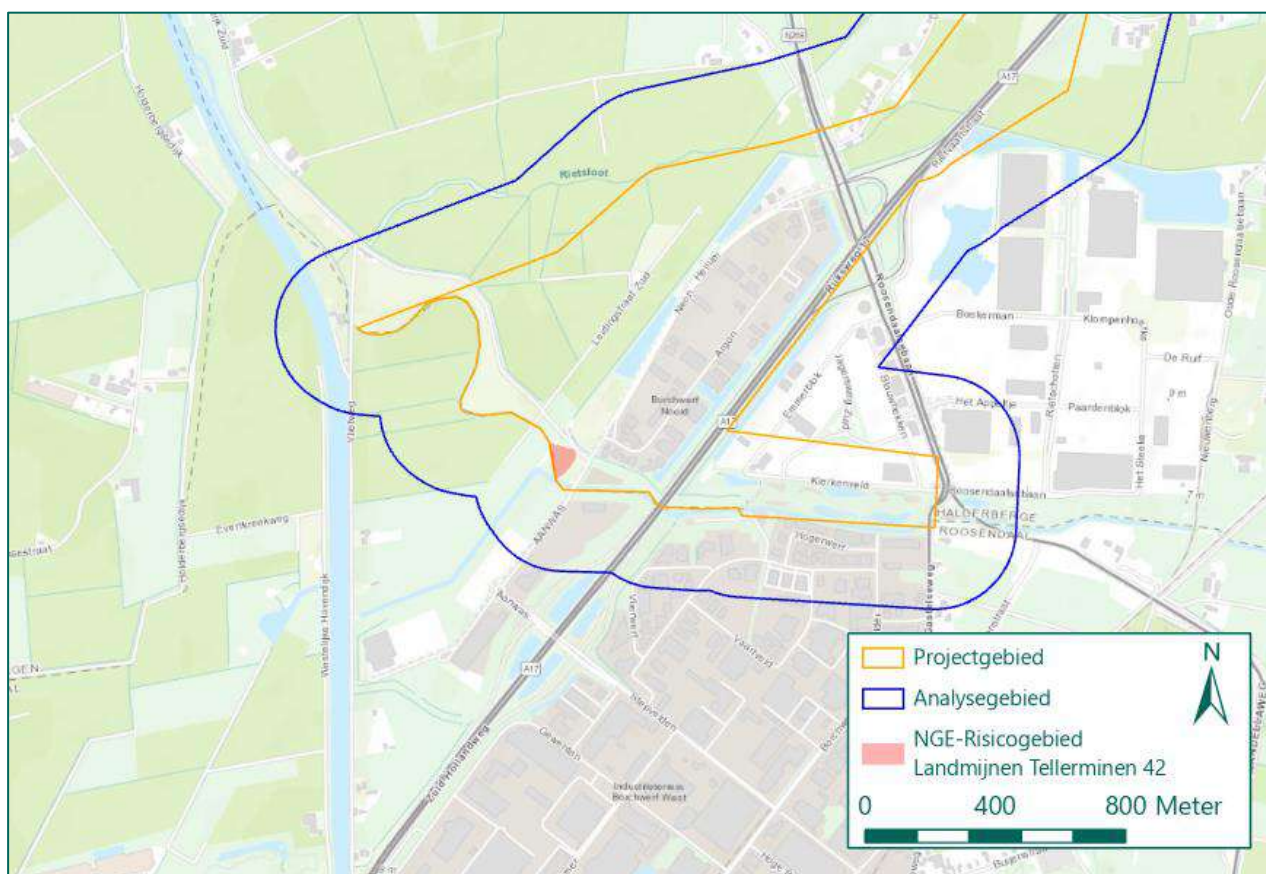
7.1 DUITSE MIJNENVELDEN

Uit de mijnenveldkaarten van de EOD (zie bijlage 6) blijkt dat binnen het analysegebied meerdere Duitse mijnenvelden hebben gelegen. De meeste mijnenvelden vormen geen aanleiding voor het afbakenen van een NGE-Risicogebied volgens de richtlijnen van het WSCS-OCE (zie Tabel 7). De mijnenvelden dat wel aanleiding vormt voor het afbakenen van een NGE-Risicogebied, worden in de onderstaande tabel nader toegelicht.

Kaart 16 NW Roosendaal				
Naam	Aantal mijnen gelegd	Aantal mijnen geruimd	Aantal mijnen achtergebleven	Locatie mijnenveld
28	Onbekend	2 Tellerminen 42	Onbekend.	

Tabel 8: Relevante mijnenvelden binnen het analysegebied.

De gegevens van de EOD komen overeen met de gegevens omtrent mijnenvelden en mijnenverdachte gebieden die zijn aangetroffen in de gemeentearchieven (zie bijlage 3) en de MMOD (zie bijlage 5). Naar aanleiding van de in Tabel 8 vermelde mijnenvelden worden NGE-Risicogebieden afgebakend, waarbinnen NGE van landmijnen kunnen worden aangetroffen. De verwachte types landmijnen zijn gebaseerd op de gegevens uit de mijnenlegrapporten. Het NGE-Risicogebied wordt afgebakend op basis van de mijnenveldkaart, met een aanvullende buffer van 20 meter ter ondervanging van de dubbele cartografische onnauwkeurigheid die ontstaat bij het handmatig intekenen van mijnenvelden op de mijnenveldkaart, en digitaal het inpassen van de mijnenveldkaarten in GIS. Het NGE-Risicogebied naar aanleiding van mijnenverdachte gebied 28 strekt tot buiten het projectgebied van deelgebied 2 en valt deels samen met het projectgebied van deelgebied 1. In de rapportage betreffende deelgebied 1 is derhalve ook een NGE-Risicogebied afgebakend naar aanleiding van dit mijnenverdachte gebied.

Figuur 38: NGE-Risicogebieden naar aanleiding van Duitse mijnenvelden (Bron ondergrond: ESRI).

Conclusie

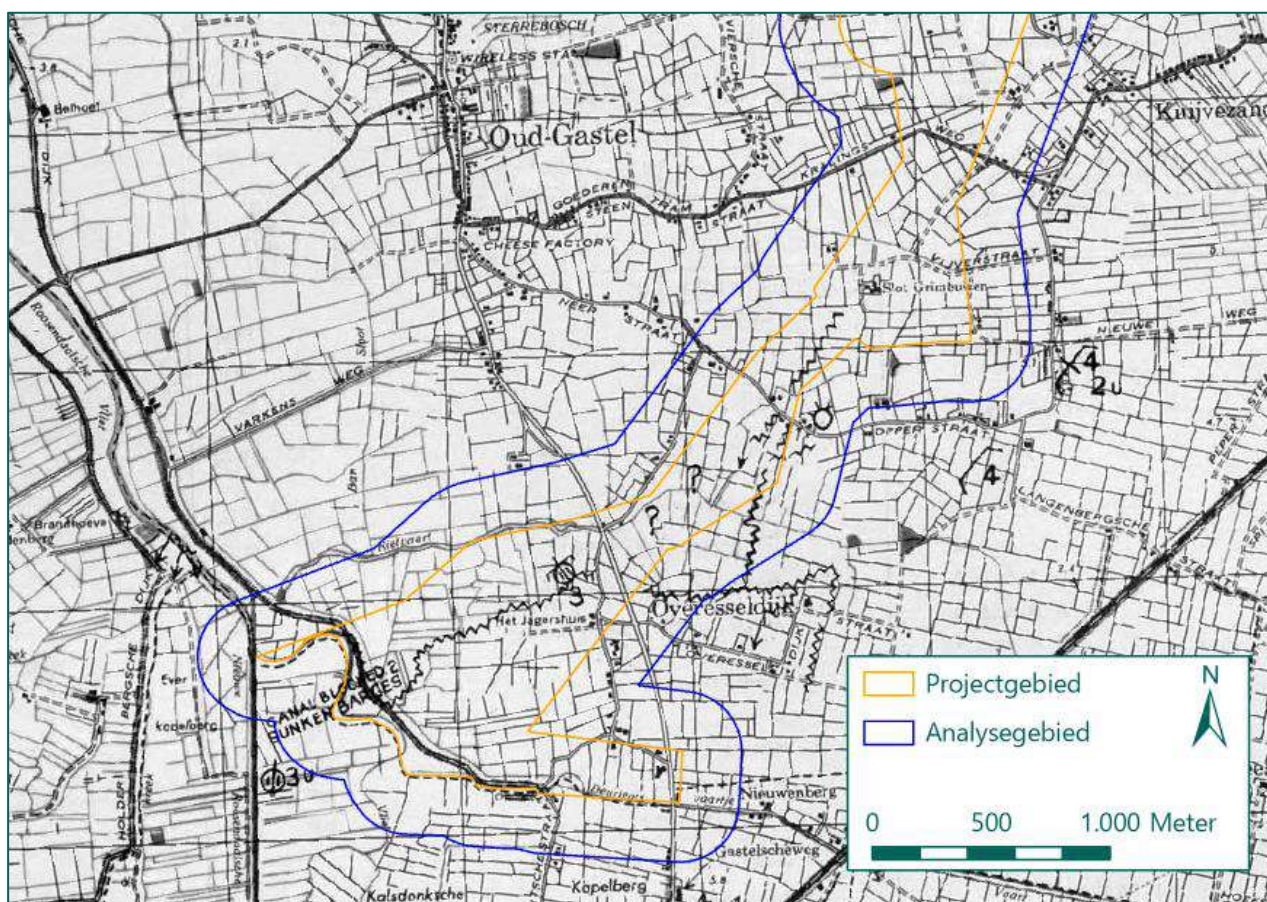
Naar aanleiding van mijnenvelden binnen het projectgebied is één NGE-Risicogebied afgebakend. Het betreft een NGE-Risicogebied ter plaatse van het mijnenverdachte gebied 28, kaart 16 NW Roosendaal. Binnen het NGE-Risicogebied worden NGE verwacht van landmijnen van het type Tellerminen 42.

8 ANALYSE STELLINGEN EN MILITAIRE OEFENINGEN

Binnen het analysegebied lagen op diverse plaatsen Duitse stellingen. Daarnaast hebben militaire oefeningen plaatsgevonden in de vooroorlogse periode. Deze oorlogshandelingen worden in dit hoofdstuk geanalyseerd.

8.1 STELLINGEN

Bij het Library and Archives Canada (LAC, zie bijlage 6) is een defence overprints aangetroffen die deels met het analysegebied van Deelgebied 2 overlapt. Op een defence overprint is Duitse militaire infrastructuur ingetekend op een geallieerde stafkaart. In Figuur 39 is een uitsneden van een defence overprints ter plaatse van het analysegebied weergegeven.

Figuur 39: Uitsnede van een defence overprints ter plaatse van het analysegebied (Bron: LAC).

Volgens het WSCS-OCE worden stellingen bij voorkeur vastgesteld op basis van luchtfotoanalyse. Hiervoor is waar mogelijk gebruik gemaakt van luchtfoto's. Omdat conform het WSCS-OCE tenminste twee onafhankelijk verifieerbare bronnen benodigd zijn voor het afbakenen van een NGE-Risicogebied, zijn NGE-Risicogebieden naar aanleiding van Duitse stellingen ingetekend op een defence overprint uitsluitend afgebakend als deze tevens zichtbaar zijn op luchtfoto's.

In onderstaande paragrafen zijn de verschillende soorten binnen het analysegebied stellingen toegelicht. Aan het eind van het hoofdstuk volgt een kaart met de NGE-Risicogebieden naar aanleiding van de militaire infrastructuur binnen het onderzoeksgebied.

8.1.1 Loopgraven en wapenopstellingen

In het analysegebied lagen verschillende loopgraven. In deze loopgraven konden militairen dekking zoeken tegen mortier- en artillerievuur. Ook konden zij van hieruit de vijand onder vuur nemen. De loopgraven lopen vaak in zigzag- of zaagtandpatronen en niet in lange rechte lijnen. Hierdoor kon een granaat die in een loopgraaf viel slechts schade aanrichten tot de volgende knik in het gangenstelsel. Ook voorkomt het dat aanvallende soldaten die de loopgraaf betraden door de hele loopgraaf konden vuren.

Aan de loopgraven lagen vaak wapenopstellingen, die via de loopgraaf betreden konden worden. Vanuit deze opstellingen kon met handvuurwapens worden gevuld, of konden machinegeweren worden opgesteld. Een voorbeeld van een loopgraaf met wapenopstellingen is weergegeven in Figuur 40.

Figuur 40: Wapenopstellingen (1 t/m 3), verbonden met een loopgraaf (4) op een luchtfoto van 21 oktober 1944 (Bron: Kadaster).

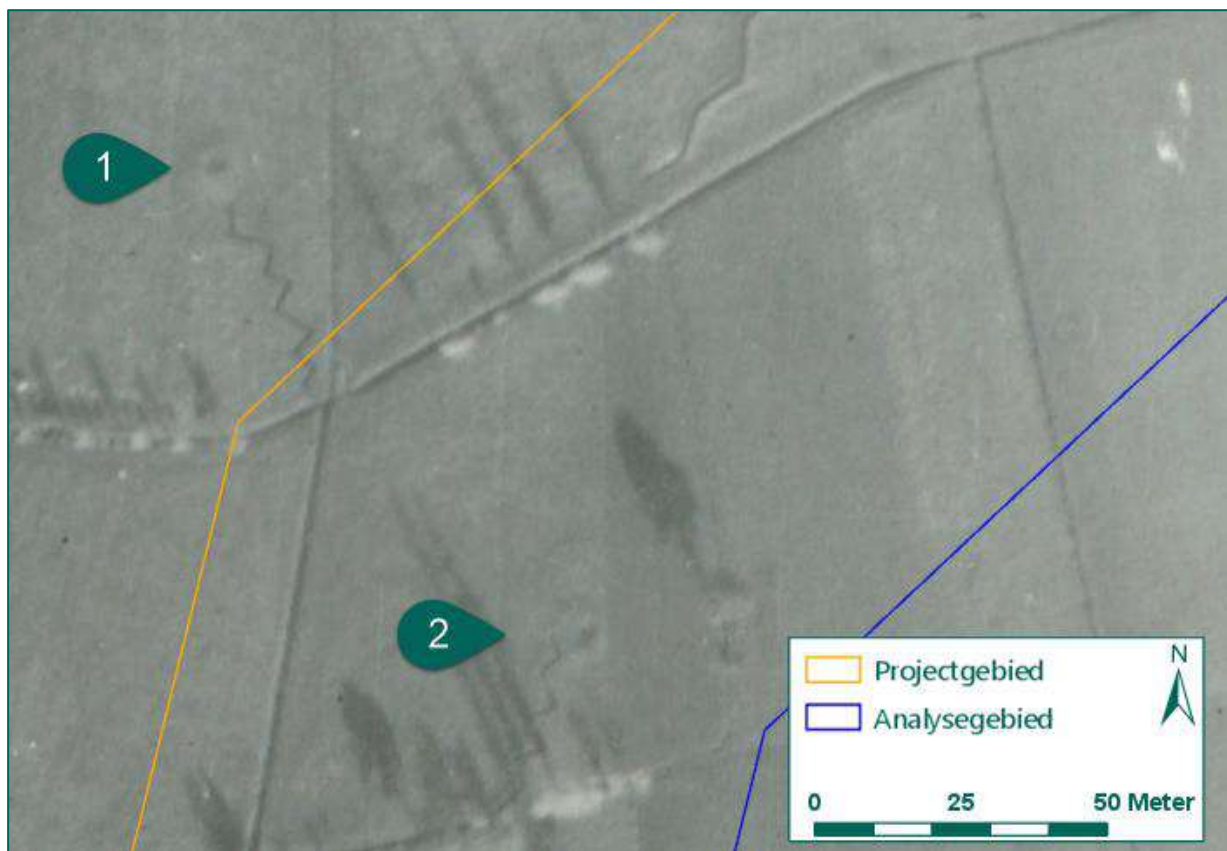
Conform de richtlijnen van het WSCS-OCE dienen loopgraven en wapenopstellingen te worden afgebakend als NGE-Risicogebied. Binnen deze NGE-Risicogebieden kunnen NGE van KKM, hand- en geweergranaten en munitie voor granaatwerpers in de bodem zijn achtergebleven. De risicogebieden zijn afgebakend op basis van georeferentieerde luchtfoto's, met een buffer van 10 meter ter ondervanging van de cartografische onnauwkeurigheid die ontstaat bij het inpassen van luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog. De NGE-Risicogebieden zijn afgebakend ter plaatse van het projectgebied en weergegeven in Tekening 04.

Conclusie

Naar aanleiding van wapenopstellingen en loopgraven zijn ter plaatse van het projectgebied NGE-Risicogebieden afgebakend, waarbinnen NGE van KKM, hand- en geweergranaten en munitie voor granaatwerpers in de bodem kunnen zijn achtergebleven.

8.1.2 Geschutopstellingen

Geschutopstellingen zijn posities voor het opstellen van grotere wapens, zoals mortieren, stukken artillerie of luchtafweergeschut. Conform het WSCS-OCE wordt een geschutopstelling afgebakend als NGE-Risicogebied, waarbij de opstelling met een straal van 25 meter wordt afgebakend. Daarnaast wordt rekening gehouden met cartografische onnauwkeurigheid. De geschutopstellingen zijn verdacht op mogelijk achtergebleven NGE van KKM, hand- en geweergrenaten, munitie voor granaatwerpers en geschutmunitie. Wanneer een geschutopstelling nabij het onderzoeksgebied ligt, en de straal van 25 meter overlap heeft met het onderzoeksgebied wordt ook dit afgebakend als NGE-Risicogebied (een voorbeeld hiervan is gegeven in Figuur 41. Aan de hand van de informatie van de defence overprint en uit het NIMH is niet duidelijk geworden welke kalibers geschutmunitie werden gebruikt bij de geschutopstellingen nabij het onderzoeksgebied. Er wordt daarom afgebakend op de meest voorkomende Duitse kalibers, nl. 2 cm tot 10,5 cm.

Figuur 41: Geschutopstellingen op een luchtfoto d.d. 28 oktober 1944. (Bron: Kadaster).

Bij de geschutopstellingen kunnen mangaten zijn gegraven. Een mangat was een gat in de grond en werd gebruikt om te schuilen tijdens een vijandelijke aanval. Deze mangaten dienen volgens de richtlijnen van het WSCS-OCE niet afgebakend te worden, tenzij er aanwijzingen zijn aangetroffen dat de mangaten als schuttersputten zijn gebruikt. Hiervoor zijn geen concrete aanwijzingen aangetroffen. Er wordt derhalve naar aanleiding van mangaten geen NGE-Risicogebied afgebakend. NGE-Risicogebieden naar aanleiding van geschutopstellingen zijn afgebakend ter plaatse van het projectgebied en weergegeven in Tekening 04.

Conclusie

Naar aanleiding van geschutopstellingen zijn ter plaatse van het projectgebied NGE-Risicogebieden afgebakend, waarbinnen geschutmunitie van 2 cm tot 10,5 cm in de bodem kunnen zijn achtergebleven.

8.1.3 Munitiedump

Een dumplocatie van munitie en/of toebehoren kan voorkomen in de land- en op de waterbodem en is volgens het WSCS-OCE verdacht. Als uitgangspunt voor afbakening van het NGE-Risicogebied dient de locatie van de dump te worden genomen. Verder is de afbakening situationeel te bepalen. Het dumpen van munitie is slechts zelden gedocumenteerd. Wanneer in het geraadpleegde bronnenmateriaal melding wordt gemaakt van munitiedump en de dump kan worden herleid naar een exacte locatie, wordt een NGE-Risicogebied afgebakend. Het is slechts in een geval mogelijk gebleken een exacte munitiedumplocatie vast te stellen. Het betreft een locatie waar volgens communicatie van het Korps Rijkspolitie in 1987 en 1988 diverse mortiergranaten werden aangetroffen. Op deze zelfde locatie werd op 13 september 1989 een ontsteker aangetroffen. De locatie waar de (mortier)granaten werden aangetroffen is indicatief op onderstaande kaart geduid.

Figuur 42: Kaart met daarop aangegeven de locatie waar gedumpte munitie werd aangetroffen (Bron: RCA, T0682, inventaris 6137).

In de communicatie van de Rijkspolitie werd aangegeven dat er werd verwacht dat er nog tientallen van deze mortiergranaten in de bodem zijn achtergebleven, het 'totale oppervlakte waarover de mortiergranaten verspreid liggen, bedraagt ongeveer 100m²'. De Rijkspolitie raadt in de communicatie aan om contact op te nemen met de EOD om de overige granaten te laten verwijderen.

Uit de Munitieruimingen van de EOD en haar voorganger, de MMOD, is gebleken dat diverse malen Munitie is geruimd nabij de woning die in bovenstaande afbeelding staat geduid. Het is op basis van deze meldingen onbekend of het gehele terrein is afgespeurd om alle mogelijke NGE te verwijderen. Derhalve kan niet worden uitgesloten dat nog meer NGE is achtergebleven ter plaatse van de boerderij. Om deze reden dient een NGE-Risicogebied afgebakend te worden. Dit NGE-Risicogebied wordt in een straat van 100m² rondom de bovengenoemde boerderij geprojecteerd te worden. Deze straal is bepaald aan de hand van de archiefmelding, waarin wordt vermeld dat munitie verspreid ligt in een gebied van ongeveer 100m²

rondom de boerderij. Het NGE-Risicogebied heeft volledig overlap met het reeds afgebakende NGE-Risicogebied naar aanleiding van de inzet van geschutmunitie ten tijde van de bevrijding in 1944 (zie paragraaf 5.4.1). Hoewel de gedumpte munitie in een andere toestand aangetroffen kan worden (zijnde: gedumpt), dan de geschutmunitie die tijdens de bevrijding is ingezet (zijnde: vershoten), wordt gezien de overlap geen aanvullend NGE-Risicogebied afgebakend of geprojecteerd op het totaal overzicht van afgebakende NGE-Risicogebieden (zie paragraaf 9.2 en Tekening 4: Bodembelastingkaart). Wel is in paragraaf 9.2 een voetnoot aangebracht waarin wordt geduid dat er nabij de Bloemendaalse Zeedijk 28 munitie in gedumpte toestand kan worden aangetroffen.

Aanvulling opgave granaten, enz.					sectie no.
No. 14	A. Francois	Bloemendaalse Zeedijk	boomgaard	G 563	granaten
„ 15	Wed. G. Timmers	„	schuur en boomgaard	G 823	

Figuur 43: Uitsnede betreffende munitieruimingen aan de Bloemendaalse Zeedijk uit een ruimrapport van de MMOD (Bron: SIB, MMOD).

Conclusie

Naar aanleiding van gedocumenteerde munitiedump van geschutmunitie (al dan niet inclusief ontstekingsinrichtingen) dient een NGE-Risicogebied afgebakend te worden rondom de boerderij aan Bloemendaalse Zeedijk 28. Omdat deze locatie volledig overlapt met het NGE-Risicogebied naar aanleiding van de inzet van geschutmunitie ten tijde van de bevrijding in 1944 (zie paragraaf 5.4.1), wordt dit NGE-Risicogebied niet als aanvullend toegevoegd aan het totaal overzicht van afgebakende NGE-Risicogebieden.

9 LEEMTEN IN KENNIS EN NGE-RISICOGEBIEDEN

De leemten in kennis die in dit HVO-NGE naar voren zijn gekomen, worden in dit hoofdstuk nader toegelicht. Daarnaast worden de afgebakende NGE-Risicogebieden samengevat.

9.1 LEEMTEN IN KENNIS

Uit dit HVO-NGE is gebleken dat er een aantal leemten in kennis is, namelijk:

- Omdat de Duitse archieven grotendeels zijn vernietigd, zijn slechts weinig primaire gegevens beschikbaar over de Duitse zijde van de Tweede Wereldoorlog.
- Het is onvoldoende bekend of er gedurende de periode mei 1945 tot en met 1970 NGE zijn aangetroffen, dan wel verwijderd binnen het analysegebied.
- Bij de munitieruimrapporten van de EOD is de locatie van de vindplaats vaak niet nauwkeurig weergegeven. Daarnaast is gebleken dat de kalibers niet altijd correct zijn aangegeven.
- Een groot deel van het analysegebied was ten tijde van de Tweede Wereldoorlog onbebouwd gebied of weiland. Eventuele oorlogshandelingen die binnen deze delen van het analysegebied hebben plaatsgevonden zijn niet of nauwelijks gedocumenteerd.
- In het archiefmateriaal uit Nederlandse archieven zijn verschillende schaderapporten aangetroffen. Bij deze schaderapporten ontbreekt veelal de exacte datum van de ontstane schade en de oorlogshandeling die deze schade heeft veroorzaakt.
- Er zijn van delen van het analysegebied geen kwalitatief goede luchtfoto's beschikbaar die (kort) na de oorlogshandelingen in oktober en november 1944. Ook zijn geen kwalitatief goede luchtfoto's beschikbaar gebleken kort na de bombardementen in mei 1940.
- Van de voormalige gemeente Zevenbergen zijn geen omnummeringslijsten beschikbaar bij het West-Brabants Archief. Schaderapporten en munitieruimverzoeken waarbij enkel de wijkletter en perceelnummer zijn aangegeven bieden daarom slechts een indicatie van plaatsgevonden oorlogshandelingen.
- Van enkele mijnevelden zijn geen gegevens beschikbaar omtrent gelegde hoeveelheden, types en ruimingen van de mijnen.

9.2 AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN

Op basis van de analyse van de oorlogshandelingen is vastgesteld dat mogelijk NGE kunnen zijn achtergebleven in het projectgebied. Het gehele projectgebied is afgebakend als NGE-Risicogebied. De NGE-Risicogebieden zijn weergegeven in onderstaande tabel, met per NGE-Risicogebied het nummer en de verwijzing binnen dit rapport. De in onderstaande tabel weergegeven maximale penetratiediepte is vastgesteld op basis van algemeen beschikbare gegevens uit het Dinoloket of specifieke kennis van bepaalde oorlogshandelingen (aanleg van militaire infrastructuur en mijnevelden). De gegevens van het Dinoloket kunnen niet gebruikt worden voor een exacte vaststelling van de maximale penetratiediepte maar dienen enkel ter indicatie. Voorafgaand aan werkzaamheden of opsporing in NGE-Risicogebieden naar aanleiding van verschoten of afgeworpen munitie dient ten alle tijden op basis van specifieke sonderingsgegevens uit het gebied de maximale penetratiediepte te worden vastgesteld.

Nr.	Paragraaf:	Verdacht op	Hoeveelheid	Verschijningsvorm	Max. penetratiediepte
1	5.4.1	Geschutmunitie 5 cm t/m 155 mm	0 tot honderden	Verschoten ⁹	2,0 m-mv
2	5.4.2	KKM, hand- en geweergrenaten, munitie voor granaatwerpers	0 tot honderden	Verschoten / geworpen	0,5 m-mv

⁹ Ter plaatse van de Bloemendaalse Zeedijk 28 zijn aanwijzingen aangetroffen van munitiedump (zie paragraaf 8.1.3). Er kan nabij deze locatie mogelijk ook NGE in gedumpte toestand worden aangetroffen.

Nr.	Paragraaf:	Verdacht op	Hoeveelheid	Verschijningsvorm	Max. penetratiediepte
2	5.4.2	KKM, hand- en geweergranaten, munitie voor granaatwerpers	0 tot honderden	Verschoten / geworpen	0,5 m-mv
3	6.1.3 en 6.1.4	Afwerpmunitie 500 lbs	0 tot enkelen	Afgeworpen	5,0 m-mv
3	6.1.6	Afwerpmunitie 500 lbs	0 tot tientallen	Afgeworpen	11,0 m-mv
4	6.1.6	Raketten met een gevechtsskop van het kaliber 60 lbs	0 tot enkelen	Verschoten	3,0 m-mv
5	7.1	Landmijnen, Tellerminen 42	0 tot enkelen	Gelegd	0,5 m-mv
6	8.1.1	KKM, hand- en geweergranaten, munitie voor granaatwerpers	0 tot enkelen	Achtergelaten / gedumpt	0,5 m-mv
7	8.1.2	KKM, hand- en geweergranaten, munitie voor granaatwerpers, geschutmunitie 2 cm t/m 10,5 cm	0 tot enkelen	Achtergelaten / gedumpt	1,5 m-mv

Tabel 9: Overzicht NGE-Risicogebieden.

De NGE-Risicogebieden zijn weergegeven in Tekening 04.

10 CONCLUSIE EN ADVIES

In deze paragraaf zijn de conclusie en het advies opgenomen die uit dit HVO-NGE voortkomen.

10.1 CONCLUSIE HVO-NGE

In dit HVO-NGE is antwoord gegeven op de volgende vragen:

- Is er sprake van een NGE-Risicogebied in (gedeelten van) het projectgebied naar de situatie van 1945 (het einde van de oorlog)?
 - Ja, er is sprake van diverse NGE-Risicogebieden binnen het projectgebied. Deze NGE-Risicogebieden zijn afgebakend naar aanleiding van diverse oorlogshandelingen binnen het projectgebied ten tijde van de Tweede Wereldoorlog.
- Welke soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede NGE kunnen worden verwacht?
 - De soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede NGE lopen uiteen en verschillen per NGE-Risicogebied. Deze gegevens zijn opgenomen in paragraaf 9.2 en in de digitale GIS-bestanden.
- Wat is het advies met betrekking tot de omgang met de NGE-Risicogebieden binnen het projectgebied?
 - Het advies is opgenomen in paragraaf 10.2.

10.2 ADVIES

Uit het HVO-NGE is gebleken dat ter plaatse van het projectgebied verschillende NGE-Risicogebied liggen waar verschillende hoofdmunitiesoorten aangetroffen kunnen worden. Opsporing van NGE van de verschillende hoofdmunitiesoorten binnen het NGE-Risicogebied kan, indien gewenst, worden beperkt tot de locaties waar door de geplande civieltechnische werkzaamheden een verhoogd risico ontstaat voor de Arbo- en/of openbare veiligheid. In dit geval betreft dit vooral de locaties waar grondroerende werkzaamheden zoals graafwerkzaamheden, het plaatsen van damwanden en funderingspalen, aanbrengen van verticale drainage, etc., gaan plaatsvinden. Daar waar het huidige grondgebruik wordt gecontinueerd, is, zo mogelijk, geen sprake van een verhoogd risico en is opsporing niet noodzakelijk.

Om te bepalen waar een verhoogd risico ontstaat, adviseert REASeuro een Projectgebonden Risicoanalyse-Niet Gesprongen Explosieven (PRA-NGE) te laten uitvoeren. Om een PRA-NGE te kunnen uitvoeren, is een uitgewerkt (concept) ontwerp van de in het gebied geplande projecten noodzakelijk. Daarnaast is het van belang te kunnen beschikken over gegevens met betrekking tot de bodemopbouw, grondmechanische eigenschappen, grondwaterstanden, milieuhygiënische kwaliteit, etc.

De PRA-NGE heeft tot doel antwoord te geven op de volgende vragen:

- Wat is de horizontale en verticale afbakening van het NGE-Risicogebied binnen het onderzoeksgebied? Het NGE-Risicogebied is in het HVO-NGE horizontaal afgebakend. Aan de hand van diverse parameters (zoals grondsoort en naoorlogse werkzaamheden) wordt het NGE-Risicogebied horizontaal en verticaal afgebakend. Hierbij wordt ook gekeken of de cartografische onnauwkeurigheid en de horizontale verplaatsing van een NGE in de bodem aangepast dienen te worden.
- Welke werkzaamheden kunnen veilig worden uitgevoerd in een NGE-Risicogebied? In een PRA-NGE worden de werkzaamheden die effect kunnen hebben op de mogelijk aanwezige NGE geïdentificeerd op basis van de plan- en/of ontwerptekeningen. Op basis hiervan kunnen de risico's worden beschreven.

De volgende onderwerpen worden in een PRA-NGE uitgewerkt:

- a. De risicovolle handelingen.
 - b. Het mogelijke effect van deze handelingen op eventueel aanwezige NGE.
 - c. De kans op een ongewenst effect.
 - d. De mogelijkheid tot opsporing van eventueel aanwezige NGE voor start van de reguliere werkzaamheden. Indien van toepassing, worden in een PRA-NGE de verschillende toepasbare opsporingsmethoden beschreven. Hierbij worden de voor- en nadelen van de verschillende technieken beschreven. Op basis hiervan wordt in een PRA-NGE een advies gegeven over de best toepasbare opsporingsmethode.
 - e. Beheersmaatregelen indien opsporing vooraf niet mogelijk is (andere uitvoeringswijze, inzet aangepast materieel, afscherming omgeving, etc.).
- Wat is het benodigde budget voor het benodigde vervolgonderzoek?
 - Wat is de doorlooptijd van het benodigde vervolgonderzoek?

Indien het OCE-kennisniveau bij de opdrachtgever geoptimaliseerd dient te worden, is het de opdrachtgever aan te bevelen om enkele werknemers op te leiden en zich zo beter voor te bereiden op haar/zijn taken bij toekomstige NGE-gerelateerde werkzaamheden.

Niet het gehele projectgebied bevindt zich binnen NGE-Risicogebieden. Voor delen van het projectgebied die niet als NGE-Risicogebied zijn aangemerkt, geldt dat grondroerende werkzaamheden hier regulier doorgang kunnen vinden. Wordt tijdens werkzaamheden in niet-verdachte gebieden toch spontaan NGE aangetroffen, dan dienen de volgende acties te worden ondernomen:

- Het werk ter plaatse van de vindplaats dient te worden stilgelegd.
- De werklocatie, in ieder geval rondom het NGE, dient te worden afgezet. Het aanwezige personeel dient op de hoogte te worden gebracht van de vondst en geïnstrueerd te worden uit de buurt te blijven.
- Er dient contact te worden opgenomen met de politie (0900-8844). De vondst dient gemeld te worden aan de politie. De politie neemt vervolgens contact op met de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD).
- Als de EOD op locatie is, wordt een afspraak gemaakt voor de ruiming. De EOD maakt deze afspraak met de gemeente, of de politie namens de gemeente.
- De EOD geeft aan de gemeente, of de politie namens de gemeente, advies over de in acht te nemen veiligheidsmaatregelen.
- Indien de te nemen veiligheidsmaatregelen dit toelaten, kan de gemeente aan de EOD advies vragen over de mogelijkheden tot doorwerken op de betreffende locatie, dan wel elders in de nabijheid van het werk en de daarbij in acht te nemen veiligheidsmaatregelen totdat het NGE wordt geruimd.
- Het NGE wordt geruimd.

Indien NGE worden aangetroffen buiten de afgebakende NGE-Risicogebieden, dan is dit nieuwe feitelijke informatie. Als deze situatie zich voordoet, moet in overleg met een ter zake deskundige worden vastgesteld of sprake is van een incident of dat er aanleiding is de werkwijze aan te passen.

11 BIJLAGEN

BIJLAGE 1	BEGRIPPENLIJST (2 BLADEN)	82
BIJLAGE 2	GERAADPLEEGDE LITERATUUR	84
BIJLAGE 3	ARCHIEFONDERZOEK NEDERLANDSE ARCHIEVEN	108
BIJLAGE 4	ARCHIEFONDERZOEK INTERNATIONALE ARCHIEVEN	162
BIJLAGE 5	EOD EN MMOD: MUNITIËRUIMINGEN.....	164
BIJLAGE 6	CARTOGRAFISCH MATERIAAL.....	169
BIJLAGE 7	V-WAPENS.....	175
BIJLAGE 8	OVERZICHT LUCHTFOTO'S.....	177
BIJLAGE 9	IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE ONDERZOEKEN.....	179
BIJLAGE 10	CHECKLIST WSCS-OCE EN VERZENDLIJST	183
BIJLAGE 11	TEKENINGEN	185
BIJLAGE 12	CERTIFICERING REASEURO.....	186

BIJLAGE 1 BEGRIPPENLIJST (2 BLADEN)

Begrip	Definitie
Analysegebied	Gebied waarop het HVO-NGE zich richt. Het analysegebied is ruimer dan het projectgebied om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de situatie in oorlogstijd.
Bijdragebesluit / Gemeentefonds	Regeling voor Rijksfinanciering van (een deel van) de kosten voor het NGE-bodemonderzoek.
Bodembelastingkaart	Cartografische weergave van het (de) NGE-Risicogebied(en). REASeuro hanteert doorgaans het begrip NGE-Risicokaart.
Conventionele Explosieven (CE)	Elk explosief dat niet als geïmproviseerd, nucleair, biologisch of chemisch kan worden aangemerkt. Bij het opsporingsproces wordt aan CE gelijkgesteld en als zodanig behandeld: - CE die geen explosieve stoffen (meer) bevatten; - Restanten van CE die door leken als zodanig herkenbaar zijn; - Voorwerpen die door leken kunnen worden aangemerkt als CE; - Wapens of onderdelen daarvan.
Historisch Vooronderzoek -Niet Gesprongen Explosieven (HVO-NGE)	Bureaustudie waarin de oorlogshandelingen van de periode 1940-1945 (incl. naoorlogse munitieruimingen en opsporingsactiviteiten) worden geanalyseerd. Doel is om vast te stellen of in het analysegebied sprake is van een NGE-Risicogebied in relatie tot het projectgebied. Het HVO-NGE bestaat uit: - Rapportage. - Positief of negatief advies. - In het geval van een positief advies: Horizontale afbakening NGE-Risicogebied(en). - NGE-Risicokaart (Bodembelastingkaart)
Negatief advies	Op basis van de analyse van het bronnenmateriaal wordt niet verwacht NGE aan te treffen in het analysegebied. Een vervolgstap van het NGE-bodemonderzoek wordt niet geadviseerd. De geplande werkzaamheden kunnen regulier worden uitgevoerd.
Niet Gesprongen Explosieven (NGE)	Door REASeuro gehanteerd begrip waaronder wordt verstaan: alle explosieven of onderdelen/restanten van explosieven die niet of gedeeltelijk hebben gefunctioneerd. Onder NGE vallen: - Conventionele Explosieven (CE); - Geïmproviseerde explosieven; - Explosieven voor civiel gebruik; - Chemische explosieven; - Biologische explosieven; - Nucleaire explosieven.
Niet Gesprongen Explosieven – Bodemonderzoek (NGE-Bodemonderzoek)	Werkwijze van REASeuro waaronder wordt verstaan: de integrale totaalaanpak voor de NGE-problematiek bestaande uit vijf afzonderlijke fasen. Hierdoor kan de opdrachtgever per fase een weloverwogen besluit nemen en zijn vervolgacties plannen met als doel dat de opdrachtgever de regie over het project in handen houdt. De vijf fasen zijn: 1. HVO-NGE (Historisch Vooronderzoek NGE). 2. PRA-NGE (Projectgeboden Risicoanalyse NGE). 3. Projectplan-NGE. 4. Uitvoering-NGE. 5. PvvO-NGE (Proces-verbaal van Oplevering).
Niet Gesprongen Explosieven –	Gebied waar op basis van historisch bronnenmateriaal een risico op het aantreffen van NGE bestaat naar de situatie van 1940-1945 (inclusief naoorlogse munitieruimingen en opsporingsactiviteiten).

Begrip	Definitie
Risicogebied (NGE-Risicogebied)	Het NGE-Risicogebied is horizontaal afgebakend, waarin zijn opgenomen: - Eventuele onzekerheden en onnauwkeurigheden uit het bronnenmateriaal (o.a. cartografische onnauwkeurigheden). - De maximale horizontale verplaatsing van NGE in de bodem.
Oorlogshandeling	Gebeurtenissen die kunnen hebben geleid tot de aanwezigheid van NGE. Voorbeelden van oorlogshandelingen zijn: - Bombardementen - Artilleriebeschietingen - Munitiedump - Munitieongevallen - Vliegtuigcrashes - Aanwezigheid van verdedigingswerken
Opsporingsgebied	Het verdachte gebied binnen het projectgebied waar voorafgaand aan de reguliere werkzaamheden de opsporing naar NGE wordt geadviseerd.
Positief advies	Analyse van het bronnenmateriaal heeft aangetoond dat NGE kunnen worden aangetroffen in het analysegebied. Een vervolgstap van het NGE-bodemonderzoek wordt geadviseerd. Tevens vormt een positief advies de legitimatie voor het indienen van een Raadsbesluit t.b.v. van een Rijksbijdrage.
Projectgebied	Het door de opdrachtgever aangegeven gebied waarbinnen reguliere werkzaamheden (niet NGE-gerelateerd) uitgevoerd gaan worden of waar een functieverandering wordt doorgevoerd.
Projectgebonden Risicoanalyse -Niet Gesprongen Explosieven (PRA-NGE)	Bureaustudie waarin het verdachte gebied binnen het NGE-Risicogebied wordt afgebakend. Daarnaast worden de risico's van de voorgenomen reguliere werkzaamheden in relatie tot de aan te treffen NGE vastgesteld. De PRA-NGE bestaat o.a. uit: - Indien nodig het opvullen van leemten in kennis van het HVO-NGE. - De horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied. - Een NGE-Risicoanalyse. - Het bepalen van aanvaardbare risico's. - Het opsporingsadvies. - De mogelijkheid tot een proefdetectie.
Reguliere werkzaamheden	Alle door de opdrachtgever voorgenomen niet NGE-gerelateerde werkzaamheden. Enkele voorbeelden zijn civieltechnische, milieutechnische en archeologische werkzaamheden.
Verdacht gebied	De horizontale en verticale afbakening van het NGE-Risicogebied. Bij de afbakening is o.a. rekening gehouden met: - Het vaststellen van de horizontale verplaatsing van de NGE in de bodem (inkaderen NGE-Risicogebied). - De mogelijke inperking van de onzekerheden en onnauwkeurigheden uit het bronnenmateriaal. - De naoorlogse werkzaamheden (zoals ontgravingen, ophogingen etc.). - De bodemkundige parameters (zoals grondsoort en draagkracht van de grond).
Werkveldspecifiek certificatieschema voor het systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE)	Het WSCS-OCE is het Werkveldspecifiek certificatieschema voor het opsporen van Conventionele Explosieven. Hierin zijn onder andere richtlijnen, proceseisen en deskundigheidseisen opgenomen. Het WSCS-OCE is sinds 1 juli 2012 de opvolger van de Beoordelingsrichtlijn Opsporen Conventionele Explosieven (BRL-OCE) en is wettelijk verankerd in de Arbowet. Om het maatschappelijk belang – veiligheid en gezondheid van en rondom de arbeid – te waarborgen, is door de overheid gekozen voor een wettelijk verplichte certificatieregeling voor de borging van de kwaliteit/veiligheid van het opsporen van conventionele explosieven.

BIJLAGE 2 GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Voor dit HVO-NGE is de volgende literatuur geraadpleegd:

Auteur	Titel	Relevant	Afkorting
Alphen, van, J.,	<i>Tussen Waal en Lek 1939 – 1945</i> (Zutphen 1994).	Nee	-
Amersfoort, H. en P.H. Kamphuis	<i>Mei 1940, de strijd op Nederlands grondgebied</i> (Den Haag 1990).	Ja	AME1
Amersfoort, H. en P.H. Kamphuis	<i>Mei 1940, de strijd op Nederlands grondgebied</i> (Den Haag 2012).	Ja	AME2
Braat, J.,	<i>Ere wie ere toekomt. Onbekend onbemind oranje</i> (Roosendaal 2009).	Nee	-
Bredewold, H. en J. Zwaan	<i>1940 de mei-oorlog. De Duitse Pinksterveldtocht tegen Nederland in beeld</i> (1975).	Nee	-
Berkt, van der, H.,	<i>De Westhoek in nood 1940-1945</i> (Klundert 1985).	Nee	-
Brongers, E.H.	<i>De Oorlog in Mei '40</i> (Utrecht 1964).	Ja	BRO1
Brongers, E.H.	<i>Opmars naar Rotterdam. De Luchtlanding</i> (Baarn 1982).	Ja	BRO2
Brongers, E.H.	<i>Opmars naar Rotterdam. Van Maasdijk tot Moerdijk</i> (Baarn 1982).	Ja	BRO3
Brongers, E.H.	<i>Opmars naar Rotterdam. De laatste fase</i> (Baarn 1983).	Ja	BRO4
Bollen, H. en Vroemen, P.,	<i>Canadezen in actie. Nederland Najaar 1944-Voorjaar 1946</i> (Warnsveld 1994).	Ja	BOL
Buitkamp, J.,	<i>Van de Mark naar de Moerdijk. Oorlog en bevrijding in woord en beeld</i> (Breda 1984).	Nee	-
Buitkamp, J.,	<i>Moerdijk van bezetting tot bevrijding</i> (Moerdijk 1979).	Nee	-
Buitkamp, J.,	<i>Made en Drimmelen in oorlogstijd</i> (Den Haag 1994).	Ja	BUI3
Canadian Military Historical Section	<i>Report no. 173: The Watch on the Maas</i> (Ottawa 1947).	Ja	CMHS1
Catsburg, R.W.,	<i>Raketten over Steenbergen. Steenbergen en de verdediging van Antwerpen tegen</i> (Hoorn 2013).	Nee	-
Delaforce, P.,	<i>The Polar Bears. Monty's Left Flank. From Normandy to the relief of Holland with the 49th Division</i> (London 1995).	Ja	DEL1
Dellepoort, J. en T. Nijman.	<i>The liberation of Oud-Gastel and Stampersgat. Memories of the war-years 1940-1944</i> (Dieren 1984).	Nee	-
Diden J., en M. Swarts,	<i>Brabant bevrijd</i> (Hulst 1993).	Ja	DID1
Diden J., en M. Swarts,	<i>Autumn Gale / Herbststurm. Kampfgruppe Chill: the German recovery autumn 1944</i> (Boxtel 2013).	Ja	DID2
Diden J., en M. Swarts,	<i>Einddoel Maas. De strijd in zuidelijk Ned. Tussen september en december 1944</i> (Weest 1984).	Ja	DID3
Doorn, van J. en J.S. Bos	<i>Operatie Rebound. Bevrijding van de Westhoek</i> (Willemstad 1994).	Ja	DOO
Foreman, J.,	<i>Fighter Command War diaries. July 1943 to June 1944</i> (New York 2002).	Nee	-
Hasselton, P.W.M.,	<i>Het bombardement van Roosendaal, 31 mei 1944. De dag waarop de stad rouwde</i> (Amsterdam 2001).	Nee	-
Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen	<i>Oorlogstijd Fijnaart en Heijningen '40-'44</i> (Heijningen 1984).	Ja	HFH
Hilten, van, D.A.,	<i>Van inval tot capitulatie</i> (Leiden, 1949).	Nee	-
Hoedelmans, P.,	<i>Jeeps en klapprozen. Relas van de periode 44-45 in Bergen op Zoom</i> (1Bergen op Zoom 990).	Ja	HOE1
Hoek, van den, P.,	<i>Biesbosch-crossings 1944-1945</i> (Kampen 2000)	Nee	-
Huurman, C.,	<i>Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd, 1939-'45</i> (Eindhoven 2001).	Ja	HUU

Auteur	Titel	Relevant	Afkorting
Klaauw, van der, B en B.M. Rijnhout	<i>De luchtoorlog boven Nederland, 1940-1945</i> (Amsterdam 1985).	Nee	-
Klep, C. en B. Schoenmakers,	<i>De bevrijding van Nederland 1940-1945. Oorlog op de flank</i> (Den Haag 1990).	Ja	KLE
Korthals Altes, A.,	<i>Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940 1945</i> (Wormer 1984).	Nee	-
Molenaar, F. J.,	<i>De luchtverdediging in de meidagen 1940, Deel 1</i> (Den Haag 1970).	1075	MOL
Jolie, J.,	<i>Luchtgevechten boven West-Brabant en de Biesbosch. Tweede pinksterdag 1940</i> (Muiderberg 2000)	Nee	-
Laros, J.J.,	<i>Bezetting en bevrijding. Oud-Gastel en Stampersgat</i> (Oud Gastel 1990)	Ja	LAR
Leengoed, van, B.,	<i>Oorlogs-Dagboek (z.j.)</i> .	Nee	-
Lerecouvreux, M.,	<i>L'Armée Giraud en Hollande, 1939-1940</i> (Parijs 1951).	Nee	-
Matthijssen, J.,	<i>Getuige van een donkere tijd. Spoormannen en spoorvrouwen in en rond Roosendaal</i> (Rosmalen 1990).	Nee	-
Melissen, L.,	<i>Toen granaten floten... Zevenbergen in de greep van het oorlogsmonster tijdens de Meidagen 1940 en de eerste Novemberweek 1944</i> (Zevenbergen 1945)	Ja	MEL
Middlebrook, M., en C. Everitt,	<i>The Bomber Command War Diaries. An operational reference book 1939-1945</i> (Leicester 1996).	Nee	-
Shores, C.F.,	<i>2nd Tactical Air Force</i> (Oxford 1970).	Nee	-
Shores, C.F. en C. Thomas	<i>2nd Tactical Air Force. Volume One: Spartan to Normandy, June 1943 to June 1944</i> (Oxford 2004).	Nee	-
Shores, C.F. en C. Thomas	<i>2nd Tactical Air Force. Volume Two: Breakout to Bodenplatte July 1944 to January 1945</i> (Oxford 2005).	Ja	SHO
Spanjaard, A.,	<i>De slag om Vesting Holland. Langs sporen van de Duitse aanval rondom Dordrecht. Rotterdam en Den Haag 10-15 mei 1940</i> (Delft 2011).	Nee	-
Strijen, W.,	<i>Oud Nieuws, Jaargang 34, nr. 1</i> (Zevenbergen 2015)	Nee	-
Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945	http://www.studiegroepluchtoorlog.nl/	Ja	SGLO
Veenstra, S.L.	<i>In de schaduw van de glorie. Overzicht van vliegtuigbergingen in Ned. '60 – '77</i> (Zutphen 1992)	Nee	-
Weiβ, H.,	<i>Luftkrieg über Holland 10-15 Mai 1940 1</i> (niet-gepubliceerd manuscript).	Nee	-
Weiβ, H.,	<i>Luftkrieg über Holland 10-15 Mai 1940 2</i> (niet-gepubliceerd manuscript).	Ja	WEI2
Zijlstra, G,	<i>Diary of an Air War. Allied Flights over Fortress Europe in WWII</i> (Austin 1994)	Nee	-
Zwanenburg, G.J.,	<i>En Nooit was het Stil. Kroniek van een Luchtoorlog</i> (2 dln. & supplement; Oldemarkt).	Ja	ZWA 1&2

Tabel 10: Verwijzing literatuur.

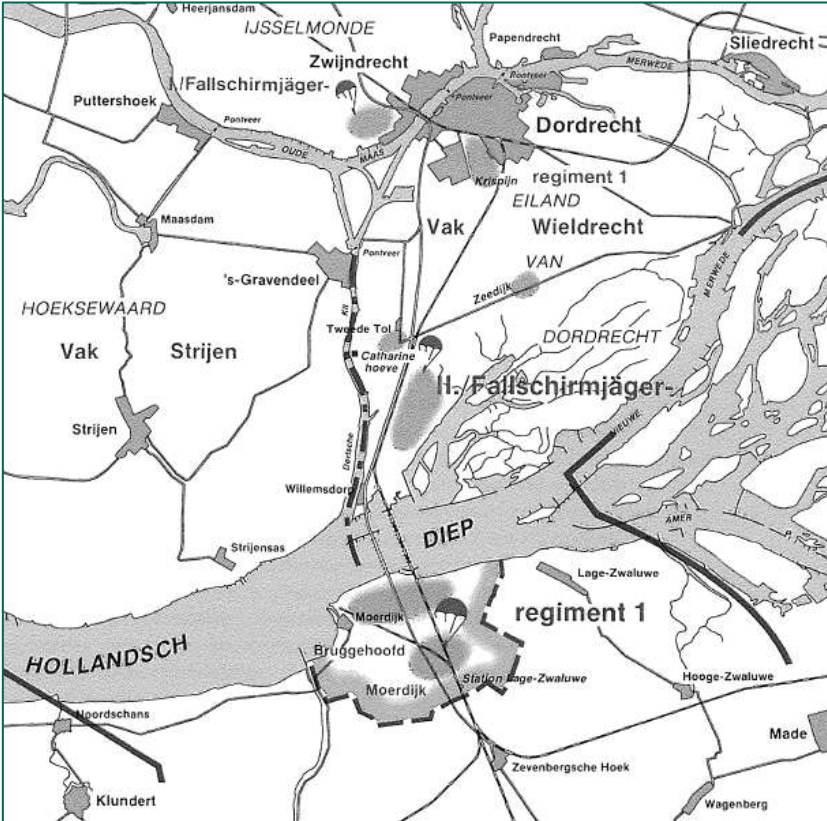
In de onderstaande tabellen worden per periode de gebeurtenissen die betrekking hebben op het analysegebied weergegeven.

Mobilisatie en inval, augustus 1939 – mei 1940

Toen in augustus 1939 duidelijk werd dat oorlog in Europa onvermijdelijk zou worden, begon in Nederland de mobilisatie. Tienduizenden soldaten werden opgeroepen, en Nederland bereidde zich voor op een Duitse aanval. In de ochtend van 10 mei 1940 viel het Duitse leger Nederland binnen na een serie bombardementen op vliegvelden en legerbases. Duitse parachutisten landden in de omgeving van Den Haag om het regeringscentrum uit te schakelen, terwijl een invasiemacht via de grens Nederland binnendrong. Op kleinschalige gevechten in Oost-Nederland na kon

het Duitse leger hier eenvoudig oprukken, om vervolgens bij de Grebbelinie, voor de Afsluitdijk en langs de Moerdijk verweekeld te raken in felle gevechten. Op 14 mei 1940 werd Rotterdam gebombardeerd, waarna Nederland met uitzondering van de provincie Zeeland capituleerde. In Zeeland zou de strijd, mede door de aanwezigheid van Franse en Belgische troepen, nog tot 27 mei 1940 duren. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
10 mei 1940	In de vroege morgen van 10 mei om ongeveer 04.00 uur verschenen de eerste Duitse vliegtuigen op grote hoogte boven het Hollands Diep. Een half uur lang werden de Nederlandse onderkomens en opstellingen gebombardeerd. Kort hierna sprongen zo'n 700 parachutisten behorende tot het II bataljon van het I. Fallschirmjägerregiment ten noorden en ten zuiden van de Moerdijkbruggen uit hun vliegtuigen. Zij werden hierbij aangevoerd door Hauptmann F. Prager, die tot vlak vóór de Duitse inval in Nederland nog in het ziekenhuis had gelegen. Prager leed aan een ongeneeslijke ziekte, maar wenste de luttele maanden die hij nog te leven had door te brengen bij zijn manschappen. Ten zuiden van het Hollands Diep kwamen twee compagnieën neer, gedeeltelijk in het schootsveld van de 4^e sectie van de 12^e Mitrailleurcompagnie. Deze onder leiding van reserve-eerste luitenant J.M. Broekman staande sectie had echter tijdens het bombardement dekking gezocht en voordat zij de mitrailleurs weer kon bemannen, werd zij door de Duitsers overmeesterd. Ondertussen kwam een andere groep parachutisten in de buurt van het spoorwegstation Lage Zwaluwe neer. De troepen van het bruggenhoofd Moerdijk werden door de luchtlandingen volledig verrast. De commandant, kapitein Marijnen, spoedde zich, nadat hem de ernst van de situatie duidelijk was geworden, naar zijn bureau, waar hij zijn groepscommandant telefonisch van de overval op de hoogte stelde. Ook gaf Marijnen de op zijn bureau aanwezige reserve-eerste luitenant F.P. de Jager, de commandant van de 28^e batterij 6-veld, de opdracht zich "zoo mogelijk nog (naar) zijn stukken te begeven en te doen wat nog maar enigszins kon". 5 De Jager was nog maar nauwelijks vertrokken of Marijnen werd, samen met enkele manschappen, door parachutisten overmeesterd. Het groepje Duitsers dat hiervoor verantwoordelijk was, stond onder bevel van Oberleutnant Fritz Lamm, die ruim 15 jaar in de buurt van Moerdijk had gewoond. Deze groep ondervond na het uitschakelen van de commandant van het bruggenhoofd slechts weerstand van enkele marechaussees en pontonniers, die echter in een kort vuurgevecht, waarin overigens zowel Lamm als acht Nederlandse militairen sneuvelden, onschadelijk werden gemaakt.	AME1	266-268

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	 - Relevant.		
	Duitse parachutisten kwamen terecht tussen Moerdijk en het Spoorwegstation te Lage Zwaluwe. Het bruggenhoofd van Moerdijk kon snel veroverd worden. - Niet relevant, buiten het analysegebied.	AME2	339
	Een tweetal pelotons bij het station Lage Zwaluwe werden door de valschermjagers uiteengeslagen voordat zij zich ter verdediging hadden kunnen inrichten. Ook hier wilden de Duitsers een gevangengenomen luitenant dwingen onze soldaten tot overgave te manen. Op zijn weigering werd de officier op laffe wijze neergeschoten. Het laatste peloton stond opgesteld ten westen van Lage Zwaluwe onder commando van een cadet-vaandrig. Hier hield men de strijd tegen de overmacht het langst vol. Eerst om half elf brak een Duitse stormaanval deze laatste tegenstand. - Niet relevant, buiten het analysegebied.	BRO1	39
	Lage Zwaluwe was al gauw in Duitse handen, ingenomen door Duitse parachutisten, geland ten zuiden van de bruggen en bij hét station Lage Zwaluwe. Maar luitenant Janssen had met nog geen twee secties de Duitsers weer uit het dorp verdreven. - Relevant.	BUI3	14
	Het ten zuiden van Breda liggende 6e grensbataljon werd bevolen om naar de Moerdijkbruggen op te rukken. Het bataljon vond na een kort straatgevecht in Zevenbergschen Hoek de vijand verschanst in het zuidelijke Moerdijkbruggenhoofd. Vanuit de Hoeksche Waard werd enige artilleriesteun gegeven dat door de grote afstand weinig effectief was, en hoewel een peloton bij het gehucht Lochtburg tot in de kazemattenlinie doordrong, liep de aanval vast. De eerste en derde compagnie poogden van oostelijke richting uit in het bruggenhoofd door te dringen. De laatstgenoemde eenheid was slechts twee pelotons sterk, doch wist desondanks de Duitsers uit Lage Zwaluwe te verdrijven en een bij het dorp door de vijand opgeworpen barricade te overmeesteren. Evenals bij de eerste compagnie, die nabij het dorpje Blauwe Sluis opereerde, liep de voortgezette aanval echter tegen de kazemattenlinie vast. Het was wel duidelijk dat het ene bataljon een veel te zwakke	BRO1	48-49

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	eenheid was voor de opgedragen taak. De bataljonscommandant trachtte luchtsteun te verkrijgen en na enige tijd verschenen vijf oude Fokker-twee dekkers, die de vijand met bommen bestookten. De voorwaartse beweging kwam weer op gang, waardoor terrein werd gewonnen. - <i>Relevant, meldingen van gevechten bij Blauwe Sluis en Lage Zwaluwe.</i>		
	De 1e compagnie van luitenant Bogtrop was eveneens via Terheijden opgerukt en werd naar Blauwe Sluis gestuurd om te trachten vanuit oostelijke richting op te dringen. Na het passeren van het dorpje werd hevig vuur ontvangen uit het bruggenhoofd, dat al vlug een viertal slachtoffers eiste. Ook hier liep de aanval bij het open terrein vast. De 3^e en laatste compagnie was maar twee secties sterk en arriveerde pas om 11.00 uur in Terheijden. Ze moest over Lage Zwaluwe, eveneens uit oostelijke richting aanvallen. Een aantal militairen bleef op bevel achter om de bruggen over de Mark en het Markkanaal in de buurt van Terheijden te bewaken. Zo ging luitenant Janssen met het restant van zijn compagnie, alles bijeen 1 t sectie, de vijand tegemoet. Lage Zwaluwe was in Duitse handen, maar de energieke officier wist met zijn handjevol mensen de vijand uit het ruim twee kilometer lange dorp te verdrijven. Met het verlies van slechts één gewonde werd een door de Duitsers opgeworpen barricade veroverd. Resumerend had het 6e Grensbataljon de vooruitgeschoven Duitse afdelingen uit Zevenbergschen Hoek en Lage Zwaluwe verdreven, een ongeveer 2 kilometer lang frontdeel van de oude Nederlandse stelling bij Lochtensburg heroverd en de vijandelijke posities afgegrendeld. Het in mankracht en bewapening toch al sterk verzwakte bataljon was hiermee aan het eind van zijn krachten gekomen. Omstreeks 16.40 uur stegen van het vliegveld Bergen bij Alkmaar 4 Fokker-tweedeckers op van het type C-10. De mannen van het 6^e Grensbataljon die nog niets anders dan massa's Duitse vliegtuigen hadden gezien, konden hun ogen niet geloven toen de Fokkers met brullende motoren overgierden en de Duitsers bestookten. Onder gejuich van onze troepen werden in totaal 29 bommen van 50 kilo op de Duitse veldversterkingen nabij het station Lage Zwaluwe en de autoweg geworpen. Vervolgens werden de doelen in duikvlucht gemitrailleerd. Hoewel de bommen volgens de Nederlandse waarnemingen goed waren gevallen, was de steun te kort geweest om het resultaat voldoende uit te buiten. Slechts tegenover het gebombardeerde frontdeel lukte het om ongeveer 500 meter terrein te winnen en vast te houden. Daarna had de vijand zich hersteld en maakte het mitrailleurvuur elke verdere nadering onmogelijk. Nog steeds gaf men het niet op. Om 18.00 uur kon kapitein Mol, via een telefoontoestel in Terheijden, contact krijgen met onze troepen in de Hoekse Waard. Daar stond artillerie, die wellicht zou kunnen helpen. Men was daartoe onmiddellijk bereid, hoewel het een moeilijke en riskante zaak zou worden. Waarneming en vuurleiding vanaf de noordelijke oever van het Hollands Diep was door de hoge dijken en rietkragen niet mogelijk. Het moesten daarom zogenaamde kaartvuren worden, zonder de mogelijkheid die vuren te corrigeren. Verder was de afstand zó groot, dat met maximale dracht de doelen nog juist bereikt konden worden. Beschikbaar waren twee afdelingen: één uitgerust met de oude, maar goed bruikbare 7 cm kanonnen, de andere met antieke, langzaam vurende stukken van 15 cm, daterend uit 1878. Tussen 1835 en 1950 uur werden verscheidene concentraties afgegeven. In het begin lagen ze uitstekend, maar later kwamen de granaten achter eigen troepen terecht. Helaas werden hierdoor in het dorp Lage Zwaluwe vier burgers gedood en zes gewond. - <i>Relevant.</i>	BRO3	69-70

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.																									
	Melding van 10 mei 1940 van het afgooien van 29 x 50 kg bommen op Duitse versterkingen te Moerdijk: <table><tr><td>10 mei</td><td>Niet kunnen – – – starten</td><td>FOKKER-C X, no. 705</td><td>Ritm.-vl. J. Hoytema van Konijnenburg (escadrille-commandant) Res. 1e lt.-wrn. A.Ch. van Rijn</td><td><i>Opdracht:</i> Bombardeer met vijf toestellen Duitse versterkingen bij de Moerdijk. Onbeschermd. <i>Uitvoering:</i> No. 705 (commando-vliegtuig) startte weer niet. No. 711 kwam terug om te informeren waarom. Intussen nam s.m. Warnaar het commando over en vloog in no. 713 met de no's 712 en 714 naar het doel. No. 711 startte om 17.15 opnieuw en vloog alleen naar het doel. In totaal werden 29 bommen op de Duitse versterkingen geworpen.</td></tr><tr><td>10 mei</td><td>Bergen 16.40</td><td>Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 713</td><td>Sergt.-maj.-vl. W. Warnaar (opv. escadrille-commandant) Res. 2e lt.-wrn. J.H.M. ten Holder</td><td></td></tr><tr><td>10 mei</td><td>Bergen 16.44</td><td>Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 714</td><td>Res. sergt.-vl. D.J.F. Roxa Res. 2e lt.-wrn. R.B. Lewis</td><td></td></tr><tr><td>10 mei</td><td>Bergen 16.45</td><td>Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 712</td><td>Res. sergt.-adsp.res. off.-vl. R.M. van Luyk Res. 2e lt.-wrn. G.H. Salomé</td><td></td></tr><tr><td>10 mei</td><td>Bergen 16.42 en 17.15</td><td>Bergen 16.48 en 18.30 FOKKER-C X, no. 711</td><td>2e lt.-vl. H.C. Asjes Res. 2e lt.-wrn. H.A.M. van der Heyden</td><td></td></tr></table> - <i>Relevant.</i>	10 mei	Niet kunnen – – – starten	FOKKER-C X, no. 705	Ritm.-vl. J. Hoytema van Konijnenburg (escadrille-commandant) Res. 1e lt.-wrn. A.Ch. van Rijn	<i>Opdracht:</i> Bombardeer met vijf toestellen Duitse versterkingen bij de Moerdijk. Onbeschermd. <i>Uitvoering:</i> No. 705 (commando-vliegtuig) startte weer niet. No. 711 kwam terug om te informeren waarom. Intussen nam s.m. Warnaar het commando over en vloog in no. 713 met de no's 712 en 714 naar het doel. No. 711 startte om 17.15 opnieuw en vloog alleen naar het doel. In totaal werden 29 bommen op de Duitse versterkingen geworpen.	10 mei	Bergen 16.40	Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 713	Sergt.-maj.-vl. W. Warnaar (opv. escadrille-commandant) Res. 2e lt.-wrn. J.H.M. ten Holder		10 mei	Bergen 16.44	Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 714	Res. sergt.-vl. D.J.F. Roxa Res. 2e lt.-wrn. R.B. Lewis		10 mei	Bergen 16.45	Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 712	Res. sergt.-adsp.res. off.-vl. R.M. van Luyk Res. 2e lt.-wrn. G.H. Salomé		10 mei	Bergen 16.42 en 17.15	Bergen 16.48 en 18.30 FOKKER-C X, no. 711	2e lt.-vl. H.C. Asjes Res. 2e lt.-wrn. H.A.M. van der Heyden		MOL	1075
10 mei	Niet kunnen – – – starten	FOKKER-C X, no. 705	Ritm.-vl. J. Hoytema van Konijnenburg (escadrille-commandant) Res. 1e lt.-wrn. A.Ch. van Rijn	<i>Opdracht:</i> Bombardeer met vijf toestellen Duitse versterkingen bij de Moerdijk. Onbeschermd. <i>Uitvoering:</i> No. 705 (commando-vliegtuig) startte weer niet. No. 711 kwam terug om te informeren waarom. Intussen nam s.m. Warnaar het commando over en vloog in no. 713 met de no's 712 en 714 naar het doel. No. 711 startte om 17.15 opnieuw en vloog alleen naar het doel. In totaal werden 29 bommen op de Duitse versterkingen geworpen.																								
10 mei	Bergen 16.40	Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 713	Sergt.-maj.-vl. W. Warnaar (opv. escadrille-commandant) Res. 2e lt.-wrn. J.H.M. ten Holder																									
10 mei	Bergen 16.44	Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 714	Res. sergt.-vl. D.J.F. Roxa Res. 2e lt.-wrn. R.B. Lewis																									
10 mei	Bergen 16.45	Bergen 18.00 FOKKER-C X, no. 712	Res. sergt.-adsp.res. off.-vl. R.M. van Luyk Res. 2e lt.-wrn. G.H. Salomé																									
10 mei	Bergen 16.42 en 17.15	Bergen 16.48 en 18.30 FOKKER-C X, no. 711	2e lt.-vl. H.C. Asjes Res. 2e lt.-wrn. H.A.M. van der Heyden																									
	Een Junkers Ju 52, 3m van de <i>Luftwaffe</i> crashte te Zevenbergschen Hoek. Over de toestand van de inzittende is niets vermeld. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T0330																									
	Een Fokker C-V, van eenheid III-2 LvR, werd uit de lucht geschoten met luchtafweergeschut. Het toestel crashte om 16.50 uur nabij Hooge Zwaluwe. De inzittende overleefde de crash. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T0025																									
	Een Fokker G-1, Mercury, van eenheid 3-II-1 LvR, werd uit de lucht geschoten door een Duits jachtvliegtuig. Het toestel crashte om 4.30 uur nabij Zevenbergen - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T0070																									
11 mei 1940	In de avond van de 11^e mei trokken de Franse troepen daarop noordwaarts. Het detachement werd echter door verkenningsvliegtuigen van de <i>Luftwaffe</i> gezien. Generalmajor R. Putzier, de commandant van het boven Nederland optredende deel van de <i>Luftwaffe</i>, besloot onmiddellijk in te grijpen. Toen de Franse pantservoertuigen in het dorp Zevenbergschen Hoek waren aangekomen, werden zij door een groot aantal Stuka's onder vuur genomen. Een van de compagniescommandanten van het 6^e Grensbataljon gaf het volgende ooggetuigenverslag: "De Duitse vliegtuigen hebben de 'Franse colonne en ook mijn Cp ontdekt en nu volgde een bombardement, dat alles in mijn omgeving vernietigde. Wat niet stuk gegoooid werd, werd in brand geworpen. Anderhalf uur lang werden we bestookt en met mitrailleurvuur van uit de lucht onthaald. Het gehele dorp werd platgegoooid". Michon besloot hierna de aanval af te breken. Ook Hendriksz zag nu geen heil meer in verdere pogingen het bruggenhoofd Moerdijk te heroveren. Hij trok zijn bataljon achter het Noord-Brabantse riviervlakte de Mark terug. [...] De beslissende slag brachten ten slotte de Duitse tanks aan de Nederlandse troepen toe: nadat eenmaal onderdelen van de 9. Panzerdivision de Moerdijkbruggen hadden gepasseerd en de Nederlandse artillerie deze bruggen niet wist te treffen, was het pleit beslecht. - <i>Relevant.</i>	AME1	275-276, 297																									
	Toen de Franse troepen in de avond van 11 mei aankwamen te Zevenbergschen Hoek, nam een groot aantal Stuka's hen onder vuur. Een bombardement volgde. Een van de commandanten van het 6^e Grensbataljon vermeldde: 'de Duitse vliegtuigen hebben de Franse colonne en ook mijn Cp. ontdekt en nu volgde een bombardement, dat alles in mijn omgeving vernietigde. Wat niet stuk gegoooid werd, werd in brand geworpen. [...] het gehele dorp werd platgegoooid'. Na deze aanval werd teruggetrokken van de Moerdijkregio. - <i>Relevant.</i>	AME2	348-349																									
	Op deze dag maakt ook Oud Gastel kennis met het oorlogsgeweld door een beschieting op de Vacca (thans Menken Landbouw). Drie slachtoffers zijn hier te betreuren. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.,</i>	LAR	7																									
	Melding van aanvallen door de <i>Luftwaffe</i> . <i>Luftflotte 2</i> :	WEI2	z.p.																									

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	VIII. Fliegerkorps bleibt weiterhin unterstellt, es kommt darauf an, mit allen Mitteln das Vorwärtskommen der 6. und 18. Armee zu unterstützen. Schwerpunkt vor 18. Armee. Unterstützung der in Holland befindlichen Teile der 7. und 22. Division (Luftlandetruppen) von entscheidender Bedeutung. Der feste Besitz der Brücken von Moedijk und Waalhaven muß mit allen Mitteln erreicht werden. Soweit Kräfte zulassen, ist anzustreben, auch einzeln kämpfende Gruppen der 7. und 22. Division unmittelbar zu unterstützen, um deren Halten und Zusammenschließen zu ermöglichen. - Relevant.		
	Duitse vliegtuigen hadden de troepenconcentraties ontdekt en reageerden met een zwaar luchtbombardement op Zevenbergschen Hoek, dat 21 woningen, een klooster, twee scholen en een patronaatsgebouw verwoestte. Ook Zevenbergen kreeg een hevige aanval te verduren. Hier werden 124 huizen door branden geheel of gedeeltelijk verwoest. De brug over het Markkanaal bij Terheijden vloog in de lucht toen bommen de springlading troffen. Koelbloedige tegenstand van de luitenant Daniëls met zijn personeel had dit niet kunnen voorkomen. Wel slaagde hij er opnieuw in een aantal vliegtuigen neer te halen: "... Om 1700 uur kregen we in Zevenbergen een bomaanval. Met de Duitse mitrailleurs werden vele toestellen geraakt en tot dalen gedwongen. (...)" - Relevant.	BRO2	178
12 mei 1940	De Duitse troepen bereikten in de avond van de 12e mei de lijn Made-Oosterhout-Goirle-Hooge Mierde. In het noorden lag de 9e Pantserdivisie dus ver voorop. Met vooruitgezonden verkenningsgroepen van de afdeling van Oberstleutnant Von Lüttwitz was men er zelfs in geslaagd de Moerdijkbruggen te bereiken. - Relevant.	BRO3	277
13 mei 1940	In Standdaarbuiten kwam het tot een treffen bij de brug over de Mark tussen een Duitse patrouille en een Nederlandse wachtpost gesteund door een Franse afdeling. De brug kon het nippertje vernield worden. Een Nederlandse soldaat werd zwaargewond. - Niet relevant, buiten het analysegebied.	HFH	4
	De Fransen hadden onder andere steunpunten ingericht te Stampersgat, Standdaarbuiten en Oudenbosch. Naderingswegen waren op de meeste plaatsen met antitankmijnen en omgehakte bomen versperd. Eén van de Duitse patrouilles bereikte Standdaarbuiten, waar het tot een schermutseling kwam met een Franse afdeling onder bevel van luitenant Guigou. Nadat de vijand was opgemerkt trachtte men de brug over de Dintel op te blazen, maar de lading weigerde. Onder hevig Duits vuur probeerde de bij de brug aanwezige Nederlandse wachtpost, tezamen met de onderofficier Forchaud en twee andere Franse militairen, het euvel te verhelpen. Het lukte niet; de Nederlander werd zwaar- en een Fransman licht gewond. Het eigen vuur deed de vijand afdeinzen, waarna Forchaud erin slaagde de brug open te draaien. Een antitankvuurmond vernielde toen met twee schoten het mechanisme. In de nacht van 12 op 13 mei werd aan de Dintel bij Standdaarbuiten een aanvalspoging van een tiental pantserwagens afgeslagen door het vuur van het eskadron van kapitein Bayard. - Niet relevant, buiten het analysegebied.	BRO4	142-144
	Een Junkers Ju 88 stort neer te Roosendaal. - Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.	SGLO	T0620
	Een Morane Saulnier MS 406 van FAF eenheid GV III/1 stort ten noorden van Roosendaal neer. - Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.	SGLO	T0636

Tabel 11: Overzicht gebeurtenissen Duitse inval mei 1940.

De bezetting van 1940 tot juni 1944 (D-Day)

Na de capitulatie werd Nederland bezet. Duitse militairen werden ondergebracht in voormalige Nederlandse kazernes en de vliegvelden werden door de Duitse luchtmacht, de *Luftwaffe*, overgenomen. De meeste Duitse militairen bevonden zich langs de kust. Hier werden stellingen aangelegd ter voorbereiding op een eventuele geallieerde invasie. Al tijdens de Duitse inval begon de Britse *Royal Air Force* (RAF) met de luchtoorlog tegen Duitsland. Bommenwerpers werden 's nachts uitgestuurd voor kleinschalige bombardementen op doelen van militair belang. Deze bommenwerpers verdwaalden met grote regelmaat, waardoor vergissingsbombardementen eerder regel dan uitzondering waren. De grote verliezen dwongen de Britten tot een andere tactiek. Vanaf 1942 werden bombardementen uitsluitend uitgevoerd door grote groepen bommenwerpers, die met tientallen tot honderden vliegtuigen één doel aanvielen. Vanaf 1942 verschenen daarnaast Amerikaanse bommenwerpers boven Nederland. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
13 december 1942	Fighter Command Typhoons voerden rond Zevenbergen aanvallen uit op vier locomotieven, goederenwagens en schepen en in de buurt van Haamstede op een klein vrachtschip, een sleepboot en vijf andere kleine schepen. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.</i>	ZWA1	441
	Op zondag 13 december vallen Typhoons (eenmotorige jachtvliegtuigen) het emplacement Lage Zwaluwe aan, waarbij twee NS'ers de dood vinden. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	HUU	219
4 oktober 1943	Zeven à acht Typhoons beschieten op maandag 4 oktober om 11.35 uur de Roosendaalse loc 1730 met personentrein 1226 Tilburg-Dordrecht bij het doorrijden van Lage Zwaluwe, evenals de losse tenderloc 6319 (depot Eindhoven). De Roosendaalse loc en vier personenrijtuigen worden getroffen. Het locpersoneel van de 1730 wordt zwaar en de conducteur licht gewond. Er worden twee reizigers gedood, drie ernstig en drie licht gewond. Daarop rijdt de in Lage Zwaluwe rangerende Roosendaalse loc 163] de beschoten trein, bestaande uit een vierassige bagagewagen, vier personenrijtuigen en bagagewagen Dg 2925, als personentrein 1231 naar Breda terug. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	HUU	251, 293
14 oktober 1943	Een Messerschmitt Bf 109 van Luftwaffe eenheid 2/JG 3 stortte neer te Roosendaal om 13.20 uur na een brand. De inzittende overleefde de crash. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T2980
5 november 1943	8th Air Force Vijf F-5's van de 7th PG vlogen verkenning naar Frankrijk en Nederland. Noot. [...] Ook dat op het baanvak tussen Roosendaal en de Moerdijkbrug, met boordwapens een aanval werd uitgevoerd op een trein met verlofgangers, waarbij twee soldaten werden gedood en twaalf gewond. - <i>Niet relevant, exacte locatie niet bekend.</i>	ZWA2	113
	Twee Mustang P-51's (jachtvliegtuigen) van het Canadese 414 ^e Squadron vallen op vrijdag 5 november om 12.07 uur de Duitse militaire verlofgangerstrein SF 217 Essen (België) - Nieuweschans bij het doorrijden van station Lage Zwaluwe en de buurtgoederentrein 523] aan. Een opzichter wordt ernstig aan het hoofd gewond, een Duitse militair gedood, een militair zwaar en elf licht gewond. Het stationsgebouw heeft glasschade en gaten in de muur. De loc is defect en de rijtuigen hebben glasschade en kogelgaten. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	HUU	252
25 november 1943	Messerschmitt Bf 109, G-6, van Luftwaffe eenheid 7/JG 2. stortte neer te Zevenbergen om 17.00 uur vanwege een storm. De inzittende kwam te overlijden. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T3116

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
22 februari 1944	Focke Wulf Fw 190, A-6 van <i>Luftwaffe</i> eenheid 10./JG 2. kwam neer te Oud en Nieuw Gastel. De inzittende is vermist. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T3459A
21 mei 1944	Een Avro Lancaster, Mk 1, van RAF Squadron 576 werd nabij Roosendaal raak geschoten door een Duitse nachtjager en stortte om 1.45 uur neer te Kapelberg in Roosendaal. Vier van de zeven inzittende komen te overlijden. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T3692
24/25 mei 1944	Een Handley Page Halifax, Mk III van RAF 429 Squadron stortte neer te Emilia Polder te Made en Drimmelen nadat het toestel was neergeschoten door een nachtjager om 1.30 uur. Vijf van de zeven inzittende kwamen te overlijden - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T3719

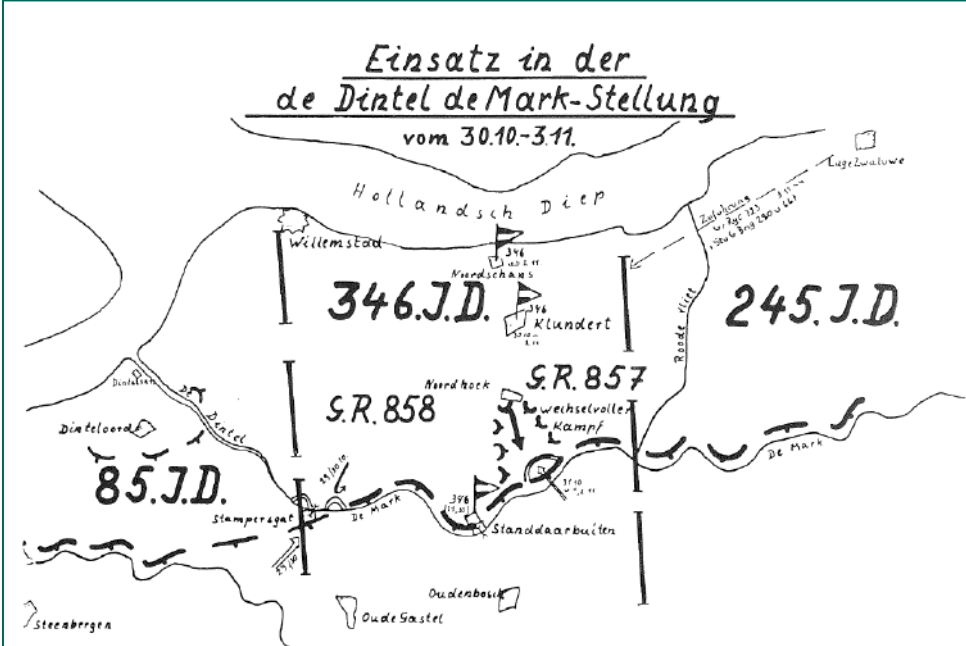
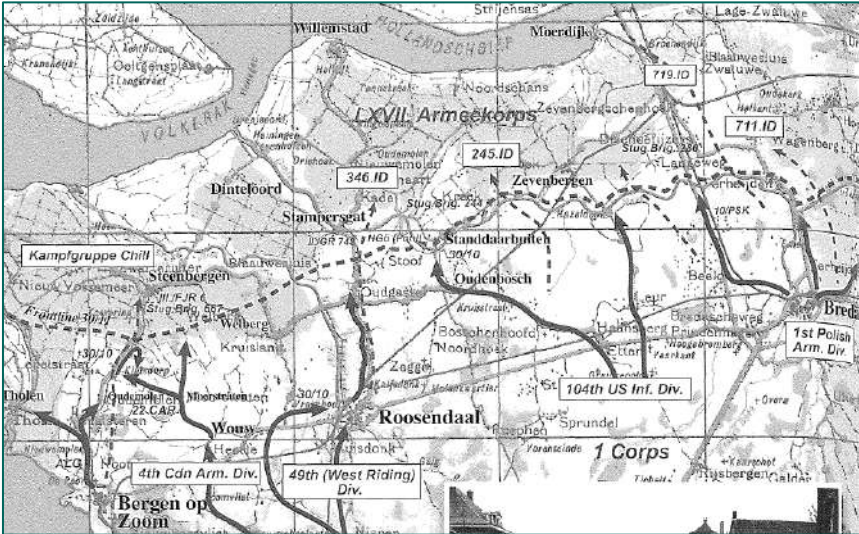
Tabel 12: Overzicht gebeurtenissen Duitse bezetting tot juni 1944.

De periode juni 1944 (D-Day) tot en met oktober 1944

Op 6 juni 1944 landde een geallieerde invasiemacht in Normandië. Van daaruit rukten Britse, Canadese en Amerikaanse eenheden op richting Duitsland. De opmars verliep voorspoedig, maar in september 1944 liepen de geallieerden ten zuiden van Nederland vast. Om een doorbraak richting Duitsland te forceren, werd op 17 september 1944 Operatie Market Garden in gang gezet. Parachutisten moesten bruggen over de rivieren tussen Eindhoven en Arnhem veroveren, waarna grondtroepen door Nederland Duitsland binnen konden dringen. Na hevige gevechten bij Arnhem mislukte de operatie. De zuidelijke provincies werden gedurende de maand oktober en november bevrijd, waarbij op verschillende plaatsen fel werd gevochten. Uiteindelijk bevroor het front in een lijn van de Oosterschelde richting de Maas en de Waal. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
15 augustus 1944	Om circa 13.00 uur wordt personentrein 1206 's-Hertogenbosch - Lage Zwaluwe (Halve Zolenlijn) tussen Made en Drimmelen en Hooge Zwaluwe beschoten. Een reiziger wordt gewond. De loc is defect. Personentrein 187 neemt in Lage Zwaluwe de gewonde over. De trein heeft 87 minuten vertraging. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	HUU	464-465
26 augustus 1944	Personentrein 1212 wordt nabij Lage Zwaluwe beschoten. Er zijn geen gevolgen. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	HUU	466
28 augustus 1944	Om 09.35 uur worden in Lage Zwaluwe de drie personentreinen 3013, 1205 en 1221 beschoten. De loc van trein 3013 is defect, de leerling-machinist zwaar en de machinist licht gewond. Verder zijn er drie reizigers gedood en vijf gewond. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	HUU	466
1 september 1944	Groepswagenladingentrein 4030 Venlo - Eindhoven - Rotterdam IJsselmonde Rangeerstation wordt tussen Willemsdorp en Dordrecht bij Zwaluwe gebombardeerd. De loc is defect. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.</i>	HUU	467
11 september 1944	Ca. 11.00 uur personentrein 183 Rotterdam Delftse Poort - Dordrecht - Eindhoven - Maastricht tussen Lage Zwaluwe en Breda driemaal beschoten. De loc is beschadigd, maar loopbaar. De leerling-machinist en een reiziger zijn gewond. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	HUU	474
13 september 1944	Ca. 16.00 uur bomaanval op Lage Zwaluwe. Tien grote bomtrechters in verschillende sporen. Hoofdsporen 1 t/m 4 en goederensporen 5 en 6 versperd. Vertrek en aankomst over de sporen 12 en 13. Het stationsgebouw heeft veel glasschade. De sporen 7 t/m 11 staan vol met wagens. Een wagen brandt uil en enige wagens worden licht beschadigd. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied. Aanval werd volgens primaire bronnen afgeblazen (zie bijlage 4, TNA)</i>	HUU	475

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	Een Hawker Typhoon van RAF Squadron 164 stort neer nabij Roosendaal na getroffen te worden door Flak, de inzittende overleeft de crash. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T4022
16 september 1944	Gemeente Oud- en Nieuw-Gastel. Op deze zaterdagmiddag werden in de Mark liggende schepen door Engelse jachtvliegtuigen beschoten zonder echter veel schade aan te richten. - <i>Niet relevante, geen exacte locatie vermeld.</i>	LAR	85
17 september 1944	De Moerdijkbrug en het station Lage Zwaluwe werden gebombardeerd. - <i>Relevant.</i>	HFH	28
12 oktober 1944	In de nacht vielen acht bommen op de Langenberg zonder schade te veroorzaken. Deze bommen werden waarschijnlijk afgeworpen door een vliegtuig dat door storing of beschadiging door beschieting, zijn bommen kwijt moest raken. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	LAR	90
20 oktober 1944	Op 20 oktober geeft de verzetsgroep "Groep Albrecht" HG., die in het zuiden opereert, het volgende bericht aan de geallieerden door: Oud Gastel 600 man pantser troepen, 17 pantserwagens in B.B.A. loods; in loods er tegenover 1 stuk 88 mm kanon. - <i>Niet relevant, geen vermelding van in actie komen van de troepen.</i>	LAR	91
24 oktober 1944	Op 24 oktober volgt een bombardement, dat echter het doel mist en vooral schade aan woningen en gebouwen in de Dorpsstraat aanricht. Getroffen worden het karhuis van weduwe C.B. Back-van Meer en de woningen van de families Meesters-v.d. Horst en Balemans. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.</i>	LAR	91
29/30 oktober 1944	In de nacht trekken in Oud Gastel de Duitse troepen terug vanuit Roosendaal. De brug bij het Gastelsveer is vernield en een stuk van de Gastelsedijk Zuid wordt opgeblazen, zodat er een gat ontstaat waardoor het water van de Vliet vrijelijk in de polder kan stromen. De Stoof wordt door de Engelse artillerie bestookt. Hierbij wordt mevrouw A. Schoonen-de Vugt gedood. Mevrouw B. Mies-Kamp en mevrouw T. de Priester-Boogaart worden zwaargewond en overlijden later aan hun verwondingen. - <i>Niet relevant geen exacte locaties vermeld.</i>	LAR	95
30 oktober 1944	De Amerikanen hadden rond die tijd de Mark bereikt Het 415 ^{de} Regiment was in de loop van de middag van twee kanten op Oudenbosch afgestormd. Om zeven uur 's avonds bereikten de eerste Amerikanen de Mark pal ten zuiden van Standdaarbuiten. Hier was de brug nog intact. Net op het moment dat luitenant-kolonel Kellehers mannen de brug wilden oprennen vloog hij de lucht in. - <i>Relevant.</i>	DID1	242
	Roosendaal is bevrijd. De 56e Brigade komt Roosendaal binnen vanuit Nispen en neemt het oostelijk deel voor zijn rekening; de 146e Brigade nadert via Hulsdonk en de 147e Brigade vanuit Wouw. Door Canadese troepen wordt gemeld dat ook Oud Gastel vrij is van Duitse troepen. Nadat een motorordonnans om 11 uur poolshoogte heeft genomen, wordt een sectie van drie brencarriërs van 1/4 Bataljon Kings Own Yorkshire Light Infantry (K.O.Y.L.I.) naar Oud Gastel gezonden om verdere waarnemingen te doen en vinden Oud Gastel inderdaad vrij van Duitsers. Om 16.00 uur arriveert het 2e Bataljon van het Gloucestershire Regiment en wordt vriendelijk ontvangen door de bevolking. De bevrijding is thans een feit. Rond 17.00 uur wordt Oud Gastel beschoten door Duitse artillerie en tanks vanuit Stampersgat, met als doel de kerktoeren neer te halen. Tegelijkertijd met het oprukken van het Gloucestershire Regiment is ook een groep van de Artillerie met 25 ponders naar Oud Gastel gekomen, die onmiddellijk hun kanonnen in stelling brengen aan de zuidkant van de gemeente; later wordt het aantal kanonnen uitgebreid tot enkele honderden. 's Avonds worden patrouilles uitgezonden over de Rijpersweg; deze stuiten echter op Duitsers en moeten terug. - <i>Relevant.</i>	LAR	96-97

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	Kaart met de situatie nabij Standdaarbuiten op 30 oktober 1944 tot 3 november 1944 - Niet relevant, geen specifieke oorlogshandelingen besproken.	DOO	19
	Pas tegen de avond bereikte de K-Compagnie van het 3e Bataljon de brug bij Standdaarbuiten. Ondanks hun relatief langzame opmars, slaagden de Amerikanen er toch in de Duitsers rond de brug over de Mark te verrassen. Na een kort maar hevig vuurgevecht kon men de stalen wegversperring nabij de brug passeren. De compagnie was nog op enkele tientallen meters van de brug verwijderd, toen deze rond 19.30 uur opgeblazen werd. Goed een uur later was alle weerstand op de zuidoever van de Mark overwonnen. Wel bleef de compagnie de gehele nacht onder hevig mortier- en artillerievuur vanuit de richting van Standdaarbuiten liggen. - Relevant.	DOO	25-27
	Patrols from the 49th Recce and the 1st/4th KOYLI reached Kruisland and Oud-Gastel respectively, the 2nd Gloucesters followed up, ready to move on. However, that was as far as they could go, because northwest of Oud-Gastel they suddenly faced and of the two German rearguard positions south of the Mark. - Niet relevant, buiten het analysegebied. 	DID2	462
	De brug over de Mark bij Standdaarbuiten werd opgeblazen.	HFH	34

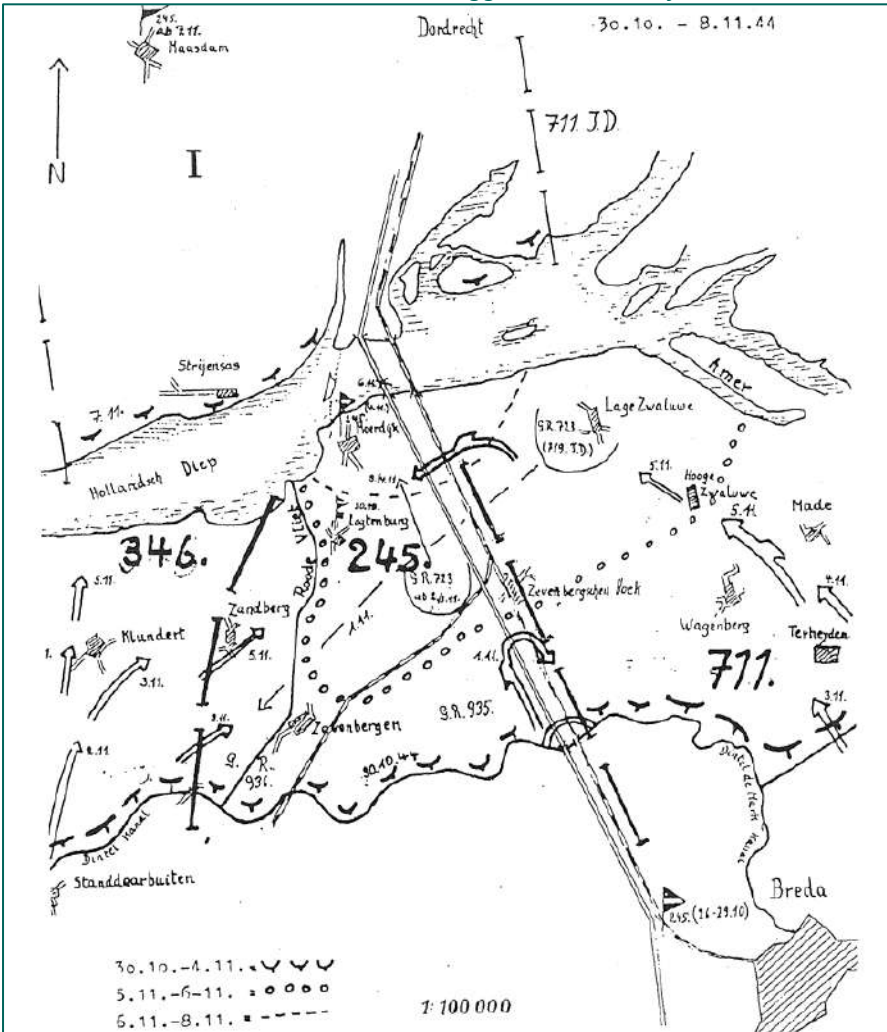
Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	- <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.</i>		
30-31 oktober 1944	Deze nacht worden diverse Engelse patrouilles uitgezonden. Van 23.00 - 01.00 uur gaat een patrouille naar het einde van de Rolleweg, deze patrouille keert terug zonder iets gehoord of gezien te hebben. Van 4.00 tot 6.15 uur wordt een patrouille uitgezonden met als doel te onderzoeken of het gemaal bij Koevoets nog intact is. Terwijl de patrouille, bestaande uit vier militairen, om 5.00 uur op de Rijpersweg loopt is er recht voor hen een zware explosie; later zal blijken dat dit het gemaal was. Een derde patrouille verkent van 05.30 - 07.15 uur het gebied van de Barlaqueseweg tot de Mark. Burgers vertellen hen dat er tussen De Stoof en de Mark geen Duitsers zijn. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.</i>	LAR	99
31 oktober 1944	Het 2 ^{de} bataljon Gloucestershire, onderdeel van de Polar Bear Division, bereikte vanuit Roosendaal Oud-Gastel. Het bataljon kreeg de opdracht op te rukken naar Stampersgat. - <i>Niet relevant, geen specifieke handelingen vermeld.</i>	HFH	35
	Hoe intens de Geallieerde artilleriesteun was, blijkt onder meer uit het munitieverbruik van het ondersteunende 2e Poolse Artillerie Regiment. Op het moment dat de Duitse aanval haar hoogtepunt bereikte, 's avonds tussen 18.00 en 20.00 uur, vuurden de ruim twintig kanonnen van dit regiment onophoudelijk! Het munitie verbruik van het 1 ^e en 2 ^e Artillerie Regiment bedroeg in twee uur tijd het ongelooflijke aantal van 5.200 granaten. Het 68e Medium Regiment vuurde 's middags maar liefst zeventien stuks zogenaamde 'Uncle Targets' af. De doelen lagen in een gebied van slechts enkele kilometers groot, onder meer nabij Zevenbergschen Hoek en Langeweg. - <i>Niet relevant, geen exacte doelen vermeld.</i>	DOO	22

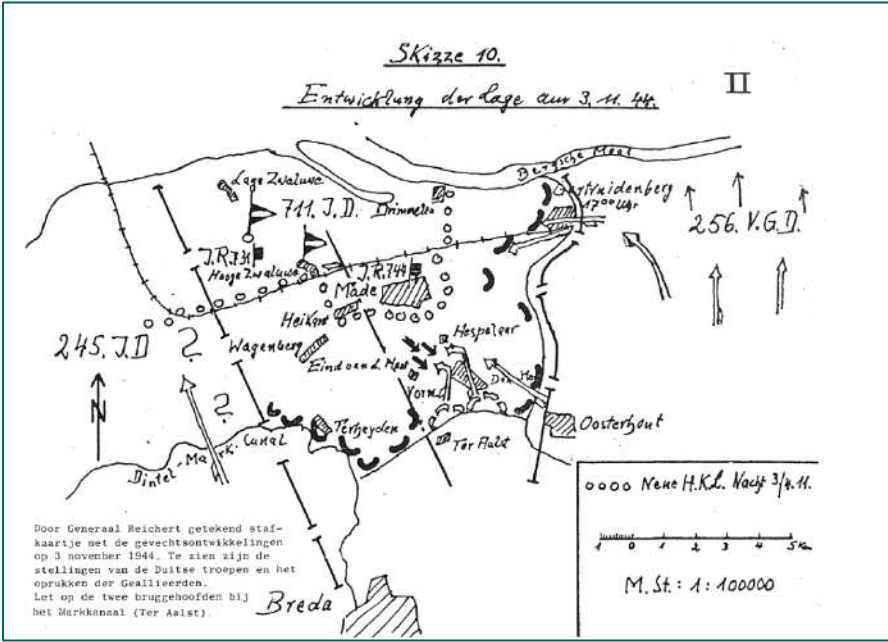
Tabel 13: Overzicht gebeurtenissen juni t/m oktober 1944.

November 1944 tot de Duitse capitulatie mei 1945

In de winter van 1944 kwam het front in Nederland nagenoeg stil te liggen. In november werd Walcheren bevrijd, en in Limburg vochten de geallieerden tot december door in een poging door te breken naar Duitsland. Gelijktijdig werden in deze periode V-1 en V-2 *Vergeltungswaffen* afgevuurd. Deze langeafstandswapens waren gericht tegen Londen en Antwerpen, maar kwamen vaak vroegtijdig neer op Nederlands grondgebied. Deze nieuwe Duitse dreiging leidde tot een toename van de geallieerde luchtaanvallen op doelen in het bezette deel van Nederland. Vanaf maart 1945 kwam weer beweging in het front. Canadese eenheden, die door in Duitsland oprukten, bogen af richting Oost-Nederland en trokken via de Achterhoek Nederland binnen. In april 1945 werd ook vanaf het rivierengebied richting het noorden opgetrokken, waarna het Nederlandse grondgebied ten oosten van Amersfoort binnen enkele weken bevrijd werd. De Duitse bezettingsmacht in West-Nederland capituleerde pas op 5 mei 1945. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

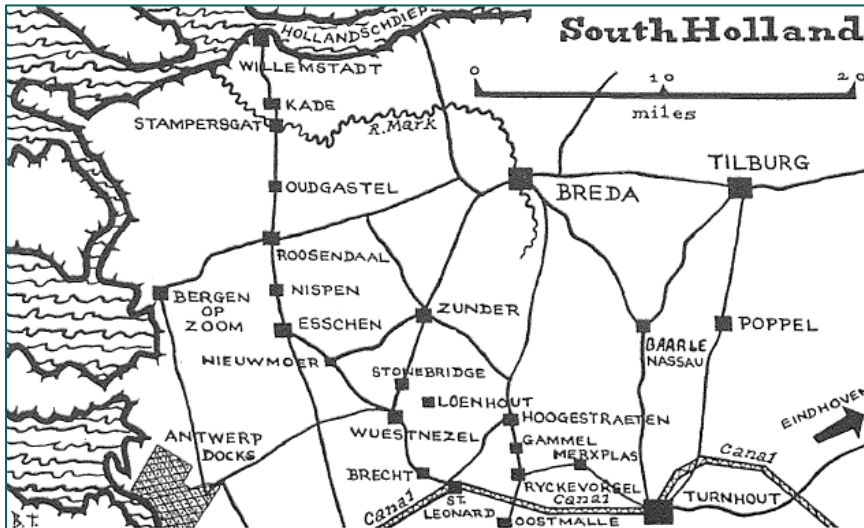
Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
30 oktober 1944 – 4 november 1944	Drie kilometer voor de stad kregen de Amerikanen order af te zwenken, bij Standdaarbuiten de Mark over te steken en naar Moerdijk door te stoten. Niet alles ging van een leien dakje, een bataljon van het 415 ^e Regiment werd tussen Oudenbosch en Standdaarbuiten omsingeld. De vijand had de wegen versperd met onder meer ondermijnde spoorwagens en ijzeren balken en er moest een 'brandweerploeg' worden uitgezonden die zich een weg moest banen door de versperringen om belegerde kameraden te ontzetten. Op 1 november kreeg het 413 ^e Regiment order westelijk van Standdaarbuiten de hoofdaanval te lanceren. Op 3 november was de Duitse linie langs de Mark doorbroken. De vijand trok langzaam terug in de richting van Moerdijk. Maar daarbij leverde hij felle achterhoedegevechten, ieder huis en ieder gebouw werd verdedigd. De Amerikanen moesten de gebouwen opblazen en daarna de ruïnes bestormen met een bajonetaanval. Op 4 november begonnen de Regimenten 413 en 415 aan de opmars naar Klundert en Zevenbergen, terwijl het 414 ^e intussen koers zette naar het Hollands Diep. Hoewel de Duitsers een tegenaanval opzetten, werd Zevenbergen	BOL	41

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	vóór de avond veroverd, terwijl Klundert om 2000 uur bevrijd werd. De Amerikanen trokken 's nachts verder en de volgende middag stond de eerste patrouille aan het Hollands Diep. Dat was de laatste dag van hun optreden in Nederland. De Amerikanen vertrokken naar het front bij Aken; alleen het 414^e Regiment bleef nog in Nederland om de Polen te assisteren bij de beveiliging van Moerdijk. - Relevant.		
	De Duitse troepen in en rond Terheijden, Wagenberg, Made en Zwaluwe behoorde tot de 711e infanteriedivisie. Rond Made zette generaal Reichert Sturmgeschütz Brigade 244 in. Deze brigade bestemd uit 8 zulke stukken geschut. - Relevant, geeft aan welke troepen aan het front in het analysegebied gevestigd zaten.	BUI3	137, 142
30 oktober 1944 – 8 november 1944	Stafkaart van Generaal Reichert voor het bruggenhoofd Moerdijk 	BUI3	138

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	 Door Generaal Reichert getekend staf-kaartje met de gevechtsontwikkelingen op 3 november 1944. Te zien zijn de stellingen van de Duitse troepen en het oprukken der Geallieerden. Let op de twee brughoofden bij het Markkanaal (Ter Aalst). - Relevant.		
1 november 1944	Op woensdag 1 november waren er dus nog twee grote brughoofden ten zuiden van de Maas. Dat rond Drunen zou aangepakt worden door het XIIde Korps in de vorm van de 51ste (Highland) Divisie. Het brughoofd in West-Brabant was uiteraard de verantwoordelijkheid van het 1ste Korps. De hoofdaanval op het Duitse brughoofd zou worden gedaan door de Amerikanen bij Standdaarbuiten. De Britten moesten deze aanval ondersteunen door links daarvan de Mark over te steken. De Polen moesten verder naar het oosten hun eigen oversteek op touw zetten, zo kort mogelijk na de andere divisies. De hoofdaanval werd vastgelegd voor donderdag 2 novembér, negen uur 's avonds. De operatie kreeg de codenaam Rebound (= terugstoot). - Relevant.	DID1	245
2 november 1944	Start van operatie Rebound. Bij de Britse 49ste Divisie was de oversteek van de Dintel opgedragen aan de 56ste Brigade van brigadegeneraal Ekin. Die belastte het 2de Essex met de eigenlijke aanval. Het 2de Glosters bezette intussen een kruispunt op de Nieuwe Gastelse Dijk, pal ten oosten van Stampersgat, om de oversteek van die kant te beschermen. Het bataljon had overigens juist de avond tevoren zijn commandant, luitenant-kolonel Butterworth, verloren. Die raakte zwaargewond toen een granaat zijn commandopost in Oud-Gastel trof. Het 2de Essex stak op 2 november om negen uur 's avonds over bij Barlaque, halverwege tussen Fijnaart en Standdaarbuiten. Om de vijand niet te alarmeren had Ekin besloten af te zien van de gebruikelijke artilleriebeschieting. Het plan leek te slagen, maar toen de eerste troepen, de C-compagnie, bijna aan de overkant waren schoot er een lichtkogel de lucht in. De Essex waren ontdekt! Een kogelregen vloog op de Britten af. Om half twaalf stond de hele compagnie op de noordoever. Een uur later was bijna het hele bataljon overgezet, inclusief twee zesponders en een jeep. De opmars bleef toen, door zwaar Duits vuur vanaf Kade, steken in de boomgaard aan de Blaaksedijk. Rechts werd het brughoofd uitgebreid tot de Keenehaven, een klein stroompje dat de divisiegrens vormde met de Amerikanen. De Timberwolves waren gelijk met de Britten overgestoken. Na de mislukking twee dagen eerder was Allen vastbesloten deze keer geen risico te lopen. Zijn divisie zou op drie plaatsen tegelijk de Mark oversteken: in het midden, recht tegenover Standdaarbuiten, het 3de bataljon van het 415de Regiment (3/415), links daarvan	DID1 DID3	247-248 194

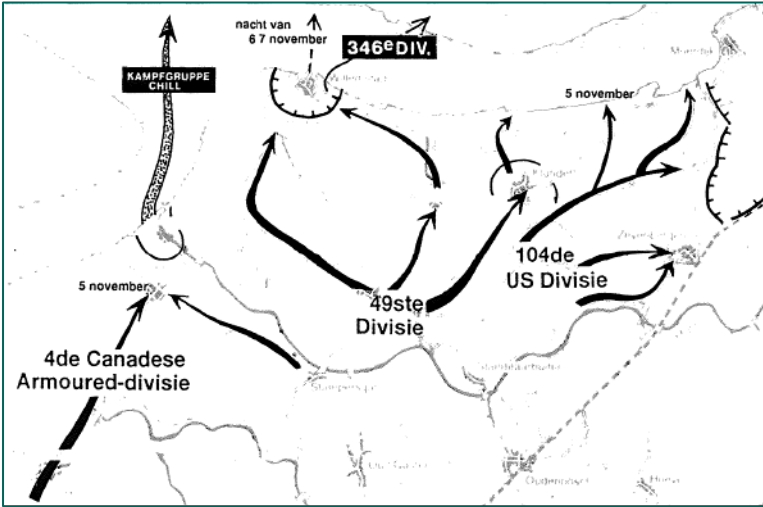
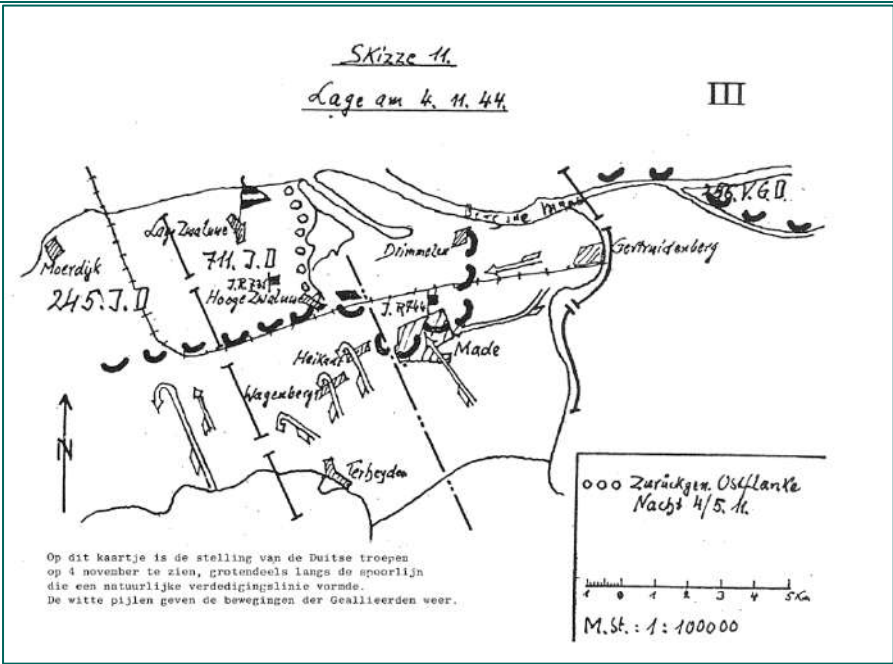
Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	2/413 en rechts daarvan 2/415. Als afleidingsmanoeuvre zou het 414de Regiment verder oostelijk zich met veel lawaai verzamelen en zo de indruk wekken dat ze daar ging oversteken. De Amerikaanse aanval werd voorafgegaan door een verwoestende inleidende beschieting. Het dorp stond te dreunen onder het Amerikaanse trommelvuur. In het nachtelijke duister lichtte de horizon rood op door de vele branden in het stadje. Geen huis bleef gespaard en de fraaie kerk in het dorp veranderde in een trieste ruïne. De beschieting had wel effect gesorteerd. De Duitse bezetting-afkomstig van de 346ste Divisie- telde veel gewonden en de oversteek werd een succes. Mijnen en booby-traps eisten echter weer hun tol. De Amerikaanse opmars was desondanks niet meer te stuiten en tegen de ochtend stonden de eerste Amerikanen in de buurtschap Kreek. Een van de drijvende krachten was luitenant Cecil Bolton. Hoewel hij gewond was geraakt wist hij toch met zijn mortier-peloton en later met een bazooka-team Duitse machinegeweren en zelfs een 88-mm-kanon uit te schakelen. Intussen was de genie, met Britse steun, begonnen met de bouw van een Class-9 brug. Hierna zou een zwaardere Bailey-brug worden aangelegd. De Class-9 was om kwart over één's nachts klaar, maar werd prompt vernield door Duitse mortiergranaten.		
	Direct na de succesvolle oversteek trokken patrouilles op in de richting van het kruispunt van de Blaaksedijk en de Sluisdijk die naar het buurtschap De Kreek leidde. Ondanks de vrij voorspoedige overtocht werden de Timberwolves in hun opmars gehinderd door vijandelijk handvuurwapens en de altijd aanwezige mortieren. Hier en daar kwam het zelfs tot hevige vuurgevechten. Vermoedelijk voor een van deze acties kreeg de pelotonscommandant van het zware wapen peloton van de E-Compagnie, le luitenant Cecil H. Bolton, posthuum de 'Medal of Honour', de hoogst denkbare Amerikaanse onderscheiding, toegekend. Het 2e Bataljon rukte langs de Kreekdijk op en nam posities in de vele woningen langs deze dijk in. De Duitse verdediging langs de Kreekdijk was inmiddels gealarmeerd, waarop vanuit de achterhoede een zestal Sturmgeschütze van de 244e Duitse Sturmgeschutz Brigade arriveerde. Onmiddellijk verzochten de voorste pelotons van de F- en G-Compagnie van het 2e Bataljon om vuursteun. Dankzij zeer geconcentreerd vuur uit alle beschikbare vuurmonden (Uncle Targets) van het 385e US Field Regiment trok het gemechaniseerd geschut zich in Noordhoek terug. De oversteek over de Mark van de beide eenheden van het 415e Infanterie Regiment, het 2^e Bataljon onder commando van overste Peter Denisevich en het 3e Bataljon onder bevel van overste Gerald C. Kelleher, verliep eveneens redelijk voorspoedig. De actie van het 3e Bataljon was voor de divisie eigenlijk de belangrijkste, omdat de manschappen zouden oversteken op de plaats waar de oude brug was opgeblazen. In dit gebied moest de genie een Baileybrug bouwen. De K-Compagnie stak als eerste de rivier over en bereikte de eerste gebouwen rond de Veerstraat. Vervolgens maakte het volledige 3e Bataljon de oversteek in stormboten die werden gevaren door genisten van het 329^e US Genie Bataljon. Rond middernacht was het dorp Standdaarbuiten zwaar beschadigd in Amerikaanse handen. Vrijwel geen enkele woning had het intensieve artillerievuur zonder schade kunnen doorstaan. Het Geallieerde artillerievuur had hier onder de burgerbevolking tevens diverse levens gekost. De nodige Duitse militairen werden krijgsgevangen gemaakt. - <i>Relevant.</i>	DOO	41
	The Timberwolves crossed around the same time. This attack was preceded by the usual devastating artillery barrage and many of the houses in Standdaarbuiten were	DID2	475-476

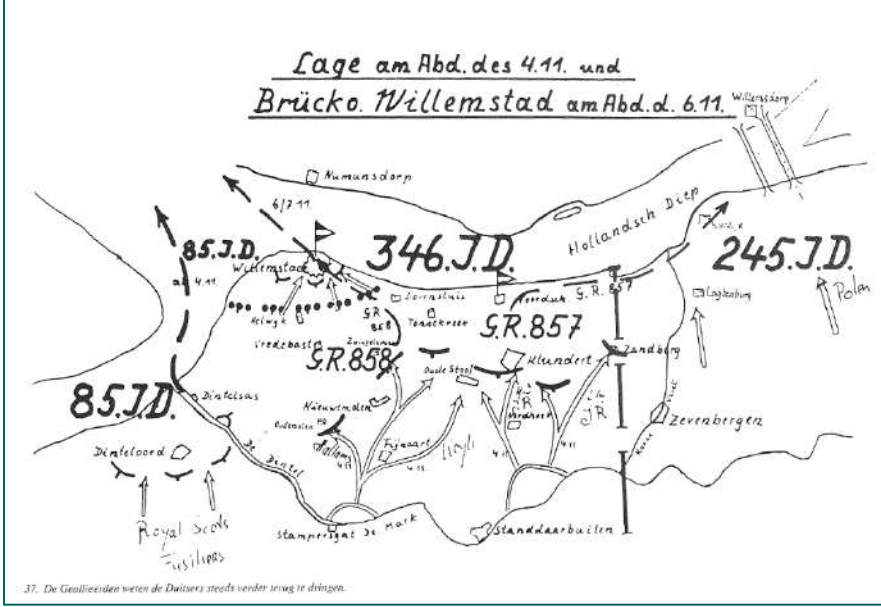
Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	pounded to rubble. But the hail of shells achieved the desired result and soon most of the division was across. - <i>Relevant.</i>		
	Klundert, in the American zone of operations and the key position in the German defences here, was hit hard during the afternoon as Spitfires from 66, 127 and 332 Squadrons (132 Wing) and 341 Squadron (145 Wing) swooped down and dropped a total of forty-four 500-pounders to which seven Typhoons of 257 Squadron (146 Wing) added another ten. The devastation in the village was incredible as was the loss of life among the civilians. - <i>Niet relevant, aanval buiten het analysegebied.</i>	DID2	478-479
	De Timberwolf divisie kreeg bevel een bruggenhoofd te slaan bij Standdaarbuiten. Om 21.00 uur begon de aanval van de Timberwolfs. Voorafgegaan door trommelvuur van artilleriebatterijen. De Amerikanen leden hoge verliezen aan gesneuvelden. De Duitsers leden eveneens zware verliezen. - <i>Relevant.</i>	HFH	36
	De 56ste Brigade kreeg de opdracht om een oversteek over de Mark te forceren, met het 2de Essex op Barlaque en het 2de Gloucesters op Stampersgat. Dit was een nachtelijke aanval die in stilte moest verlopen, tegelijk zou de Amerikaanse 104de Divisie een opzettelijk luidruchtige aanval uitvoeren op Standaardbuiten. Van het 2de Essex moest A Compagnie de boten klaar maken en bewaken, C Compagnie werd sectie per sectie overgezet met vijf bootjes. Al snel vuurde artillerie en mortieren op C Compagnie. Wanneer C Compagnie door zette en Barlaque bereikten, troffen ze deze plaats verlaten aan. Vervolgens gingen ze naar rechts en veroverden de brug over het kanaal, die ze ontmantelden van explosieven. De aanval van B en D Compagnie bij Kade kende minder succes en moest afrekenen met enkele Duitse tegenaanvallen. Door het overzetten van twee 6-ponder antitankkanonnen, kon de Duitse tegenaanval worden afgeslagen. - <i>Niet relevant, melding van aanvallen buiten het analysegebied.</i>	DEL1	173
2-3 november 1944	Zowel de oversteek van de Polen bij Nieuwe Veer als ook een poging tot oversteek van de Amerikanen bij Standdaarbuiten waren mislukt. Op 1 november belegde generaal J. Crocker, commandant van het 1e Britse Legerkorps, waartoe de Poolse divisie behoorde, in Roosendaal een vergadering van divisiecommandanten. Afgesproken werd dat in de nacht van 2 op 3 november, precies op hetzelfde tijdstip, een nieuwe aanval op de Mark-Dintel linie zou worden uitgevoerd. De 1e Poolse Pantserdivisie zou proberen het Markkanaal over te steken, de 104e Amerikaanse Infanteriedivisie ging opnieuw een poging wagen bij Standdaarbuiten en de Engelse 49e Infanteriedivisie zou proberen ten westen van de Amerikanen over de Dintel te komen. Rond het middaguur van donderdag 2 november klaarde de lucht op en verschenen de eerste geallieerde jachtbommenwerpers boven de kanaaldijken. - <i>Niet relevant, geen exacte locaties besproken.</i>	BUI3	143-144
2-4 november 1944	Ten oosten van de Britten waagden de Amerikanen in de nacht van 2 op 3 november bij Standdaarbuiten een tweede poging de Mark over te steken. Deze aanval vormde het zwaartepunt van de gehele operatie. Na een artilleriebeschieting van een uur kwamen de Amerikanen op twee plaatsen aan de overkant. Een derde regiment voerde een schijnovertocht uit, een tactiek die ook de Polen toepasten. Nog diezelfde nacht namen de Amerikanen een baileybrug in gebruik. Ondanks het Duitse mitrailleurvuur en de vele mijnen en 'booby traps', die onder meer in suikerbieten waren verstopt, slaagden zij erin een stevig bruggenhoofd te vormen. Daarna ging de opmars bijzonder snel. De 104th Division nam op 4 november Klundert in en een dag later Zevenbergen. De eerste gevechtspatrouille had inmiddels het Hollands Diep bereikt. Klundert en Zevenbergen werden door de combinatie van geallieerde lucht- en artilleriebombardementen en Duitse vernielingen, onder meer met fosforgranaten, grotendeels verwoest.	KLE	220-221

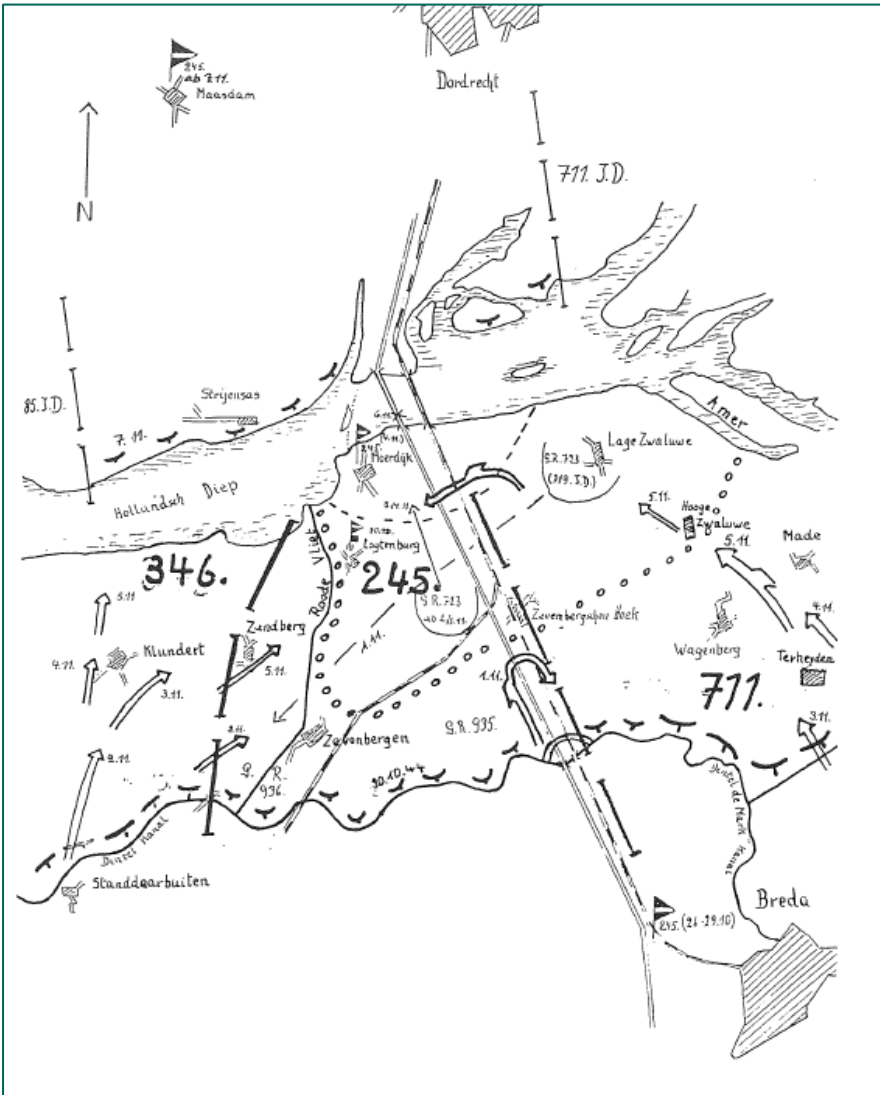
Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	Dit lot zou enkele dagen later ook Moerdijk treffen. Bovendien had dit gebied te lijden onder de uitgebreide inundaties die de Duitsers hadden gesteld. - <i>Niet relevant, geen specifieke locaties vermeld.</i>		
3 november 1944	Nachtelijke oversteek over de Mark door de Polar Bears, vanuit Oud Gastel, kruispunt Kaser naar Oudestoof en Klundert. 	DEL1	175
	- <i>Niet relevant, weinig concrete informatie over gevechten.</i>		
	Op vrijdag 3 november rond 1.00 uur voerde het 857e Duitse Grenadier Regiment, ondersteund door Sturmgeschütze van de 244e Sturmgeschütz Brigade, een tegenaanval uit. De voorste posities van de G-Compagnie kregen het gedurende korte tijd zwaar te verduren. Ook deze keer kon de aanval door intensieve steun van de artillerie, in dit geval van het 929 ^e US Field Regiment, tot staan worden gebracht. - <i>Niet relevant, geen exacte gevechtslocaties vermeld.</i>	DOO	41-42
	In de avond werd nog een derde bataljon door de Engelsen ingezet. Het bataljon Kings Own Yorkshire Light Infantry van de 146e Infanterie Brigade trok door de posities van de South Wales Borderers bij de Kade. Het bataljon Koyli had opdracht om Klundert te bereiken. Omstreeks 23.00 uur bereikte de B-compagnie het begin van de Boerendijk. Hierna trok de C-compagnie verder. Vanaf hier was alles goed gegaan. Echter de C-compagnie ontmoette zwaardere tegenstand en kon niet verder komen dan halverwege de Boerendijk. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.</i>	HFH	38
	In the early afternoon Spitfires of 66 Squadron undertook a rail interdiction operation to the Rheindahlen area, but particularly intense Flak was encountered, three aircraft being hit and all crash-landing at Klundert; only one was repairable, and two of the pilots were wounded. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SHO	335
	Gistermiddag is Made hevig beschoten door Engelse granaten, Verscheidene huizen beschadigd, Gewonden, Geen doden. Zeer veel vee in de weide gewond of gedood. Hedenmiddag zijn de jagers aan het werk geweest. Boven de Duitse stellingen aan onze kant van het Wilhelminakanaal. De Engelsen zitten aan de overkant van het kanaal in de stellingen, die de Duitsers daar hebben laten maken. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	BUI3	127
	De Amerikaanse troepen rukten nu verder op in noordoostelijke richting en bevrijdden die dag Noordhoek. De Britse troepen waren nu genoodzaakt hun tweede bataljon, het 2 ^{de} South Wales Borderers, al eerder over te zetten dan gepland. Om vier uur 's middags trokken de Borderers via het Amerikaanse bruggenhoofd (het Britse was nog steeds te klein)	DID1	248

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	naar Barlaque. Ze kwamen geen moment te vroeg. De Essex hadden de hele ochtend hun handen vol gehad aan Duitse tegenaanvallen. Vooral de boomgaard aan de Blaaksedijk werd het toneel van man tegen man gevechten. De Essex hielden stand, maar aan oprukken viel niet te denken. Die taak werd nu opgeknapt door de Borderers die in de loop van de avond Kade en de directe omgeving veroverden. In de tussentijd waren ook twee bataljons van de 146 ^{ste} Brigade overgezet. Het 1ste/4de King's Own Yorkshire Light Infantry (KOYLI) kreeg opdracht vanuit het bruggenhoofd aan te vallen in de richting van Klundert. - <i>Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.</i>		
	Om te voorkomen dat de Polen de volgende dag al aan de Maas zouden staan, werd de Sturmgeschützbrigade 244 naar het 744ste Regiment gestuurd dat zich rond Made had verzameld. - <i>Niet relevant, geen specifieke oorlogshandelingen vermeld.</i>	DID1	250
	Ongeveer tegelijk met de verovering van Made had de strijdgroep links (het 9de Bataljon infanterie plus het 2de eskadron Ulanów) Terheijden ingenomen. Patrouilles gingen op weg naar café De Tol en Hooge Zwaluwe. Bij beide plaatsen stond een Jagdpanther. Het waren de laatste twee exemplaren van Panzerjägerabteilung 559. - <i>Niet relevant, geen melding van gevechten.</i>	DID1	251
	Een Supermarine Spitfire, Mk LF.IX, van RAF 66 Squadron, werd om 14.00 uur getroffen met luchtafweergeschut en kwam neer te Klundert. De inzittende overleefde de crash. - <i>Niet relevant, geen specifieke oorlogshandelingen vermeld.</i>	SGLO	T4624
	Een Supermarine Spitfire, Mk LF.IX, van RAF 66 Squadron, werd om 14.00 uur getroffen met luchtafweergeschut en kwam neer te Klundert. De inzittende overleefde de crash. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T4625
	Een Supermarine Spitfire, Mk LF.IX, van RAF 332 Squadron, werd om 13.50 uur getroffen met luchtafweergeschut en kwam neer te Oostvliet. Groeneweg, in de Polder het Oudland. De inzittend kwam te overlijden. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T4629
3/4 november 1944	In de nacht van 3 op 4 november betrokken de Duitse troepen een nieuwe hoofdverdedigingslijn. Deze liep vanaf het zwaar versterkte bruggenhoofd Moerdijk, over het spoorwegstation Lage Zwaluwe, naar Hooge Zwaluwe en vandaar door de Helkantsedijk ten westen en ten zuiden van Stuivezand en Made, oostelijk langs Made noordwaarts naar de Amer, net oostelijk van Drimmelen. Diezelfde nacht trokken de laatste Duitsers van de Statendam via de polder op Drimmelen aan. - <i>Niet relevant, weinig concrete informatie over de gevechten.</i>	BUI3	150
4 november 1944	De Duitsers hadden zich via de brug van Quaak weer achter de volgende veilige lijn teruggetrokken omdat de Amerikanen zowel als de Engelsen bruggenhoofden over de Mark hadden bevochten. Daardoor was er hevige strijd in Oud-Gastel en in Standdaarbuiten. - <i>Niet relevant, weinig concrete informatie over de gevechten.</i>	HOE	103
	Aanval op Made door de Poolse troepen van het 1 ^e Poolse Pantserdivisie gaat van start om 6.00 uur. Tegen de middag trokken de Duitse troepen zich terug uit Made op Helkant-Hooge Zwaluwe. - <i>Niet relevant, weinig concrete informatie over de gevechten.</i>	BUI3	150-151
	Zaterdag 4 november waaierde de Poolse aanval uit in verschillende richtingen. De hoofdaanval was gericht op Made (de kortste weg naar de Maas) en stootte op de Duitse strijdmacht die zich daar had verzameld voor een tegenaanval. Ten zuiden van Made lag de zogenaamde Linie van Den Hout, resten van een oude verdedigingslinie. Het was de enige strook bos, vol eikenbomen, in een verder open landschap. Hier hadden de Sturmgeschütze zich dan ook opgesteld. Ze stonden precies goed om de Poolse tanks (3de eskadron Ulanów) met dodelijke precisie onder vuur te nemen. De Poolse aanval stakte onmiddellijk. Gelukkig waren de	DID1	250-251

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	weergoden de Polen opnieuw gunstig gezind en de RAF werd weer te hulp geroepen. Ook de eigen artillerie mengde zich in de strijd. Het bos werd volledig omgeploegd. Maar de vijand gaf zich niet zomaar gewonnen en de Poolse infanterie leed zware verliezen toen ze probeerde op te rukken over de velden bij Made. Om de impasse te doorbreken werden Crocodiles (C-eskadron Fife and Forfars) naar voren gehaald. De Britten hadden een nieuwe tactiek ontwikkeld: één Troop spoot vlammen in een huis terwijl de andere twee Troops dat omsingeld hielden. Zodra de vlammen naar binnen lekten renden de Duitsers het huis uit om prompt neergeschoten te worden door de andere Crocodiles. De slachting was verschrikkelijk. Veel huizen in Made stonden in brand tegen de tijd dat de Polen het dorp hadden veroverd. Een drietal Sturmgeschütze bleven achterop het slagveld, de rest trok zich terug tot achter de spoorlijn even ten noorden van Made. - <i>Niet relevant, de kom van Made ligt buiten het analysegebied.</i>		
	Bovendien voerden de Duitsers met de regelmaat van de klok tegenaanvallen uit. Het 1e Bataljon van de Mountaineers, dat even ten zuiden van Klundert in positie lag, kreeg vanuit de richting van de Zandbergsepolder een tegenaanval te verwerken. Vermoedelijk bij deze aanval sneuvelden de commandant van de B-Compagnie, kapitein Edward Lettunich, en een groot aantal van zijn militairen. Overigens zouden gedurende deze zaterdag tevens vele militairen van het 413e Infanterie Regiment het leven verliezen. Ook het 3e Bataljon leed grote verliezen toen het door Duits gemechaniseerd geschut zwaar onder vuur werd genomen. Deze Amerikaanse verkenningseenheid, de Seagulls, probeerde dwars door de Manciapolder op te rukken. De opmars van het 415e Infanterie Regiment in de richting van Zevenbergen verliep eveneens langzaam. Men zou er die zaterdag niet meer in slagen deze gemeente te bevrijden. Het dorp Langeweg kon deze dag nog wel worden bevrijd. Inmiddels waren de Mountaineers de weg van Klundert naar Zevenbergen in de richting van Zandberg overgestoken. Zij werden echter steeds door Duitse tegenstand gehinderd. Steun uit de lucht bleef gedurende deze zondag dringend gewenst. Op een gegeven moment vielen maar liefst drie squadrons van de Royal Air Force met tussenpozen vijandelijke posities rond Zandberg aan. De Mountaineers wilden de zondag gebruiken om in de richting van het buurtschap Roode Vaart op te rukken. - <i>Relevant.</i>	DOO	51
	Zaterdag 4 november 1944 had ook de rest van het 1ste Korps flinke vooruitgang geboekt. De Amerikanen waren sinds tien uur die ochtend vanuit Noordhoek en de polder Het Oudeland verder opgerukt in noordoostelijke richting. Links trok het 413de Regiment vlak langs Klundert, de divisiegrens, en rechts bereikte het 415de de weg Klundert-Zevenbergen.	DID1	251

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	 Bij de Britse 49ste Divisie wilde het nog niet zo lukken die zaterdag. Ook hier was het drassige terrein duidelijk in het voordeel van de verdedigers. Het andere bataljon dat de vorige avond was gearriveerd, het 1ste/4de KOYLI, had die dag Oude Stooft één kilometer voor Klundert Hun verliezen waren aanzienlijk geweest en verder kwamen de KOYLI's op 4 november niet - Relevant.		
	 Op dit kaartje is de stelling van de Duitse troepen op 4 november te zien, grotendeels langs de spoorlijn die een natuurlijke verdedigingslinie vormde. De witte pijlen geven de bewegingen der Geallieerden weer. M. St. : 1 : 100000	BUI3	149
	The Polish attack early on 4 November started at Den Hout and fanned out from there. One battle group went to take Terheijden, while the main attack was in the direction of Made (the shortest route to the Maas) where it clashed with the bulk of Grenadier-Regiment 744 and Sturmgeschützbrigade 280, who were just getting ready for a counterattack. The German force had taken up position behind an old line of fortifications and their accurate fire brought the Polish attack to a standstill. But once more the Royal Air Force showed up in force, in support of the troops of the ground. It was the biggest air support so far and a large number of missions were flown, both during the morning and the afternoon and all key positions in front of the advancing Allied units were plastered with bombs and rocket projectiles. A	DID2	479-480

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	staggering 172 tons of bombs (of all calibres) were dropped on a relatively small area. A factory in Zevenbergen, which was used by the 245. Infanterie-Division as an ammunition dump, in addition to twenty-eight 500-pounders was hit by especially heavy ordnance, four 1,000 pounders. The air intervention was the straw that broke the camel's back for the German defenders, including Kampfgruppe Bieg. - <i>Relevant.</i>		
	Tegen de avond bereikten de verkenner onder commando van majoor Wasilewski het buurtschap Blauwe Sluis ten zuidwesten van Lage Zwaluwe. De verkenning liep hier stuk op de al eerdergenoemde tankgracht. - <i>Niet relevant, geen oorlogshandelingen vermeld</i>	DOO	70-72
	Een Supermarine Spitfire, Mk LF.IX, van RAF 74 Squadron, werd om 16.20 uur getroffen met luchtafweergeschut en kwam neer te Klundert. De inzittende overleefde de crash. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	SGLO	T4636A
4 – 6 november 1944	 37. De Geallieerden weten de Duitsers steeds verder terug te dringen.	DOO	64
5 november 1944	De Moerdijkbruggen werden door Duitse troepen gesprongen nadat de laatste onderdelen van de 711^e infanteriedivisie naar het noorden waren ontkomen. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied.</i>	BOL	43
	Ook Zevenbergschen Hoek heeft het, zoals reeds eerder in 1940, zwaar te verantwoorden gehad. De R.K. kerk bekwam door het springen van de toren en door vele beschietingen zeer veel schade. Totaal verwoest werden aldaar 30 woningen; zwaar beschadigd 47; licht beschadigd 112. - <i>Niet relevant, geen exacte locaties vermeld.</i>	MET	46-47
	Klundert was in brand gestoken door Duitse troepen. - <i>Niet relevant, weinig concrete informatie over gevechten.</i>	DEL1	175
	Zaterdagavond om 21.30 uur gaf kolonel Skibinski van de 10e Pantser Brigade het operatiebevel voor de volgende dag. Drie gemengde gevechtstroepen, bestaande uit het 8e Infanterie Bataljon en het 2e Pantser Regiment, dienden een poging te wagen de omgeving van Hooge Zwaluwe en het buurtschap Blauwe Sluis in handen te krijgen. Uiteraard ontbrak de steun van de artillerie niet. Ook de Britse Crocodiles van de Fife and Forfar Yeomanry werden bij deze aanval ingezet. Omdat het polderlandschap niet bepaald geschikt was voor de inzet van tanks, zou het een hele moeilijke operatie worden.	DOO	70-72

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	Inmiddels hadden de Duitsers zich achter de spoorlijn ingegraven. Zij zetten de ongeveer vijftien nog resterende Sturmgeschütze op strategische plaatsen in. Bovendien werden nog enkele extra batterijen anti-tankgeschut van de andere zijde van de Moerdijkbruggen aangevoerd. Vele verwarde gevechten zouden op zondag 5 november uiteindelijk leiden tot de bevrijding van het slechts op enkele kolometers afstand gelegen Hooge Zwaluwe. De Britten omschreven de gevechtsacties gedurende deze dag als 'sticky' (taai). Met name door de Duitse inzet van Sturmgeschütze verloren de Polen menige Sherman tank. De Duitsers verloren bij deze gevechten minimaal één stuk gemechaniseerd geschut. Aan beide zijden leed de infanterie de zwaarste verliezen. Met de val van Hooge Zwaluwe zagen de Duitsers hun bruggenhoofd nog verder slinken. Ieder uur werd het net dat de Polen en de Amerikanen, die in de late zondagmiddag Roode Vaart hadden weten te bereiken, rond Moerdijk hadden gespannen verder aangehaald. - Relevant. 		
	Het bataljon van de Kings Own Yorkshire Light Infantry (Koyli) had de vorige nacht De Stoof bevrijd. Omstreeks 04.30 uur trok de A-compagnie in de richting van Klundert. Bij een grote boerderij op de weg naar Klundert werden de Engelsen opgehouden. Na een hevig vuurgevecht werden enkele tientallen Duitsers gevangen. Ondertussen waren de Duitsers Klundert met fosfor in brand aan het	HFH	40

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	steken. Of dit nog niet erg genoeg was voerden de geallieerde Luchtmacht een luchtaanval uit op Klundert. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied,</i>		
	Zevenbergen werd op 5 november door de Amerikanen bevrijd zonder dat deze op noemenswaardige tegenstand waren gestoten. - <i>Niet relevant, buiten het analysegebied,</i>	DID3	197
	Zondag 5 november bracht voor de Britten nog niet het einde van hun inspanningen. Klundert bleek een harde noot De KOYLI's waren nog voor het aanbreken van de dag op weg gegaan. Bij een grote boerderij, vlak buiten Klundert, werden ze opgehouden. Na een kort gevecht gaven de Duitsers zich over. Intussen had de terugtrekkende 346ste Divisie de twee kerken opgeblazen. Tot overmaat van ramp voerde de RAF nog een zinloze luchtaanval uit op de plaats. Heel Klundert stond rond het middaguur in brand en niet minder dan 75 burgers kwamen om het leven. Die middag trokken de KOYLI's het smeulende stadje binnen. Voor de rechterburen, de Timberwolves, zat die zondag hun aandeel in operatie Rebound erop. Ook nu belemmerde het terrein een snelle opmars, maar om kwart over vier 's middags bereikten de eerste Amerikanen (1/414) via Zandberg (het tegenwoordige industrieterrein Moerdijk) het Hollands Diep. Rechts was het 415de vertrokken in de richting van Zevenbergen. Om drie uur 's middags was de aanval van start gegaan en vijf uur later was heel Zevenbergen in Amerikaanse handen. Ook deze plaats had zwaar te lijden gehad van de aanhoudende geallieerde beschietingen en de vernielingen die de terugtrekkende Duitsers hadden aangericht. Zevenbergen was op zaterdag ook nog vanuit de lucht aangevallen. In totaal kwamen hier 85 burgers om het leven. Die zondag merkten ook de Polen hoe lastig het Nederlandse polderlandschap kon zijn. Aanvankelijk ging de opmars vlot. Rechts trok een kleine strijdmacht van vier tanks (1 ^{ste} Pantser Regiment) en tien Carriers (10 Dragonow) het door de Duitsers ontruimde Geertruidenberg binnen. Een andere groep van de Dragonow bereikte de Bergse Maas bij Drimmelen. Het hele gebied ten zuiden van de spoorlijn Geertruidenberg-Moerdijk was nu opgegeven door de vijand. Bij het café De Tol schakelden de Polen de laatste Jagdpanther van Panzerjägerabteilung 559 uit. Verder kwamen ze die zondag nog niet, want bij Zevenbergschen Hoek en Hooge Zwaluwe verzette de vijand zich even fanatiek als altijd. Sturmgeschütze (StuGBrigade 280) hadden vanachter de spoordijk een perfect schootsveld. - <i>Relevant.</i>	DID1	253-256
	Op 5 november ging de geallieerde opmars voort, maar geen van de divisies boekte die dag veel terreinwinst. De Polen bevrijdden Geertruidenberg, terwijl de Canadezen, Britten en Amerikanen in de natte kleigrond van West-Brabant voortploeterden. [...] Op 5 november waren de 245. en de 711. Infanterie Divisie via de bruggen naar de noordoever overgestoken, waarna de overgangen alleen nog door een regiment van de 719e Infanterie Divisie werden verdedigd. - <i>Niet relevant, geen specifieke gevechten vermeld.</i>	KLE	221-222
	On Sunday 5 November the advance of I Corps followed its relentless course and for the third consecutive day it was supported by 84 Group RAF. In fact only four squadrons were in action that day dropping bombs on or near Dinteloord, Klundert and Blauwe Sluis. Klundert proved a tough nut to crack and the 1st/4 th KOYLI was temporarily held up by a group just outside this key village. Then the Royal Air Force intervened. Ten Spitfires from 74 Squadron (145 Wing) dropped the same number of 500-pounders on the centre of the village, killing seventy-five civilians in the process. The KOYLI's captured the village, which looked like a furnace during the afternoon. And although one KOYLI noted that the 'bloody Germans had set fire to the place' the truth was	DID2	482-483

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	that the bombs and Allied artillery had done the job. Three kilometres to the east Zevenbergen was also captured at some cost to the civilians. The 415th Regiment had begun the attack on Zevenbergen which was in their hands as darkness fell. The village had also suffered terribly from the continuous Allied barrages. In all eighty-five civilians were killed. The Timberwolves reached a small stream, the Roode Vaart, on the west side of Moerdijk The American advance had achieved its purpose. In the eastern sector the 711. and the 245. Infanterie-Division pulled back towards the Moerdijk bridge followed closely by the 1st Polish Armoured Division. However, the terrain still favoured the defenders who were dug in behind the railway embankment between Zevenbergschen Hoek and Hooge Zwaluwe. sturmbeschützbligade 244 in Zevenbergschen Hoek in particular still put up a hell of a fight and the hamlet of Blauwe Sluis remained in German hands. - <i>Relevant.</i>		
	Twee Amerikaanse regimenten hadden om tien uur 's ochtends de operaties hervat. Het 413de, de (Seagulls), nam Klundert in ondanks zware Duitse tegenstand. Sturmgeschütze vuurden onophoudelijk op de Amerikanen. Maar Spitfires van de Britse luchtmacht bestookten de hele dag Duitse posities. Het 415de had het iets gemakkelijker en aan het einde van de middag had het regiment de weg Klundert-Zevenbergen bereikt. - <i>Relevant.</i>	DID3	196
6 november 1944	After discovering that the Germans had pulled back to Moerdijk the Poles had followed up, capturing Blauwe Sluis, Hooge Zwaluwe and Zevenbergschen Hoek and they cleared the area as far as the river Maas. They took 93 prisoners, all of them of the 711. Infanterie-Division. - <i>Relevant.</i>	DID2	486-487
	Made is drie dagen en nachten aan een hevig granaatvuur blootgesteld geweest. Duizenden granaten zijn hier in- en overgevlogen. Er zijn veel doden en gewonden. Bijna alle huizen hebben treffers gekregen. Vele liggen in puin. Het is een grote ravage hier. - <i>Niet relevant, geen exacte locaties vermeld.</i>	BUI3	127
7 – 9 november 1944	De Polen vochten zich met moeite een weg door het vlakke, open polderland totdat zij bij Lage Zwaluwe en Zevenbergschen Hoek op de betonversperringen stuitten. Op 7 november werd antitankgeschut tegen deze muren ingezet. Zo'n 2500 granaten waren nodig om ze te vernielen. Toen bleken achter de versperringen nog talloze mijnen te zijn ingegraven. Het duurde tot de ochtend van 9 november voordat de twee Poolse eskadrons die de aanval op het bruggenhoofd uitvoerden het grotendeels verwoeste dorp Moerdijk bereikten. Tot bij de haven boden de Duitsers weerstand. - <i>Niet relevant, exacte locaties vermeld.</i>	KLE	222
9 november 1944	Het centrum van het front, bezet door het 1ste Britse Korps, werd gecontroleerd door de 1ste Poolse Pantserdivisie. Dit deel liep van Raamsdonk tot de kanaalmonding ten noorden van Zevenbergen. - <i>Niet relevant, geen melding over gevechten.</i>	CMHS1	9

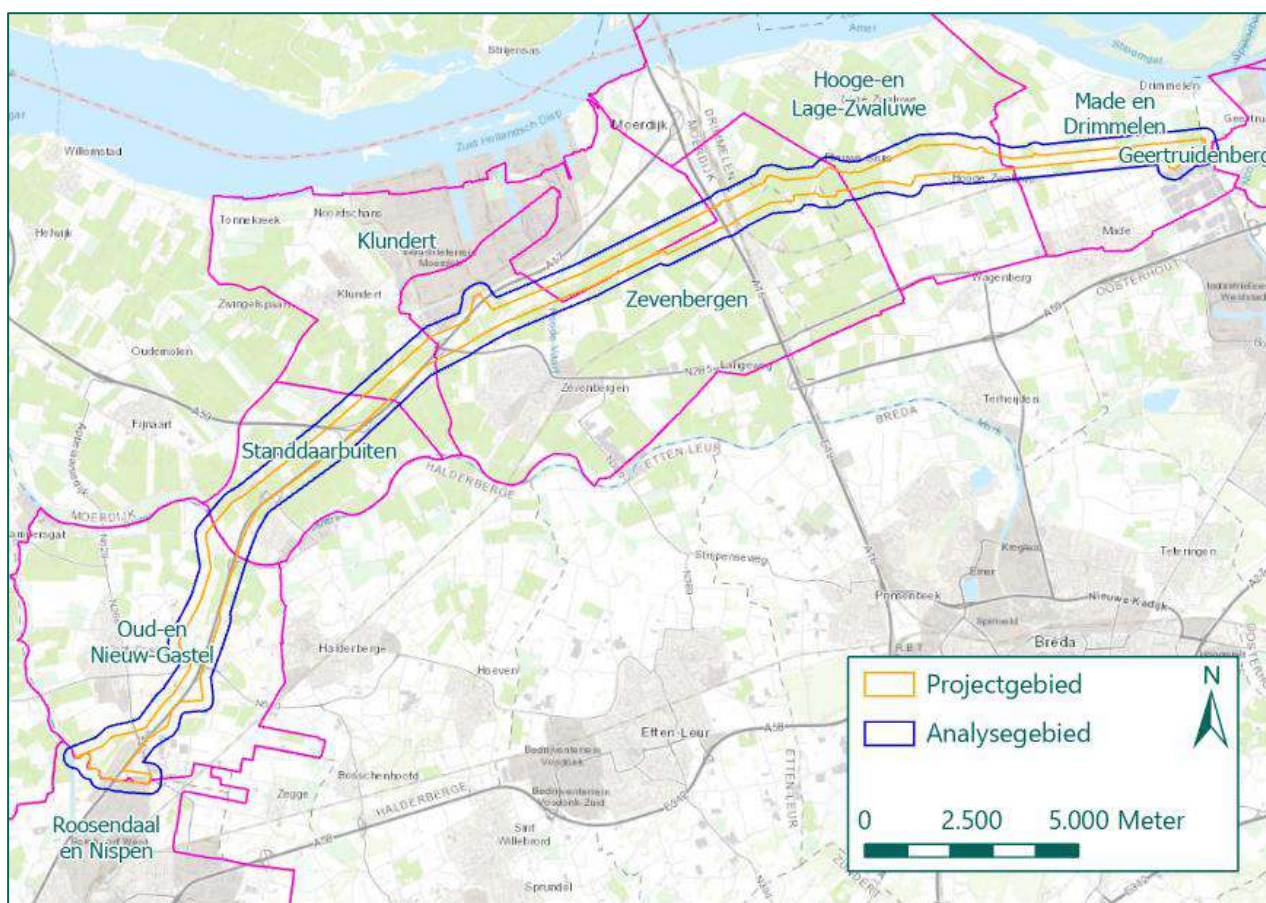
Tabel 14: Overzicht gebeurtenissen winter 1944 – mei 1945.

Naoorlogse periode

Direct na de oorlog begon de wederopbouw van Nederland. Verdedigingswerken, bunkers en achtergebleven NGE werden opgeruimd. Voor het ruimen van de duizenden mijnevelden werden onder meer Duitse krijgsgevangenen ingezet. Voor dit project is geen informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode.

BIJLAGE 3 ARCHIEFONDERZOEK NEDERLANDSE ARCHIEVEN

Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog bestond het analysegebied uit verschillende gemeentes. Conform de richtlijnen van het WSCS-OCE zijn de archieven van deze (voormalige) gemeentes geraadpleegd. Tevens worden de gemeentearchieven geraadpleegd. Tevens worden de relevante gemeentearchieven geraadpleegd waarbinnen het analysegebied sinds de Tweede Wereldoorlog binnen heeft gelegen. Binnen de gemeentearchieven dienen volgens de richtlijnen van het WSCS-OCE in ieder geval stukken van de luchtbeschermingsdienst, stukken over aangetroffen/geruimde NGE en oorlogsschaderapporten te worden geraadpleegd. Voor voorliggend onderzoek zijn deze dossiers waar mogelijk geraadpleegd. In onderstaand figuur is een overzicht weergegeven van de (voormalige) gemeentes bij het analysegebied.

Naast de gemeentearchieven dient volgens het WSCS-OCE het provinciale archief van Noord-Brabant te worden geraadpleegd. Dit archief is ingezien in 's-Hertogenbosch. Daarnaast zijn ook het Nationaal Archief, het Nederlands Instituut voor Militaire Historie en het NIOD instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies geraadpleegd. De resultaten van het onderzoek uit de volgende archiefinstellingen zijn opgenomen in deze bijlage:

- West-Brabants Archief (WBA)
 - Archief van de gemeente Klundert
 - Archief van de gemeente Oud en Nieuw Gastel
 - Archief van de gemeente Roosendaal en Nispen
 - Archief van de gemeente Standdaarbuiten
- Regionaal Archief Tilburg te Tilburg (RCA)
 - Archief van de gemeente Geertruidenberg
 - Archief van de gemeente Hooge- en Lage Zwaluwe
 - Archief van de gemeente Made en Drimmelen
 - Archief van de gemeente Zevenbergen
- Brabants Historisch Informatie Centrum te 's-Hertogenbosch (BHIC)

- Archief van de provincie Noord-Brabant
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)
 - Collectie 409: Gevechtsverslagen en -rapporten mei 1940.
 - Collectie 492: De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie.
 - Collectie 575: Bureau Inlichtingen/ Duitse verdedigingswerken.
- NIOD Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies (NIOD)
 - Toegang 077: Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West.

Gemeentearchieven

Regionaal Archief Tilburg (RCA):

Toegang 2658: Inventaris van het archief van het gemeentebestuur Geertruidenberg, (1904) 1928-1980	
Inventaris 19	Oorlogsschade gemeente-eigendommen: - diverse panden - gemeentetoren - beplanting straten en pleinen - klokken - GEB (=Gemeentelijk Elektriciteitsbedrijf). 1941-1953.
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 510	Volkshuisvesting: - gegevens betreffende woningen en woningbouw - verslag volkshuisvesting - statistische opgaven o.m. oorlogsschade. 1928-1945.
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 515	Wederopbouw Tweede Wereldoorlog: - overname werkzaamheden - overzicht vernietigde panden. 1945-1949.
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 544	Geertruidenbergse bouwvereniging: herstel oorlogsschade. 1946-1947.
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 655	Vernieuwing brug over de Donge. 1937-1963.
Niet relevant, algemeen dossier.	
Inventaris 812	Oud Zwembad: - overeenkomsten verhuur en verpachting - oorlogsschade - uitbreiding en verbetering. 1942-1958.
Niet relevant, schade veroorzaakt door gebruik geallieerde eenheden van het terrein.	
Inventaris 820	Militaire gebouwen en terreinen (ook Tweede Wereldoorlog): - heraanwijzing van Geertruidenberg als garnizoensplaats (niet doorgegaan) - opgave woningen ten behoeve van de marechaussee. 1937-1941.
Niet relevant, geen betrekking tot NGE.	

Toegang 2654: Inventaris van het archief van het gemeentebestuur Geertruidenberg (1928) 1980-1996 (2000)	
Inventaris 192	Reactie gemeente op ruimtelijke plannen: verstedelijkingsnota - structuur verkeer en vervoer - militaire terreinen - electriciteitsvoorziening, 1976-1993.
Niet relevant, algemene dossiers.	

Toegang 2348: Inventaris van het archief van het Gemeentebestuur van Made en Drimmelen, 1939-1973	
Inventaris 16	Stukken betreffende straatnaamgevingen (raadsbesluiten) in de gemeente Made c.a. 1940-1972.
Relevant, nuttig bij het lokaliseren van adressen.	
Inventaris 542	Stukken betreffende herstel oorlogs- en bezettingsschade aan diverse gemeentelijke objecten; toren Ned. Hervormde Kerk Drimmelen, 1946-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Inventaris 543	Stukken betreffende oorlogs- en bezettingsschade aan gebouwen en terreinen bestemd voor de gemeentelijke dienst, 1947-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 630	Stukken betreffende statistische gegevens/maandrapporten politiepost Made, 1943-1972.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 833	Stukken betreffende inleveren en vernietigen van wapens binnen de gemeente Made, 1940-1943.
Niet relevant, geen relatie met NGE.	
Inventaris 928	Stukken betreffende oorlogsschade aan rioleringswerken binnen de gemeente Made c.a., 1947-1953.
Niet relevant, geen exacte schadelocaties vermeld.	
Inventaris 949	Stukken betreffende alarmering en waarschuwing lokale bevolking Made/Drimmelen 1940-1944.
Niet relevant, enkel vermelding van vliegtuigcrash te Oosterhout.	
Inventaris 956	Stukken betreffende luchtbombardementen boven Made/Drimmelen 1941-1949.
Een melding van onbekende datum waar betreffende vier antitankmijnen. De heer De Burg meldt dat er in aan de grens van de gemeente Geertruidenberg – Made en Drimmelen vier tankmijnen liggen achter de houten wering van de tankval. Omdat niet zeker is of de mijnen te gemeente Made en Drimmelen of te gemeente Geertruidenberg liggen heeft de heer de Burg besloten contact op te nemen met gemeente Made en Drimmelen. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i>	
Inventaris 957	Stukken betreffende inzameling oorlogstuig binnen de gemeente Made c.a., 1950-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 960	Stukken betreffende brandweerstatistiek/brandrapporten en rapporten hulpverlening 1942-1973.
Niet relevant, geen meldingen met betrekking tot NGE.	
Inventaris 1030	Stukken betreffende herstel oorlogsschade aan de haven te Drimmelen, 1947-1956.
Niet inzichtelijk, ligt extern bij de gemeente Drimmelen.	
Inventaris 1173-1178	Stukken betreffende wederopbouw huizen oorlogsschade in de gemeente Made c.a.; schaderapporten/vergoedingen, 1946-1950.
1173: Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied. 1174: Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied. 1175: Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied. 1176: Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied. 1177: betreft schadelijsten met daarop onder andere de melding dat de boerderij van A van Stokkom (B47), de woning van H. Hessels (B48) en de boerderij van Chr. Avontuur, allen aan de Zeggeweg, schade hebben opgelopen tijdens de oorlog van categorie C. ook de boerderij van A. J. Timmermans (D5) aan de Sluizeweg en verschillende woningen en boerderijen in Oud Drimmelen liepen schade op van categorie C. - <i>Niet relevant, geen oorzaak van de schade vermeld.</i> 1178: Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Inventaris 1181	Stukken betreffende uitkeringen fonds Noodgebied (Biesbosch) (oorlogsschade), 1948-1951.
Niet relevant, geen vermelding oorzaak oorlogsschade.	
Inventaris 1212	Stukken betreffende herbouw/herstel schoolgebouwen in verband met oorlogsschade (urgentie scholenbouw), 1946-1952.
Niet relevant, algemeen dossier.	
Inventaris 1213	Stukken betreffende oorlogsschade/bezettingsschade aan openbaar lagere school te Drimmelen, 1946-1956.
Niet relevant, algemeen dossier.	
Inventaris 1331	Stukken betreffende oproeping; aanhouding; verhoor van verdachten in de gemeente Made c.a. (oorlogshandelingen), 1940-1946.
Niet openbaar, niet ingezien.	

Toegang 2350: Inventaris van het archief van het Gemeentebestuur van Made en Drimmelen, (1954) 1974-1996 (1999)

Inventaris 34	Straatnaamgeving in de gemeente Made. 1974-1980
Relevant, nuttig bij het lokaliseren van adressen.	
Inventaris 35	Straatnaamgeving in de gemeente Made. 1982-1992
Niet relevant, straatnaamgeving nieuwbouw.	

Toegang 2536: Inventaris van het archief van het Gemeentebestuur van Hooge en Lage Zwaluwe, 1934-1980.

Inventaris 12	Stukken betreffende huisnummering (raadsbesluiten) in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe, 1948-1976
Relevant, nuttig bij het lokaliseren van adressen.	
Inventaris 410	Stukken betreffende oorlogs- en bezettingsschade aan gebouwen en terreinen bestemd voor de gemeentelijke dienst. 1947-1955.
Niet relevant, slechts een melding binnen het analysegebied, maar dit betreft schade aan een weg (de Horenhilsedijk tussen Hooge en Lage Zwaluwe) zonder hierbij de oorzaak van de schade, de datum van de schade of de exacte locatie van de schade te vermelden.	
Inventaris 514	Stukken betreffende politierapporten lokale gebeurtenissen in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe gedurende de bezettingstijd. 1942-1944.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied	
Inventaris 554	Stukken betreffende herbouw en herstel van werken; lijsten van door oorlogsgeweld verwoeste panden in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1944-1948.
Relevant, betreft enkele omnummeringen die nuttig zijn bij het lokaliseren van adressen. Geen verdere NGE-gerelateerde meldingen. Schadedatum, schade omvang en oorzaak van schade niet vermeld.	
Inventaris 555	Stukken betreffende herbouw en herstel van werken; lijsten van door oorlogsgeweld verwoeste panden in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1944-1948.

Lijsten met tijdens de oorlog verwoeste panden:

De Pootweg 1, 2 en 3, respectievelijk een aardappelloods, en twee schuren

- *Relevant*

Lijsten met gebouwen die vernield zijn na september 1944 door oorlogsgeweld:

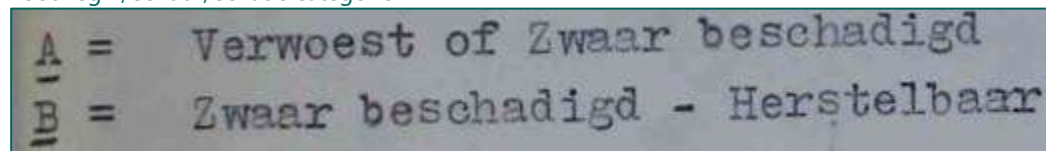
Pootweg 1, 2 en 3, respectievelijk een aardappelloods, en twee schuren, schade categorie A

Zeedijk 2 en 3, een woonhuis, en Zeedijk 5, een schuur, schade categorie B

Korteweg 1, woonhuis en schuur, schade categorie B

Horenhilsedijk 3, woonhuis en schuur, schade categorie B

Pootweg 1, schuur, schade categorie B

- *Relevant.*

Inventaris 556	Stukken betreffende herbouw en herstel van werken; opruimen verdedigingswerken Moerdijk. 1946-1953.
----------------	---

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied

Inventaris 641	Stukken betreffende overlijden gesneuvelde militairen in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1940.
----------------	---

Niet relevant, geen relatie met NGE.

Inventaris 715	Stukken betreffende herstel oorlogsschade vuilstortplaats Moerdijk. 1953.
----------------	---

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied

Inventaris 753	Stukken betreffende alarmering en waarschuwing lokale bevolking Hooge en Lage Zwaluwe; evacuatieverslag voorbereiding afvoer burgerbevolking. 1940-1942.
----------------	--

Niet relevant, betreft algemene dossiers.

Inventaris 754	Stukken betreffende bescherming lokale bevolking tegen luchtaanvallen; inzet van windmolens als alarmeringsmiddel. 1941.
----------------	--

Niet relevant, betreft algemene dossiers.

Inventaris 755	Stukken betreffende alarmering en waarschuwing lokale bevolking Hooge en Lage Zwaluwe; instellen klokkenluiden als sirenemiddel. 1941-1944.
----------------	---

Niet relevant, betreft algemene dossiers.

Inventaris 756-766	Stukken betreffende bescherming plaatselijke bevolking tegen luchtaanvallen; evacuatie en terugkeer burgerbevolking Hooge en Lage Zwaluwe. 1942-1945.
--------------------	---

Niet relevant, betreft algemene dossiers en meldingen van evacuaties.

Inventaris 772	Stukken betreffende inzameling oorlogstuig binnen de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1941-1959.
----------------	---

Melding van onbekende datum betreffende het aantreffen van een niet gesprongen granaat op een stuk bouwland gelegen te Willem Frederikpolder. De eigenaar van het stuk grond woont te perceel sectie E92.

- *Niet relevant, exacte locatie van de granaat niet vermeld.*

Melding van 25 juni 1945 betreffende achtergebleven munitie in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe:

Op een perceel gelegen naast de Zeedijk watermachine liggen vermoedelijk landmijnen.

Langs het Dreefje aan de Pootweg liggen vermoedelijk landmijnen

Op de stuk grond horende bij de Korteweg 1 liggen langs de Zwaluweseweg granaten

- *Relevant, NGE binnen het analysegebied.*

Melding van onbekende datum betreffende het aantreffen achtergebleven explosieven:

Onleesbare melding betreffende achtergebleven vermoedelijk granaten aan de Pootweg.

- *Niet relevant, slechte leesbaarheid van de bron maakt het onmogelijk om conclusies te trekken.*

Melding van 15 januari 1945 betreffende een melding van de aanwezigheid van landmijnen van landbouwer A.A.M. Wijnen, wonende te Pootweg 1,

- *Niet relevant, geen exacte locatie gegeven van de ligging van de mijnen.*

Melding van 3 april 1946 betreffende de ligging van een projectiel in de Pootweg.

- *Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.*

Melding van 8 april 1946 betreffende een door particulieren geruimd projectiel dat aan de kant van de Pootweg is weggelegd ter ruiming.

- *Niet relevant, geen exacte vindlocatie vermeld.*

Melding van 23 november 1950 betreffende de aanwezigheid van een handgranaat en een partij patronen aan het eind van de Groenendijk tegen de gemeentegrens Hoge en Lage Zwaluwe – Zevenbergen.

- *Niet relevant, net buiten het analysegebied. Geeft wel een indicatie van gevechtshandelingen.*

Melding van 1[?] juli 1954 betreffende het aantreffen van een kist munitie bij het uitvoeren van baggerwerkzaamheden te Blauwsluis. De kist is in een schuur van een buurtbewoner opgeslagen en staat klaar voor ruiming.

- *Niet relevant, exacte locatie van aantreffen niet vermeld.*

Melding van 31 juli 1954 betreffende de aanwezigheid van een handgranaat op het terrein nabij het terrein van de heer de Bruijn, wonende aan de Pootweg D26 te Zevenbergschen Hoek

- *Niet relevant, geen exacte vindplaats vermeld.*

Melding van 10 december 1954 betreffende de aanwezigheid van een granaat op het land van een boer in de Polder 'De oude Moeren'

- *Niet relevant, polder overlapt met analysegebied, maar geen exacte vindplaats vermeld.*

Inventaris 773	Stukken betreffende brandweerstatistiek/brandweerrapporten. 1941-1980.
----------------	--

Niet relevant, geen branden als gevolg van oorlogshandelingen.

Inventaris 822	Stukken betreffende herstel oorlogsschade spoorbrug Moerdijk. 1946-1950.
----------------	--

Niet relevant, betreft bouwdoosiers.

Inventaris 960	Stukken betreffende uitkeringen/oorlogsmolestvergoedingen aan oorlogsslachtoffers uit de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1940.
----------------	--

Niet relevant, geen vermelding oorzaak en datum schade.

Inventaris 980-981	Stukken betreffende herstel/restauratie oorlogsschade aan schoolgebouwen in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1945-1957.
--------------------	---

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 1010	Stukken betreffende herstel/restauratie door oorlog verwoeste watertoren Hooge Zwaluwe. 1946-1948.
-----------------	--

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 1013	Stukken betreffende restauratie oorlogsschade RK kerk Lage Zwaluwe. 1950-1952.
-----------------	--

Niet relevant, geen vermelding oorzaak en datum schade.	
Inventaris 1018	Stukken betreffende inventarisatie herstel oorlogsschade molens in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1945-1950.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1040	Stukken betreffende krijgsgeschiedenis van de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. 1941-1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Gemeentearchief Drimmelen

Er zijn geen relevante inventarisnummers aangetroffen van deze gemeente, gezien de gemeente pas sinds 1997 bestaat.

West-Brabants Archief:

Toegang 0451: gemeentebestuur Klundert 1811-1940.	
Inventaris 3735	Stukken betreffende oorlogsschade aan gebouwen. 1940.
Niet relevant, betreft algemene informatie.	
Inventaris 3740	Stukken betreffende de luchtbeschermingsdienst. 1936-1940.
Niet relevant, algemeen en hoofdzakelijk vooroorlogs.	
Inventaris 4104	Circulaires in verband met de oorlogssituatie. 1940.
Niet relevant, algemeen: voedsel-, benzinevoorraad etc.	
Inventaris 4115	Stukken betreffende legerlasten (vordering, inkwartiering, schade). 1940.
Melding van 1 juli 1940 betreffende niet-ontplofte projectielen die binnen de gemeente terecht gekomen zijn op 10 mei 1940. Op onder andere de volgende locaties komen granaten neer: Eén granaat van afweergeschut in het perceel bouwland van Vermeulen in het gehucht Pelikaan. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van een neergekomen granaat van luchtafweergeschut wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.3.</i>	

Toegang 0476: Gemeentebestuur Klundert, 1941-1970	
Inventaris 7052	Dossier betreffende straatnaamgeving, 1956-1967. 1 dossier.
Niet relevant, betreft enkel lijst met straatnamen	
Inventaris 8073	1941 (Luchtbeschermingsdienst). 1941.
Niet relevant, betreft algemene informatie	
Inventaris 8115	Basisplan voor de wederopbouw van Moerdijk, 1950. 1 dossier.
Niet relevant, betreft nieuwbouwplan	
Inventaris 8116	Lijsten van verwoeste panden en te onteigenen percelen, 1945-1948. Dossier. 1945-1948.
Niet relevant, geen oorzaak van schade of schadedatum vermeld.	

Inventaris 8434	Dossier betreffende herstel van oorlogsschade aan de bedrijfspanden van Rompa Moerdijk, 1941. 1 dossier.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 8435	Dossier betreffende oorlogsschade 1940, 1941-1946. 1 dossier.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 8436	Lijsten met verwoeste en te onteigenen percelen, 1946. 1 dossier.
Niet relevant, aard van schade niet gegeven	
Inventaris 8439	Dossier betreffende herstel van oorlogsschade, watersnoodschade, aanleg speelplaats, restauratie en aanleg van een personeelstoilet in de Nederlands Hervormde school aan de Vestkant 2, 1948-1963. 1 dossier.
Niet relevant, buiten het analysegebied.	
Inventaris 8477	Herstel schade aan openbare gebouwen. 1953..
Niet relevant, betreft schade door watersnoodramp 1953	
Inventaris 8479	Dossier betreffende de Luchtbeschermingsdienst Kern Klundert, 1941-1944. 1 dossier.
Niet relevant, betreft aanschaf hulpmiddelen	
Inventaris 8486	Dossier betreffende de opgaven van munitie, 1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 8699	Dossier betreffende de herbouw en vergoeding van de oorlogsschade van de Christelijk Nationale school, 1946-1969. 1 dossier.
Niet relevant, buiten het analysegebied.	
Inventaris 8796	Dossier betreffende opruiming van militaire werken te Roodevaart, 1944. 1 dossier.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 8797	Verslag van de oorlogshandelingen in 1944 en 1945, 1945. 1 dossier.
Verslag waarin vermeld wordt dat de gemeente Klundert, met uitzondering van de gehuchten Roodevaart en de Moerdijk werd bevrijd op 5 november 1944. - <i>Niet relevant, geen specifieke oorlogshandelingen vermeld.</i> Melding van oorlogshandelingen ten zuiden van de bebouwde kom van Klundert: tijdens oorlogshandelingen tussen geallieerden troepen en Duitse troepen vielen tussen de Noordhoek en de Polder Bloemendaal vijf doden. In dit gebied brandde negen boerderijen, één vlas- en hennep fabriek en vier woonhuizen af. Daarnaast raakte een twintigtal woningen zwaar beschadigd door granaat- en/of bominslagen. - <i>Niet relevant, geen exacte locaties vermeld.</i>	

Toegang 0476: Gemeentebestuur Klundert, 1941-1970

Geen relevante inventarissen aangetroffen.

Toegang 0251: Gemeentebestuur Oud en Nieuw-Gastel, 1811-1941 (1956).

Geen relevante inventarissen aangetroffen

Toegang 0281: Archief van het gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel, 1942-1970.

Inventaris 78	Dossier betreffende de aankoop van bijdragen in de oorlogsschaden van de N.V. Maatschappij voor Sloopwerken, 1954-1955.
---------------	---

Niet relevant, geen oorzaak van schade vermeld.

Inventaris 735	Dossier betreffende politionele maandrapporten, 1942-1944.
----------------	--

Niet relevant, geen meldingen met betrekking op NGE.

Inventaris 882	Dossiers betreffende de brandrapporten, 1942-1970: 1942-1952.
----------------	---

Niet relevant, geen oorlogsschade

Inventaris 3734	Dossier betreffende de bescherming tegen luchtaanvallen o.a. blokorganisatie zelfbescherming, 1942-1945.
-----------------	--

Niet relevant, betreft evacuatieplan

Inventaris 3741	Dossier betreffende de opruiming van munitie, 1945-1950.
-----------------	--

Melding van de burgermeester te Oud- en Nieuw Gastel met betrekking op schade die is ontstaan aan een woning aan de kadastrale sectie E11 [Gastelsedijk Zuid 9] op 6 juni 1945 door het laten springen van een mijn. De mijn werd gesprongen in de gemeente Steenberg en Kruisland maar veroorzaakte glasschade in de gemeente Oud en Nieuw Gastel.

- *Niet relevant, niet bekend waar de mijn gesprongen is.*

Melding van 13 mei 1950 betreffende ruiming oorlogstuig in de gemeente Oud- en Nieuw Gastel. Er werden aan Kuivensand C15 [Kralen 2] verschillende granaten gevonden.

- *Relevant.*

Inventaris 3749	Dossier betreffende de sirenes, 1942-1945.
-----------------	--

Niet relevant, geen betrekking op NGE.

Inventaris 3752	Dossier betreffende de inlevering van wapenen en munitie, 1942-1948.
-----------------	--

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 3786	Persoonsdossiers inzake financiering oorlogsschade 1946-1950.
-----------------	---

Niet relevant, betreft enkel rekeningen.

Inventaris 3787	Wederopbouw boerderijen, bakkerijen, publiekrechtelijke lichamen e.d. 1945-1953.
-----------------	--

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 3865	Dossier betreffende de instelling van een militaire zone, 1944-1946.
-----------------	--

Niet relevant, geen betrekking tot NGE.

Inventaris 3909	Dossier betreffende de oorlogsschade, 1940-1941.
-----------------	--

Toegang 0281: Archief van het gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel, 1942-1970.	
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 3917	Dossier betreffende het herstel van de oorlogsschade aan de r.k. meisjesschool en gymnastieklokaal, Dennis Leestraat 33, 1947-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 3925	Herstel oorlogsschade 1947-1957.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld.	
Inventaris 3930	Herstel oorlogsschade 1947-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 3959	Dossier betreffende claims en vergoedingen voor schade door geallieerden toegebracht, 1945-1952.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld.	
Inventaris 3962	Dossier betreffende voorwerpen afkomstig uit vliegtuigen, 1941-1944.
Melding van het aantreffen van een tweetal ballonnen met daaraan vast een blik op 28 juli 1942. De voorwerpen werden aangetroffen aan de Langenberg en de Vijverstraat te Oud- en Nieuw Gastel. - <i>Niet relevant, betreft geen NGE.</i>	
Inventaris 3963	Dossier betreffende de stellingen van de Duitse Weermacht, 1943-1944.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Inventaris 182	Nieuwstraat 37; Verbouwing van de openbare school voor glo en ulo, tijdens het herstel van de oorlogs- en bezettingsschade; met tekeningen. 1953-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 194	Nieuwstraat 37; Herstel van de oorlogs- en bezettingsschade aan de openbare school voor glo en ulo, met tekeningen. 1944-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 195	Nieuwstraat 37; Overzicht van de kosten van het herstel van de oorlogs- en bezettingsschade aan het gebouw van de openbare lagere scholen. 1945-1949.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 217	Vincentiusstraat 51; Herbouw na oorlogsschade van het gymnastieklokaal van de rk school voor glo St. Vincentius; met tekeningen. 1949-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 219	Vincentiusstraat 51; Vergoeding van de bezettings- en oorlogsschade aan de rk school voor glo St. Vincentius. 1944-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 245	Vughtstraat 2; Vergoeding voor het herstellen van oorlogsschade en het tijdelijk huisvesten van de rk school voor glo St. Marie. 1944-1949.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Inventaris 250	Vughtstraat 2; Herstel van oorlogsschade aan het gebouw en de speelplaats van de rk school voor glo St. Marie. 1947-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 272	Burgerhoutsestraat 25; Rijksbijdragen in de kosten van herstel van oorlogs- en bezettingsschade ten behoeve van de rk school voor glo St. Joseph. 1944-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 274	Burgerhoutsestraat 25; Herstel van de oorlogs- en bezettingsschade van de rk school voor glo St. Joseph, met 1946-1953.
Niet relevant, stukken met betrekking tot aanbesteding	
Inventaris 299	Bergsebaan 8 te Nispen; Vergoeding van bezettings- en oorlogsschade en de wederopbouw van de rk school voor glo St. Donatus; met tekeningen. 1940-1964.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 314	Hulsdonksestraat 75; Medewerking van de gemeente aan het herstel van oorlogs- en bezettingsschade en vergoeding voor de huur van noodlokalen ten behoeve van de rk school voor glo St. Cornelius; met tekening. 1943-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 317	Hulsdonksestraat 75; Rijksvergoeding voor het herstel van oorlogsschade aan de rk school voor glo St. Cornelius. 1948-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 329	Emmastraat 96; Herstel van oorlogs- en bezettingsschade aan de pc school voor glo. 1945-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 346	Hoogstraat 124; Herstel van de bezettings- en oorlogsschade van de rk school voor vglo St. Antonius van Padua; met tekening. 1940-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 352	Kloosterstraat ongenummerd; Herstel van bezettings- en oorlogsschade aan de rk school voor glo St. Aloysius. 1940-1971.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 537	Vincentiusstraat 49; Herstel van de oorlogs- en bezettingsschade aan de rk school voor blo St. Jan. 1945-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 577	Vincentiusstraat 53; Herstel van oorlogs- en bezettingsschade en het gebruik van noodlokalen ten behoeve van de rk school voor ulo St. Joan Berchmans. 1942-1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 579	Vincentiusstraat 53; Herstel van oorlogs- en bezettingsschade, gebruik van noodlokalen en herstel van de speelplaats van de rk school voor ulo St. Joan Berchmans. 1948-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 921	Vaststelling van straatnamen. Met tekening. (RB 25-11-1948 en 23- 12-1948). 1948.
Relevant, bruikbaar bij het lokaliseren van adressen in de gemeenten.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Inventaris 996	Vaststelling van wijzigingen van straatnamen en huisnummers in verband met de 13e algemene volkstelling in 1960. Met tekeningen. (RB 25-2-1960). 1960.
Relevant, bruikbaar bij het lokaliseren van adressen in de gemeenten.	
Inventaris 1060	Algemene zaken betreffende ontspanningscentrum Vrouwenhof: - album Vrouwenhof - mijnen en munitie - aanleg speedwaybaan - opmetingen - 15.000ste bezoeker - ehbo-post - suggesties raadsleden - kritiek op personeel - suggestie naamsverandering - 12,5 jarig bestaan - 15 jaar speeltuin - richtingwijzer - herbeplanting - brochure - 20 jarig bestaan, 1946-1973
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1104	Vergoeding van de oorlogsschade aan de villa en opstallen van landgoed Vrouwenhof, 1948-1962.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1164	Herstel van oorlogsschade aan gebouwen op het militair oefenterrein aan de Langendijk te Rucphen. 1948-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1167	Beschikbaarstelling aan de commandant van de commandotroepen van een terrein in de gemeente Rucphen (kadaster sectie L nr. 32) bij het militair oefenterrein voor de inrichting van een commandokamp. 1951-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1171	Gevalen van brand op het militair oefenterrein. Met tekeningen. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1172	Gevalen van brand op het militair oefenterrein. Met tekeningen. 1956-1969.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1233	Correspondentie betreffende diverse gevallen van oorlogsschade uit de periode 1940-1942 binnen de gemeente Roosendaal en Nispen. 1941-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1234	Correspondentie betreffende diverse gevallen van oorlogsschade in verband met Duitse verdedigingswerken. 1944-1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1236	Vergoeding van kosten van "landbouwtechnische" oorlogsschade aan de haven. 1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1237	Vergoeding van de oorlogsschade, ontstaan door de diefstal van de kas van de luchtbeschermingsdienst op 5 september 1944 door de Duitse politie. 1948.
Niet relevant, geen oorlogshandeling.	
Inventaris 1238	Herstel van de oorlogsschade aan loodsen van de dienst Openbare Werken aan de Westelijke Havendijk. 1947-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris	Opgave van gevallen van oorlogsschade aan gemeentelijke eigendommen, waarvan door de

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
1239	gemeente geen bericht van registratie door het ministerie van Financiën is ontvangen. 1951.
Niet relevant, oorzaak schade niet vermeld.	
Inventaris 1240	Bijdrage in de kosten van het verwijderen van betonblokken die door de Duitsers in de Roosendaalse en Steenbergse Vliet waren geplaatst. 1947-1949.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1241	Vergoeding van oorlogsschade als gevolg van door Duitsers geroofde schrijfmachines. 1944-1956.
Niet relevant, betreft inbeslagname.	
Inventaris 1242	Vergoeding van oorlogsschade aan de Roosendaalse en Steenbergse Vliet. Met tekening. 1949-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1243	Vergoeding in de kosten van de aanleg van verdedigingswerken in opdracht van de Duitse Wehrmacht. 1948-1956.
Niet relevant, geen vermelding waar de Tankgrachten zijn aangelegd.	
Inventaris 1244	Vergoeding van kosten vanwege werkzaamheden van de Technische Noodhulp op het stationemplacement ten behoeve van de Duitse Wehrmacht. 1948.
Niet relevant, geen oorlogshandelingen.	
Inventaris 1247	Vergoeding van de kosten voor het graven van dekkingsgaten in opdracht van de Duitse Wehrmacht. 1948-1954.
Niet relevant, geen exacte locaties vermeld.	
Inventaris 1249	Organisatie van het herstel van oorlogs- en bezettingsschade aan scholen en gemeentelijke eigendommen. 1946-1959.
Niet relevant, veelal geen oorzaak van schade vermeld en verder geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1250	Vergoeding van oorlogsschade uit 1940 aan gemeente- eigendommen en uit 1943 aan gemeentewoningen. 1941-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1266	Vordering van de meisjesschool voor glo St. Theresia en herstel van de oorlogs- en bezettingsschade aan het St. Theresiaklooster en de St. Theresiaschool, St. Theresiastraat / Wouwseweg. 1941-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1267	Vordering van het gebouw van de rk school voor glo en vglo St. Joseph, Van Gilselaan 53 / Knipplein 8, en herstel van oorlogs- en bezettingsschade. 1944-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1268	Vergoeding van oorlogs- en bezettingsschade aan de volgende gebouwen van het Genootschap tot Opvoeding: - school voor glo, Van Gilselaan 53 - St. Theresiaschool, St. Theresiastraat 2 - St. Aloysiusschool, Kloosterstraat - H. Hartschool, Rector Hellemonsstraat 1 - meisjesspensionaat, Kloosterstraat / Schoolstraat - ulo meisjesschool, Molenstraat 13 / Kloosterstraat - St. Antoniusschool te Nispen. 1940-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1269	Vordering van het H. Hartklooster met de rk school voor glo H. Hart, rector Hellemonsstraat 1, en vergoeding van oorlogs- en bezettingsschade. 1942-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).

Inventaris 1270	Vergoeding van oorlogs- en bezettingsschade aan de rk school voor blo St. Agnes, Kloosterstraat. 1946-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1272	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwvereniging St. Benedictus: - Emmastraat 2-16. 1943-1962.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1273	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwcomplex 1941: - Admiraal de Ruijterstraat 1-47 - Admiraal Trompstraat 2 - Bergsebaan 27-35 te Nispen - Willem Barentzstraat 2-32. 1951-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1274	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwcomplex 1940: - Essenseweg 17 te Nispen - Van Coothlaan 6-29 - Essenseweg 35-37 - Kortendijk 35-43, 47-51 - Boomgaardstraat 7c en 7d - Waterstraat 38-46a - Dr. Heijptstraat 13-23 - Groenstraat 1b en 1c. 1946-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1275	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van het woningbouwcomplex Stoopstraat: - Stoopstraat 7-45, 14-72. 1946-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1276	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwcomplex 261 woningen De Knip en aan verspreide woningen: - Gildenbondstraat - Julianastraat - Valkenburgstraat - St. Josephsstraat - Voorstraat - Maxburgh - Tulpstraat - Rozestraat - Ettingstraat 7-9 - Brugstraat 36, 72, 72a - Spoorstraat 130-134 - Vrouwemadestraat 95 - Dorpsstraat 79 Nispen - Kortendijk 53-61 - Bloemstraat 4-10 - Kloosterstraat 15-19, 36 - Rozemarijnstraat 12 - Markt 85-85a. 1946-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1277	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwcomplexen 15 en 27 verspreide woningen: - Brugstraat 72-72a - Spoorstraat 130-134 - Kortendijk 53-61, 83-85c - Ettingstraat 7-9 - Dorpsstraat 43, 79 Nispen - Vrouwemadestraat 95 - Bloemstraat 4-10 - Markt 85 - Kloosterstraat 17, 36. 1946-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1278	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwvereniging Goedkoop Wonen: - Gasstraat 50-90, 51-91. 1951-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1280	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwvereniging Ons Ideaal: - Spoorstraat 152-206 - Waterstraat 87-97 - Groenstraat 47-59. 1947-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1281	Vergoeding van oorlogsschade aan woningen van woningbouwcomplex Mauritsstraat: - Mauritsstraat 1-29. 1946-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1282	Financieel eindoverzicht van de oorlogsschade en ontvangen uitkeringen voor het gasbedrijf, waterleidingbedrijf en elektriciteitsbedrijf. 1958.
Niet relevant, geen oorzaak vermeld	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Inventaris 1283	Vergoeding van oorlogsschade aan gas-, water- en elektriciteitsmeters en aan transformatorhuisjes. 1947-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1284	Vergoeding van oorlogsschade aan de gemeentelijke gasfabriek. 1947-1956.
Niet relevant, buiten het analysegebied.	
Inventaris 1285	Vergoeding van oorlogsschade aan elektriciteitsvoorzieningen. 1945-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1287	Vergoeding van oorlogsschade aan kantoren en magazijn van gemeentebedrijven, H.G. Dirckxstraat 24-26. 1944-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1288	Vergoeding van oorlogsschade aan het schaftlokaal, de badgelegenheid en de pompenkamer van de gasfabriek. 1947-1957
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1289	Vergoeding van oorlogsschade aan de dienstwoning van de hulpmachinist van het waterleidingbedrijf, Nispenseweg 27a. 1947-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1290	Vergoeding van oorlogsschade aan het hoofdbuizenet voor transport van gas in de Oostelijke Havendijk. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1291	Vergoeding van oorlogsschade aan het stokerijgebouw van de gasfabriek. 1947-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1293	Vergoeding van oorlogsschade aan de losinstallatie voor kolen van de gasfabriek. 1947-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1294	Vergoeding van oorlogsschade aan het pompstation van het waterleidingbedrijf. 1947-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1295	Vergoeding van oorlogsschade aan het hoofdbuizenet en de dienstleidingen van het waterleidingbedrijf. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1296	Vergoeding van oorlogsschade aan de telefoonkabel naar de gasfabriek onder de kadebrug. 1947-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1297	Vergoeding van oorlogsschade aan de bovengrondse laagspanningsnetten van het elektriciteitsbedrijf. 1947-1948.
Niet relevant, betreft inbeslagname.	
Inventaris 1298	Vergoeding van oorlogsschade aan de gashouder van het gasbedrijf. 1947-1953.

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1299	Vergoeding van oorlogsschade aan de directeurswoning van de gasfabriek. 1945-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1300	Vergoeding van oorlogsschade aan dienstleidingen van het gasbedrijf. 1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1301	Vergoeding van oorlogsschade aan een loods op het perceel Oostelijke Havendijk 7. 1950.
Niet relevant, geen oorlogshandelingen besproken.	
Inventaris 1720	Vergoeding van oorlogsschade door de derving van huur in de periode 1941- september 1944 van het militair oefenterrein. 1949-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1863	Vergoeding van oorlogsschade aan het politiebureau, Brugstraat 38 - 40. 1946-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1864	Vergoeding en herstel van oorlogs- en bezettingsschade aan het douanekantoor, Brugstraat 43-45. 1948-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1900	Herstel van oorlogsschade aan en het in gebruik geven van het schoolgebouw aan de Hoogstraat 124 aan de rk school voor vglo, de rk school voor glo St. Georges en (de zolder) aan de Charles Foucauld-verkennergroep. Met tekening. 1951-1955.
Niet relevant, geen vermelding van aard schade.	
Inventaris 1903	Aankoop van het pand Kade 14 (voorheen nr. 4), kadaster sectie K nummers 1535-1536, van H. van de Bogart en herbouw na oorlogsschade van het winkelpand met woning en bovenwoning. Met tekeningen. 1946-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1909	Overdracht door de Rotterdamse Bankvereniging van het pand Markt 50, kadaster sectie L nummer 3082, en aan de Rotterdamse Bankvereniging het perceel kadaster sectie L nummer 2344, en herstel van oorlogsschade aan het pand Markt 50. Met tekeningen. 1935-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1932	Herstel van oorlogsschade aan de panden Ludwigstraat 40-42-44 en Vughtstraat 18, kadastersectie A nummer 2293. Met tekeningen. 1946-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1965	Vergoeding van oorlogsschade aan de gemeentetoren, Markt 2, kadaster sectie L nummer 3489. 1947-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1991	Vergoeding van oorlogsschade aan het pand Raadhuisstraat 44- 44a. 1947-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris	Vergoeding van de oorlogsschade aan het pand Vughtstraat 13, kadaster sectie A nummer

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
2006	1532. 1949-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 2238	Schaderapporten van oorlogsschade aan gemeentelijke objecten. 1944-1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 2367	Vergoeding van de oorlogsschade aan de politiepost Veemarkt op de Kade. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 2633	Verstrekking van hout aan het personeel uit de bossen van het militair oefenterrein. 1946-1947.
Niet relevant, geen oorlogshandelingen.	
Inventaris 2699	Verkoop aan C. Koopmans te Roosendaal van het constructiewerk van een door oorlogsgeweld beschadigde loods op de Wipweide. 1948.
Niet relevant, aard van de schade niet genoemd.	
Inventaris 2868	Herstel van de oorlogsschade aan de Gemeentelijke Gasfabriek en de aankoop van een regulator en een stationsgasmeter. Met tekeningen. 1945-1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 2869	Vergoeding van de oorlogsschade aan de Gemeentelijke Gasfabriek. 1947-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 2996	Vergoeding en herstel van de oorlogsschade aan de watertoren aan de Nispensestraat. 1947-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 3087	Vergoeding van oorlogsschade aan het coöperatieve slachthuis, Spoorstraat 103. 1951-1955.
Niet relevant, aard van de schade niet genoemd.	
Inventaris 3142	Verordening, regelende de rechtstoestand van de ambtenaren in dienst van de gemeente Roosendaal en Nispen (Rechtstoestandverordening 1936). Met wijzigingen betreffende de bescherming tegen luchtaanvallen en betreffende deelname van ambtenaren aan de Vrijwillige Landstorm. 1936-1939.
Niet relevant, geen verband met oorlogshandelingen.	
Inventaris 3774	Opgave aan het Commissariaat van Oorlogsschade te 's- Gravenhage van onteigende of gevorderde percelen volgens artikel 4 van het Algemeen Vorderingsbesluit 1940. 1947-1948.
Niet relevant, geen verband met oorlogshandelingen.	
Inventaris 3780	Wederopbouw van door oorlogshandelingen, brand of storm verwoeste boerderijen. 1946-1950.
Niet relevant, aard van de schade niet genoemd.	
Inventaris 3792	"Advieslijsten", overzichten van door de gemeente aan de Algemene commissarissen voor de wederopbouw verschuldigde bedragen inzake rente en aflossing over door de gemeente verstrekte hypothecaire kredieten ten behoeve van door oorlogsschade getroffen panden. 1946-1947.
Niet relevant, aard van de schade niet genoemd.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).

Inventaris 3834	Puinonteigening en de kosten van puinopruiming en van het verwijderen van schuilkelders. Met tekeningen van verwoeste gebouwen, waarvan het puin onteigend is. 1945-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4003	Vergoeding van de oorlogsschade aan woonwagenkamp Bredaseweg. 1947-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4610	Financiering van het herstel van de oorlogsschade aan de riolering in de Veemarktstraat (+riolering Fabriek Fa. van Gilse). Met tekening. 1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4617	Vergoeding van oorlogsschade aan het urinoir op de Kade. 1945-1951.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4640	Vergoeding van oorlogsschade aan het Emile van Loonpark. 1950-1954
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4804	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan G.A. Gelsing van de oorlogsschade aan het pand Bloemenmarkt 3 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek voor een pand aan de Parklaan. 1953-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4806	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan wed. C. de Klerk- van Roomen en A.A.C. de Klerk van de oorlogsschade aan de panden Burgerhoutsestraat 19-21 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek voor de panden Boulevard 150-152. 1940-1948.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld	
Inventaris 4810	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C.A. Haast van oorlogsschade aan het pand Bredaseweg 194 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek voor het pand. 1941-1948.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld.	
Inventaris 4812	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan Haro- verzekeringsbank NV van oorlogsschade aan de panden Brugstraat 2, 4-4a en Hoogstraat 1 en aan garage Broos van oorlogsschade aan de panden Hoogstraat 3-3a, en de verstrekking van wederopbouwhypotheeken. 1941-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4817	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan wed. Th. Gieles- Melsen van oorlogsschade aan de panden Burgerhoutsestraat 16- 16a en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. Met tekening. 1940-1949.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld.	
Inventaris 4819	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan Th.J.M. Schoonen van oorlogsschade aan de panden Burgerhoutsestraat 18-18a en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1942-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4821	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan W.J. Stofmeel van oorlogsschade aan het pand Burgerhoutsestraat 22 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. Met tekening. 1940-1955.
Niet relevant, geen oorzaak van schade vermeld.	
Inventaris	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan W.M. Roks van oorlogsschade aan het pand

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
4826	Burgerhoutsestraat 76 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. Met tekening. 1940-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4834	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan D.A.A. Laane van de oorlogsschade aan het pand Van Gilsestraat 20 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1941-1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4842	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan A. Oudenhuijsen van de oorlogsschade aan het pand Dorpsstraat 22 (later 36 genummerd) te Nispen en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1956.
Niet relevant, geen oorzaak van schade vermeld.	
Inventaris 4844	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C.A. Valkenburg van de oorlogsschade aan het pand Eindstraat 2a. 1941.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4847	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan A. Verhagen van de oorlogsschade aan het pand Emmastraat 13 en het verstrekken van een wederopbouwhypotheek. Met tekening. 1940-1955.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld.	
Inventaris 4853	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan wed. G.C.P. Koppelmans van de oorlogsschade aan het pand Emmastraat 3 / Frederik Hendrikstraat 3 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. Met tekening. 1940-1959.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4854	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan J.A. de Prenter van de oorlogsschade aan het pand Hofstraat 29 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1961.
Matig relevant, aard van de schade niet vermeld.	
Inventaris 4857	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan P.A. en M.J. Année van de oorlogsschade aan de panden Hofstraat 31 en 33 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1954.
Niet relevant, aard van schade niet vermeld.	
Inventaris 4858	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan G. van Nassauw van de oorlogsschade aan het pand Hollandsdiepstraat 14 te Nispen. 1954-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4867	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C.A. Vriends van de oorlogsschade aan het pand St. Jansstraat 9 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1955.
Niet relevant, aard schade niet vermeld.	
Inventaris 4872	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan J.C. Vissers en F. Vissers van de oorlogsschade aan de panden Kade 21 en 25 en verstrekking van wederopbouwhypotheeken. Met tekeningen. 1940-1948.
Niet relevant, aard schade niet vermeld.	
Inventaris 4875	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan wed. J. Obels- Uijtdeuilligen van de oorlogsschade aan het pand Kruislandseweg 1946-1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan M. Kerstens van de oorlogsschade aan het

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
4876	pand Kruislandseweg 13 / Vroenhoutseweg 13. 1951-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4880	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C. van Eck van de oorlogsschade aan het pand Ludwigstraat 5. 1941-1951.
Niet relevant, aard schade niet vermeld.	
Inventaris 4881	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan M.A. Baselier van de oorlogsschade aan het pand Meirestraat 3. 1956-1957.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4883	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan J.G. Witjes van de oorlogsschade aan het pand Molenstraat 35 en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1954.
Niet relevant, geen oorzaak vermeld.	
Inventaris 4885	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan J.M.M. Sturm van de oorlogsschade aan het pand Molenstraat 41 en aan M. Kerstens van de oorlogsschade aan de panden Wouwseweg 144-146 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek aan J.M.M. Sturm. 1940-1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4887	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan A.J.V. Uijtdehaag van oorlogsschade aan het pand Molenstraat 43-43a en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1951.
Niet relevant, geen oorzaak vermeld.	
Inventaris 4888	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan J.W. Spaapen van oorlogsschade aan het pand Molenstraat 47 en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4891	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan S. de Klerk van oorlogsschade aan het pand Molenstraat 53 en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1941-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4895	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan de erven Th. v.d. Vijfeijken-van Nassau van de oorlogsschade aan het pand Molenstraat 60-60a , 1940-1958.
Niet relevant, betreft schade door aanrijding.	
Inventaris 4897	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan wed. C. Dirven-van Eekelen en P.J.A. Dirven van de oorlogsschade aan het pand Molenstraat 64-64a en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1941-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4899	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan de Erven Gouverneur van de oorlogsschade aan het pand Molenstraat 70 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1941-1950.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4900	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan A.C.J. Schutz van de oorlogsschade aan het pand Molenstraat 72 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4901	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan P. van Overveld van de oorlogsschade aan het pand Molenstraat 74 en de verstrekking van een wederopbouwhypotheek. Met tekening. 1940-1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Inventaris 4902	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan P. Année (later L. Année) van de oorlogsschade aan de panden Molenstraat 76 - 84a. Met tekening. 1941-1948.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4910	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan A. Besters van de oorlogsschade aan een ongenummerd pand aan de Burgemeester Prinsensingel. 1952-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4911	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C.A.M.J. Veldkamp (later A.A.J. Waegemaekers) van de oorlogsschade aan een ongenummerd pand aan de Burgemeester Prinsensingel. 1952-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4912	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan de erven Eijkens van de oorlogsschade aan een ongenummerd pand aan de Burgemeester Prinsensingel. Met tekening. 1951-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4914	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan E.F. Schelfhaut van oorlogsschade aan het pand Raadhuisstraat 45-45a. 1943-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4917	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan M. Verdonck van de oorlogsschade aan het pand Rietgoorsestraat 8. 1950-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4919	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan wed. Matthijssen- Bielok van de oorlogsschade aan het pand Smoorstraat 18. 1945-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4920	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan de firma Erven P. Bruijninx. van de oorlogsschade aan de fabriek op het Oranjeplein 5, nabij de Smoorstraat. 1955-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4921	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan J.M. Heijnen van de oorlogsschade aan het pand Spoorstraat 8. 1944-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4922	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan J.J.M. Raaijmakers van de oorlogsschade aan het pand Stationsstraat 21 (later nummer 29) en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1950.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4924	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C.A. Roovers van de oorlogsschade aan het pand Stationsstraat 36. 1951.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4925	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan E. Boontje van de oorlogsschade aan het pand Stationsstraat 35 (later 39) 1946-1949.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4926	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan M.C. van Overveld van de oorlogsschade aan het pand Stationsstraat 50. 1944-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Inventaris 4927	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan Red Band Confectionary Works en A. Aarts van de oorlogsschade aan respectievelijk de panden Spoorstraat 93 te Roosendaal en Tolbergsestraat 7 te Nispen. 1946-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4930	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan P. van Unen van de oorlogsschade aan het pand Oude Turfvaartsestraat 2 te Nispen. 1951-1953.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld.	
Inventaris 4932	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan A. Karremans van de oorlogsschade aan het pand Voorstraat 39a. 1944-1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4933	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C. Braat van de oorlogsschade aan het pand Heerma van Vosstraat 1a (Oud Hulsdonkwegje 1a) en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. Met tekening. 1941-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4936	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan C. Goorden van de oorlogsschade aan het pand Heerma van Vosstraat 1d (Oud Hulsdonkwegje 1d). 1940-1951.
Niet relevant, geen aard van schade vermeld.	
Inventaris 4937	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan P. van de Berg van de oorlogsschade aan het pand Kruislandseweg 15 / Vroenhoutseweg 15. Met tekening. 1946-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4939	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan de Erven Cockx van de oorlogsschade aan het pand Oranjeplein 4 / Vughtstraat 29. 1946-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 4941	Bemiddeling bij de vergoeding door het rijk aan W.A. van Aart van de oorlogsschade aan het pand Wouwseweg 103 en verstrekking van een wederopbouwhypotheek. 1940-1955.
Niet relevant, geen oorzaak van de schade vermeld.	
Inventaris 5285	Begeleidend schrijven bij toezending schadeformulieren door de algemeen gemachtigde voor de wederopbouw ten behoeve van herstel van oorlogsschade aan percelen Molenstraat 89 en 102. 1943.
Niet relevant, geen oorzaak vermeld.	
Inventaris 5288	Staten ten behoeve van het herstel van oorlogsschade door een bombardement op 11 februari 1943 aan percelen aan de Gastelseweg, Lepelstraat, Smoorstraat en Lagestraat. 1943.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5289	Staten ten behoeve van het herstel van oorlogsschade door beschietingen vanuit vliegtuigen op 9, 12, 21 en 22 mei 1944 aan percelen in Nispen aan de Hollands Diepstraat, Broekakkerstraat en de Grensstraat en in Roosendaal aan de Groenstraat en Spoorstraat. Tevens lijst van oorlogsslachtoffers uit Zeeland. 1944.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5290	Staten ten behoeve van het herstel van oorlogsschade door een bombardement op 17 december 1942 aan percelen in de Bosstraat en aan eigendommen van de Nederlandse Spoorwegen. 1942.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5293	Inventarisatie van de oorlogsschade door een bombardement op 1 september 1943 aan percelen in heel Roosendaal. Met tekeningen. 1943.

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5294	Financiële afwikkeling van de oorlogsschade door een bombardement op 31 mei 1944. Met tekeningen. 1944.
Niet relevant, op de kaarten is niet vermeld dat het analysegebied is getroffen bij het bombardement van 31 mei 1944.	
Inventaris 5360	Verzoek van de gemeente aan het rijk om voorzieningen te treffen in de nieuwe Knooppunt Centrale bij het kantoor van het PTT-bedrijf tegen luchtaanvallen. 1949.
Niet relevant, betreft naoorlogse voorzieningen.	
Inventaris 5457	Vergoeding van oorlogsschade aan een stuwdam in de Watermolenbeek op de Wallen te Nispen. Met tekening. 1948-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5516	Vergoeding van oorlogsschade aan diverse straten. Met tekening. 1944-1954.
Niet relevant, geen vermelding van oorlogshandelingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5853	Vergoeding door het Rijk van de oorlogsschade aan de parallelweg en het rijwielpad langs de Rondweg (Ceintuurbaan). Met tekening. 1946-1956.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5914	Vergoeding van oorlogsschade aan de Spoorstraat. 1943-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5927	Vergoeding van de oorlogsschade aan het Stationsplein. 1948-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 5951	Vergoeding van oorlogsschade aan de Stationsstraat. 1948-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6049	Vaststelling van straatnamen en huisnummers. Met tekeningen. 1967-1968.
Relevant, nuttig bij het lokaliseren van adressen.	
Inventaris 6050	Vaststelling van straatnamen en huisnummering. 1969.
Relevant, nuttig bij het lokaliseren van adressen.	
Inventaris 6065	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan bruggen in de Waterleidingstraat over de Elderse Turfvaart. Met tekening. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6066	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan duikers in de Lammerstraat en Langendijk (Krampenloop). Met tekening. 1949-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6067	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de brug in de Heijbeeksestraat over de Watermolenbeek. Met tekening. 1945-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).

Inventaris 6068	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de voetbrug over de Engebeek bij natuurbad De Stok (voetpad als verlengde van de Pereboomstraat). Met tekening. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6069	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de Kadebrug, de havenbeschoeiing en aan de brug in Boulevard Antverpia (Watermolenbeek). 1947-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6070	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de duiker in de Heirweg, voorheen Aardweg genaamd, over de Engebeek. (Oude Keelbrug). Met tekeningen. 1950-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6071	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de duiker in de Driehoekstraat over de Rucphensevaart. Met tekening. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6072	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de brug in de Haiinksestraat over de Rissebeek. Met tekening. 1947-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6073	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de brug in de Huijbergseweg over de Rissebeek. (Lavoirsebrug). 1947-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6074	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de brug in de Nigtestraat. 1949-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6075	Vergoeding door het rijk van oorlogsschade aan de Wallebrug in de Watermolenstraat te Nispen over de Watermolenbeek. Met tekening. 1945-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6078	Herstel van de duikerbrug aan de Kade, de brug in Boulevard Antverpia en de beschoeiing van de Oostelijke Havendijk: financiering en verwijderen van niet-ontplofte bommen bij de Kadebrug. 1945-1949.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 6288	Herstel van de oorlogsschade en uitbreiding van het radiodistributienet naar 2 lijnen. 1946-1950.
Niet relevant, geen verwijzing naar concrete oorlogshandeling .	
Inventaris 6634	Gemeentelijke werkverschaffingsobjecten; voorbereiding en uitvoering van objecten met betrekking tot het militair oefenterrein. 1938-1942.
Niet relevant, geen verband met oorlogshandelingen.	
Inventaris 6636	Gemeentelijke werkverschaffingsobjecten; voorbereiding en uitvoering van de aanleg van schuilloopgraven, puinruimen, verwijderen van versperringen en verdedigingswerken, herstel van wegen en waterleidingen. 1939-1951.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7099	Afwijzing van het verzoek van de Verzetsbeweging buiten Roosendaal om vergoeding van oorlogsschade, geleden door enige inwoners van Langdonk. 1944.
Niet relevant, geen verwijzing naar concrete oorlogshandeling.	

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).

Inventaris 7102	Besluitvorming inzake het adres van de gemeenteraad van Standdaarbuiten aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende de regeling tot vergoeding van particulieren in de door hen geleden oorlogsschade. 1946.
Niet relevant, algemene stukken.	
Inventaris 7300	Medewerking aan de totstandkoming van het oorlogsmonument te Waalre, met opgaven van de namen van Roosendaalse gesneuvelde militairen. 1946-1950.
Niet relevant, plaats waar militairen zijn gesneuveld is niet vermeld.	
Inventaris 7332	Medewerking aan het herstel van de oorlogsschade aan molen Adriaan aan de Wouwseweg 97 (eigenaar A. Devillers). 1944-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7334	Medewerking aan het herstel van oorlogsschade aan molen De Hoop, Bredaseweg 63 (eigenaars V. resp. P. Schrauwen). Met tekening. 1943-1952.
Niet relevant, geen concrete oorlogshandelingen vermeld.	
Inventaris 7482	Rapporten betreffende de eerste dagen van de Tweede Wereldoorlog in Roosendaal, mei 1940. 1940-1945.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7681	St. Josephkerk, St. Josephsstraat 4; vergoeding van oorlogsschade. 1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7682	St. Corneliuskerk, Hulsdonksestraat 2; vergoeding van oorlogsschade. 1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7684	Succursale kerk Redemptoristen, Kade 21; vergoeding van oorlogsschade. 1951-1953.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7689	RK kerk van de parochie O.L. Vrouw-Hemelvaart te Nispen; herstel van oorlogsschade en bijdrage van de gemeente in de kosten van de bouw van een toren. Met tekeningen. 1941-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7724	Medewerking aan leger- en schietoefeningen. 1941-1943.
Niet relevant, schietoefeningen buiten het analysegebied gehouden.	
Inventaris 7727	Duitse en geallieerde bezettingstijd; - troepenbewegingen - proclamaties en publicaties - bezettingsschade - inleveren bomscherven - versperringen - vernielde ruiten H. Hartschool - verduistering en verwarming van gevorderde scholen - verplichting tot verstrekken inlichtingen- Duitse verdedigingswerken. Met tekening. - oorlogsschade aan vaartuigen - achtergelaten materialen ten behoeve van tankvalwerken - werkzaamheden aan tankvallen - werkzaamheden voor geallieerden - vorderingen ten behoeve van het geallieerde leger - voorschotten burgerarbeid na 1940-1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7728	Duitse Wehrmacht; - inlevering van 'buitpaarden' - inbeslagname van foto's van geallieerde vliegtuigen - voorschriften hoe te handelen bij opzettelijke landingen door niet-Duitse vliegtuigen - uit vliegtuigen afgeworpen voorwerpen - bestrijding van 'fosforbussen' - schade veroorzaakt door niet-Duitse vliegtuigen - afspringen van vijandelijke piloten - kosten van

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
	begraven van gesneuvelde Engelse vliegeniers. 1940-1948.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 7954	Staten van de percelen in Roosendaal en Nispen, waarop geen opgaande gewassen mogen worden ingezaaid in verband met de aanleg van verdedigingswerken. 1943-1944.
Niet relevant, geen aanduiding van gebouwde verdedigingswerken per perceel.	
Inventaris 8239	Bezettings- en oorlogsschade; vordering van gebouwen van de rk huishoud- en industrijschool en de ambachtschool en vergoeding van de daaruit ontstane schade. 1941-1955.
Niet relevant, oorzaak oorlogsschade niet vermeld.	
Inventaris 8536	Dorpsstraat te Nispen; Rk school voor glo St. Antonius; medewerking aan het herstel van oorlogsschade en aan de bouw en eerste inrichting van een personeelskamer. Met tekeningen. 1943-1959.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 9788	Politiepost en dienstwoning te Nispen, algemeen: - brandstofvoorziening 1942 - herstel oorlogsschade 1944 - vestiging loodspost van de Dienst Bescherming Bevolking 1963 - raadvragen over stationering dienstauto 1973. 1942-1973.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 9854	Advieslijsten betreffende door de gemeente verschuldigde bedragen aan rente en aflossing wegens verleend hypotheckair krediet ten behoeve van herbouw of het herstel van oorlogsschade. 1948-1966.
Niet relevant, geen vermelding van oorzaak	
Inventaris 10873	Gemeentewaag; algemeen: - plaatsing - ijking - verhuur oud waagkantoor - herstel waaggebouw - oorlogsschade waaggebouw - bekendmaking sluiting waaggebouw - herijking - onderverhuur - oprichting nieuwe waag. 1936-1972.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 11918	Stukken betreffende het herstel van de oorlogsschade aan standaardmolen De Hoop aan de Bredaseweg 63 (eigenaars V. Schrauwen en P. Schrauwen.). Met foto. 1948-1961.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 11925	Verzorging landschapsschoon; - herstel van (oorlogs)schade aan landschap en houtopstanden. 1945-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 12004	Monumenten; - Totstandkoming van een monument voor de Roosendaalse slachtoffers van de bombardementen in 1944 (ontwerp Han Wezelaar) op de RK begraafplaats. 1945-1950.
Niet relevant, geen verband met de oorlogshandeling	
Inventaris 12183	Tweede Wereldoorlog; - overzicht van de bevrijding van Roosendaal dd 30-10-1944. 1944-1971.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 12227	Opgave en opruiming van mijnen, bommen en munitie. 1940-1971.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 12294	Landsverdediging, circulaire; - verstrekking van gegevens over Nederlandse terreinen aan vreemdelingen - openbare verlichting voor grensaanduiding - reizen naar Duitsland - aanwijzingen voor de burgemeester tegenover de bezettingsautoriteiten in dagen van oorlog -

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
	gevonden motorrijtuigen - afwikkeling defensieschade - vorderingen ten behoeve van het Nederlandse leger - gratificaties en toelagen voor verzetslieden. 1940-1946.
Niet relevant, geen betrekking op NGE	
Inventaris 12304	St. Antoniuskerk, Brugstraat 28; - vergoeding van de oorlogsschade. 1951-1952.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 12398	RK-kerkgebouw te Nispen; - herstel van oorlogsschade. 1945-1958.
Niet relevant, geen oorzaak van schade vermeld	
Inventaris 15080	Stukken betreffende de verwerving van diverse percelen grond in de gemeente Rucphen ten behoeve van de aanleg van een militair oefenterrein en de bouw van een kazerne. 1937-1941.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15081	Stukken betreffende de aanleg van schietbanen op het militaire oefenterrein. 1938-1940.
Niet relevant, exacte locatie niet vermeld.	
Inventaris 15083	Verpachting van diverse percelen in het militair oefenterrein gedurende de periode 11-11-1941 tot 11-11-1945. 1941-1945.
Niet relevant, geen betrekking op NGE.	
Inventaris 15084	Verpachting van diverse percelen in het militair oefenterrein gedurende de periode 1-4-1939 tot 11-11-1941. 1937-1941.
Niet relevant, geen betrekking op NGE.	
Inventaris 15085	Verpachting door de Staat der Nederlanden van gronden in het militair oefenterrein. 1940-1944.
Niet relevant, geen betrekking op NGE.	
Inventaris 15086	Verkoop van houtkavels uit het militair oefenterrein. 1939-1943.
Niet relevant, geen betrekking op NGE.	
Inventaris 15087	Bewaking en onderhoud van de tot het militair oefenterrein behorende gronden. 1942-1945.
Niet relevant, geen betrekking op NGE.	
Inventaris 15111A	Stukken betreffende het verlenen van kredieten door de stichting Noord-Brabant 1940 aan ondernemers die door oorlogsschade zijn getroffen. 1940-1941.
Niet relevant, geen oorzaak van de schade vermeld	
Inventaris 15111B	Toekenning van kredieten door de Stichting Noord-Brabant 1940 van het Economisch Technisch Instituut Noord-Brabant (ETIN) en tegemoetkomingen bij opgelopen oorlogsschade. 1940-1942.
Niet relevant, geen oorzaak van de schade vermeld.	
Inventaris 15113	Besluit van de gemeenteraad betreffende de toekenning van voorschotten aan eigenaren van door oorlogsgeweld beschadigde of verwoeste panden. 1941.
Niet relevant, betreft algemene informatie.	
Inventaris 15114	Verslag van een bespreking van burgemeester Prinsen met ambtenaren van het regeringscommissariaat voor de wederopbouw inzake herstel van in Roosendaal en Nispen

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
	verwoeste panden. 1940.
Niet relevant, betreft algemene informatie.	
Inventaris 15115	Opgaven van de beschadiging en verwoesting van industriële panden in de gemeente door oorlogsgeweld. 1940-1941.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15116	Opgaven van de beschadiging van land- en tuinbouwbedrijven in de gemeente door oorlogsgeweld. 1940-1941.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15118	Stukken betreffende plannen voor herstel of wederopbouw van door oorlogsgeweld beschadigde of vernielde panden van particulieren. 1940.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15119	Stukken betreffende de vervaardiging van foto's van door oorlogsgeweld verwoeste panden. 1944-1945.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15123	Stukken betreffende de onteigening van puin en andere restanten van door oorlogsgeweld verwoeste panden. Met tekeningen. 1944-1945.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15125	Gunning van sloopwerkzaamheden van door oorlogsgeweld verwoeste panden aan de sloper C. Hoornick. 1944.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15129	Stukken betreffende het verlenen van voorschotten door de gemeente ter financiering van het herstel van oorlogsschade. 1944-1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15131	Circulaire van de militaire commissaris in Noord-Brabant betreffende financiële hulp bij zgn. A-schaden. 1945.
Niet relevant, betreft algemene informatie.	
Inventaris 15132	Circulaires betreffende financiële regelingen voor eenvoudig herstel van oorlogsschade en noodvoorzieningen om verdere schade te voorkomen. 1945.
Niet relevant, betreft algemene informatie.	
Inventaris 15149	Stukken betreffende de inventarisatie van oorlogsschade binnen de gemeente als basis voor distributie van bouwmaterialen. 1945.
Niet relevant, betreft een overzicht van schade in de gehele gemeente zonder specificatie van oorzaak en datum van schade.	
Inventaris 15153	Enquête naar de mate van beschadiging en/of verwoesting van kerkelijke gebouwen in de gemeente. 1945-1946.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15477	Processen-verbaal betreffende de vondst van voorwerpen uit een op 26 augustus 1944 te Nispen neergestort Amerikaans vliegtuig. 1944.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15520	Stukken betreffende de meldingen van landmijnen en niet-ontplofte granaten na de Tweede Wereldoorlog, 1944-1945.

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15537	Oorlogsschade, algemeen; - overzichten verwoeste panden, 1940, - verordeningen en circulaire betreffende de wederopbouw, 1940- 1945, - voorlopige betaling van diverse schaden, 1945, - voorschotten aan schoolbesturen, 1945, - vrijmaken van door militairen gevorderde scholen, 1945. 1940-1945.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 15762	Lijsten van burger- en militaire slachtoffers bij bombardementen en beschietingen tijdens de oorlogsjaren. 1940-1945.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 17317	Staat van oorlog en beleg. 1940-1948.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 17699	Rapport Vraag en Antwoord Instituut Roosendaal (VAI); - rapport en bijlage naar aanleiding van een enquête onder de bevolking over plaatselijke toestanden tijdens de Tweede Wereldoorlog en de bevrijdingsperiode, gehouden tussen 29 december 1944 en 10 januari 1945.
Niet relevant, geen vragen over specifieke oorlogshandelingen.	
Inventaris 17956	Toelichtingen op de Wet op de materiële oorlogsschade van 1950, 1950.
Niet relevant, betreft algemene stukken.	
Inventaris 17987	Bombardement op melkfabriek Het Anker op 31 mei 1944; - overzichten van de slachtoffers, - aanvragen om een uitkering van het departement van sociale zaken, Bureau Herstelfonds (DBVO). 1944-1945.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 18005	Kabinet van de burgemeester; Stukken betreffende diverse oorlogsaangelegenheden. 1940-1947.
Niet relevant, betreft correspondentie en algemene stukken.	
Inventaris 18217	Puinonteigening; Puin ruimen van oorlogsschade - aan gemeente- eigendommen - aan bossen en plantsoenen. 1944-1954.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 18267	Wederopbouwplan Kloosterstraat, puinruimen oorlogsschade, aanleg pad BloemenmarktEmile van Loonpark, wijziging wederopbouwplan. 1948-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 18269	Wederopbouwplan Kloosterstraat, uitvoering, omschrijving herstel oorlogsschade Emile van Loonpark. 1949-1955.
Niet relevant, oorzaak van de schade is niet benoemd.	
Inventaris 18459	Oorlogsschaderegister, alfabetisch op straatnaam geordend, waarin de routing en voortgang van de herstellvergunningen is aangetekend. Vermeldend o.a. ligging van het pand, opdrachtgever, aannemer en financiële gegevens. 1946.
Niet relevant, overzicht van alle straatnamen te Roosendaal Nispen met het totale oorlogsschade bedrag vermeld. Echter in geen gevallen vermeld wat de oorzaak van de schade was.	
Inventaris 18470	Wederopbouw; - overzicht van verstrekte bouwkredieten in verband met oorlogsschade, 1941, - kaartstelsysteem van verstrekte renteloze leningen, 1941-1945, - lijst van uitbetaalde

Toegang 0007: Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen, 1936-1975 (1999).	
	voorschotten op vergoedingen wegens onteigening, 1942. 1941-1945.
Niet relevant, enorm dossier met handgeschreven vergoedingsverzoeken en data van uitbetaling, geen melding van oorzaak van de schade.	
Inventaris 18471	Wederopbouw; persoonsdossiers van verstrekte hypotheek. 1941-1944.
Niet relevant, enkel hypotheek verstrekkingen.	
Inventaris 18882	Spoorwegbruggen over de Molenbeek, herstel oorlogsschade, 1947.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	

Toegang 0447: Gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen, (v.a. 1928) 1976 - 1996 (t/m. 2008)	
Inventaris 17097	Oorlogsschade muziekkiosk op de Markt. 1947-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 18340	Militair oefenterrein Rucphense Heide, beheersplan gemeentelijke bossen, werkplan en onderhoud dmv schapen en afbranden. 1977-1983.
Niet relevant, geen betrekking op NGE	
Inventaris 19663	Kloosterstraat / Wederopbouwplan - Emile van Loonpark / herstel oorlogsschade hekwerk, afscheidingsmuur, bloemenserres. 1-1-1953- 31-12-1959.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 20126	Betonriool Bosstraat (herstel oorlogsschade) + aanleg riool in open lozingskanaal stadsriolering nabij Bosstraat. 1-1-1944- 31-12-1955.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 20296	Bruggen en duikers / Herstel oorlogsschade. 1-1-1949- 31-12-1958.
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 20875	Puinonteigening en herstel oorlogsschade aan woningen en bedrijfsgebouwen. 1-1-1944- 31-12-1949.
Niet relevant, oorzaak schade niet vermeld.	
Inventaris 21403	Bouwplannen , herstel van oorlogsschade 1-1-1952 31-12-1965.
Niet relevant, oorzaak schade niet vermeld.	

Toegang 0527: Gemeentebestuur Standdaarbuiten, 1933-1996	
Inventaris 26	Schaderegistratie, puinruimen en slopen. 1944-1946.
Melding van 29 december 1945 betreffende te onteigenen panden, welke ten gevolge van oorlogshandelingen (nagenoeg) geheel verwoest zijn: C16, C16a [Vlietweg 2]: Huis en schuur. C17 [Vlietweg 4]: Huis, schuur en werkplaats. Meerdere panden aan de Buitendijk waaronder C66, C61, en C65 [respectievelijk huisnummer 8, 15, en 21]. D61, D62 [Geen omnummering bekend, aan de Oude Kerkstraat]: Huizen. D76 [Sluisdijk 2]: Huis, boerderij en schuur. D85 [geen omnummering bekend, in de omgeving van Barlaaksdijk en Oudedijk], schuur en winkel.	

D88 [Geen omnummering bekend, aan de Oudendijk]: Huis. D90 [Geen omnummering bekend, aan de Oudendijk]: Huis. D125 [Kreekdijk 19]: Huis D132 [Langedijk 2]: Boerderijk, schuur - <i>Relevant.</i>	
Inventaris 50	Dossier betreffende wapenen en munitie. 1933-1945.
Niet relevant, inlevering wapens aan Duits gezag.	
Inventaris 189	Verkaveling en toewijzing op grond van de Wet op de Materiele Oorlogsschaden 1947-1957.
Niet relevant, algemeen dossier.	
Inventaris 391	Herstel oorlogsschade 1945-1955.
Niet relevant, geen oorzaak van schade vermeld.	
Inventaris 403	Herbouw en herstel oorlogsschade, 1946-1954. St. Janstraat 7.
Niet relevant, buiten het analysegebied.	
Inventaris 405	Herbouw en herstel oorlogsschade 1946-1955.
Niet relevant, geen oorzaak van schade vermeld.	
Inventaris 521	Dossier betreffende de ruiming van mijnen en munitie. 1945.
Niet relevant, geen exacte ruimlocaties genoemd.	
Inventaris 1727	Kaarten woningregister van verwoeste woningen door oorlogsgeweld in oktober/november 1944, 1944.
Kaarten met daarop verwoeste woningen onder andere vermeld: C16, C16a, C62, D61, D62, D73 [Oude Kerkstraat 113], D85 - <i>Niet relevant, lijst komt overeen met meldingen uit inventaris 26. Er worden geen exacte oorlogshandelingen vermeld.</i>	
Inventaris 1728	Dossier betreffende straatnaamkaarten, 1951.
Relevant, nuttig bij het lokaliseren van adressen.	
Inventaris 2044	Dossier betreffende het luchtbeschermingsplan. 1939.
Niet relevant, betreft algemene informatie	
Inventaris 2577	Dossiers betreffende de Rijkspolitie. 1937-1978.
Niet relevant, betreft bouw van nieuw politiebureau	
Inventaris 2580	Dossiers betreffende de politie, 1938-1947.2580 Algemeen 1938-1947; 2581 Politie Maandrapporten, 1942-1944.
Niet relevant, geen meldingen met betrekking tot NGE.	
Inventaris 2756	Dossier betreffende de brandweerrapporten. 1944-1983.

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied	
Inventaris 2757	Dossier betreffende het ruimen van mijnen en munitie. 1944-1969
Melding van 16 maart 1961 betreffende het aantreffen van een niet ontplofte granaat: aan de Langeweg 4 werd een niet ontplofte granaat aangetroffen op het hoefpad nabij de boerderij. Er wordt verzocht de granaat zo spoedig mogelijk te verwijderen - <i>Relevant.</i> Melding van 6 februari 1963 betreffende het aantreffen van een niet ontplofte granaat: aan de Eerste Kruisweg 2 werd een niet ontplofte granaat nabij de woning aangetroffen. Er wordt verzocht de granaat zo spoedig mogelijk te verwijderen - <i>Relevant.</i> Melding van 28 februari 1964 betreffende het aantreffen van een kist mitrailleurpatronen: de kist bevindt zich bij de woning aan de Oudendijk 8. Er wordt verzocht de granaat zo spoedig mogelijk te verwijderen - <i>Relevant.</i> Melding van 18 mei 1966 betreffende het aantreffen van een niet ontplofte granaat: aan de Oudendijk werd een niet ontplofte granaat aangetroffen op een weiland achter de woning aangetroffen. Er wordt verzocht de granaat zo spoedig mogelijk te verwijderen - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i> Melding van 20 juni 1966 betreffende het aantreffen van een niet ontplofte granaat: aan de Eerste Kruisweg 7 werd een niet ontplofte granaat op het bouwland aangetroffen. Er wordt verzocht de granaat zo spoedig mogelijk te verwijderen - <i>Relevant.</i>	

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996	
Inventaris 2882	Ruimen van puin, 1940-1943.
Niet relevant, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 2883	Overzichten verwoeste gebouwen, 1940-1945
Niet relevant, inventaris overlapt grotendeels met inventaris 2939.	
Inventaris 2884	Overzicht schade ten gevolge van bombardement op 11 mei 1940, 1940-1943.
In een melding van 11 februari 1942 wordt vermeld dat op 11 mei 1940 Zevenbergischen Hoek werd gebombardeerd door één Duits vliegtuig. Er werd hierbij één persoon gedood en er werden 21 woningen, één klooster, twee scholen en één patronaatsgebouw vernield. Daarnaast werden meerdere woningen en winkels en de Rooms Katholieke kerk beschadigd. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i> Melding van 27 mei 1940 betreffende verwoesten panden. In een lijst opgenomen staan de verwoeste panden te Zevenbergen en Zevenbergischen Hoek. - <i>Niet relevant, te Zevenbergen zijn geen schadegevallen binnen het analysegebied gemeld, te Zevenbergischen Hoek zijn alleen schademeldingen gedaan op perceelnummer. Omdat er geen omnummeringslijsten bekend zijn deze meldingen niet bruikbaar¹⁰.</i>	
Inventaris 2885	Wederopbouw: algemeen, 1940-1954.
Niet relevant, geen vermelding NGE.	

¹⁰ Bij het West-Brabants Archief, waar alle archiefstukken van de voormalige gemeente Zevenbergen liggen, is navraag gedaan naar deze lijsten. Omnummeringslijsten bleken echter niet aanwezig / bewaard.

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996

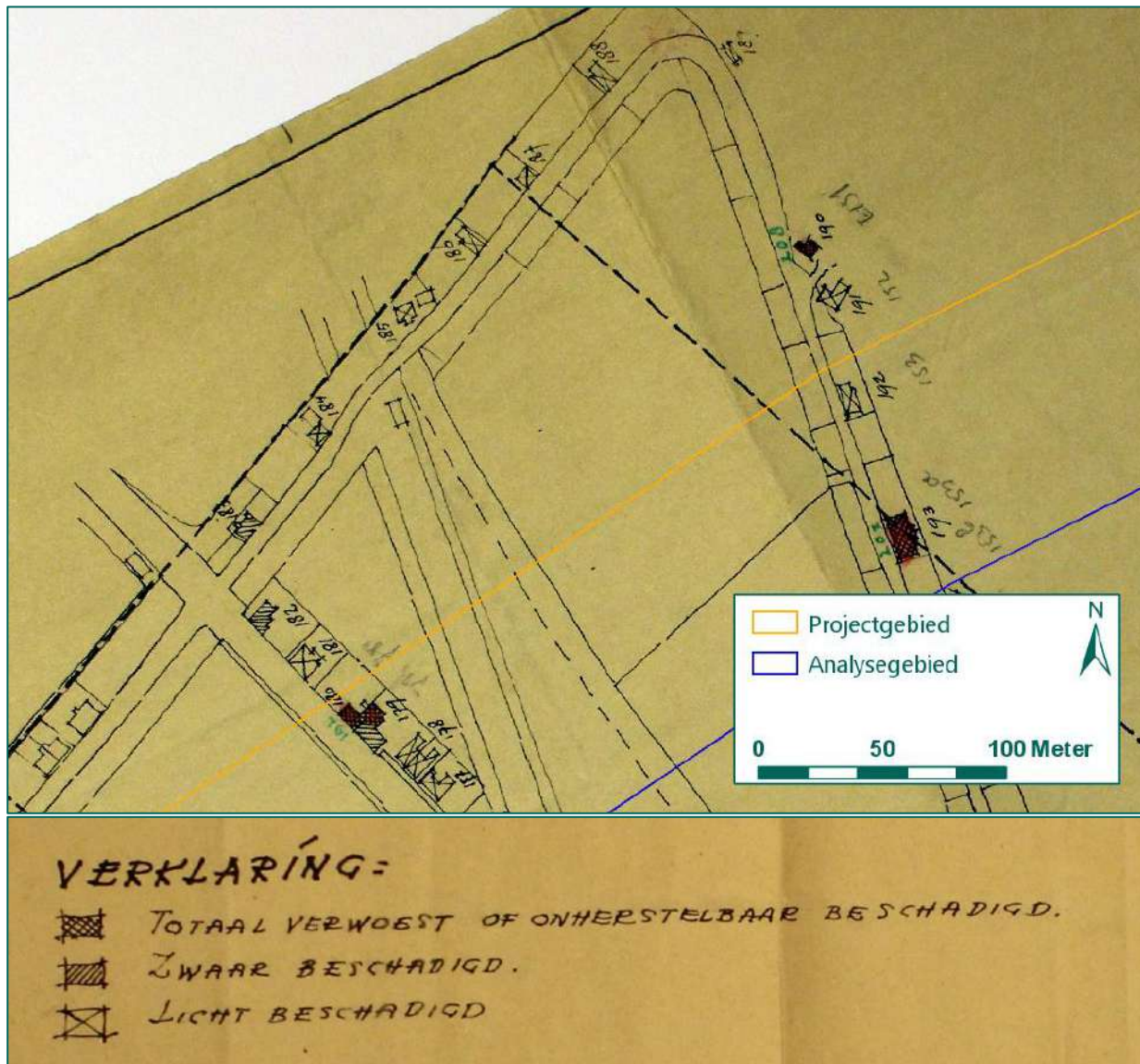
Inventaris 2937 Overzicht noodherstel, 1944-1945.

Niet relevant, geen vermelding van NGE en/of oorlogshandelingen.

Inventaris 2939

Overzichten van alle in mei 1940 en in November 1944 in de Gemeente getroffen panden in het kader van de wederopbouw, 1944-1945.

Een kaart met daarop de schade te Zevenbergschen Hoek als gevolg van de oorlogshandelingen in oktober en november 1944:

In bijgevoegde lijsten valt terug te vinden dat het om de volgende schademeldingen gaat:

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996

No	EIGENAAR	KLASSE	TE GEBRUIKEN	BEZONDERHEDEN
176	J.Broere	B	Neen woonhuis	Zware dakschade - gedeelte binnen-muur weggeslagen - inwendig gehavend en ontzet
177	Wed.F.Kortsmid	C	Ja woonhuis	Dak en glasschade - eenige scherfgaten
178	Jac Leijten	C	Neen woonhuis	Dak en glasschade - eenige deuren vernield - spoedig bewoonbaar te maken
179	Jac.Leijten	B	Neen woning	Schuur totaal vernield - achtergevel gehavend - zware dak en glasschade
180	Jac.Leijten	A	Neen woning	Onherstelbaar vernield - moet afgebroken worden
181	J.Kuijpers	C	Ja woning	Dak en glasschade - scherfgaten
182	Wed J Van Run	B	Ja woning	Linker zij en voorgevel gedeeltelijk vernield - dak en glasschade - eenige scherfgaten
183	G.Leijten	B	Neen woning	Voorgevel vernield - zijgevel doorschoten - inwendig gehavend - dak en glasschade
184	J.Kuijpers	C	Ja woning	Dak en glasschade - schoorsteen vernield - Spoedig bewoonbaar te maken
185	M.S.	C	Ja wachthuis	Dak en glasschade
186	J.Jooren	C	Neen woning	Achter aanbouw gedeeltelijk vernield schoorsteen weggeslagen - dak en glasschade - scherfgaten - spoedig bewoonbaar te maken
187	J.Heiligers	C	Neen woning	Dak en glasschade - spoedig bewoonbaar te maken
188	G.Jooren	C	Neen woning	Dak en glasschade - scherfgaten - spoedig bewoonbaar te maken
189	L.Adriaanse	C	Ja woning	Dak en glasschade
190	Erven Langenaken	A	Neen woning	Geheel door brand verwoest
191	Wed.A.Verhoef	C	Neen woning	W.C.vernield - dak en glasschade - scherfgaten - spoedig bewoonbaar te maken
192	J.van Meer	C	Ja woning	Dak en glasschade - eenige scherfgaten - schuurtje geheel vernield - achtergevel gehavend
193	J.van Gils	A	Neen dubbele woning	Dermate gehavend dat tot afbreken wordt geadviseerd - gedeelte gevel en fundeering blijven eventueel bestaan

- Relevant, oorlogsschade binnen het analysegebied.

Omdat er geen omnummeringslijsten bekend zijn overige meldingen niet bruikbaar.

Inventaris 2944	Vergoedingen voor oorlogsschade, 1947-1952.
Niet relevant, geen specifieke vermelding van schade en oorlogshandelingen.	
Inventaris 2991	Inlevering c.q. verbeurdverklaring voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog, 1939-1952.
Niet relevant, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 3106	Gesneuvelde Duitse militairen, 1940-1952.
Niet relevant, geen vermelding van NGE en/of oorlogshandelingen.	
Inventaris 3107	Gesneuvelde Franse militairen, 1940-1950.
Melding van 26 mei 1940 betreffende het Bergen van vijf Franse soldaten te Zevenbergschen Hoek. De soldaten werden onder het puin van het op 11 mei 1940 gebombardeerde Zevenbergschen Hoek aangetroffen.	
- Niet relevant, exacte locatie niet vermeld.	
Inventaris 3108	Gesneuvelde Engelse en Amerikaanse militairen, 1942-1946.

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996	
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 3109	Gesneuvelde Nederlandse militairen, 1940-1996.
Niet relevant; geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4806	Evacuatie van de burgerbevolking uit Langeweg en Zevenbergschen Hoek, 1939-1940.
Niet relevant, geen betrekking op NGE.	
Inventaris 4811	Declaraties inzake schade door geallieerde troepen, 1944-1953.
Niet relevant, betreft declaraties door plundering en inbeslagname.	
Inventaris 4812	Declaraties inzake bezettingsschade en inkwartiering, 1944-1947.
Niet relevant, betreft inkwartiering- en inboedelstaten.	
Inventaris 4815	Luchtbescherming algemeen: 1937-1940.
Niet relevant, geen vermelding NGE en/of oorlogshandelingen.	
Inventaris 4816	Luchtbeschermingsplan, 1938-1939
Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied	
Inventaris 4818	Rapporten toren N.H. Kerk Zevenbergen, 1940-1942: 1940, september-december.
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4819	Voorschriften tegen luchtaanvallen, 1940-1945.
Niet relevant, geen vermelding van NGE en/of oorlogshandelingen.	
Inventaris 4820	Instructies personeel luchtbeschermingsdienst, 1938-1942.
Niet relevant, geen vermelding van NGE en/of oorlogshandelingen.	
Inventaris 4822	Bijzondere meldingen van voorwerpen en gebeurtenissen, 1940-1945.
Melding van 28 juni 1940, betreffende het bombardement op Zevenbergschen Hoek op 11 mei 1940. Doelen nabij de kom, en in de omgeving van het oude station van de spoorlijn Lage Zwaluwe-Breda werden getroffen. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i> Melding van 11 mei 1941, betreffende het neerkomen van een vliegtuig aan de Pootweg te Zevenbergschen Hoek. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld.</i> Melding van 9 maart 1942, omstreeks 22.35 uur, betreffende een bominslag te Zevenbergschen Hoek. De bom kwam neer en ontplofte op te terrein van de weduwe Damen. Het perceel was gelegen te Gelderse Polder, tussen de rijksweg Breda-Moerdijk en de spoorlijn Lage Zwaluwe – Zevenbergen. Na inspectie werden Vier bomkraters, tamelijk ver uit elkaar, aangetroffen. De kraters hadden een doorsnede van 6 meter. - <i>Niet relevant, geen exacte locatie vermeld, maar geen woningen binnen het analysegebied die aan de locatiebeschrijving voldoen.</i> Melding van 17 juli 1942 betreffende het aantreffen van een ballon met daaronder een bakje met naar petroleum ruikende vloeistof. Het voorwerp werd aangetroffen aan de Dikkendijk in de Slikpolder. - <i>Niet relevant, geen betrekking tot NGE.</i> Melding van 13 december 1942 betreffende het plaatsvinden van een aanval met boordwapens door vier geallieerde vliegtuigen. De aanval vond plaats op spoorwegdoelen nabij station Lage Zwaluwe. Een persoon kwam te overlijden, enkele raakten gewond. - <i>Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.</i>	

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996

Melding van 4 oktober 1943, omstreeks 11.30 uur, betreffende het plaatsvinden van een aanval met boordwapens door geallieerde vliegtuigen. De aanval vond plaats op spoorwegdoelen nabij 500 meter onder station Lage Zwaluwe. Enkele personen raakten gewond. De locomotief en enkele wagons raakte beschadigd.

- *Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.*

Melding van 5 november 1943, omstreeks 12.07 uur, betreffende het plaatsvinden van een aanval met boordwapens door twee geallieerde vliegtuigen. De aanval vond plaats op een trein met verlofgangers komende van Roosendaal. Nabij station Lage Zwaluwe werd de trein getroffen. Een persoon werd gedood, 11 raakten gewond. De locomotief en enkele wagons raakte beschadigd. Aan het stationsgebouw werd glasschade toegebracht.

- *Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.*

Melding van 21 juli 1944, omstreeks 13.20 uur, betreffende het plaatsvinden van een aanval met boordwapens door twee geallieerde vliegtuigen. De aanval vond plaats op een trein tussen Roosendaal en station Lage Zwaluwe. Nabij kilometerpaal 4.6 km werd de aanval uitgevoerd.

- *Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.*

Melding van 28 augustus 1944, omstreeks 9.33 uur, betreffende het plaatsvinden van een aanval met boordwapens door één geallieerd jachtvliegtuig. De aanval vond plaats te station Lage Zwaluwe. Een trein werd door het schieten met boordmitrailleurs buiten werking gesteld.

- *Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.*

Melding van 25 februari 1945 betreffende het neerkomen en ontploffen van een V1 te Zevenbergschen Hoek, perceel E.158, in de Bredase Polder. De schade aan omringende panden was gering.

- *Niet relevant, naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.*

Inventaris 4824	Luchtbescherming algemeen: 1941-1945.
Niet relevant, geen vermelding NGE en/of oorlogshandelingen.	
Inventaris 4827	Rapporten toren N.H. Kerk Zevenbergen, 1940-1942: 1941, januari-juli
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4828	Rapporten toren N.H. Kerk Zevenbergen, 1940-1942: 1942.
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4829	Rapporten Zevenbergschen Hoek, 1940-1942: 1940, september-december.
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4830	Rapporten Zevenbergschen Hoek, 1940-1942: 1941, januari-februari.
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4831	Rapporten Zevenbergschen Hoek, 1940-1942: 1941, maart-juni.
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4832	Rapporten Zevenbergschen Hoek, 1940-1942: 1941, 2 ^e halfjaar.
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	
Inventaris 4833	Rapporten Zevenbergschen Hoek, 1940-1942: 1942, 1 ^e halfjaar.
Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.	

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996

Inventaris 4834 Rapporten Zevenbergschen Hoek, 1940-1942: 1942, juli-1943, februari.

Niet relevant, waarnemingsrapporten, geen vermelding van NGE.

Inventaris 4841 Ruiming van wapens en munitie, 1945-1950.

Melding van onbekende datum betreffende naoorlogse meldingen van aanwezigheid van NGE in de gemeente Zevenbergen. Er zijn meerdere meldingen gemaakt van ruiming op percelen aangegeven met wijkletter en nummer.

- Niet relevant, omdat er geen omnummeringslijsten bekend zijn deze meldingen niet bruikbaar.

Inventaris 5011 Herstel oorlogsschade aan wegen, 1946-1951.

Niet relevant, geen exacte locaties vermeld.

Inventaris 5309 Hulpverlening aan getroffenen van het bombardement van 11 mei 1940, 1940.

Melding van 13 juni 1940 betreffende panden die door oorlogshandelingen op 11 mei 1940 (bombardement) volledig verwoest zijn, met daarbij vermeldt het aantal mensen dat dakloos is geworden als gevolg van het bombardement. Te Zevenbergschen Hoek zijn ook meldingen gemaakt van verwoeste panden. Er zijn meerdere meldingen gemaakt van ruiming op percelen aangegeven met wijkletter en nummer:

ZEVENBERGSCH HOEK.		
D.	103. Th. Molenschot	3 personen.
D.	105. Gez. Trommelen	8 "
D.	106. Wed. F. Trommelen	1 "
D.	107. J. Bleemans	3 "
D.	108. J. v. Kampen	3 "
D.	109. A. Lips	1 "
D.	223. Ga. Damen	12 "
D.	224. J. Koot	8 "
D.	225. W. v. 't Geloof	5 "
D.	226. A. Kook	3 "
D.	227. A. François	9 "
D.	228. Wed. A. Kanelaars	1 "
D.	229. J. Dirken	2 "
D.	230. Fam. Kavelaars	3 "
D.	231. A. Karremans	4 "
D.	232. A. Somers	5 "
D.	233. Wed. R. Hermus	5 "
D.	150. A. Schoones	2 "
E.	141. Fam. Vervuren	2 "
E.	142. H. Tiele	5 "
D.	151. Wed. M. Jooren	1 "

- Niet relevant, omdat er geen omnummeringslijsten bekend zijn deze meldingen niet bruikbaar.

Inventaris 5310 Hulpverlening aan oorlogsslachtoffers, 1940-1942.

Niet relevant, algemene informatie met betrekking tot bombardementen in de gemeente Zevenbergen op 11 mei 1940.

Inventaris 5314 Burgeroorlogsslachtoffers, 1940-1996.

Melding van 25 augustus 1944, betreffende het plaatsvinden van een aanval met boordwapens op een trein op 25 juli 1944. De aanval vond plaats op een trein tussen Roosendaal en station Lage Zwaluwe. Eén persoon kwam om het leven.

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996

- Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.

Inventaris 5382	R.K. Meisjesschool (St. Anna), Doelstraat 07, Zevenbergen: Herstel oorlogsschade, 1945-1956.
-----------------	--

Niet relevant, geen melding binnen het analysegebied.

Inventaris 5383	R.K. Jongensschool, Hoofdstraat 40, Zevenbergschen Hoek: Herstel oorlogsschade aan gebouw en interieur, 1946-1955.
-----------------	--

Niet relevant, geen specificering van de oorlogsschade.

Inventaris 5384	R.K. Meisjesschool, Olavstraat 29, Zevenbergschen Hoek: Herstel oorlogsschade, 1945-1957.
-----------------	---

Niet relevant, geen melding binnen het analysegebied.

Inventaris 5385	Mariaschool, De Langeweg 46 (C 114), Langeweg: Herstel oorlogsschade, 1945-1953.
-----------------	--

Niet relevant, geen melding binnen het analysegebied.

Inventaris 5407	Christelijke school voor lager en uitgebreid lager onderwijs, Stationstraat 65, Zevenbergen: Herstel oorlogsschade, 1946-1956.
-----------------	--

Niet relevant, geen melding binnen het analysegebied.

Inventaris 5568	Mobilisatie: Voorbereiding, 1930-1938.
-----------------	--

Niet relevant, geen vermelding NGE en/of oorlogshandelingen.

Inventaris 5572	Opruiming van tanks en mijnen, 1944-1946.
-----------------	---

Niet relevant, geen melding binnen het analysegebied.

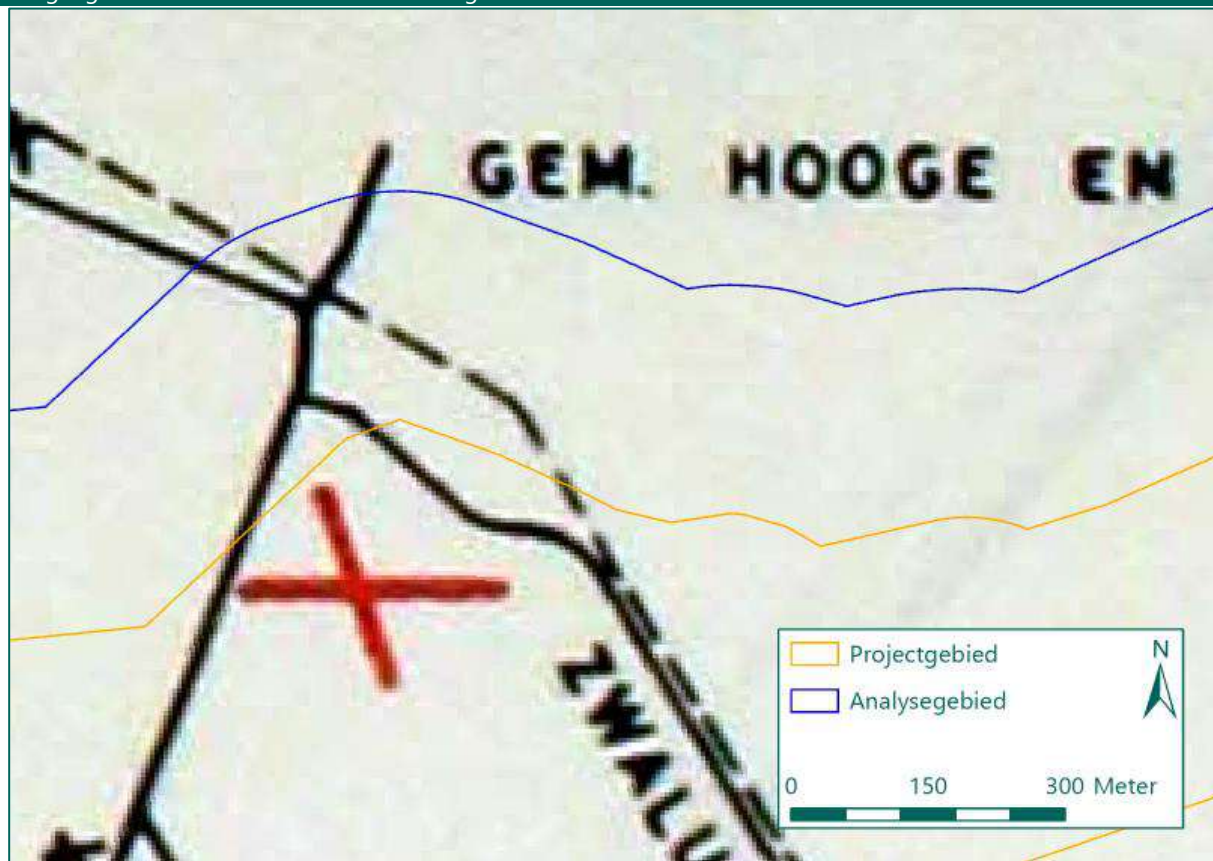
Inventaris 5573	Opruimen van palen, bunkers, tankval en betonblokken, 1944-1953.
-----------------	--

Niet relevant, geen melding binnen het analysegebied.

Inventaris 6137	Opruiming van oorlogsexplosieven, 1986-1990.
-----------------	--

Melding van 13 september 1989, betreffende het aantreffen van een ontsteker op de rand van het land van de familie Francios. Vermeld wordt dat reeds in 1987 een mortiergranaat op het terrein was aangetroffen, en op 1988 negen mortiergranaten werden aangetroffen. Buurtbewoners vermelden dat op het terrein van de familie Francios tijdens de Tweede Wereldoorlog een mortierstelling heeft bestaan, 10 meter achter de schuur, waar voorheen een voerkuil gegraven was. Toen tijdens de bevrijding de stelling niet te houden bleek lieten de Duitse troepen de stelling halsoverkop achter. De mortiergranaten zijn aan de kant van de voerkuil neergelegd en er is een laagje grond overheen gegooid. De granaten zijn nooit geruimd tot ze in 1987 en 1988 aan het oppervlakte kwamen. Er werd verwacht dat er nog tientallen van deze mortiergranaten in de bodem zijn achtergebleven, verspreid liggend over 100 m².

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996

Toegang 0682: Gemeentebestuur Zevenbergen 1930-1996

In een rapport van 11 juni 1990 wordt vermeld dat de op het bovengenoemde perceel aanwezige explosieven verwijderd zullen worden.

- *Niet relevant, het besproken gebied ligt buiten het analysegebied. Eventuele vondsten zullen geen invloed hebben op het projectgebied.*

Gemeentearchief Halderberge

Er zijn geen relevante inventarisnummers aangetroffen van deze gemeente, gezien de gemeente pas sinds 1997 bestaat.

Gemeentearchief Moerdijk

Er zijn geen relevante inventarisnummers aangetroffen van deze gemeente, gezien de gemeente pas sinds 1997 bestaat.

Gemeentearchief Roosendaal

Er zijn geen relevante inventarisnummers aangetroffen van deze gemeente, gezien de gemeente pas sinds 1997 bestaat.

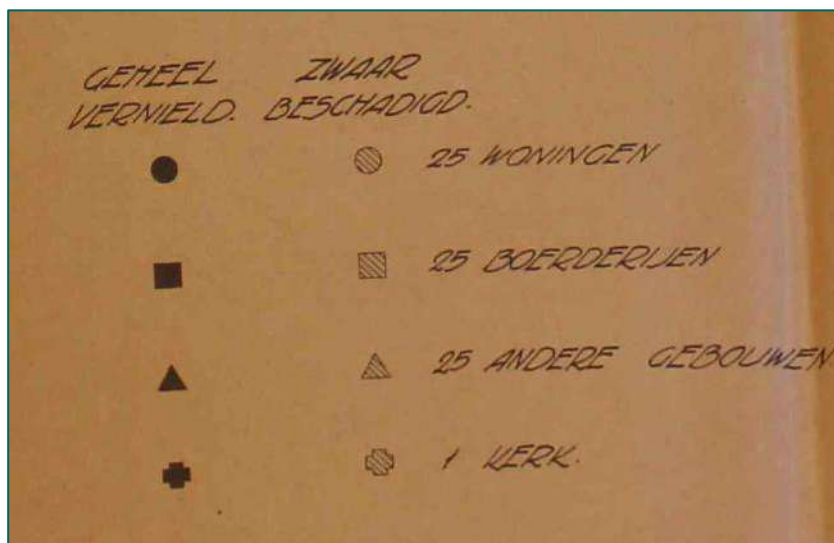
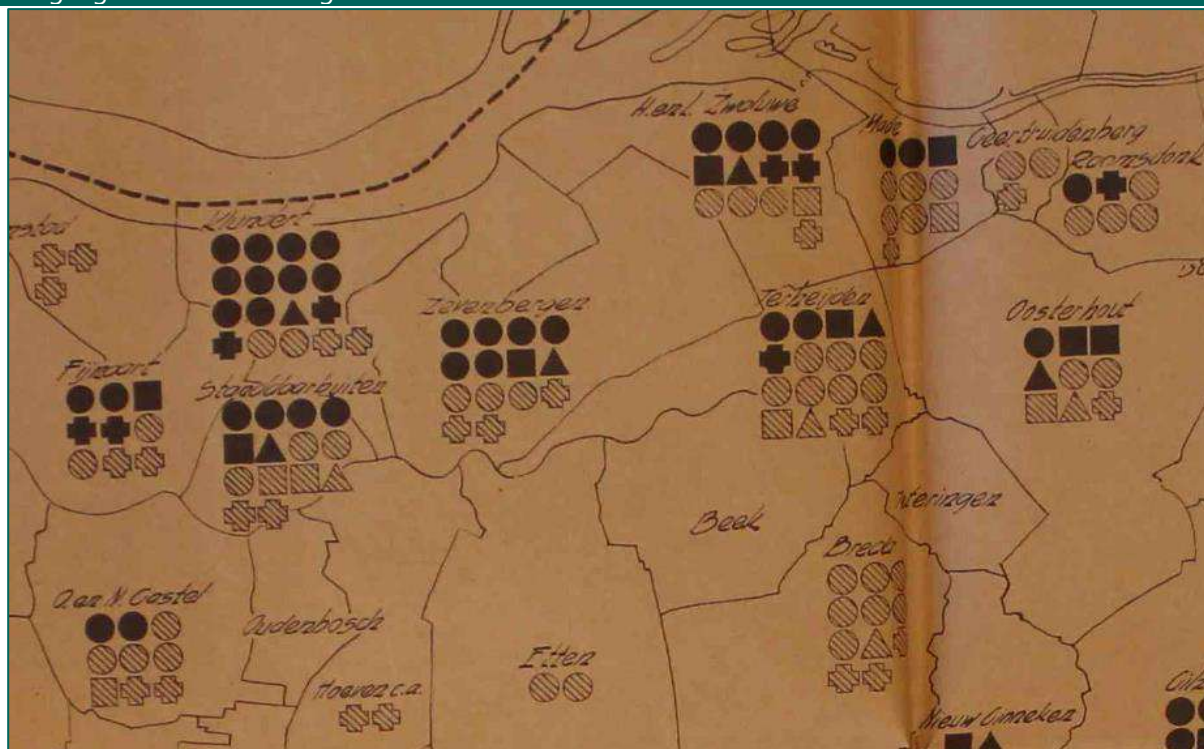
Provinciaal Archief

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)

Toegang 127: Militair Gezag in Noord-Brabant 1944-1946.

Provinciale Militaire Commissaris in Noord-Brabant en opvolger	
Inventaris 17	Rapporten en verslagen, 1944-1945
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 23	Rapporten "526 (P) Civil Affairs Detachment" over toestand in Noord-Brabant, 1944-1945
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 24	Verslagen, diversen, waaronder weekrapporten secties PMC, 1944-1945
Niet relevant, betreft algemene zaken.	
Inventaris 33	Kaarten mijnen in Roosendaal en Nispen, 1944
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 34	Kaarten oorlogsschade aan woningen, boerderijen, kerken en andere gebouwen, 1945
Kaart met schade binnen verschillende gemeenten:	

Toegang 127: Militair Gezag in Noord-Brabant 1944-1946.

- Niet relevant, geen aard van schade vermeld.

Inventaris 43	Kaarten verkeerswegen en vernielde bruggen, 1932-1944
Niet relevant, geen vermeldingen van aard van de schade.	
Inventaris 44	Kaarten water-, spoor- en verkeerswege, bruggen en sluizen, 1932-1944
Niet relevant, geen oorlogshandelingen behandeld.	
Inventaris 47	Kaarten waterwegen en vernielde sluizen en bruggen in westelijk Brabant, 1932-1944
Niet relevant, geen vermeldingen van aard van de schade.	
Inventaris 104	Tijdstip bevrijding gemeenten in Noord-Brabant, 1945
Niet relevant, geen oorlogshandelingen behandeld.	

Toegang 127: Militair Gezag in Noord-Brabant 1944-1946.

Inventaris 159	Verordeningen en instructies vijandelijk vermogen (oorlogsbuit), 1944-1945
----------------	--

Niet relevant, betreft algemene stukken.

Inventaris 171	Belastingen, deviezen en oorlogsschade, 1944-1945
----------------	---

Niet relevant, betreft algemene stukken.

Inventaris 176	Militaire aangelegenheden, 1944-1945
----------------	--------------------------------------

Niet relevant, betreft algemene stukken.

Inventaris 185	Visakten en vissen met handgranaten, 1944-1945
----------------	--

Niet relevant, geen informatie aangetroffen over vissen met handgranaten.

Inventaris 211	Rapporten over in januari-maart 1945 in Noord-Brabant neergekomen vliegende bommen V1 en V2, 1945
----------------	---

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 215	Instructies, verordeningen, verslagen en rapporten brandweer en luchtbescherming, 1945
----------------	--

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 216	Opruimen mijnen, 1944-1945
----------------	----------------------------

Niet relevant, opgave van mijnen maar geen locatie aangegeven waar ze liggen.

Inventaris 217	Personeelszaken brandweer en luchtbescherming, 1944-1945
----------------	--

Niet relevant, betreft algemene stukken.

Inventaris 218	Vijandelijke luchtlandingen, 1944-1945
----------------	--

Niet relevant, betreft algemene stukken.

Inventaris 219	Sectie brandweer en luchtbescherming, 1944-1945
----------------	---

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 272	Wederopbouw, 1944-1945
----------------	------------------------

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 279	Rapporten militaire commissaris Noord-Limburg, 1944-1945
----------------	--

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Inventaris 280	Schade enquêtecommissie, 1944-1945
----------------	------------------------------------

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Inventaris 306	Bewakings- en gezagscompagnieën, 1944-1945
----------------	--

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Inventaris 307	Mijnen en andere explosieven, 1944-1945
----------------	---

Melding van adressen waar vermoedelijk mijnengevaar aanwezig is:

Chr. v.d. Noort, Bloemendaal te Klundert

J. Hermus, Pelikaan te Klundert

Ant. v.d. Wiel, Pelikaan te Klundert

A.C. Korteweg, Slikpolder te Zevenbergen

Dikkendijk te Zevenbergen

- Niet relevant, exacte locaties vermeld.

Toegang 127: Militair Gezag in Noord-Brabant 1944-1946.

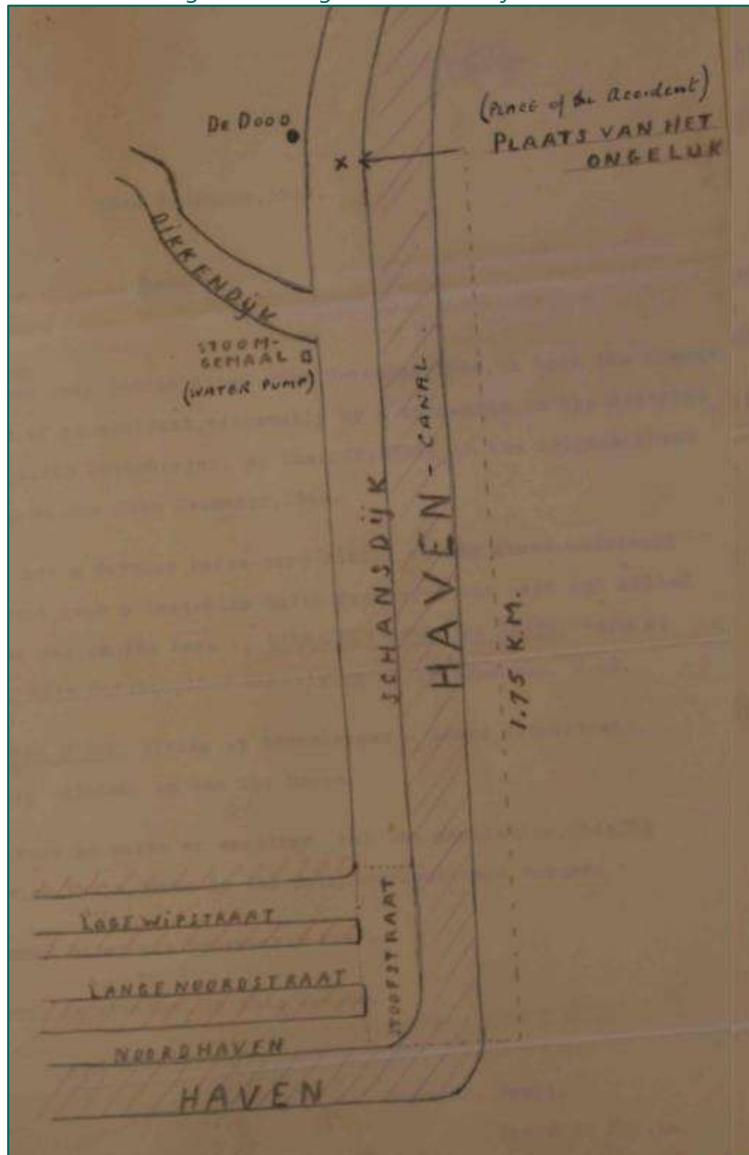
Melding van mijnen en explosieven op de volgende locaties:

Zevenbergen, kaartvierkant qD.8344, nabij pompstation in polder.

- Relevant.

Melding van een ongeluk met een mijn te Zevenbergen op 22 december 1944. Een persoon kwam te overlijden, een andere raakte gewond.

Locatieaanduiding van het ongeluk met een mijn:

- Relevant.

Inventaris 313	Bureau Militaire Zaken, 1944-1945
----------------	-----------------------------------

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Districts Militaire Commissaris in Roosendaal (code N01)

Inventaris 545	Oorlogsbuit, 1944-1945
----------------	------------------------

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Inventaris 551	Processen-verbaal, 1944-1945
----------------	------------------------------

Toegang 127: Militair Gezag in Noord-Brabant 1944-1946.

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Inventaris 552	Politionele zaken, onder meer over zuivering en politieke delicten, 1944-1945
----------------	---

Niet relevant, geen specifieke oorlogshandelingen behandeld.

Inventaris 553	Brandweer, luchtbescherming en mijn- en munitieopruiming, 1944-1945
----------------	---

In dit inventarisnummer zijn meerdere munitieruimmeldingen aangetroffen binnen de gemeente Zevenbergen. Omdat naast een indicatieve locatieaanduiding (straatnaam / polder / dijknaam) enkel de perceelnummers of kadastrale secties worden vermeldt als ruimlocatie, geven deze meldingen slechts een globaal beeld van de ruiming binnen deze gemeente.

Hieronder zijn de voor het onderzoek relevante ruiming opgenomen:

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Zevenbergen aan de weg Breda – Moerdijk op kadastrale secties E354 en H515-518.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Zevenbergen aan de Dikkendijk, op bouwland L198, L238 en L401 en weiland L245.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Zevenbergen aan de Schansdijk, op bouwland en Tuingrond L869 en weiland L379.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Zevenbergen aan de Koekkoekdijk, op bouwland C37 en C6.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Blauwe Sluis, op bouwland G73.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Zevenbergschen Hoek nabij het Viaduct Spoorbaan, op kadastersectie D233.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Zevenbergschen Hoek achter woning B101.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van mijnen te Zevenbergschen Hoek, aan de Geldersedijk op het bouwland D117 en D119.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, op het terrein van de Suikerfabriek aan de Koekkoekdijk op het bouwland I629, I634, I1123 en I1124,

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, langs de Koekkoekdijk.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, langs de Koekkoekdijk op bouwlanden C11, C12, C103 en C105 en op weiland C488, C490.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, aan de Klundertseweg op boomgaarden L 573 en L728.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Toegang 127: Militair Gezag in Noord-Brabant 1944-1946.

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, aan de Nieuwendijk op boomgaard B161 en bouwland A297.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, aan de NieuwGeldersedijk op bouwland C346.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, aan de Bloemendaalse Zeedijk op boomgaarden G563 en G830.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, aan de Schansdijk op bouwland L584.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, bij Blauwe Sluis aan de Pootweg Hooge Zwaluwen op Bouwland D1151.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, in de Bruinings Polder op kadastrale sectie C65.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van granaten te Zevenbergen, in de Slikpolder op kadastrale sectie B212.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Melding van de aanwezigheid van antitankmijnen te Zevenbergen, aan de Dikkendijk op kadastrale sectie B52.

- *Relevant, geen een inzicht in ruiming binnen en nabij het analysegebied.*

Inventaris 572

Tijdstip bevrijding gemeenten, 1944-1945

Niet relevant, geen specifieke oorlogshandelingen behandeld.

Districts Militaire Commissaris in Tilburg (code N04)

Inventaris 573

Verslagen besprekingen en rapporten, 1944-1945

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Inventaris 589

Politie aangelegenheden, voornamelijk inzake politieke delicten / delinquenten, 1944-1945

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Inventaris 590

Brandweer en luchtbescherming, 1944-1945

Niet relevant, geen meldingen binnen het analysegebied.

Inventaris 601

Openbare werken, wederopbouw, volkshuisvesting en gas-, water- en elektriciteitsvoorziening, 1944-1945

Niet relevant, geen relatie tot NGE.

Toegang 1148: Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1920-1949

Inventaris 441

Luchtbescherming waterleidingbedrijven, 1939-1940

Niet relevant, circulaire en richtlijnen, betreft geen NGE of oorlogshandelingen.

Inventaris 442

Bescherming tegen luchtaanvallen op waterstaatswerken dienende tot waterkering en waterlozing, 1939-1943

Niet relevant, circulaire en richtlijnen, betreft geen NGE of oorlogshandelingen.

Toegang 1148: Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1920-1949

Inventaris 443	Lijsten oorlogsschade aan eigendommen provincie, gemeenten en waterschappen, 1944
----------------	---

Melding van schade aan de Tweede Kruisweg te Standdaarbuiten door het passeren van oorlogsverkeer.

- Niet relevant, betreft enkel oorlogsverkeer.

Meldingen van schade aan de Provincialeweg Made-Geertruidenberg door mijnkrater bij kilometerpaal 3,400.

- Niet relevant, buiten het analysegebied.

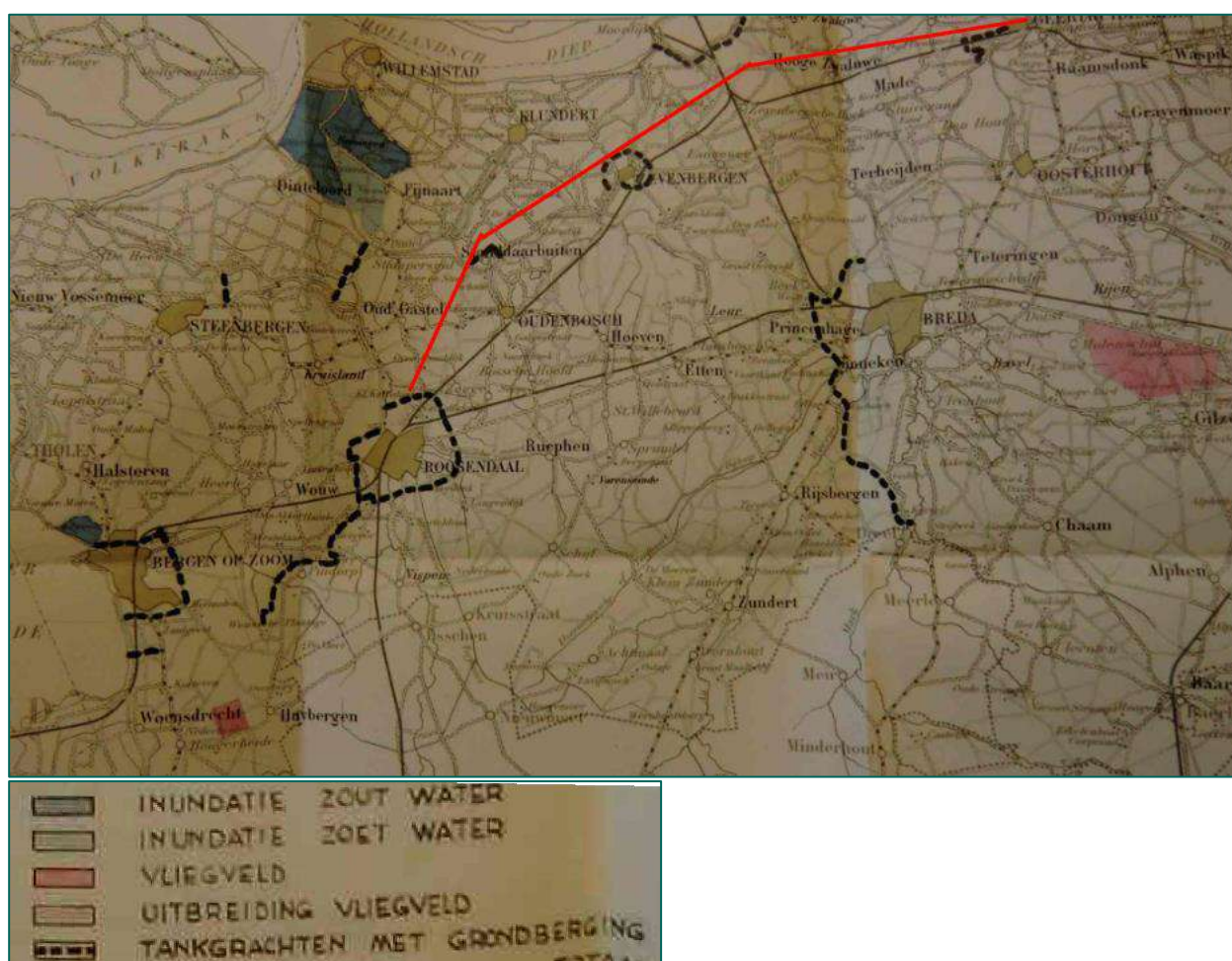
Meerdere meldingen van ernstige schade aan sluizen te Lage en Hooge Zwaluwen.

- Niet relevant, aard van de schade is onbekend.

Melding aan schade aan het elektrisch gemaal te Hooge Zwaluwse Haven. Schade werd veroorzaakt door een ontploffing op een nabijgelegen weg.

- Niet relevant, buiten het analysegebied.

Locatieaanduiding van tankgrachten nabij het analysegebied (met rood indicatief het analysegebied aangegeven):

Relevant, geeft globaal beeld van tankgrachten nabij het analysegebied.

Inventaris 774	Correspondentie onderhoud en reconstructie weggedeelten en herbouw, 1919-1948
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	

Inventaris 790	Onteigeningen voor reconstructies als gevolg van oorlogsschade provinciale weg, wegvak 8, 1940-1950
----------------	---

Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.

Toegang 1148: Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1920-1949

Inventaris 901	Oorlogsschade aan wegen, bruggen enz. en overleg over schadeloosstelling met Commissariaat voor Oorlogsschaden
Niet relevant, aard van de schade niet bekend van meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 987	Correspondentie over aanleg en onderhoud Peelkanaal en Koordekanaal in Peelgebied, 1939-1944
Niet relevant, betreft algemene informatie.	
Inventaris 988	Tekeningen onderhoud 1
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 989	Tekeningen onderhoud 2
Geen relevante meldingen binnen het analysegebied.	
Inventaris 1286	Herstel schade door oorlog en bezetting aan eigendommen publiekrechtelijke en daarmee gelijkgestelde lichamen, 1946-1947
Niet relevant, betreft circulaire en voorschriften.	

Toegang 1392: Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1950-1986.

Inventaris 3640	Vaststellen van toestand wegen en bruggen na geleden oorlogsschade en van financiële bijdrage door het Rijk in het herstel daarvan, 1949-1958
Melding van schade door oorlogshandelingen aan de Provincialeweg tussen Roodevaart en Zevenbergen. De aard van de schade is niet vermeld.	
- Niet relevant, locatie en aard van de schade onbekend.	

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

Het raadplegen van de volgende collecties heeft relevante resultaten opgeleverd:

- Collectie 409: Gevechtsverslagen en -rapporten mei 1940.
- Collectie 492: De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie.
- Collectie 575: Bureau Inlichtingen/ Duitse verdedigingswerken.

De resultaten zijn in de onderstaande tabel opgenomen:

Collectie 409: Gevechtsverslagen en -rapporten mei 1940.

Inventaris 528017	Verslag met bijlagen van de commandant van het 6e grensbataljon majoor J.F.W. Hendriksz
9/10 mei 1940: Nederlandse 6 ^e grensbataljon krijgt de opdracht vanuit Lage-Zwaluwe op te rukken naar de Moerdijk.	
11 mei 1940: Franse troepen die te Breda gestationeerd waren werden als hulpstroepen voor de herovering van de Moerdijkbrug ingezet.	
Ik wil weer langs Zevenbergsche Hoek naar mijn Cp. terug- gaan, doch kan deze niet meer bereiken, door den aanval der Duitsche bommenwerpers, die gedurende ongeveer 2 uur lang duurt. Ook Zevenbergen schijnt in brand te staan en als we eindelijk naar Zevenbergen kunnen terugkeeren, is het reeds half donker.	
- Niet relevant, geen exacte locatie van oorlogshandelingen vermeld.	
Inventaris 528019	Verslag van de commandant van de 1e compagnie van het 6e grensbataljon 1e luitenant M.L.G. Brogtrop

10 mei 1940:

Te "Blauwe Sluis" werd de oprukkende compagnie plotseling uit Noord-Westelijke richting onder vuur genomen. Een verkenning patrouille berichtte dat de stellingen ten Zuiden der Moerdijkbrug reeds door vijandelijke troepen bezet waren.

Reeds tijdens het begin der aanval bleek de steun van artillerie noodzakelijk. Door het vijandelijk vuur uit de stellingen werd de compagnie op een behoorlijke afstand gehouden, terwijl achter de stellingen vijandelijke parachutisten ongehinderd konden landen.

De zware mitrailleurs konden met succes vijandelijke vliegtuigen onder vuur nemen.

Te ± 18.00 uur verschenen Nederlansche vliegtuigen, welke lichte bommen uitwierpen boven de door den vijand bezette stellingen. Kort hierop volgde een beschieting der stellingen door eigen artillerie. Aanvankelijk viel dit vuur te ver naar voren, doch later in de avond werd het gunstig verlegd en was de vij-

and genoodzaakt enkele bezette punten te verlaten en konden 2 secties der compagnie deze punten bezetten.

- Relevant, indicatie van oorlogshandelingen nabij het analysegebied.

Gedurende de nachtelijke uren bleef alles rustig. In de vroeg morgenuren echter werd door de vijand opnieuw het vuur geopend, nu evenwel uit meer Noordelijke richting, eveneens uit stellingen door de vijand bezet. Niettegenstaande het overmachtige vijandelijke vuur, konden op geregelde tijden, parachutisten en troepen onder vuur genomen worden. Aangezien het duidelijk was, dat zonder eigen artillerie onmogelijk de Moerdijkbrug bezet kon worden, werd om deze steun aan het Bataljon gevraagd. Mij werd medegedeeld dat geen verbinding meer te krijgen was met den Commandant de artillerie. Spoedig daarop ontving ik het bericht dat Fransche vechtwagens en mitrailleur afdeelingen het voorterrein zouden "zuiveren".

± 17.00 uur verschenen inderdaad enkele gevechtswagens, doch onmiddellijk hierop ontbrandde een hevig bombardement, waarop de Franschen onmiddellijke terugtrokken.

Ondertussen was de overmacht der vijandelijke troepen zo groot geworden, dat, zonder steun van zwaardere wapens, onmogelijk terrein gewonnen kon worden. Omsreeks middernacht beval de B.C. mij de compagnie te verzamelen te "Zwartenberg" nabij de markt.

- Relevant, indicatie van oorlogshandelingen nabij het analysegebied.

Inventaris 528019	Verslag van de commandant van de 1e compagnie van het 6e grensbataljon 1e luitenant M.L.G. Brogtrop
-------------------	---

Geen aanvullende informatie aangetroffen.

Inventaris 528020	Verslag van de commandant van de 2e compagnie van het 6e grensbataljon kapitein A.M.J. Mol
-------------------	--

Bij aankomst te Zevenbergschen Hoek heb ik de vijand direct ingesloten, vanaf Roodevaart. In het beginstadium was het kruispunt te Zevenbergschen Hoek in handen der Duitschers.

Tot aan den spoorweginnang te Zevenbergschen Hoek hebben wij langzamerhand, zoowel gewapende auto's als voetvolk teruggedreven.

Toch maakten wij ondanks dit alles regelmatig vorderingen. De luit. Scheygrond, welke bij Roodevaart op onze linkerflank aanviel, wist zelfs de daar aanwezige kazematten tusschen Lichtenburg en Moerdijk op den vijand te veroveren en te bezetten met zware verliezen voor den vijand.

Het was jammer dat nu en dan ons eigen artillerievuur in onze eigen gelederen terecht kwam.

Gewoonlijk vielen de eerste schoten op de punten, welke ik telefonisch op de kaart had aangegeven, zeer goed, maar telkens verplaatste het vuur zich nadien te veel naar onze richting.

Tegen den avond van den eersten dag kregen wij zoowaae de beloofde steun van twee Hollandsche vliegtuigen, welke met zeer veel succes bommen wierpen op de door de Duitschers bezette kazematten.

In den nacht van Vrijdag op Zaterdag om 1 uur ben ik namens de B.C. in samenwerking met 1 en 3-6 G.B. tot een nachtelijken aanval overgegaan.

Wij zijn ook voorwaarts gegaan; waar echter de aanval vanuit Blauwe Sluis en Lage Zwaluwe na verloop van tijd niet gesteund werd en wij bij verder voorwaarts gaan last kregen van eigen zware artillerie-vuur, moesten wij den strijd staken. Het vuur van den vijand werd steeds heviger, zoodat wij vermoedden dat er versterkingen van ten Noorden van de brug waren gekomen.

Bij aankomst der Franschen hebben deze in het geheel niets met mij beraadslaagd en hebben zij ongeveer 2 uur lang aan den buitenrand van het front rondgereden in den rug van mijn troepen. Zelfs hebben zij, alhoewel ik het tijdig heb medegedeeld aan den Franschen commandant, met pantserwagens onze troepen in den rug beschoten. Rond 18 uur zijn ze weer even plotseling verdwenen, als ze gekomen waren.

Rond 20 uur komen ze wederom terug en rijden zonder iets te vragen dwars door de vijandelijke linie naar de Moerdijkorug, worden daar teruggeslagen en hebben eenige verliezen.

Intusschen wordt de brug bij Terheyden door de Duitschers vernield, zoodat wij geïsoleerd komen te zitten. Gelukkig heeft de B.C. tijdig zijn Cp. naar Zevenbergen verplaatst.

Nadat de Franschen teruggeslagen werden, kwam eindelijk de Commandant mij verzoeken, hem op de hoogte te brengen van de situatie. Ik vroeg hem om zijn colonne pantserwagens meer uit elkaar dekking te laten zoeken. De geheele colonne stond n.m. bij mijn Cp. opeengehoopt.

- Relevant, indicatie van oorlogshandelingen nabij het analysegebied.

Inventaris 528021	Verslag van het grenswacht detachement Strijbeek van de 3e compagnie van het 6e grensbataljon door 1e luitenant K. Scheygrond. (De sectie van Scheygrond was gedurende de meidagen gedetacheerd bij de 2e compagnie van 6GB)
Duitse parachutisten nemen het gebied Lichtenburg – Lage Zwaluwe – Station Lage Zwaluwe in. Nederlandse troepen van het 6e grensbataljon proberen het gebied in handen te krijgen.	
Inventaris 528022	Verslag van de commandant van de 3e compagnie van het 6e grensbataljon 1e luitenant M.F.P.M.G. Janssen
Geen aanvullende informatie aangetroffen.	

Collectie 492: De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie.

Inventaris 3	Onderdeel B. De verdediging van Noord-Limburg en Noord-Brabant
10/11 mei 1941: Op diens bevel werden daarop 5 CX vliegtuigen van 1-1-1 Lv.R., gestationeerd op het vliegveld Bergen, voor het bombardement aangewezen. Ongeveer 16.50 waren de toestellen in de lucht, behalve dat van de escadrillecommandant, dat wegens een defect aan de achter mitrailleur niet vertrok. De escadrille vertrok met drie toestellen onder sergeant-majoor W. Warnaar, terwijl het toestel onder 2e luitenant H. C. Asjes aanvankelijk de escadrillecommandant inwachtte en daarna de opdracht afzonderlijk uitvoerde. Zeer laagvliegende werd de Moerdijk bereikt, waarna hoogte werd genomen en 29 bommen van 50 kg op een aantal der veld- versterkingen nabij station Lage Zwaluwe en de rijksstraatweg werden afgeworpen. De bommen lagen, blijkens de waarneming van 6 G.B., goed en het moreel der Nederlandse troepen werd hierdoor zeer verhoogd. Echter gelukte het slechts aan een sectie en de zich daarbij bevindende zware mitrailleurs, de uitwerking te benutten en ongeveer 500 m op te rukken. Omstreeks 18.00 kwam C.-2e Compagnie telefonisch in contact met de Commandant van de Groep Kil, aan wie hij artillerievuur verzocht op enkele met name genoemde dijken. Om 18.50 gaf de Artilleriecommandant aan 11-23 R.A. opdracht, vuurstoten op de aangeduide punten af te geven, terwijl de 25 Afd.A. te 18.35 opdracht kreeg, afsluitingsvuur te leggen op de zuidelijke landhoofden der bruggen over het Hollandsch Diep, teneinde het aanvoeren van Duitse versterkingen te belemmeren. Blijkens waarneming uit de voorste lijn van 6 G.B. lag het vuur van 11-23 R.A. aanvankelijk goed, doch het sprong later over de eigen infanterie heen naar het zuiden. Wellicht realiseerde de betrokken vuurleider zich niet dat in dit geval het vuur ter ondersteuning van de aanvalsinfanterie niet voorwaarts doch achterwaarts moest worden verlegd. Omstreeks een uur later werd opnieuw vuursteun gevraagd, thans tegen weerstandsnesten ten oosten van de spoorweg, welk vuur te 19.50 aan 11-23 R.A. werd opgedragen. Dit	

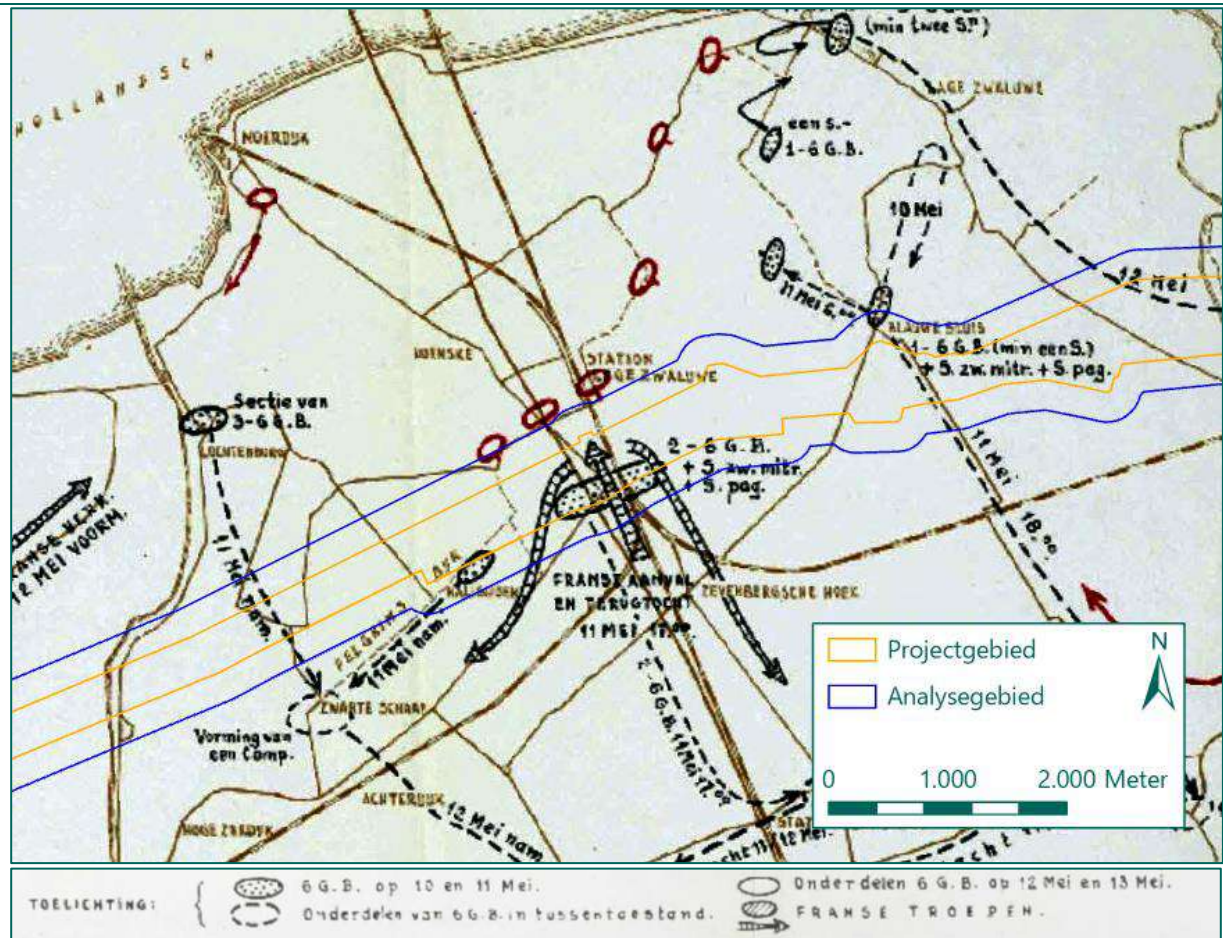
vuur viel ten dele te ver naar het oosten, ten gevolge waarvan C.-1e Compagnie met zijn onderdeel uit Blauwe Sluis naar Lage Zwaluwe uitweek. Ook hier vielen echter granaten, die de daken van twee percelen beschadigden, vier personen doodden en zes verwondden. Op voorstel van C.-2e Compagnie kwam een plan tot stand om op 11 Mei, na voorbereidend artillerievuur, te 1.00 een aanval te doen uitvoeren door de 1e en 3e Compagnie, terwijl de 2e Compagnie de vijand in front zou binden. Van Terheijden uit werd verbinding met de Artilleriecommandant van Groep Kil opgenomen en als gevolg daarvan werden afgegeven: te 23.18 een vuur van 11-23 R.A. vóór de 2e Compagnie, van 0.24—1.15 storende vuren van 25 Afd.A. bij station Lage Zwaluwe en 11 Mei 0.30 vuurstoten van 11-23 R.A. vóór de 1e Compagnie. Na van de voorgenomen aanval te hebben kennis gekregen keerde de 1e Compagnie omstreeks 23.00 naar Blauwe Sluis terug. De vijand deed, door herhaaldelijk af- geven van heftige vuurstoten, blijken beducht te zijn voor een nachtelijke aanval. Op het bevolen uur werd de voorwaartse beweging ingezet, doch tot een doorgezette aanval kwam het niet; slechts op de uiterste rechtervleugel behaalde de 3e Compagnie enige terreinwinst. Toen na het aanbreken van de dag valschermtroepen, die zich in het riet langs het Hollandsch Diep hadden verscholen, de opgerukte groepen flankerend onder vuur namen, weken deze weder op Lage Zwaluwe terug. Van de 1e Compagnie rukte de rechtersectie voorwaarts, doch deze geraakte onder vuur van de andere sectiën en week eveneens op Lage Zwaluwe uit, waar zij zich bij de 3e Compagnie aansloot. De overige sectiën van de 1e Compagnie ontdekten na het licht worden, dat de tegenover hen liggende kazematten verlaten waren, waarop zij deze bezetten en voorzagen van schietgaten in de rug- weer om vuur te kunnen brengen op de valschermjagers, die uit meer achterwaarts gelegen kazematten het verder oprukken verhinderden. Bij het aanbreken van de dag verschenen weder tal van Duitse vliegtuigen, die ook in het bruggenhoofd valschermtroepen, levensmiddelen en munitie afwierpen.

12 mei 1940:

De 1e Compagnie (min de sectie, die bij de 3e Compagnie was) trok zonder noodzaak terug op een punt 2 km ten noorden van Terheijden. De drie sectiën van de 2e Compagnie en de daarbij ingedeelde zware mitrailleurs te Zevenbergsche Hoek, trokken onder res. le luitenant J. F. Bertram drie km naar het zuiden. De 4e Sectie en de sectie van de 3e Compagnie te Lochtenburg (welke door de Duitsers waren aangevallen) trokken terug op Zwarte Schaap, midden tussen Zevenbergen en Zevenbergschen Hoek (ruim 2 km zuidoost van Lochtenburg). C.-6 G.B. zag geen heil meer in het handhaven van zijn bataljon tegenover het bruggenhoofd en deed zijn onderdelen, voor zoveel hij deze kon bereiken, verzamelen te Zwartenberg achter de Mark, 6,5 km ten zuiden van Lochtenburg. Behalve de 3e Compagnie bij Lage Zwaluwe kwamen de onderdelen van 6 G.B. in twee gescheiden groepen in contact met Franse troepen en trokken zij met deze geleidelijk op Antwerpen terug. In de nacht van 11 op 12 Mei was dus tenslotte nog slechts de 3e Compagnie bij Lage Zwaluwe aanwezig (zie schetskaart nr Z.II). C.-3e Compagnie, luitenant Jansen, kon op 11 Mei geen verband meer krijgen met de B.C. en ontdekte in de loop van 12 Mei, dat Duitse troepen uit het oosten in de richting van Blauwe Sluis oprukten.1) Hij slaagde er in de namiddag en avond in, met de drie sectiën (twee van de eigen Comp, en een van de 1e Comp.) over Hooge Zwaluwe en Geertruidenberg de brug bij Keizersveer te bereiken, waar hij zich aansloot bij het brugdetachment aldaar.

- *Relevant.*

Inventaris 4	Onderdeel B. De verdediging van Noord-Limburg en Noord-Brabant, kaarten
Kaart met daarop zichtbaar de situatie rond station Lage Zwaluwe te 10-13 mei 1940:	

- Relevant, indicatie van oorlogshandelingen nabij het analysegebied.

Inventaris 12 Onderdeel B. De krijgsverrichtingen op het Zuidfront-Vesting Holland

9/10 mei 1940: Een vliegtuig liet in duikvlucht twee bommen vallen naast het vuurleidingstoestel, waardoor de vuurleiding werd uitgeschakeld en vijf militairen werden gewond, waaronder de Bt.C, le luitenant E. J. H. Faber, die inmiddels met de andere luitenant van de batterij was aangekomen. De met gewonde luitenant P. S. van Teeckelenburgh deed de gewonden naar het barakkenkamp afvoeren, waar de tweede bij de batterij ingedeelde vaandrig H. van Dalfsen intussen de rustploeg had verzameld. Kort na deze bomaanval sprongen ten oosten van de batterij een groot aantal valschermjagers af tussen Moerdijk en de spoorweg, in het schootsveld van de in stelling staande 4e Sectie van 12 M.C. onder bevel van le luitenant J. M. Broekman. De bediening hiervan had echter tijdens de bomaanval dekking gezocht en vóórdat zij de stukken weder kon bemannen, werden deze door de Duitsers genomen, waarna de luitenant zich met zijn mannen overgaf. Andere groepen valschermjagers sprongen af nabij het station Lage Zwaluwe.

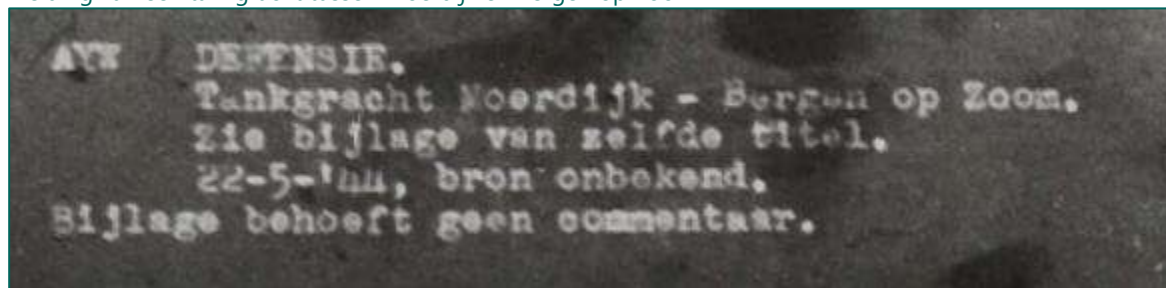
Het langst werd weerstand geboden door de 3e Sectie van 3-III-28 R.I. (verminderd met de stationswacht), die onder cadet-vaandrig C. M. de Weerd te Lage Zwaluwe was gelegerd. Deze nam front west stelling ter weerszijden van de weg naar Kikvors. Omstreeks 10.30 werd de sectie aangevallen door uit het westen oprukkende valschermjagers, die goede dekking vonden achter de bomen en de langs de weg gebouwde Nederlandse gevechtsofstellingen. Er ontwikkelde zich een hevig vuurgevecht, waarbij de 3e Sectie twee doden en twee gewonden verloor. Tengevolge van het weigeren van één der beide lichte mitrailleurs kregen de valschermjagers kans tot de stormaanval over te gaan, waarmede het pleit werd beslist. Afgezien van deze sectie was het bruggenhoofd Moerdijk omstreeks 7.00 in handen van de vijand, die zich thans in de Nederlandse versterkingen ter verdediging inrichtte tegen eventuele pogingen uit zuidelijke richting, om het bruggenhoofd te hernemen.

- Niet relevant, gevechten en luchtlandingen buiten het analysegebied.

Collectie 575: Bureau Inlichtingen/ Duitse verdedigingswerken.

Inventaris 402	Schaal/code/blz.: GB/6605/44; Omschrijving: Berichten AYU tot en met BAG betreffende: Gebouwen, legeringen, verdedigingswerken en versterkingen in gebruik door de Duitse Wehrmacht: in westelijk Noord-Brabant, troepen op Noord-Beveland, commandoposten in Roosendaal (met situatieschets) en garnizoenen in Amersfoort en Leiden. Verdedigingswerken en oefeningen op De Beer nabij Rozenburg, tankgracht tussen Moerdijk-Bergen op Zoom, palen in westelijk Noord-Brabant, Voorne-Putten en Rozenburg. Versterkingen in de Haarlemmermeer en Kralingse Plas. Wegversperring bij Overschie, verslag van werken in en om Den Briel met schets (schaal 1:10.000), voorbereidingen van vernielingen te Maassluis, kustbatterij ten noorden van Katwijk, hindernis en afbraak van gebouwen aan westzijde van Leiden en bunkers aan de westrand van Warmond. Munitieopslag in Roosendaal, depots in Amersfoort en bij de Kralingse Plas en opslag van benzine in Gorkum. Telefoonbunker te Roosendaal en belangrijke knooppunten van telefoonkabels in Midden- en Zuid-Nederland. Aanleg van een vliegveld bij Tilburg, beschrijving van vliegveld Deelen en vliegveld Bergen, radiostation te Schipluiden, bericht van de Air Ministry in London betreffende aanval op Stalag IVB bij Mühlberg Elbe en radio location vliegveld Deelen. Gebouwen in gebruik door de Duitse Wehrmacht in Utrecht en Amersfoort (bijlage kaart). Aanvoer van munitie bij Voorschoten. Communistische actie in kamp Vught: Communisten goed georganiseerde politieke (ondergrondse) organisatie, maar gevaar van machtsovername na de oorlog
----------------	--

Melding van een tankgracht tussen Moerdijk en Bergen op Zoom

Bijbehorende kaart zit niet bijgevoegd.

- *Niet relevant, exacte locatie niet vermeld.*

NIOD

In het NIOD is de toegang 077: Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West geraadpleegd. Dit heeft de volgende resultaten opgeleverd:

Toegang 077: Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West

Inventaris 1328	Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941.
-----------------	---

In de nacht van 24 op 25 oktober 1940 sloeg een bom in in een weide te Klundert, de bom explodeerde niet.

- *Niet relevant, geen exacte locatie bekend.*

Op 21 november 1940 werden in Lage Zwaluwe twee blindgangers gevonden op een akkerland. de Duitse *Luftwaffe* is ervan op de hoogte gesteld.

- *Niet relevant, geen exacte locatie bekend.*

Op 27 november 1940, om 6.30 uur, werd in Zevenbergen één brisantbom op een akkerland afgeworpen. Er werd geen schade aangericht.

- *Niet relevant, geen exacte locatie bekend.*

Op 28 november 1940, om 20.30 uur, werden in Klundert vier brisantbom op een akkerland afgeworpen. Eén bom kwam als blindganger in de grond terecht. Er werd geen schade aangericht.

- *Niet relevant, geen exacte locatie bekend.*

Op 10 februari 1941 kwamen om 21.00 uur te Made 13 bommen neer, waarvan 10 als blindganger in de grond achterbleven. De bommen kwamen in een bos terecht. Verder werd er te made een uitgebrande brandbom gevonden.

- *Niet relevant, geen exacte locatie bekend.*

Op 14 maart 1941, werden in Drimmelen twee blindgangers in een weiland nabij een boerderij aangetroffen. Vermoedelijk werden deze bommen reeds op 10 februari afgeworpen.

- *Niet relevant, geen exacte locatie bekend.*

BIJLAGE 4 ARCHIEFONDERZOEK INTERNATIONALE ARCHIEVEN

Voor het analyseren van de oorlogshandelingen binnen het analysegebied is gebruik gemaakt van documenten uit verschillende internationale archiefinstellingen. REASeuro beschikt over een uitgebreide collectie kopieën van documenten uit de Britse, Amerikaanse en Duitse archieven. Voor dit HVO-NGE hebben de volgende archiefinstellingen relevante resultaten opgeleverd:

- The National Archives (TNA) in Londen, Groot-Brittannië.
- National Archives and Records Administration (NARA) in College Park (MD), Verenigde Staten.
- Bundesarchiv-Militärarchiv (BaMa) in Freiburg, Duitsland.

The National Archives

REASeuro beschikt over bombardementsgegevens van verschillende Britse luchtmachteenheden die actief waren boven Nederland, zoals Second Tactical Air Force, Fighter Command, Coastal Command en Bomber Command. In de database is gezocht op de kaartvierkanten zoals weergegeven op de stafkaart (zie bijlage 6), op de onderliggende coördinaten, op plaatsnamen en data waarop bombardementen plaatsvonden. Dit heeft de volgende treffers opgeleverd:

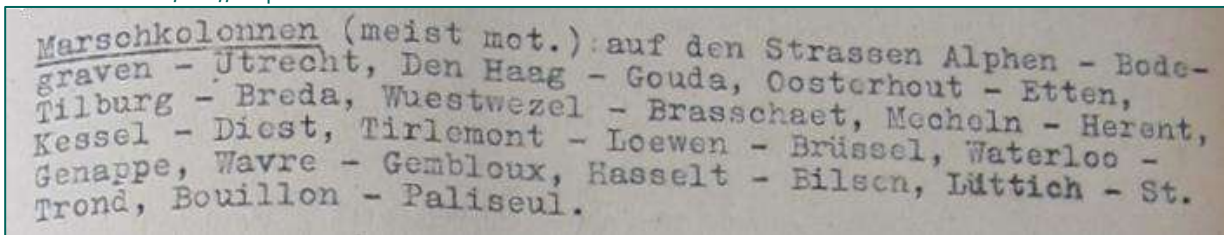
Datum	Bron	Omschrijving	Opmerking
13 september 1944	AIR 37/715 AIR 37/993 AIR 27/1157 AIR 27/1169	2nd Tactical Air Force: Een aanval op het station Lage Zwaluwe wordt afgeblazen vanwege het slechte weer.	Niet relevant, geen aanval uitgevoerd.
17 september 1944	AIR 37/715 AIR 37/993 AIR 27/1157 AIR 27/1169	2nd Tactical Air Force: 19 Typhoons van Wing 146, Squadron 193 en 197 bombardeerde het Station van Moerdrecht [Lage Zwaluwe] op qD.8747. Een totaal van 39 x 500 lbs bommen werd afgeworpen en het spoor werd vernield. Tevens 40 / 60 trucks vernield en een explosie en een oliebrand waargenomen.	Niet relevant, het station te Lage Zwaluwe ligt buiten het analysegebied.
5 oktober 1944	AIR 37/715	2nd Tactical Air Force: 10 Mosquitos van Wing 140 voeren een bombardement uit te op doelen in de omgeving Utrecht, Amersfoort, Deventer, Emmerich, Düsseldorf, Venlo en Utrecht. Daarnaast werden doelen beschoten op de kanaalsplitsing te qD.8445.	Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen met boordwapens wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.7.
21 oktober 1944	AIR 37/715 AIR 37/993 AIR 27/1169	2nd Tactical Air Force: Acht Typhoons van Wing 146, Squadron 197. De spoorwegkruising te qD.881467 werd met 15 x 500 lbs bommen aangevallen. Er werden 3 bijna-treffers gescoord. Veel bommen kwamen niet tot ontploffing. De aanval werd uitgevoerd tussen 12.00 uur en 12.40 uur.	Relevant, bombardement binnen het analysegebied.
	AIR 37/715 AIR 27/1737	2nd Tactical Air Force: 12 Spitfires van Wing 145, Squadron 340 vallen meerdere doelen aan in Nederland, waaronder de spoorbrug te qD.8847 met 4 x 500 lbs bommen. Er werden twee bijna-treffers gescoord. De aanval werd uitgevoerd tussen 11.25 uur en 13.35 uur.	Relevant, bombardement binnen het analysegebied.
	AIR 37/715 AIR 27/1157 AIR 27/1169	2nd Tactical Air Force: 10 Typhoons van Wing 146, Squadron 197 en 8 Typhoons van Wing 146, Squadron 193 wierpen in totaal 34 x 500 lbs af op het spoor te qD.8746. Het spoor werd op 6 plekken getroffen, waarvan 3 treffers te qD.881468 en 2 treffers op de spoordijk. De aanval werd uitgevoerd tussen 14.55 uur en 15.45 uur.	Relevant, bombardement binnen het analysegebied.

Datum	Bron	Omschrijving	Opmerking
30 oktober 1944	AIR 37/715 AIR 27/1726	2nd Tactical Air Force: 12 Spitfires van Wing 132, Squadron 331 bombardeerde transport (gemechaniseerd en paard getrokken) te qD.9348 en luchtafweergeschut te qD.8554 met 11 x 500 lbs bommen. De aanval werd uitgevoerd tussen 8.25 uur en 9.36 uur. Een toestel kon haar bommen niet afwerpen omdat het getroffen was door luchtafweer. Hoeveel bommen er werden afgeworpen per locatie is onbekend.	Relevant, bombardement binnen het analysegebied.
4 november 1944	AIR 37/716 AIR 37/994 AIR 27/1169 AIR 27/1559 AIR 27/1741	2nd Tactical Air Force: 16 Typhoons van Wing 146, Squadrons 197 en 266 (van beide acht toestellen) vallen meerdere ingegraven tanks en wapenopstellingen aan te qD.817452. Er werden 16 x 500 lbs bommen werden afgeworpen en 64 raketten werden afgevuurd. Met een bom werd één voltrefeer werd gescoord, de raketten troffen het doelgebied. De aanval werd uitgevoerd tussen 16.55 uur en 17.45 uur. Verder werd het gebied beschoten met boordkanonnen. Op qD.81654515 en qD.81754525 werden brandend aangetroffen voor de aanval	Relevant, bombardement binnen het analysegebied.

Daarnaast is gezocht naar gegevens van de Auster-squadrons. Deze squadrons waren uitgerust met kleine vliegtuigen die vijandelijke doelen doorgaven aan de eigen artillerie. Gegevens van dergelijke squadrons bieden meer informatie over artilleriebeschietingen. Het raadplegen van de gegevens van de Auster-squadrons heeft echter geen relevante informatie opgeleverd.

Bundesarchiv-Militärarchiv

Het BaMa beheert de archieven van de Duitse krijgsmacht tijdens de Tweede Wereldoorlog. De collectie is zwaar gehavend door gebeurtenissen tijdens de oorlog. Slechts ca. 2% van het archief van de Duitse luchtmacht (Luftwaffe) is bewaard gebleven. Deze collectie is vernietigd door bombardementen en opzettelijke archiefvernietiging. Ook de stukken van de landeenheden zijn door vernietiging tijdens terugtrekking van de Duitse Wehrmacht slechts fragmentarisch bewaard. REASeuro beschikt over een grote collectie stukken uit het BaMa. Het betreffen stukken van de Duitse Wehrmacht, Luftwaffe en Kriegsmarine die actief waren in Nederland. In deze collectie is gezocht naar stukken met betrekking tot het analysegebied. Dit heeft de volgende relevante resultaten opgeleverd:

RM 7 Seekriegsleitung der Kriegsmarine	
Inventaris 337	Heft 11: Lageberichte Luftwaffen-Führungsstab.- Kriegstagebuch Teil D 11: Luftwaffen-Führungsstab Ic, Lageberichte Bd. 10 9. - 23. Mai 1940
Acties van de <i>Luftwaffe</i> op 11 mei 1940:	
	
- Niet relevant, het bombardement op Zevenbergschen Hoek wordt niet specifiek vermeld.	

BIJLAGE 5 EOD EN MMOD: MUNITIERRUIMINGEN

In de munitieruimrapporten van de EOD van 1971 tot heden is gezocht naar geruimde NGE in of in de omgeving van het analysegebied. De munitieruimrapporten zijn wijder opgezet, zodat een goed beeld wordt verkregen van de soort NGE die zijn ingezet in de omgeving tijdens de oorlog. In de onderstaande figuur zijn alle munitieruimingen van de EOD nabij het analysegebied aangegeven. In veel gevallen is de exacte locatie niet gegeven. De locatieaanduiding is in die gevallen indicatief.

Figuur 44: Munitieruimingen EOD in of in de nabijheid van het analysegebied voor Deelgebied 2, Roosendaal - Geertruidenberg.

Alle voor dit deelgebied relevante MORA's zijn ingetekend in GIS en worden in een los Excel bestand aangeleverd.

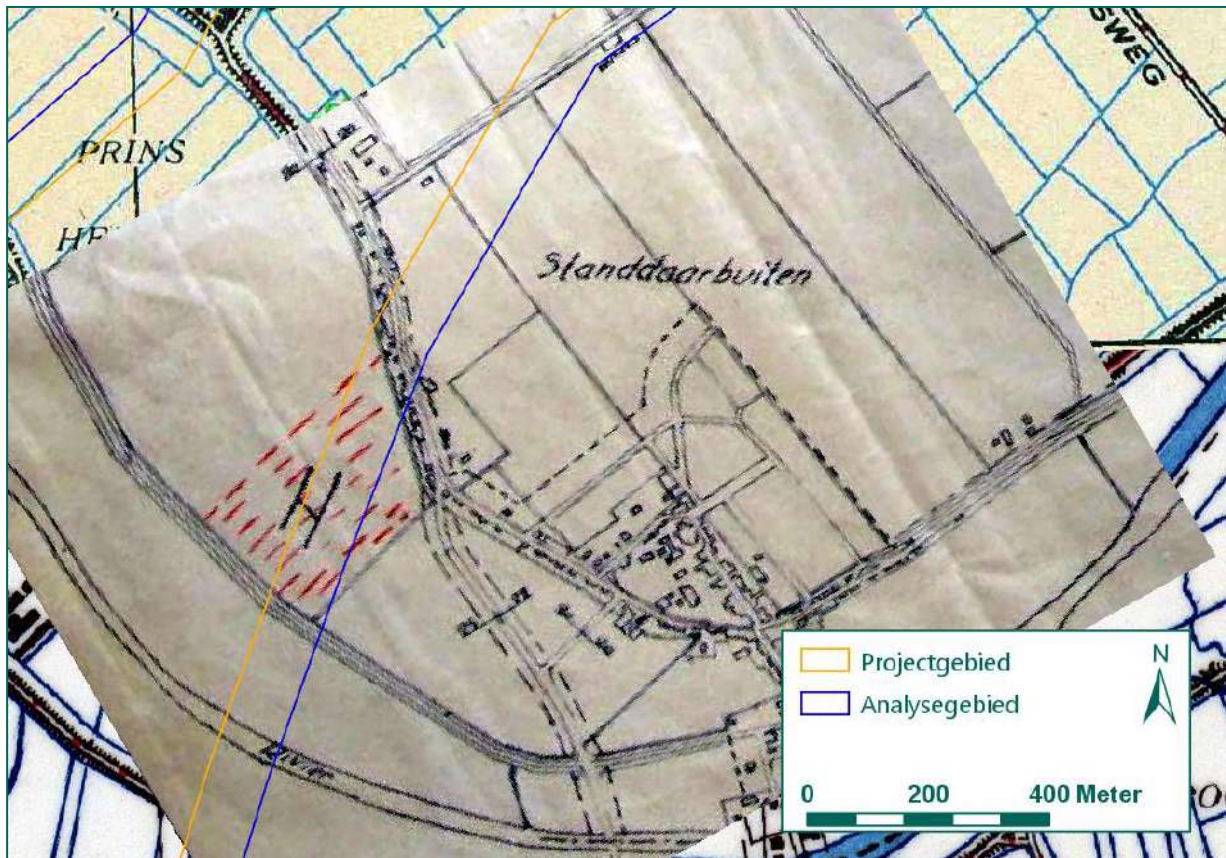
Naast het archief van de EOD is ook het archief van de MMOD geraadpleegd. De MMOD is een van de voorlopers van de EOD en heeft direct na de oorlog veel munitie geruimd. In sommige gevallen heeft de informatie uit het MMOD-archief overlap met de mijnevelden en de mijnenruimrapporten. Deze bronnen worden daarom niet in deze bijlage behandeld.

Voor de gemeente Roosendaal en Nispen is in het MMOD-archief een lijst aangetroffen waarop mijnen en blindgangers in de gemeente Roosendaal en Nispen zijn aangegeven. Dezelfde lijst is tevens aangetroffen in het gemeentearchief van Roosendaal en Nispen en in het provinciaal archief van Noord-Brabant, maar biedt geen relevante informatie voor het analysegebied. Deze bron biedt daarom geen nieuwe informatie. Daarnaast is in het archief van de MMOD een kaart opgenomen met daarop aangegeven achtergebleven munitie in de gemeente Roosendaal (zie Figuur 45). De bijbehorende lijst waar aangegeven staat wat er op de aangegeven locaties is aangetroffen, ontbreekt echter.

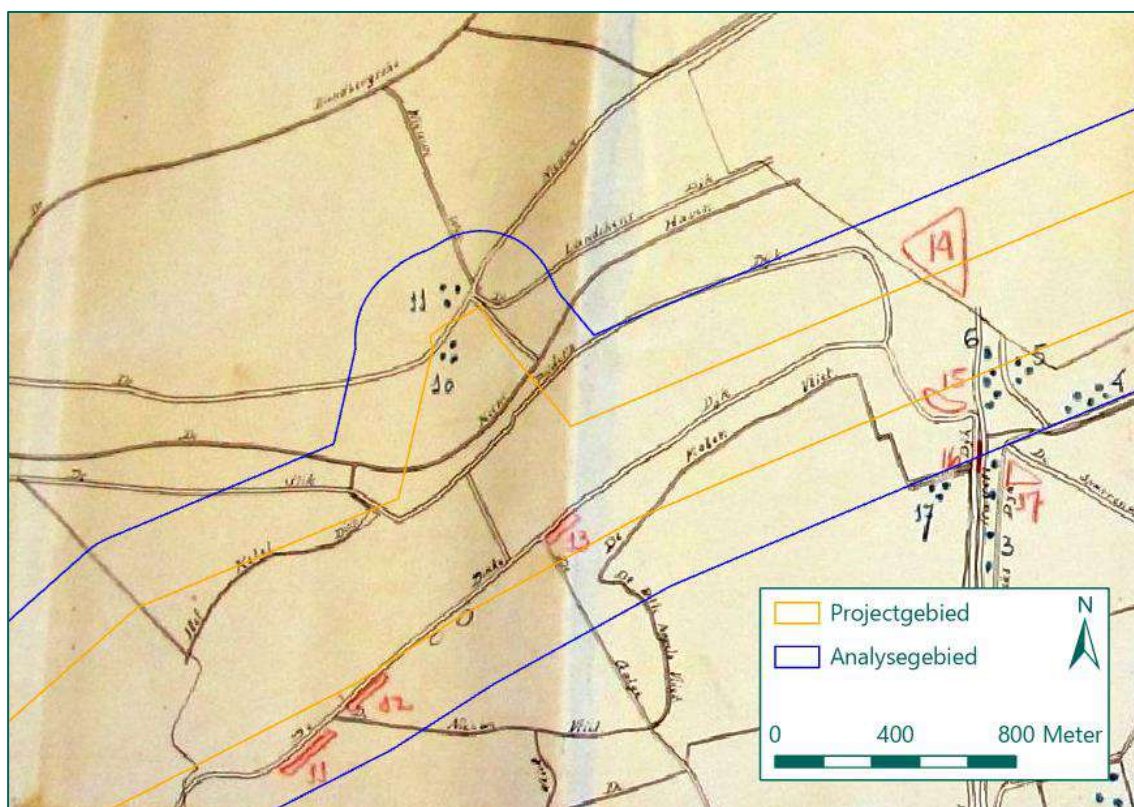
Figuur 45: Uitsnede van een kaart met aangetroffen munitie in de gemeente Roosendaal (Bron: Semi-Statistisch Informatiebeheer (SIB))

Binnen de gemeente Oud en Nieuw Gastel is melding gemaakt van het ruimen van Tellermijnen aan de Nieuw Gastelse Dijk. Deze loopt deels door het analysegebied, maar is in totaal enkele kilometers lang. Omdat de ruimlocatie niet exact is aangegeven levert deze melding verder geen relevante informatie op. Daarnaast is voor de gemeente Standdaarbuiten een kaart (Figuur 46) in het archief van de MMOD aangetroffen waarop zichtbaar is dat er een vermoedelijk mijnenveld ligt op een deel van het bouwland van C. Sweere (aangegeven met een I). Omdat er slechts gesproken wordt van een vermoedelijk mijnenveld, en er in andere bronnen geen bevestiging is aangetroffen van dit mijnenveld biedt deze informatie geen aanvullende informatie.

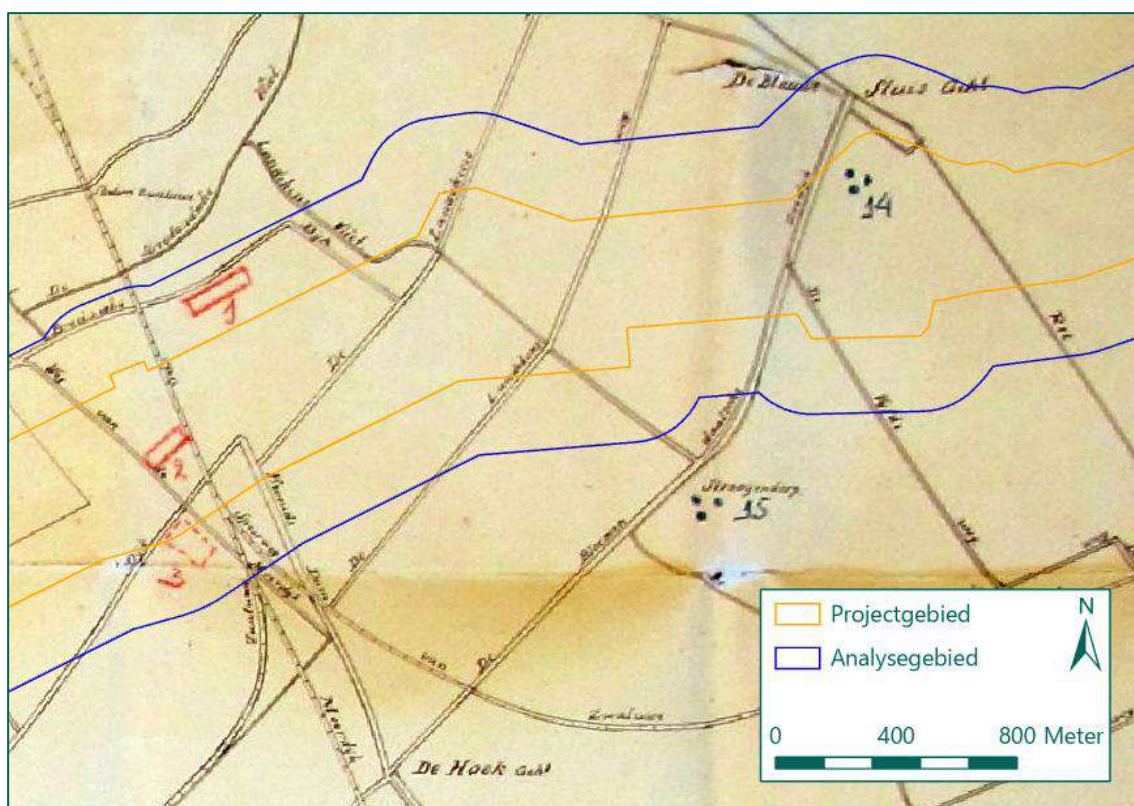

Figuur 46: Uitsnede van een kaart met vermoedelijke mijnevelden in de gemeente Standdaarbuiten (Bron: (SIB))

Voor de gemeente Zevenbergen is in het MMOD-archief een kaart met bijbehorende lijsten aangetroffen waarop mijnen en blindgangers in de gemeente Zevenbergen zijn aangegeven (zie Figuur 47 en Figuur 48). De lijsten zijn op 17 augustus 1945 opgesteld. Op alle binnen het analysegebied vallende nummers zijn granaten aangetroffen. Het type, de hoeveelheid en de toestand van de aangetroffen granaten is niet verder gespecificeerd. Op het bouwland van H. Bouwmeester, aan de Dikkendijk, werden antitankmijnen aangetroffen.

Figuur 47: Uitsnede van een kaart met aangetroffen munitie in de gemeente Zevenbergen (Bron: SIB).

Figuur 48: Uitsnede van een kaart met aangetroffen munitie in de gemeente Zevenbergen (Bron: SIB).

In het archief van de MMOD zijn meerdere lijsten opgenomen van aangetroffen mijnen en granaten binnen de gemeentegrenzen. Omdat er van de Gemeente Zevenbergen geen omnummeringslijsten beschikbaar zijn¹¹ kunnen de plekken waar de munitie is aangetroffen aan de hand van deze bronnen niet exact gelokaliseerd worden. Wel zijn van meerdere meldingen de straatnaam bekend, de locaties van de aangetroffen munitie zijn in die gevallen globaal bekend. Hieronder zijn meldingen opgenomen waarvan de straatnaam/buurt bekend is.

Op 3 februari 1945 werd op meerdere adressen in Zevenbergen melding gemaakt van achtergebleven munitie. Aan de Dikkendijk werd op de bouwlanden L198, L401, L238 en L245 melding gemaakt van aangetroffen landmijnen. Op de Koekoekdijk C6 en C37 werden tevens landmijnen aangetroffen. Op 31 maart 1945 wordt aan deze lijst toegevoegd dat te Blauwe Sluis G73 en achter woning D338 te Zevenbergschen Hoek. Verder zijn er op 6 december 1945 meldingen gemaakt van aangetroffen granaten aan de Pootweg D26 te Zevenbergschen Hoek en te Blauwe Sluis D51 te Zevenbergschen Hoek. Op onbekende datum is melding gemaakt van het aantreffen van mijnen te C11a, D135 en D137 aan de Landekensdijk te Zevenbergschen Hoek.

Ondanks dat de omnummeringslijsten missen vormen de meldingen uit het MMOD betreffende gemeente Zevenbergen wel een indicatie van oorlogshandelingen in en nabij het analysegebied.

In het archief van de MMOD zijn voor de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe meerdere lijsten opgenomen met daarin adressen waar NGE zijn aangetroffen. Het betreft hier een lijst die tevens in het gemeentearchief Hooge en Lage Zwaluwe is opgenomen (toegang 2536, inventaris 772). Daarnaast is er een kaart opgenomen met locaties van aangetroffen NGE in de gemeente Hooge en Lage Zwaluwe. De corresponderende lijst ontbreekt echter, de kaart is levert daarom geen niet bruikbare informatie op.

Voor de gemeente Geertruidenberg en Made en Drimmelen is binnen het archief van de MMOD geen aanvullende informatie aangetroffen.

¹¹ Bij het West-Brabants Archief, waar alle archiefstukken van de voormalige gemeente Zevenbergen liggen, is navraag gedaan naar deze lijsten. Omnummeringslijsten bleken echter niet aanwezig / bewaard.

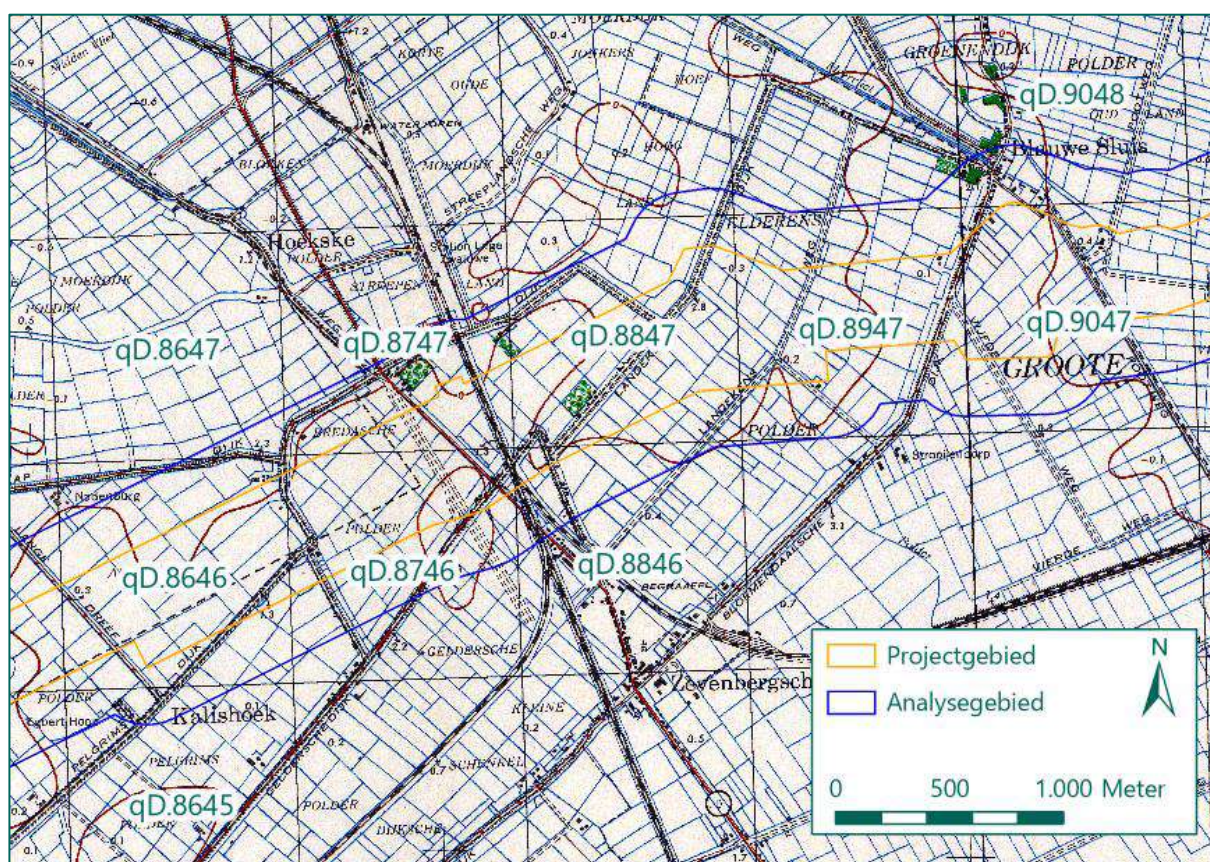
BIJLAGE 6 CARTOGRAFISCH MATERIAAL

Voor dit HVO-NGE is intensief gebruik gemaakt van kaartmateriaal. Dit kaartmateriaal is digitaal ontsloten in GIS. Het volgende kaartmateriaal is opgenomen in deze bijlage:

- Geallieerde stafkaart
- Defence overprint
- Mijnenveldkaart
- Topotijdreis
- Huidige topografische kaart

Geallieerde stafkaart

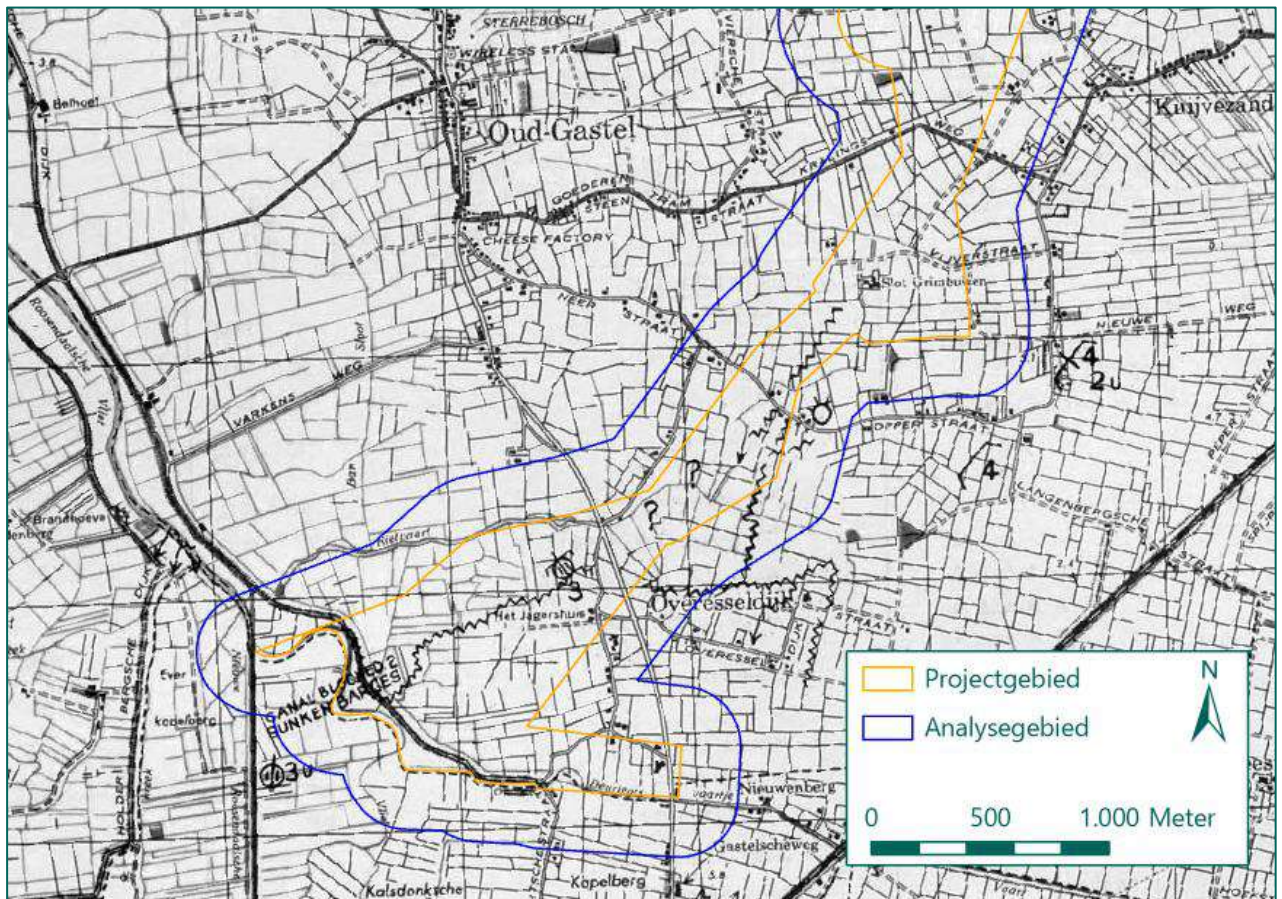
De geallieerde stafkaart is verkregen via het Kadaster en geeft een beeld van hoe het gebied er tijdens de Tweede Wereldoorlog uitzag. Stafkaarten zijn voorzien van een coördinatenstelsel gebaseerd op kaartvierkanten, het zogenaamde Nord du Guerre-coördinatenstelsel. Een kaartvierkant is een locatieaanduiding van één kilometer bij één kilometer. In sommige gevallen zijn de locaties op honderd meter (zescijferig coördinaat) en op tien meter (achtcijferig coördinaat) nauwkeurig. In stukken van land- en luchteenheden uit de Britse National Archives worden deze coördinaten gebruikt om locaties aan te duiden. Het analysegebied ligt op de geallieerde stafkaarten 9 SE Terheijden, 9 SW Zevenbergen, 16 NW Roosendaal, in de kaartvierkanten qD.7234, qD.7235, qD.7334, qD.7335, qD.7435, qD.7436, qD.7437, qD.7438, qD.7535, qD.7536, qD.7537, qD.7538, qD.7539, qD.7540, qD.7638, qD.7639, qD.7640, qD.7641, qD.7740, qD.7741, qD.7742, qD.7841, qD.7842, qD.7942, qD.7943, qD.8042, qD.8043, qD.8044, qD.8143, qD.8144, qD.8145, qD.8244, qD.8245, qD.8344, qD.8345, qD.8445, qD.8446, qD.8545, qD.8546, qD.8645, qD.8646, qD.8647, qD.8746, qD.8747, qD.8846, qD.8847, qD.8947, qD.9047, qD.9048, qD.9147, qD.9148, qD.9247, qD.9248, qD.9347, qD.9348, qD.9447, qD.9448, qD.9547, qD.9548, qD.9647, qD.9648, qD.9747, qD.9748, qD.9847, qD.9848, qD.9947 en qD.9948. In onderstaand figuur is een uitsnede van de geallieerde stafkaart 9 SE Terheijden inclusief het project- en analysegebied en kaartvierkanten weergegeven.

Figuur 49: Uitsnede geallieerde stafkaart 9 SE Terheijden met relevante kaartvierkanten (Bron: Kadaster).

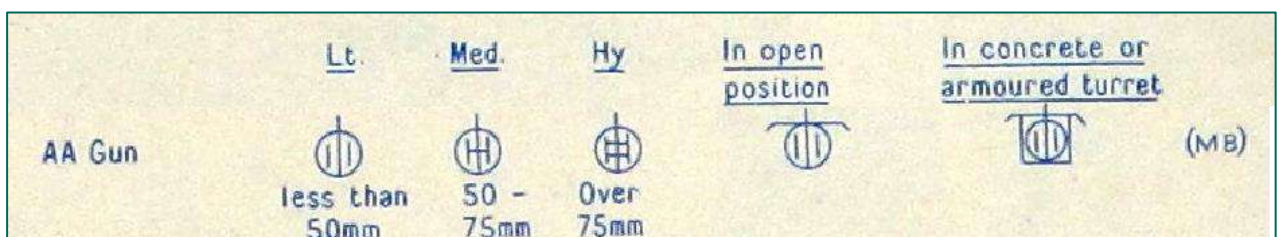
Defence overprint

Een defence overprint is een uitgave van een geallieerde stafkaart waarop vijandelijke posities en stellingen zijn aangeduid. De overprint geeft informatie over stellingen, frontlijnen en andere militaire informatie die werd verzameld door geallieerde inlichtingendiensten. De voor dit onderzoek beschikbare overprint, 16 NW Roosendaal, 17 oktober 1944 is afkomstig uit het LAC. Hieronder is het project- en analysegebied zichtbaar op deze overprint,

Figuur 50: Uitsnede defence overprint 16 NW Roosendaal (Bron: LAC).

Op overprint 16 NW Roosendaal, 17 oktober 1944 zijn binnen het analysegebied onder andere een geschutopstelling zichtbaar (identificeerbaar aan de hand van de Defence Legend¹², een uitsnede hiervan is zichtbaar in Figuur 51). Een verdere analyse aan de hand van luchtfoto's zal plaatsvinden in Paragraaf 8.1.

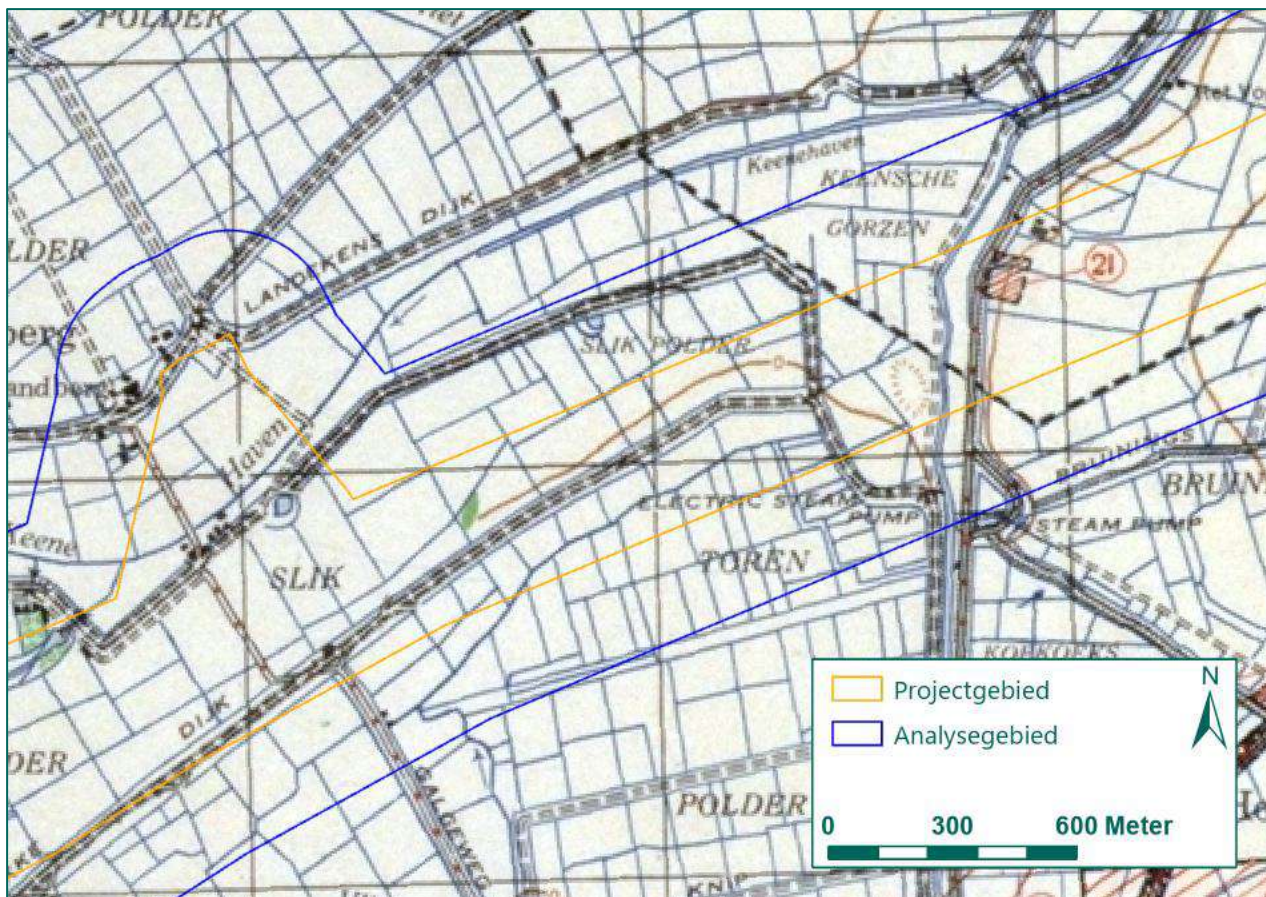

Figuur 51: Uitsnede uit de Defence Legend van het 'Office of the Allied Chief of Staff of the Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force'.

¹² De legenda van Defence Overprints opgesteld door het 'Office of the Allied Chief of Staff of the Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force'.

Mijnenveldkaart

Via de EOD is de mijnenveldkaart verkregen. Mijnenveldkaarten zijn stafkaarten waarop de mijnenvelden met rood zijn aangegeven. Binnen het analysegebied waren mijnenvelden of mijnenveldachtige gebieden aanwezig. Ten voorbeeld is dit zichtbaar gemaakt in Figuur 52. Deze mijnenvelden zijn zichtbaar op de volgende stafkaarten: 9 SE Terheijden, 9 SW Zevenbergen en 16 NW Roosendaal

Figuur 52: Uitsnede mijnenveldkaart 9 SW Zevenbergen (Bron: EOD).

Aan de hand van de ingetekende nummers op deze mijnenveldkaart kunnen de overeenkomstige mijnenruimrapporten worden opgezocht. De informatie uit de mijnenruimrapporten is verwerkt in onderstaande tabellen.

Kaart 9 SE Terheijden						
Nr.	Datum gelegd	Aantal en type gelegde mijnen	Datum geruimd	Aantal en type geruimde mijnen	Ontbrekende mijnen / opmerking	Relevantie
3	Onbekend	Onbekend	24 oktober 1945	Geen	Onbekend, geen mijnen aangetroffen omdat de mijnen waarschijnlijk al geruimd waren.	Niet relevant, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.
4	Onbekend	Onbekend	24 oktober 1945	Geen	Onbekend, geen mijnen aangetroffen omdat de mijnen waarschijnlijk al geruimd waren.	Niet relevant, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.
5	Onbekend	Onbekend	24 oktober 1945	Geen	Onbekend, geen mijnen aangetroffen omdat de mijnen waarschijnlijk al geruimd waren.	Niet relevant, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.

6	Onbekend	Onbekend	24 oktober 1945	Geen	Onbekend, geen mijnen aangetroffen omdat de mijnen waarschijnlijk al geruimd waren.	Niet relevant, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.
7	Onbekend	Onbekend	24 oktober 1945	Geen	Onbekend, geen mijnen aangetroffen omdat de mijnen waarschijnlijk al geruimd waren.	Niet relevant, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.
29	Onbekend	Onbekend	7 december 1945	Geen	Onbekend, verder geen relevante opmerkingen.	Niet relevant, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.

Kaart 9 SW Zevenbergen

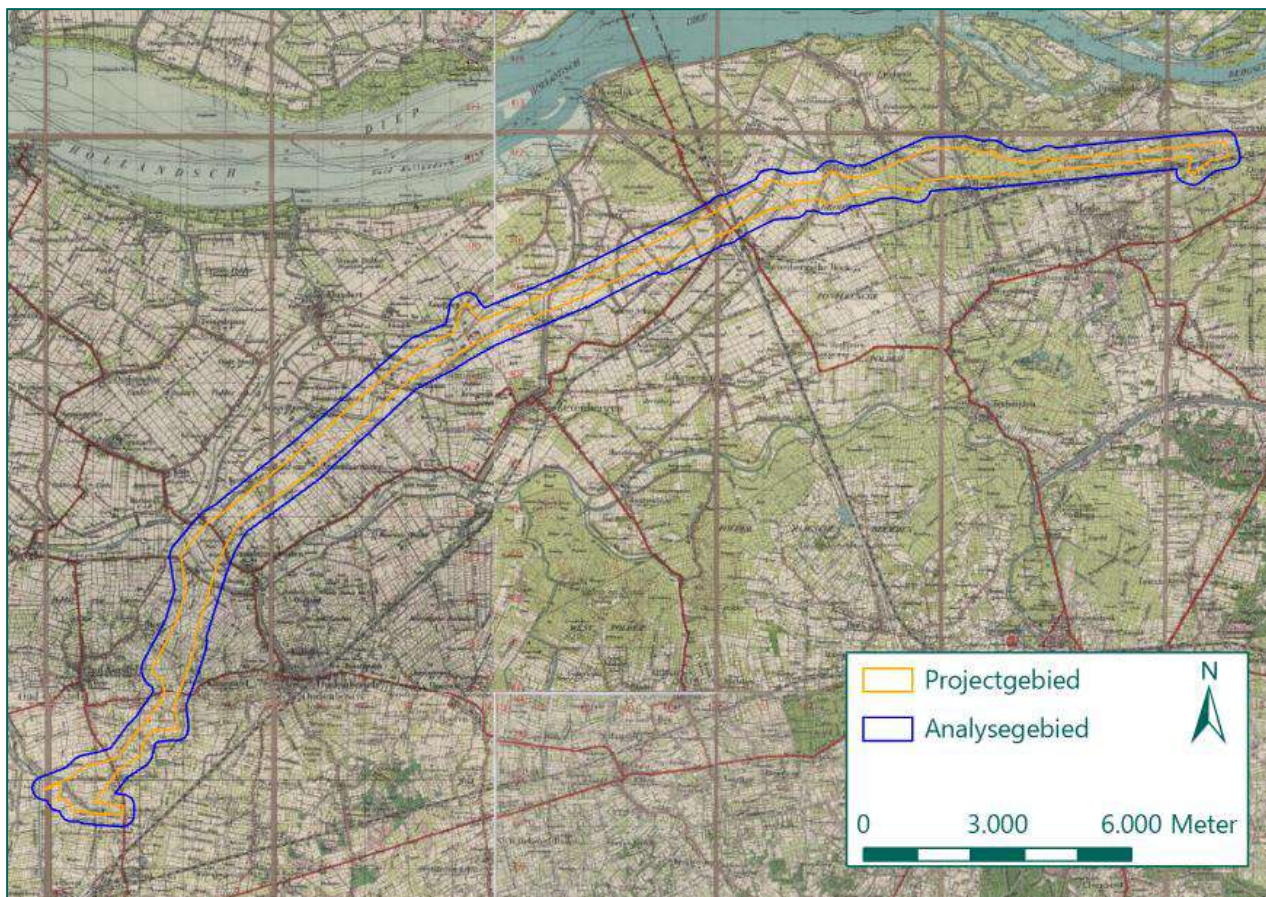
Nr.	Datum gelegd	Aantal en type gelegde mijnen	Datum geruimd	Aantal en type geruimde mijnen	Ontbrekende mijnen / opmerking	Relevantie
21	Onbekend	Onbekend	23 oktober 1945	Geen	Onbekend, geen mijnen aangetroffen omdat de mijnen waarschijnlijk al geruimd waren.	Niet relevant, onbekend of mijnen erachter zijn gebleven in het gebied.

Kaart 16 NW Roosendaal

Nr.	Datum gelegd	Aantal en type gelegde mijnen	Datum geruimd	Aantal en type geruimde mijnen	Ontbrekende mijnen / opmerking	Relevantie
28	Onbekend	Onbekend	17 december 1945	2 Tellerminen 42	Onbekend welke mijnen ontbreken. De mijnen werden in een sloot aangetroffen, vermoedelijk gedumpt tijdens de Duitse aftocht.	Relevant, mijnenverdacht gebied, waarbinnen mijnen zijn aangetroffen.

Topotijdreis

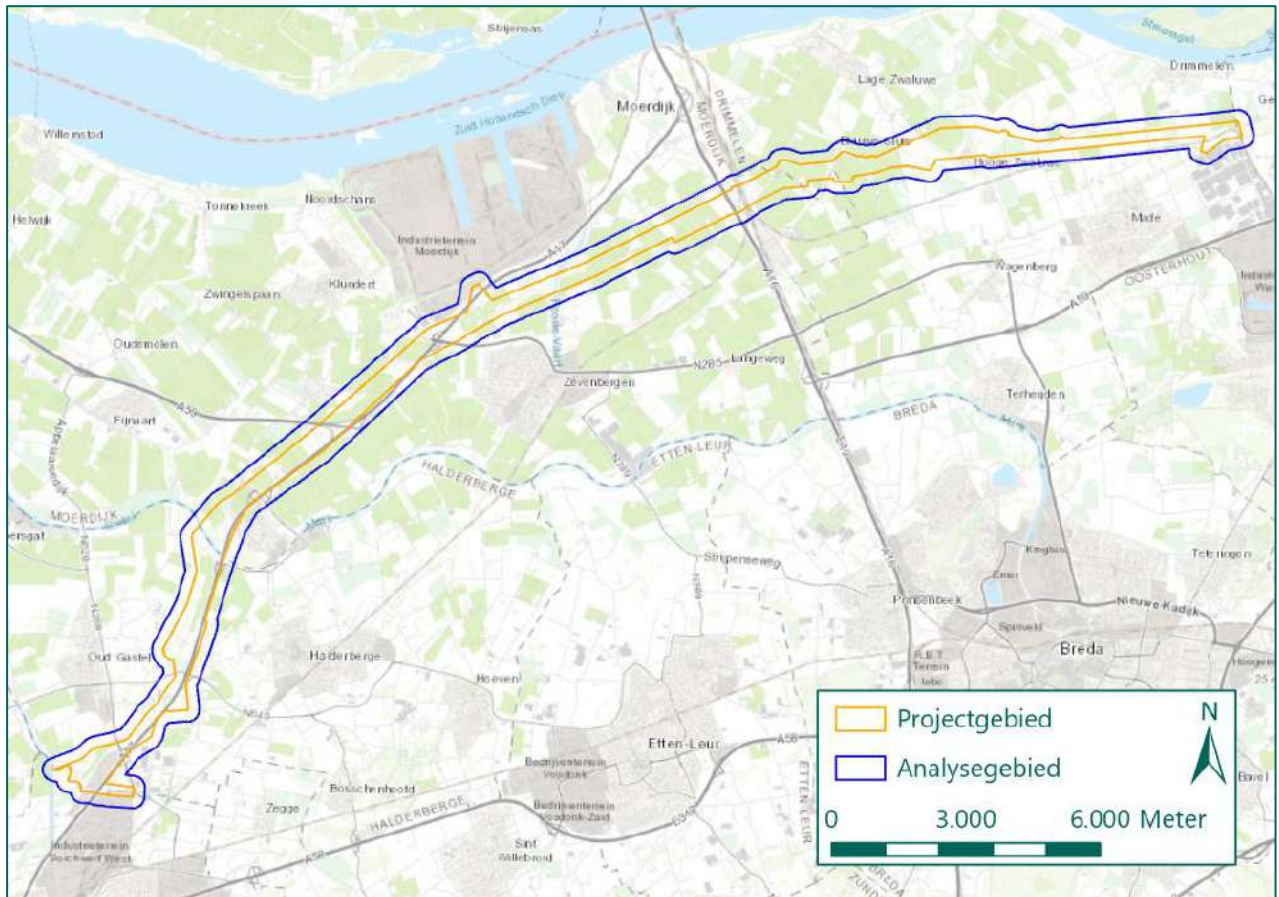
Op topotijdreis.nl staan de kadastrale kaarten van Nederland in de periode 1815 tot heden. Verschillende jaren van kadastrale kaarten zijn door REASeuro in GIS te openen. Op deze wijze kunnen kaarten van het analysegebied van vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog worden vergeleken. Als voorbeeld is de kaartlaag van 1943 weergegeven in Figuur 53.

Figuur 53: Uitsnede kaartlaag 1943 (Bron: Topotijdreis).

Huidige topografische kaart

De huidige topografische kaart is afkomstig van ESRI, de ontwikkelaar van GIS. Deze kaartlaag is dermate nauwkeurig dat deze bruikbaar is voor het inpassen van overig kaartmateriaal en voor het nauwkeurig weergeven van NGE-Risicogebieden. Een uitsnede van deze kaart is weergegeven in Figuur 54.

Figuur 54: Uitsnede huidige topografische kaart (Bron: ESRI).

BIJLAGE 7 V-WAPENS

Met speciale wapens, de zogenaamde Vergeltungswaffen (vergeldingswapens of V-wapens), tracht het Duitse leger vanaf 1944 de oorlog te winnen.

De V1 staat voor Vergeltungswaffe 1 en was het eerste onbemande straalvliegtuig met explosieven. Van de V1 zijn er meer dan 30.000 geproduceerd. Een groot deel is afgevuurd vanaf verschillende locaties in Nederland.

Specificaties:
 Lengte: 833 cm
 Diameter: 84 cm
 Spanwijdte: 537 cm
 Gewicht: 2.150 kg
 Explosieve inhoud: 500-1.000 kg
 Bereik: ca. 300 km

Daarnaast ontwikkelen de Duitsers de V2. Dit is de eerste ballistische raket met explosieven. Deze raket wordt verticaal gelanceerd op doelen in Antwerpen en Londen, onder andere vanuit Nederland. Er zijn gedurende 1944 en 1945 drie- à vierduizend V2's gelanceerd. Geen van deze kwamen binnen het analysegebied tot ontploffing.

De website <http://vergeltungswaffen.nl/> geeft een overzicht van de in Nederland neergekomen V-wapens. Deze website is geraadpleegd en in onderstaande figuur worden de V1 inslagen binnen 200 meter van het analysegebied getoond. De informatie is chronologisch uitgewerkt in tabelvorm. De positionering van V-wapen inslagen door www.vergeltungswaffen.nl is vaak indicatief weergegeven en de bronvermelding is niet altijd volledig is. De informatie van de website wordt in dit onderzoek gebruikt naast andere bronnen.

Figuur 55: Uitsnede van de huidige topografische kaart met daarop de locaties waar de V-Wapens in het analysegebied neerkwamen (Bron: <https://vergeltungswaffen.nl>).

In de onderstaande tabel zijn de nabij het analysegebied terecht gekomen V-Wapens opgenomen.

V-nummer	Datum	Plaats	Adres	Details / Relevantie
V0289	31 december 1944	Den Hout	Zeggepolder	Niet relevant, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.
V0315	1 januari 1945	Den Hout	Zeggepolder	Niet relevant, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.
V2341	11 februari 1945	Klundert	Op een terrein tussen de Noordschans en Roode Vaart	Niet relevant, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.
V0926	19 februari 1945	Standdaarbuiten	Op 500 meter ten zuiden van de openbare weg "de Kreek" in de Oudlandsche polder	V1 was niet tot ontploffing gekomen en heeft geen schade aangericht. Exacte locatie niet bekend.
V1149	26 februari 1945	Zevenbergen	Op 100 meter van de rijksweg Breda-Moerdijk in een akker	Niet relevant, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.
V1225	2 maart 1945	Standdaarbuiten	In de Oudlandschepolder ter hoogte van de 2de Kruisweg op 50 meter afstand van de boerderij van de heer D. Hagens	Niet relevant, geen specifieke locatie bekend. Naar aanleiding van het neerkomen en ontploffen van een V1 wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend, zie paragraaf 3.3.9.

Tabel 15: V-Wapen inslagen nabij het analysegebied.

BIJLAGE 8 OVERZICHT LUCHTFOTO'S

In het geraadpleegde bronnenmateriaal zijn aanwijzingen van oorlogshandelingen aangetroffen, het betreft hier indicaties van grondgevechten, bombardementen, artilleriebeschietingen en de aanwezigheid van militaire infrastructuur. Naar aanleiding van deze oorlogshandelingen zijn luchtfoto's geraadpleegd, waar mogelijk van voor- en na de oorlogshandeling. De luchtfotocollecties van de Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties (Wageningen UR) Topografische Dienst Kadaster Zwolle, afdeling GEO-informatie (Kadaster), Luchtfotocollectie van de National Collection of Aerial Photography (NCAP), Luchtfotocollectie Luftbilddatenbank in Estenfeld, Duitsland, zijn geraadpleegd. Bij het bestellen van luchtfoto's is getracht rekening te houden met de schaal, kwaliteit en datum van de foto's. Met betrekking tot de datum is het uitgangspunt de datum van relevante oorlogshandelingen. Deze criteria in acht nemend is het niet mogelijk gebleken het gehele analysegebied te dekken met luchtfoto's van kort na de bevrijding.

Luchtfoto's van tijdens de Tweede Wereldoorlog:

Collectie / sortie	Fotonummer	Datum	Bron
H-0030	0232	25 juli 1940	NCAP
812	0601	12 oktober 1941	Kadaster
	0901		
7220	3011	1 mei 1944	
791	4258	12 september 1944	
800	3148		
2848	4162		
	4164		
	4166		
	4259		
2866	3386	13 september 1944	
	4375		
	4377		
	4379		
	4381		
	4383		
013/09	4021	16 september 1944	Wageningen UR
2959	3048	17 september 1944	Kadaster
2983	3158	19 september 1944	
	3162		
	3164		
	3166		
400/1344	3186	21 oktober 1944	
	3188		
	3190		
	4157		
	4182		
	4186		
4/1157	3062	28 oktober 1944	Wageningen UR
	3144		
	4064		
1157	3201		Kadaster
R/1225	4026	4 november 1944	Luftbilddatenbank
	4029		NCAP
	4031		
	4057		
R/1236/4	3039	6 november 1944	
	3041		

	3043		
	3045		
R/1298/4	4049	19 november 1944	
	4051		
	4054		
206/08	3151	29 december 1944	Wageningen UR
	3153		
	3155		
	3157		
	3159		
	3161		
	3163		
	3166		
US7-3738	4120	31 december 1944	NCAP
43	8393		Kadaster
7494	3108		

Tabel 16: Overzicht luchtfoto's.

In tekening 01A, 01B, 01C zijn de luchtfoto's ingepast.

BIJLAGE 9 IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE ONDERZOEKEN

In het verleden zijn verschillende NGE-bodemonderzoeken uitgevoerd die overlappen met het analysegebied van het voorliggende HVO-NGE. Het betreft onderzoeken die zijn opgesteld naar het WSCS-OCE, maar ook naar de voorloper hiervan, het BRL-OCE. Omdat onderzoeken die zijn opgesteld naar de richtlijnen van het BRL-OCE niet meer voldoen aan de huidige eisen voor een HVO-NGE bieden deze onderzoeken geen aanvullende informatie op. Wel worden de onderzoeken die zijn opgesteld naar de richtlijnen van het BRL-OCE hieronder genoemd ter informatie:

Opsteller	Datum / kenmerk	Titel
Saricon	16 juni 2007 / 72274-VO-10	Vooronderzoek Conventionele Explosieven, Masterplan Spoorhaven: Roosendaalse Haven & Spoorhaven fase 1 en 2
REASeuro	2 november 2009 / RO-090160	Vooronderzoek Rapport Probleeminventarisatie Logistiek Park Moerdijk. Opsporing Conventionele Explosieven
Provincie Zeeland	2009 / n.v.t.	Niet gesprongen explosieven in Zeeland
REASeuro	8 januari 2010 / RO-090194	Vooronderzoek Rapport Probleemanalyse Logistiek Park Moerdijk. Opsporing Conventionele Explosieven
Leemans Speciaalwerken	18 mei 2012 / S2012.047	Vooronderzoek bestaande uit een probleeminventarisatie naar conventionele explosieven uit de Tweede Wereldoorlog in de gemeenten Halderberge, Roosendaal en Steenbergen

Tabel 17: Overzicht geraadpleegde in het verleden uitgevoerde onderzoeken opgesteld naar de richtlijnen van het BRL-OCE.

Daarnaast zijn onderzoeken die zijn opgesteld naar de richtlijnen van het WSCS-OCE geanalyseerd. In de onderstaande tabel zijn de relevante onderzoeken genoemd. Vervolgens is per onderzoek aangegeven wat de relevantie is voor het huidige onderzoek.

Nr.	Opsteller	Datum / kenmerk	Titel
1.	ECG	22 juli 2009 / 146-009-ER-00	Eindrapportage explosievenonderzoek in het opsporingsgebied Buisleidingenstraat te Roosendaal.
		Mei 2010 / 257-009-PIA-001	Probleemanalyse naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in het onderzoeksgebied Buisleidingenstraat Bergen op Zoom – Schelde Rijnkanaal.
		30 mei 2011 / 257-009-DE-01	Rapportage detectieonderzoek "Buisleidingenstraat fase 3"
		15 december 2011 / 257-009-ER-01	Eindrapportage benaderonderzoek 'Buisleidingenstraat, fase 3.'
		29 oktober 2012 / 278-011-ER-01v01	Eindrapportage detectie- en benaderonderzoek 'Leidingstraat fase 4, gemeente Albrandswaard
		9 juli 2013 / 278-011-ER-02	Samenvatting detectie- en benaderonderzoeken Leidingstraat Nederland fase 1 t/m 4 (betreffende rapporten 217-007,274-008,146-009,278-011)
2.	REASeuro	29 november 2013 / RO-130009	Historisch vooronderzoek Borssele-Tilburg 380KV Deeltracé 4.
3.	AVG Explosieven Opsporing Nederland	4 februari 2015 / 1362028-VO-03	Vooronderzoek, Leidingtracé Zevenbergen-Breda.
4.	Bombs Away	11 december 2015 / 15P080	Vooronderzoek Conventionele Explosieven

			Baggeren Mark-Vliet Systeem 2016 Gemeenten Roosendaal & Steenbergen
--	--	--	---

Tabel 18: Overzicht geraadpleegde in het verleden uitgevoerde onderzoeken.

1. ECG, diverse rapportages betreffende Buisleidingstraat tussen Rilland en Roosendaal, 2009-2013

In een digitale bespreking (12 juli 2021) met TenneT en Arcadis is aan het licht gekomen ECG enkele onderzoeken betreffende de Buisleidingstraat tussen onder andere, Roosendaal en Bergen op Zoom, heeft uitgevoerd. Hoewel deze onderzoeken in de eerdere versies van de voorliggende rapportage nog niet waren behandeld, zullen deze voor versie 8.0 wel worden geanalyseerd. De diverse rapportages betreffende detectie- en benaderonderzoek, zogenaamde Proces verbalen van Oplevering (PvVO's), uitgevoerd door ECG ter plaatse van de Buisleidingstraat zijn door Arcadis in 2021 aangeleverd aan REASeuro. Enige toelichting van deze rapportages is noodzakelijk. De aangeleverde PvVO's zijn allen gebaseerd op de input uit het ECG rapport ECG rapporten 146-009 en 257-009, welke hun beginselen kennen in respectievelijk 2009 en 2010. Hierbij dient vermeld te worden dat de door ECG getrokken conclusies afwijken van de conclusies die REASeuro trekt in voorliggende rapportage. In de ECG rapporten 146-009 en 257-009 wordt gewerkt met verschillende 'Fasen'. Het projectgebied van voorliggend rapport ligt in binnen 'Fase I' en 'Fase II' van de ECG rapporten.

Rapportage 146-009 bevat de uiteenzetting over de op CE verdachte gebieden in het onderzoeksgebied. Alle PvVO's van ECG gelegen ter plaatse van de projectlocatie van voorliggend rapport die aan REASeuro zijn aangeleverd, zijn gebaseerd op deze rapportage. Er zijn dus enkel detectie en benaderingswerkzaamheden uitgevoerd ter plaatse van de gebieden die in 2009 als verdacht zijn aangemerkt door ECG. De overige gebieden, die door REASeuro ook als verdacht zijn aangemerkt, zijn niet nader onderzocht. Uit de rapportage van ECG (146-009) is afgeleid dat diverse gebieden zijn vrijgegeven door de firma ECG. Hierbij zijn binnen 'Fase I' en 'Fase II' onderstaande zoekdoelen gehanteerd.

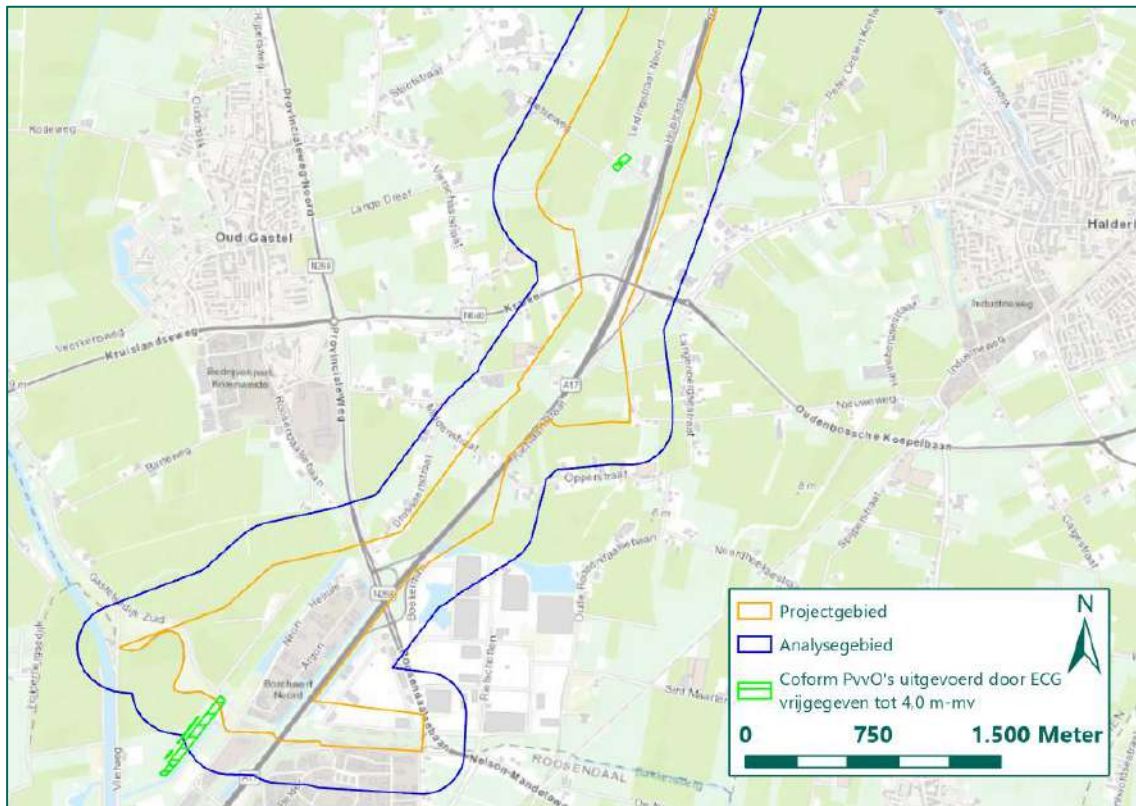
- **Geschutmunitie, mortiermunitie, raketten en geleide wapens**
zoekdoel: diameter vanaf 50mm
- **Klein-Kaliber Munitie, hulzen, handgranaten, geweergrenaten, explosieve stoffen en pyrotechnische middelen**
zoekdoel: niet gericht naar zoeken, maar bij aantreffen veiligstellen. Tevens beslist de senior OCE-deskundige (in overleg met de opdrachtgever) of de zoekmethode dient te worden herzien wanneer genoemde artikelen aangetroffen worden.
- **Mijnen**
zoekdoel: tenzij uit het vooronderzoek feitelijke aanwijzingen zijn gebleken, niet gericht naar zoeken, maar bij aantreffen veiligstellen. Tevens beslist de senior OCE-deskundige (in overleg met de opdrachtgever) of de zoekmethode dient te worden herzien wanneer genoemde artikelen aangetroffen worden.

Figuur 56: Zoekdoelen binnen 'Fase I' en 'Fase II' afkomstig uit het rapport van ECG (Bron: ECG Rapportage 149-009-ER-00).

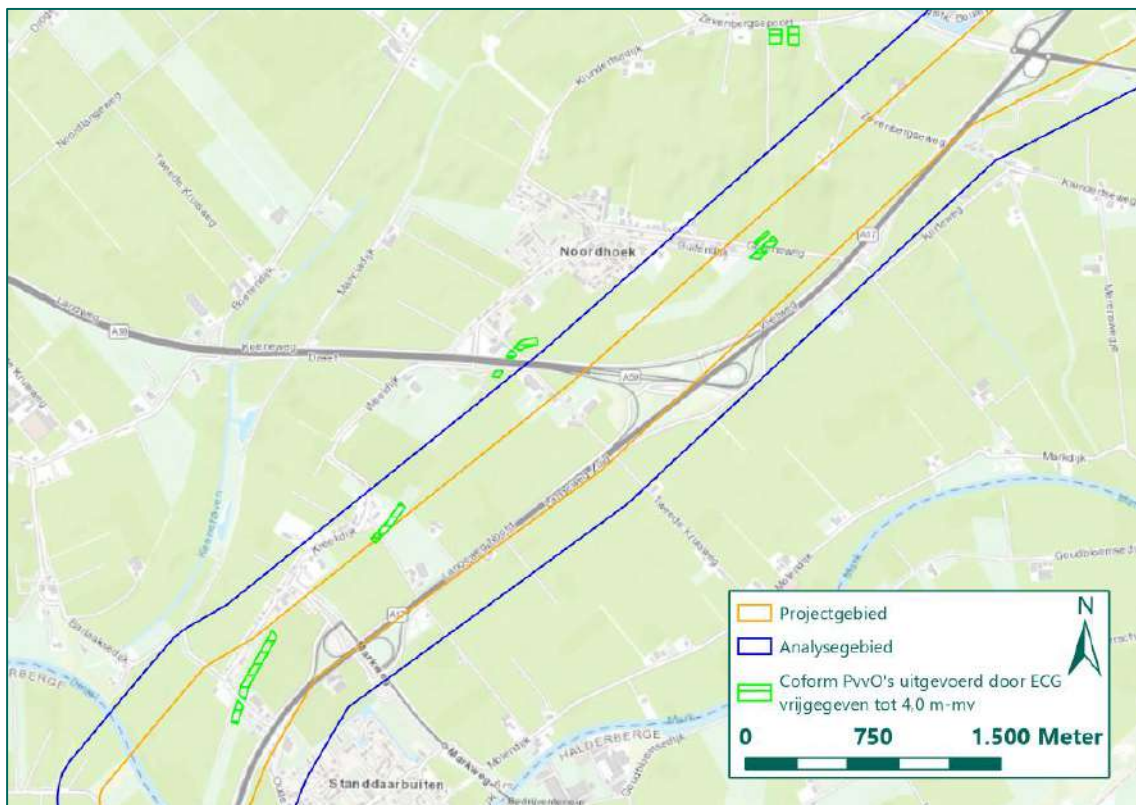
Verder bevat rapport 278-011 van ECG op pagina 5 de volgende zinsnede: '[n]a de detectiefase [...] de gedetecteerde verdachte objecten [zijn] benaderd. Totaal zijn in fase 17 explosieven aangetroffen. Deze explosieven zijn aangetroffen binnen fase 1 op het tracé van Bergen op Zoom tot Roosendaal'. Uit de rapportages heeft REASeuro niet kunnen herleiden waar de munitie exact is aangetroffen. Wel is duidelijk dat binnen het tracé Bergen op Zoom-Roosendaal sprake is van aangetroffen en geruimde NGE.

REASeuro onderschrijft de conclusies van de PvVO's van ECG. Echter, zoals bovenstaand al vermeld: slechts een deel van het door REASeuro afgebakende NGE-Risicogebied is gedetecteerd en vrijgegeven door ECG, waardoor een deel van het NGE-Risicogebied resteert. De door ECG vrijgegeven delen van het tracé zijn door REASeuro nader geanalyseerd. Aan de hand van het rapport van ECG is vastgesteld tot hoe diep de locatie verschillende locaties zijn vrijgegeven. De vrijgegeven gebieden die binnen het projectgebied van voorliggende rapportage (Deelgebied 2) zijn gelegen, zijn vrijgegeven tot 4,0 m-mv. In enkele gevallen leidt de conclusie van ECG tot het vervallen van een deel van de door REASeuro afgebakende NGE-Risicogebieden. Dit afvallen van delen van de NGE-Risicogebieden is afhankelijk van het zoekdoel zoals gehanteerd door ECG en de diepte van vrijgave ten opzichte van de maximale penetratiediepte binnen een specifiek NGE-Risicogebied. In onderstaand figuur zijn de door ECG vrijgegeven gebieden weergegeven. In de

meegeleverde GIS-bestanden zijn de conclusies van ECG vergeleken met de afbakeningen van NGE-Risicogebieden door REASeuro.

Figuur 57: Vrijgegeven gebieden zoals geconcludeerd uit de bodemonderzoeken van ECG (Bron: ECG).

Figuur 58: Vrijgegeven gebieden zoals geconcludeerd uit de bodemonderzoeken van ECG (Bron: ECG).

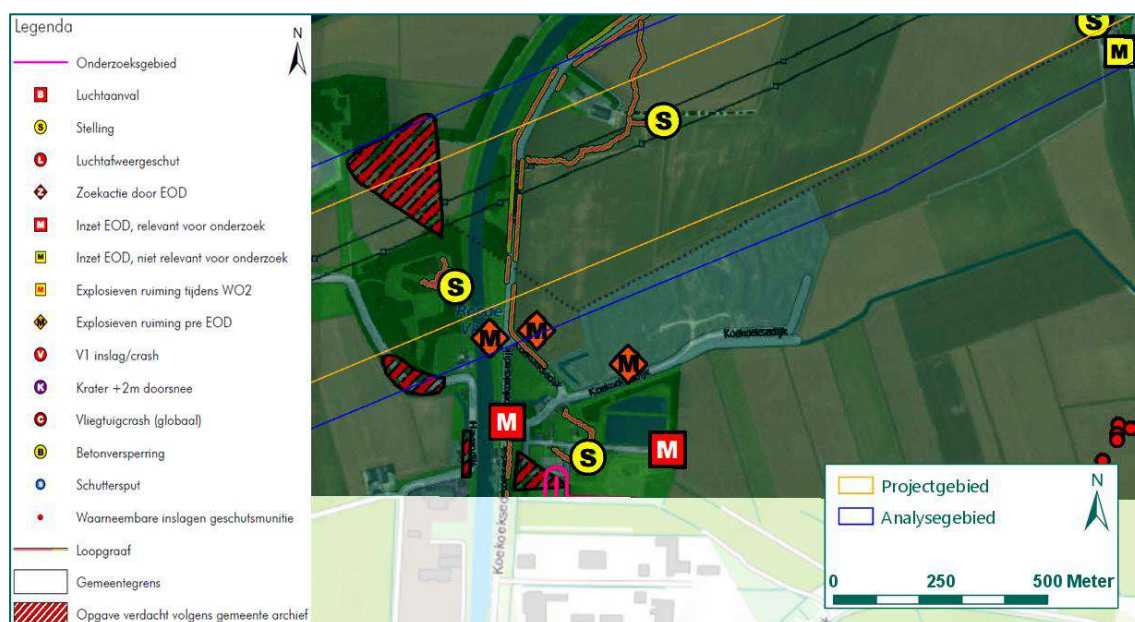
Concluderend kan gesteld worden dat de aangeleverde informatie van ECG leidt tot afvallen van delen van het door REASeuro afgebakende NGE-Risicogebied. Deze conclusies zijn in de meegeleverde GIS-bestanden opgenomen.

2. REASeuro, RO-130009, 29 november 2013

In opdracht van Grontmij Nederland BV heeft REASeuro in 2013 een historisch vooronderzoek uitgevoerd. Het analysegebied omvat het tracé Roosendaal-Geertruidenberg. In dit rapport is enkel afgebakend op mastlocaties. De conclusies van het rapport bieden daarom geen aanvulling op het voorliggende rapport.

3. AVG Explosieven Opsporing Nederland (AVG), 1362028-VO-03, 4 februari 2015

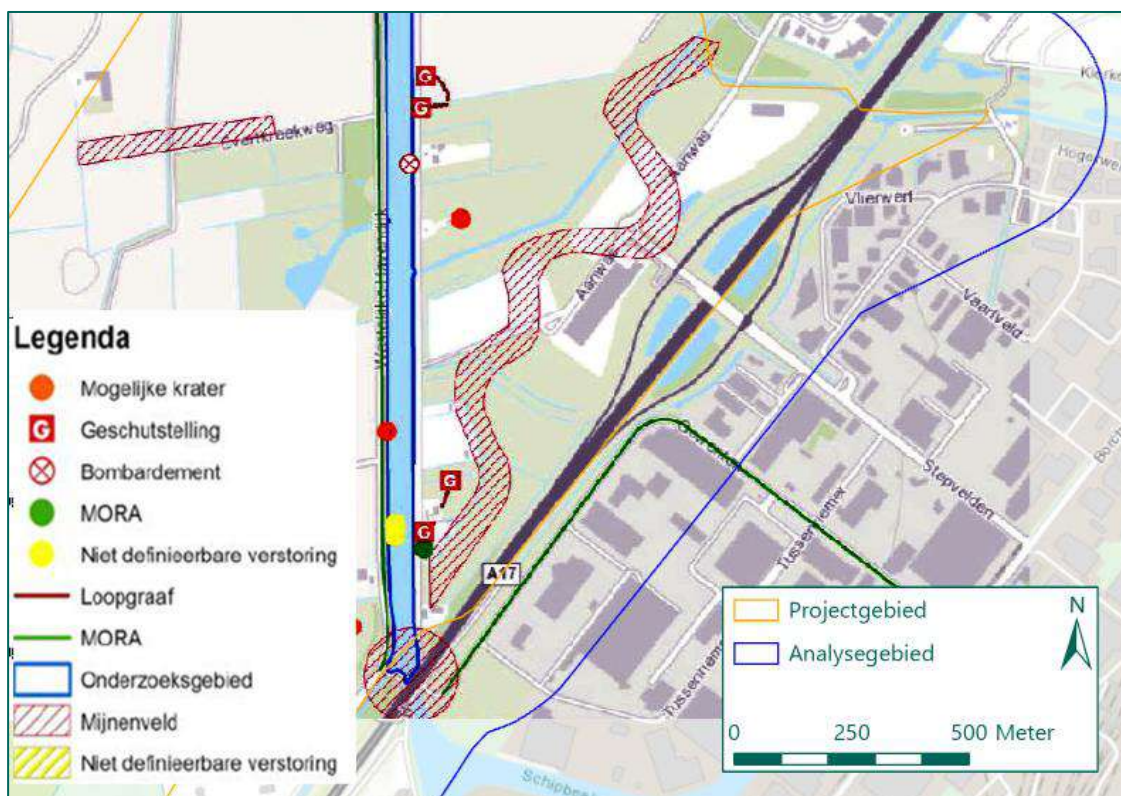
In opdracht van Antea Group heeft AVG in 2015 een historisch vooronderzoek uitgevoerd. Het analysegebied omvat een tracé tussen Zevenbergen en Breda. Uit het onderzoek van AVG blijkt dat er oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden binnen het analysegebied. Zo hebben er onder andere mijnevelden en loopgraven binnen het analysegebied gelegen. De conclusies van het rapport van AVG worden meegenomen voor het voorliggende rapport.

Figuur 59: CE-Bodembelastingkaart (feiten) van het rapport van AVG (1362028-VO-03).

4. Bombs Away, 15P080, 11 december 2015

In opdracht Niebeek Milieumanagement BV heeft Bombs Away een HVO opgesteld naar aanleiding van voorgenomen baggerwerkzaamheden in een aantal watergangen in de gemeenten Steenbergen en Roosendaal (Noord-Brabant). De analysegebieden zijn meerdere watergangen, waaronder een watergang nabij Roosendaal. In de onderstaande figuur zijn de relevante bevindingen van Bombs Away weergegeven. Binnen het analysegebied van het voorliggende rapport meldt Bombs Away een deel van een mijneveld. REASeuro erkent de aanwezigheid van dit mijneveld en bakent naar aanleiding van dit mijneveld een NGE-risicogebied af ter plaatse van het projectgebied van voorliggend deelgebied 2, en van deelgebied 1.

Figuur 60: Relevante NGE-Risicogebieden van Bombs Away rapport 15P080 (2016).

BIJLAGE 10 CHECKLIST WSCS-OCE EN VERZENDLIJST

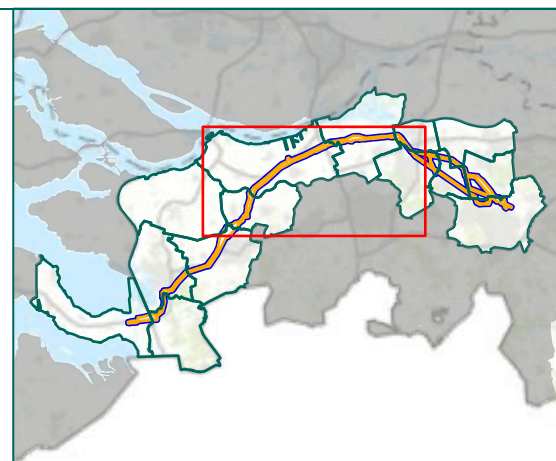
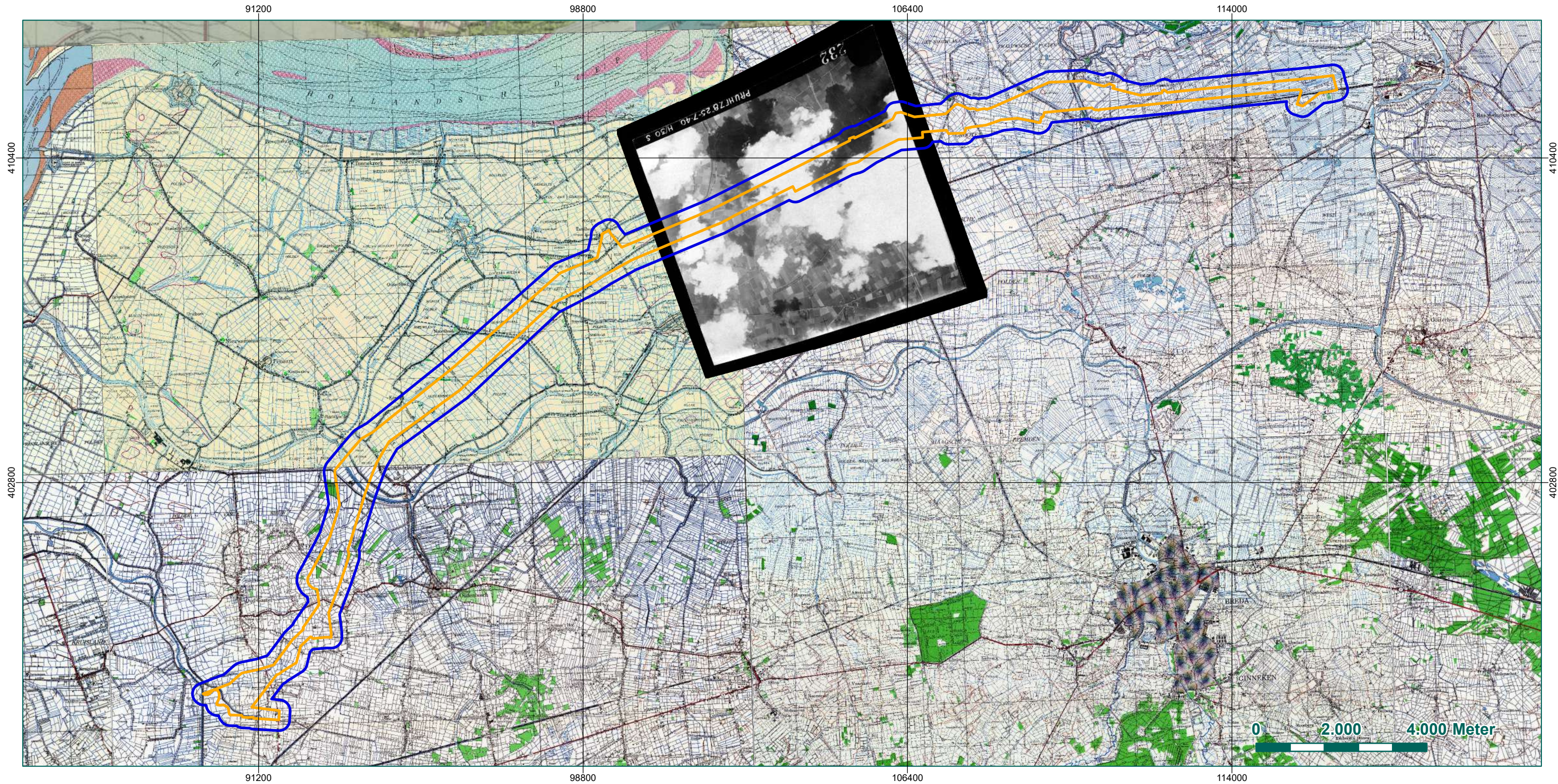
Actie	Verwijzing rapport
Aanleiding van het HVO-NGE	Paragraaf 1.1
Omschrijving en doelstelling van opdracht	Paragraaf 1.3
Begrenzing van het analysegebied	Paragraaf 1.2
Beschrijving uitvoering onderzoek (incl. betrokken personen)	Zie offerte
Verantwoording bronnenmateriaal (incl. bronverwijzing)	Hoofdstuk 2
Vaststellen en afbakenen van het verdachte gebied	Paragraaf 9.2
Vaststellen soort, hoeveelheid en verschijningsvorm vermoede NGE	Paragraaf 9.2
Leemten in kennis	Paragraaf 9.1
Advies	Paragraaf 10.2

Verzendlijst:

- 1 digitaal exemplaar van het rapport voor de opdrachtgever.

BIJLAGE 11 TEKENINGEN

Tekening 01A:	Inpassing luchtfoto d.d. 25 juli 1940.
Tekening 01B:	Inpassing luchtfoto's d.d. 12 oktober 1941.
Tekening 01C:	Inpassing luchtfoto's 1944.
Tekening 02:	Vergelijk geallieerde stafkaart en huidige topografische kaart
Tekening 03:	Oorlogshandelingenkaart
Tekening 04:	Bodembelastingkaart
Tekening 05AB:	Proces-verbaal van Oplevering door ECG
Tekening 06AB:	Combinatie Bodembelastingkaart en Proces-verbaal van Oplevering door ECG
Tekening 07:	Huidige satellietbeelden

- Projectgebied
- Analysegebied

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Inpassing luchtfoto d.d. 25 juli 1940

Rapportnummer RO-180267

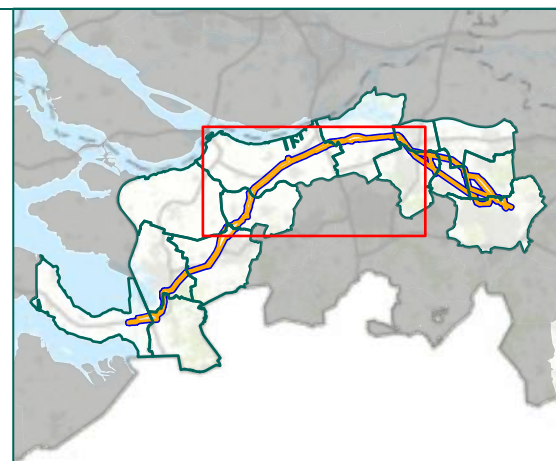
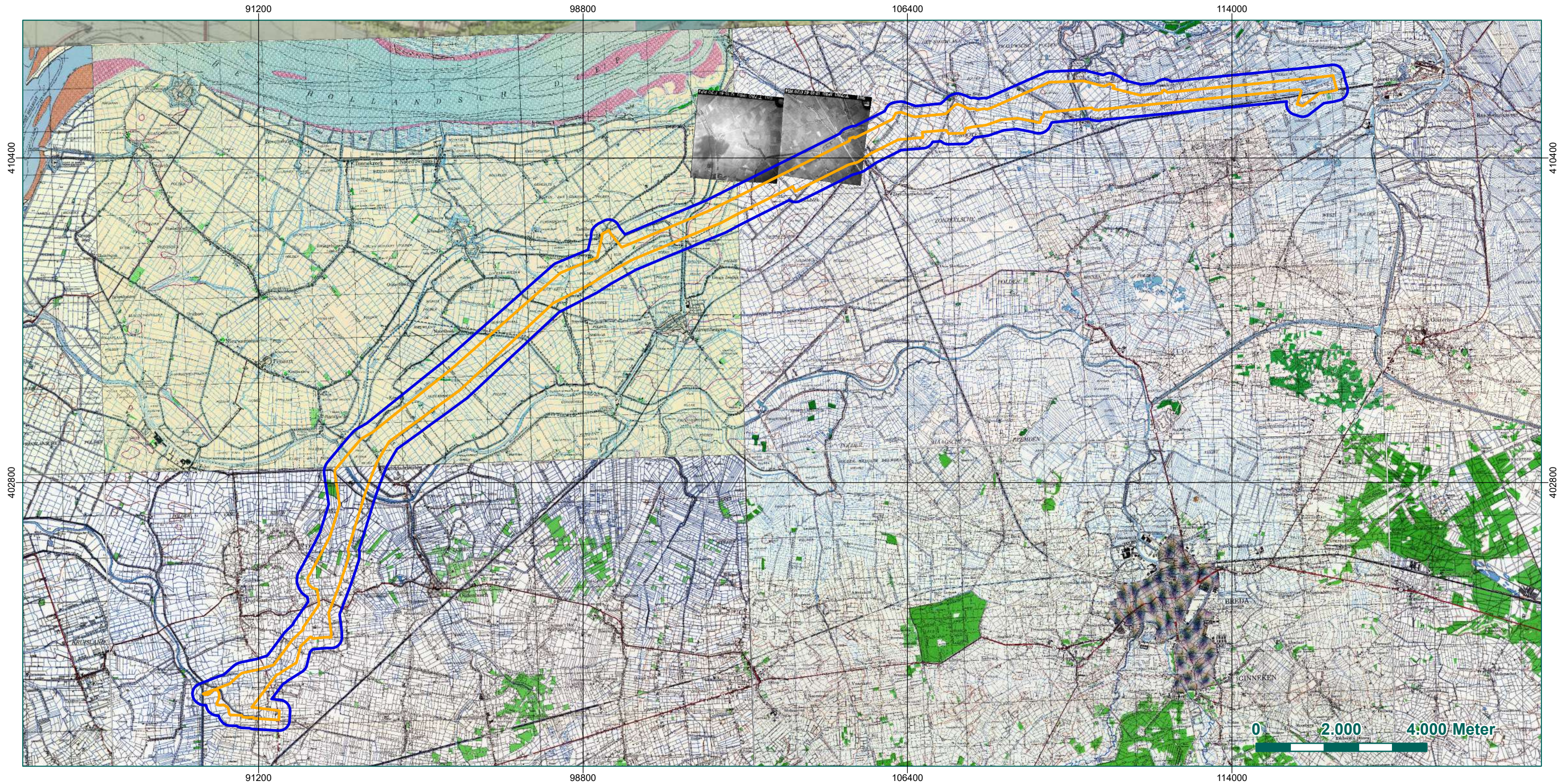
Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Getekend: T. van Wijk 29-9-2021

Gecontroleerd: L. van den Burg 29-9-2021

Akkoord: T. Kloosterman 29-9-2021

Tekening no:
73193-01-02-01A

- Analysegebied
- Projectgebied

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Inpassing luchtfoto's d.d. 12 oktober 1941

Rapportnummer RO-180267

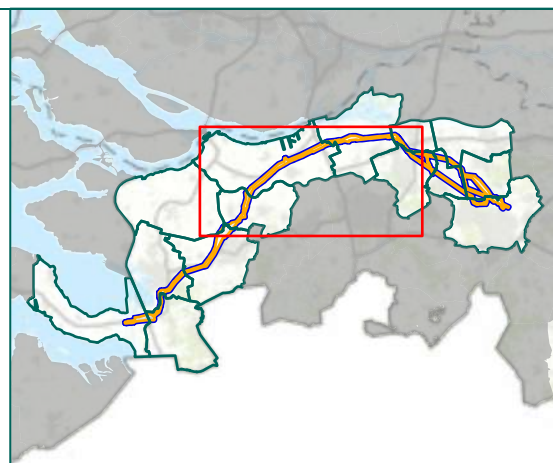
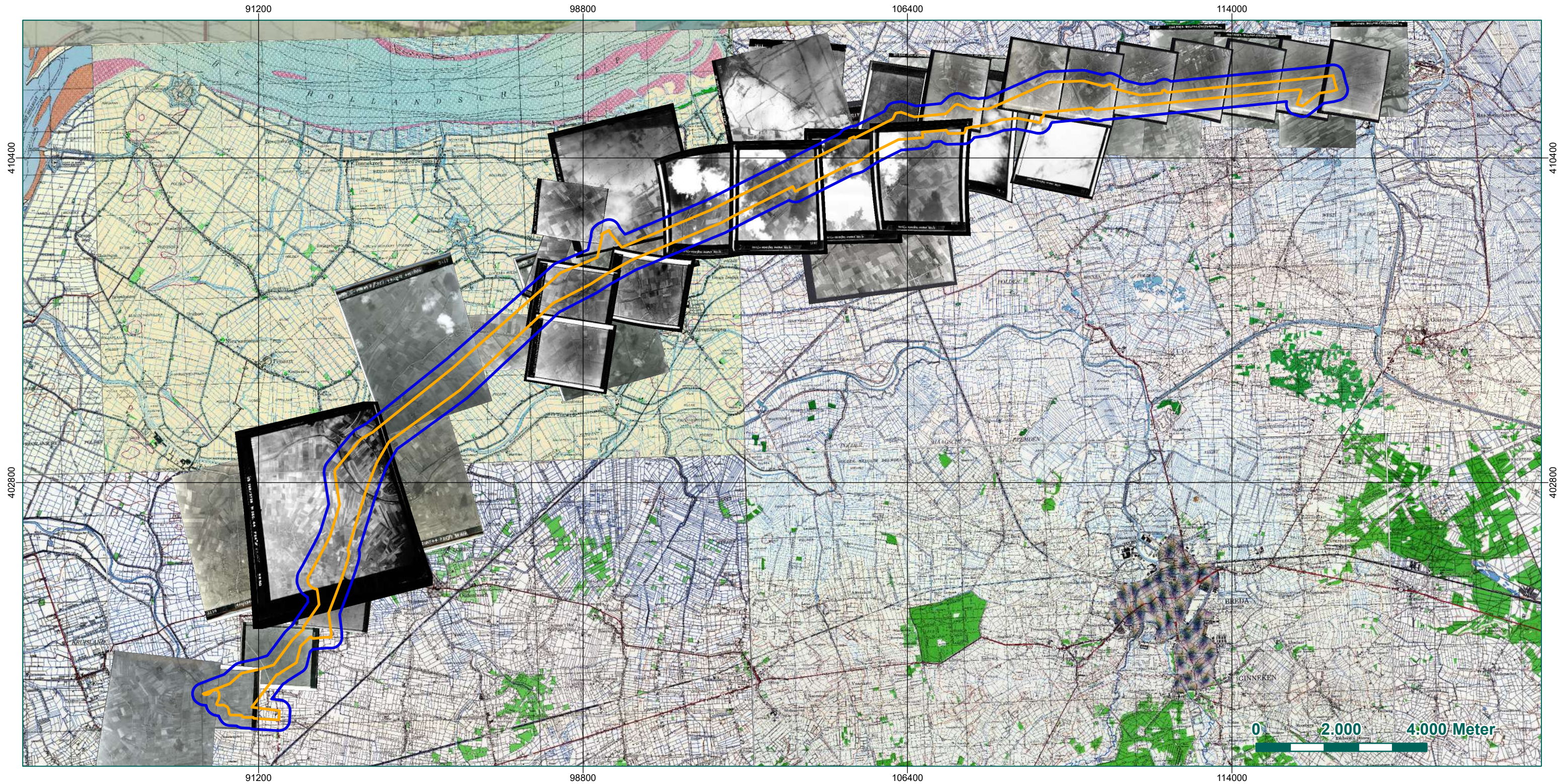
Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Getekend: T. van Wijk 29-9-2021

Gecontroleerd: L. van den Burg 29-9-2021

Akkoord: T. Kloosterman 29-9-2021

Tekening no:
73193-01-02-01B

— Projectgebied
— Analysegebied

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Inpassing luchtfoto's d.d. 1944

Rapportnummer RO-180267

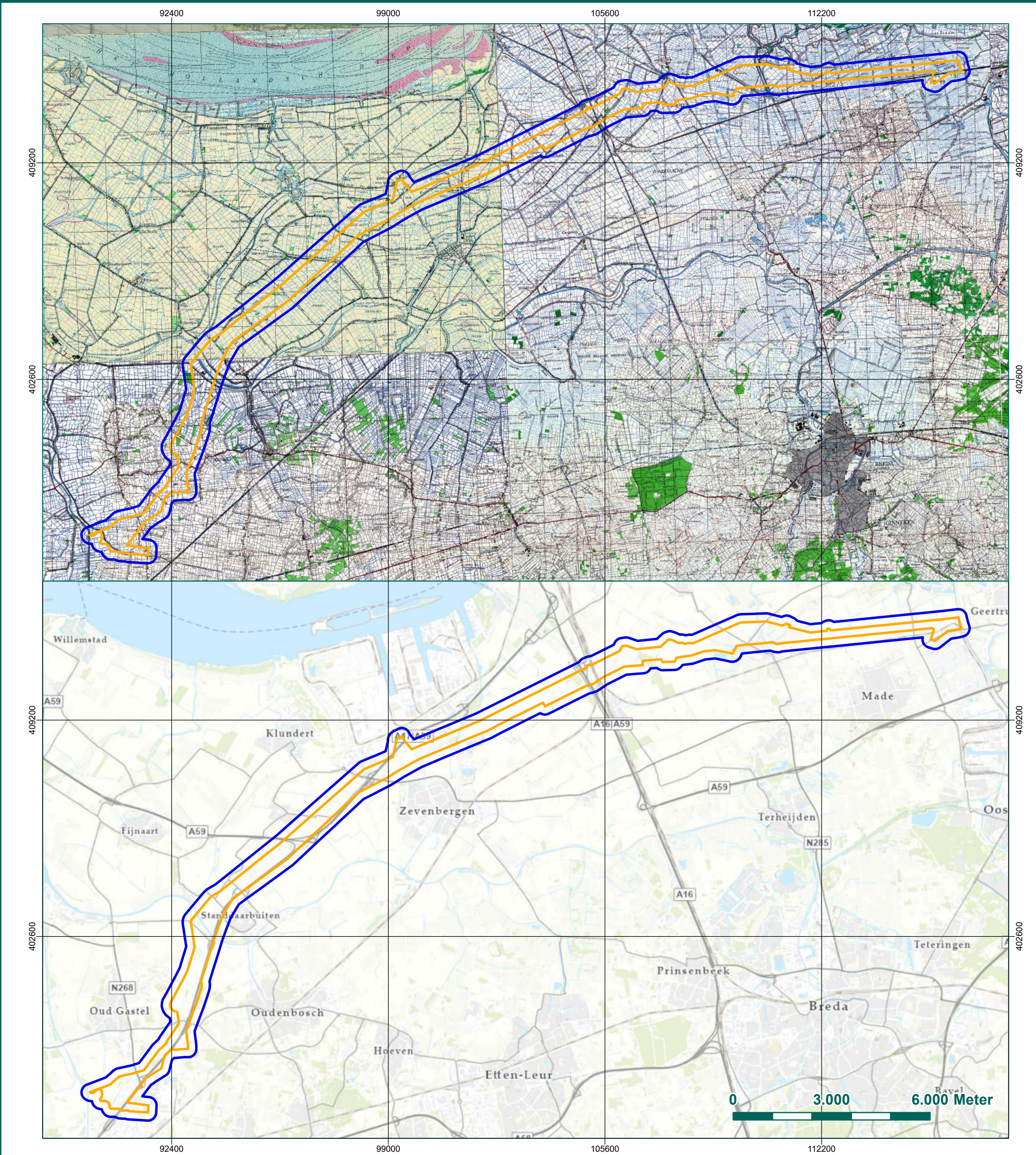
Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Getekend: T. van Wijk 29-9-2021

Gecontroleerd: L. van den Burg 29-9-2021

Akkoord: T. Kloosterman 29-9-2021

Tekening no:
73193-01-02-01C

Projectgebied

Analysegebied

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Vergelijking geallieerde stafkaart en huidige topografische kaart

Rapportnummer RO-180267

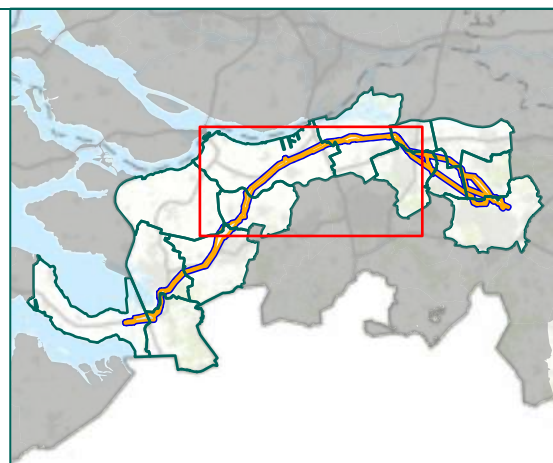
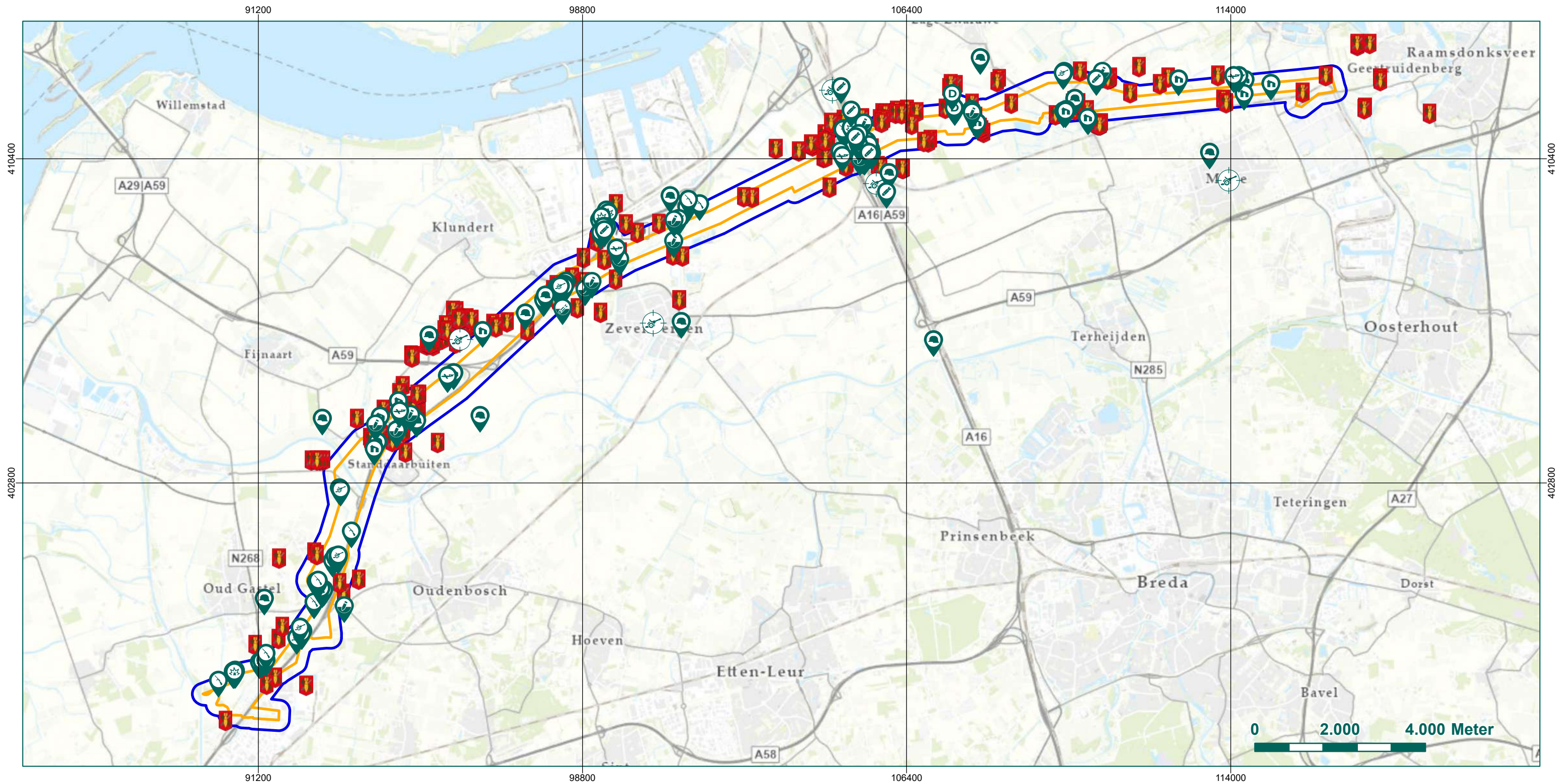
Getekend:	T. van Wijk	29-9-2021
Gecontroleerd:	L. van den Burg	29-9-2021
Akkoord:	T. Kloosterman	29-9-2021

Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Tekening no:
73193-01-02-02

RFASeuro

Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.
Businesspark Van Riel
Alphenseweg 4A 5133 NE Riel
Postbus 21 5133 ZG Riel
Tel: 013-5186076
E-mail: info@reaseuro.com

Blindganger afwerpmunitie	Geschutopstelling	Raketbeschieting
Blindganger geschutmunitie	Grondgevechten	V1
Bombardement	Krater	Wapenopstelling
Doelwit artillerie	Mortieropstelling	Munitieruimingen EOD
Dumplocatie	Oorlogsschade	Projectgebied
		Analysegebied

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Oorlogshandelingenkaart

Rapportnummer RO-180267

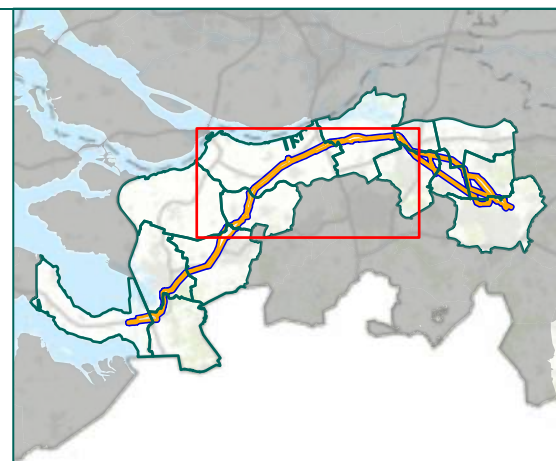
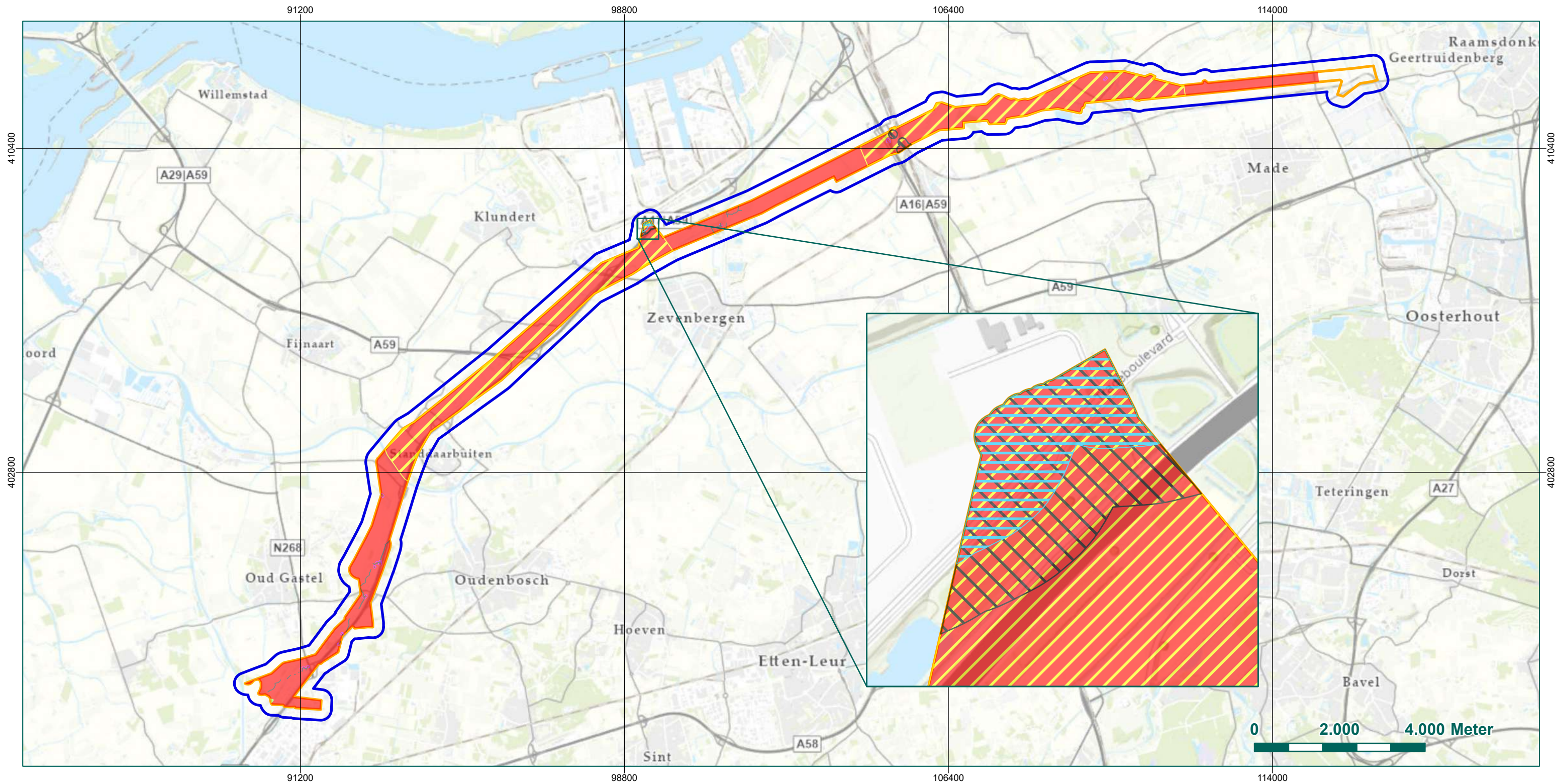
Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Getekend: T. van Wijk 29-9-2021

Gecontroleerd: L. van den Burg 29-9-2021

Akkoord: T. Kloosterman 29-9-2021

Tekening no:
73193-01-02-03

- Projectgebied
- Analysegebied
- NGE-Risicogebied Geschutmunitie 5 cm t/m 155 mm
- NGE-Risicogebied KKM, hand- en geweergranaten en munitie voor granaatwerpers
- NGE-Risicogebied Afwerpmunitie 500 lbs
- NGE-Risicogebied Raketten met een gevechtscap van 60 lbs
- NGE-Risicogebied Landmijnen Tellerminen 42
- NGE-Risicogebied KKM, hand- en geweergranaten en munitie voor granaatwerpers
- NGE-Risicogebied KKM, hand- en geweergranaten
- NGE-Risicogebied KKM, hand- en geweergranaten, munitie voor granaatwerpers en geschutmunitie 2 cm t/m 10,5 cm

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2
Bodembelastingkaart

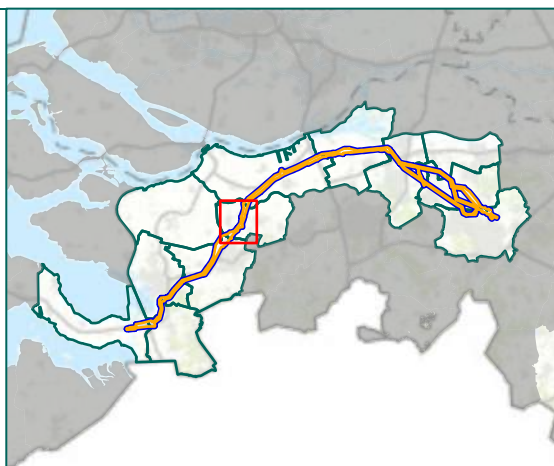
Rapportnummer RO-180267

Getekend: T. van Wijk 29-9-2021
Gecontroleerd: L. van den Burg 29-9-2021
Akkoord: T. Kloosterman 29-9-2021

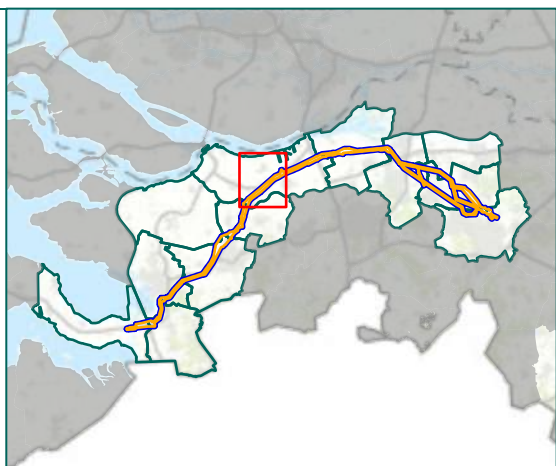
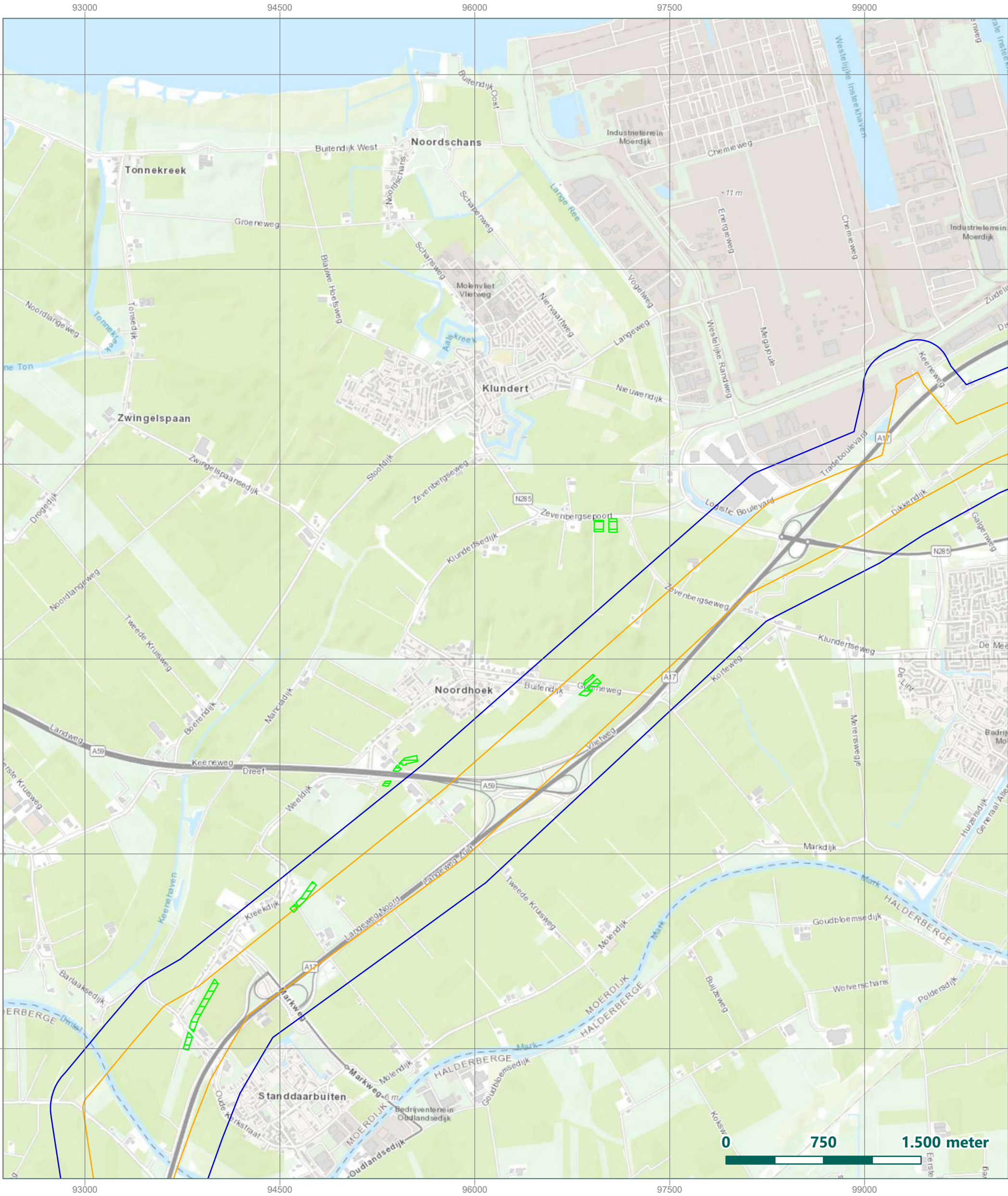
Senior OCE-deskundige: R. Frickel

Tekening no: 73193-01-02-04

RFASeuro
Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.
Businesspark Van Riel
Alphenseweg 4A 5133 NE Riel
Postbus 21 5133 ZG Riel
Tel: 013-5186076
E-mail: info@reaseuro.com

* ECG heeft bij het vrijgeven van gebieden binnen 'Fase I' en 'Fase II' gewerkt met het zoekdoel:
Geschutmunitie / raketten / 'geleide wapens' : diameter vanaf 50 mm

Coform Pvo's uitgevoerd door ECG
vrijgegeven tot 4,0 m-mv*

Projectgebied

Analysegebied

* ECG heeft bij het vrijgeven van gebieden binnen 'Fase I' en 'Fase II' gewerkt met het
zoekdoel:
Geschutmunitie / raketten / 'geleide wapens' : diameter vanaf 50 mm

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Proces-verbaal van Oplevering door ECG

Rapportnummer RO-180267

Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Tekening no: 73193-01-02-05B

Papier formaat: A4

Coörd systeem: RD New

Getekend:	L. van den Burg	10-11-2021
Gecontroleerd:	T. van Wijk	10-11-2021
Akkoord:	T. Kloosterman	10-11-2021

RFASeuro

Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.

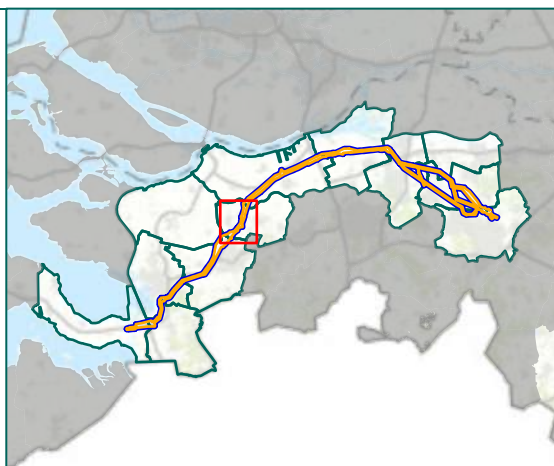
Vijfhuizenbaan 1b 5133 NH Riel

Postbus 21 5133 ZG Riel

Tel: 013-5186076

E-mail: info@reaseuro.com

N

	NGE-Risicogebied
Geschutmunitie 5 cm t/m 155 mm		NGE-Risicogebied
KKM, hand- en geweergranaten,
munitie voor granaatwerpers en
geschutmunitie 2 cm t/m 10,5 cm
	NGE-Risicogebied
KKM, hand- en geweergranaten
en munitie voor granaatwerpers		Coform PvvO's uitgevoerd door ECG
vrijgegeven tot 4,0 m-mv*
	NGE-Risicogebied
Landmijnen Tellerminen 42		Projectgebied
	NGE-Risicogebied
KKM, hand- en geweergranaten en
munitie voor granaatwerpers		Analysegebied

* ECG heeft bij het vrijgeven van gebieden binnen 'Fase I' en 'Fase II' gewerkt met het zoekdoel:
Geschutmunitie / raketten / 'geleide wapens' : diameter vanaf 50 mm

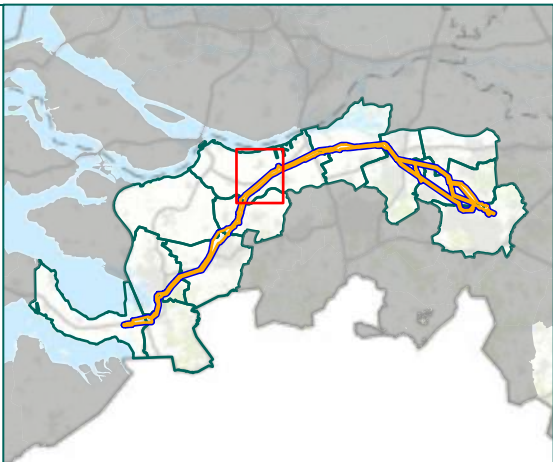
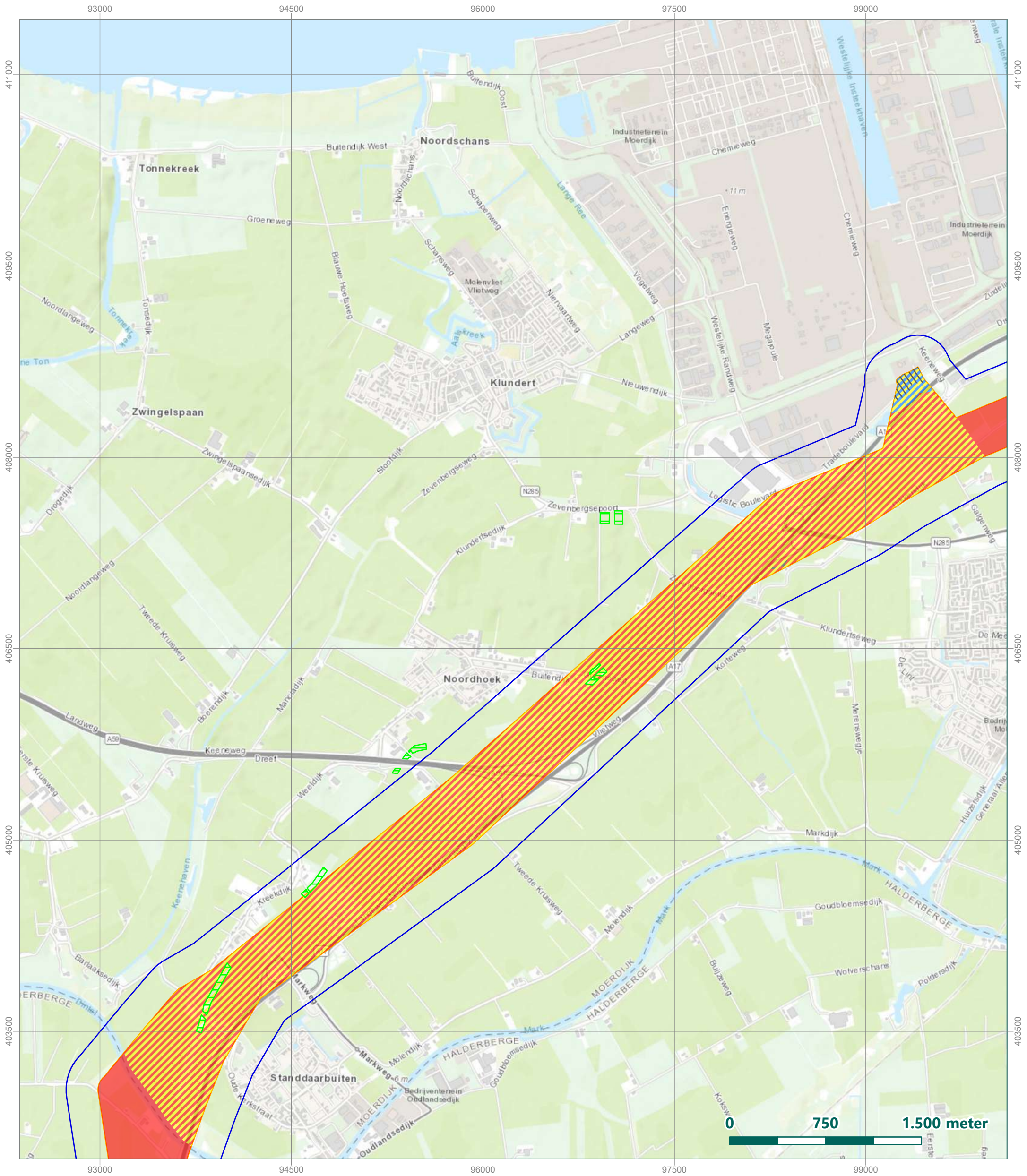
Combinatie Bodembelastingkaart en Proces-verbaal van Oplevering door ECG

Getekend:	L. van den Burg	10-11-2021
Gecontroleerd:	T. van Wijk	10-11-2021
Akkoord:	T. Kloosterman	10-11-2021

Getekend:	L. van den Burg	10-11-2021	Tekening no: 73193-01-02-06A
Gecontroleerd:	T. van Wijk	10-11-2021	Papier formaat: A4
Akkoord:	T. Kloosterman	10-11-2021	Coörd systeem: RD New

	NGE-Risicogebied
Geschutmunitie 5 cm t/m 155 mm		NGE-Risicogebied
KKM, hand- en geweergranaten en
munitie voor granaatwerpers
	NGE-Risicogebied
KKM, hand- en geweergranaten
en munitie voor granaatwerpers		Coform PvvO's uitgevoerd door ECG
vrijgegeven tot 4,0 m-mv*
	NGE-Risicogebied
Afwerpmunitie 500 lbs		Projectgebied
	NGE-Risicogebied
Raketten met een
gevechtsskop van 60 lbs		Analysegebied

* ECG heeft bij het vrijgeven van gebieden binnen 'Fase I' en 'Fase II' gewerkt met het
zoekdoel:
Geschutmunitie / raketten / 'geleide wapens' : diameter vanaf 50 mm

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Combinatie Bodembelastingkaart en Proces-verbaal van Oplevering door ECG

Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Rapportnummer RO-180267

Getekend: L. van den Burg 10-11-2021

Tekening no: 73193-01-02-06B

Gecontroleerd: T. van Wijk 10-11-2021

Papier formaat:	A4
-----------------	----

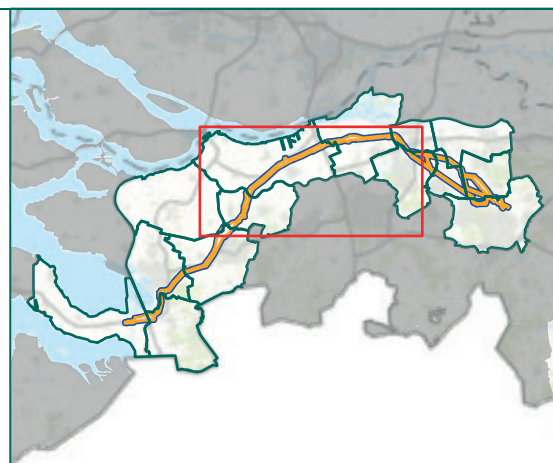
Akkoord: T. Kloosterman 10-11-2021

Coörd systeem:	RD New
----------------	--------

Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.
 Vijfhuizenbaan 1b 5133 NH Riel
 Postbus 21 5133 ZG Riel
 Tel: 013-5186076
 E-mail: info@reaseuro.com

- Projectgebied
- Analysegebied

Hoogspanningsverbinding Zuid-West 380 Oost, Deelgebied 2

Huidige satellietbeelden

Rapportnummer RO-180267

Senior OCE-deskundige:
R. Frickel

Getekend: T. van Wijk 1-10-2021

Gecontroleerd: L. van den Burg 1-10-2021

Akkoord: T. Kloosterman 1-10-2021

Tekening no:
73193-01-02-07

BIJLAGE 12 CERTIFICERING REASEURO

REASeuro

te Riel

KvK-nummer: 18050131

Het managementsysteem van REASeuro
en de toepassing daarvan voldoet aan de eisen zoals neergelegd in de norm:

Systeemcertificaat

Opsporen Conventionele Explosieven WSCS-OCE

Evaluatie van het managementsysteem heeft plaatsgevonden volgens
het certificatiereglement van TÜV Nederland voor het toepassingsgebied:

Deelgebied A: Opsporing

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer: 13801-21.5
Ingangsdatum certificaat: 17-07-2021
Certificaat geldig tot: 17-01-2022
Datum eerste certificaat: 08-01-2007

Managing Director
Dhr. E.W.A.C. Franken

TÜV Nederland
Ekkersrijt 4401
5692 DL Son en Breugel
T: +31 (0) 499 – 339 500
E: info@tuv.nl
W: www.tuv.nl

Aanwijzingsbeschikking Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid onder nummer: 2014-0000086668

1 / 1

REASeuro

te Riel

Het kwaliteitsmanagementsysteem van **REASeuro** en de toepassing daarvan voldoet aan de eisen zoals neergelegd in de norm:

NEN-EN-ISO 9001:2015

Evaluatie van het kwaliteitsmanagementsysteem heeft plaatsgevonden volgens het certificatiereglement van TÜV Nederland voor het toepassingsgebied:

**Het opsporen en verwijderen van explosieven.
Het geven van advies met betrekking tot explosieven
en aanverwante onderwerpen.**

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer: 13801-24.1
Ingangsdatum certificaat: 18-07-2020
Certificaat geldig tot: 18-07-2023
Datum eerste certificaat: 07-01-2013

Managing Director
Dhr. E.W.A.C. Franken

TÜV Nederland
Ekkersrijt 4401
5692 DL Son en Breugel
T: +31 (0) 499 – 339 500
E: info@tuv.nl
W: www.tuv.nl

REASeuro

Vijfhuizenbaan 1B, 5133 NH Riel

Het VCA-systeem van REASeuro en de toepassing daarvan
voldoet aan de eisen zoals neergelegd in de norm:

VCA 2017/6.0**

Evaluatie van het VCA-systeem heeft plaatsgevonden volgens
het certificatiereglement van TÜV Nederland voor het toepassingsgebied:

**Het uitvoeren van projecten in het kader van het
opsporen en verwijderen van explosieven.
(Nace code: 43,99)**

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer: 13801-31.10
Ingangsdatum certificaat: 21-07-2021
Certificaat geldig tot: 17-07-2024
Datum eerste certificaat: 07-04-2008
Vorige certificaat geldig tot: 17-07-2021
Datum audit: 20-04-2021 en 21-04-2021

Managing Director
Dhr. E.W.A.C. Franken

TÜV Nederland
Ekkersrijt 4401
5692 DL Son en Breugel
T: +31 (0) 499 – 339 500
E: info@tuv.nl
W: www.tuv.nl

